XL

5.10.178

. 5. G. 10.

Digitized by Google

HARMONIA APOSTOLICA,

SEU,

BINÆ DISSERTATIONES,

Quarum in priore,

Doctrina D. JACOBI de Juſtificatione ex operibus Explanatur ac Defenditur:

In poſteriore,

Conſenſus D. PAULI cum JACOBO liquidò Demonſtratur.

AUTHORE

GEORGIO BULLO

Anglicanæ Eccleſiæ Presbytero, ac *Suddingtoniæ*, quæ nuncupatur Sanctæ *Mariæ*, in Diœceſi *Glouceſtrienſi* Rectore.

BASILEÆ,

Impenſis JOH. BRANDMULLERI,

M DCC XL.

Clem. Alexand. Strom. 6.

Ἅπαντα ὄρθα ἐνώπιον τῶν συνιέντων, φησὶν ἡ γραφὴ, τοῦτ᾽ ἔστι τῶν ὅσοι ὑπ᾽ αὐτοῦ σαφηνισθεῖσαν τῶν γραφῶν ἐξήγησιν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἐκδεχόμενοι διατάξουσι· κανὼν δὲ ἐκκλησιαστικὸς ἡ συνῳδία καὶ συμφωνία νόμου τε καὶ προφητῶν τῇ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν παραδιδομένῃ διαθήκῃ.

Ignat. Epiſt. ad Epheſios.

Οὐδὲν λανθάνει ὑμᾶς ἐὰν τελείως εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχητε τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος. Ἀρχὴ μὲν πίστις, τέλος δὲ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο ἐν ἑνότητι γενόμενα, Θεοῦ ἐστίν. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα εἰς καλοκἀγαθίαν ἀκόλουθά ἐστι.

Reverendo in Chriſto Patri ac Domino
ſuo ſummè honorando Domino

GULIELMO,

Gratioſâ bonisque omnibus gratiſſimâ
Dei providentiâ *Glouceſtrienſi*
Epiſcopo.

Honoratiſſime Domine,

L*Ibellus iſte, qui tuis ſub auſpiciis prælum adiit, prælo emancipatus ad te re-*

vertitur; fretusque benevolentiæ tuæ jam expertæ fiduciâ, atque adeò de eàdem in futurum impetrandâ penè ſecurus, ad Nominis tui laudatiſſimi umbram ac Patrocinium ſe tutò recipit. Mirum in modum mihi placebat Ignatianum illud, * Μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τὶ πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. *Ideoque certum erat, nihil Theologicum, te inconſulto, in lucem edere. Has itaque diſſertatiunculas in chartulis (iisque minùs nitidè) quàm potui*

* *Epiſt. ad Smyrn. P. 6. Edit. Voſſii.*

potui tamen nitidiſſimè (exaratis) adhuc latitantes tibi imprimis ſiſtendas curavi, pro ſententiâ tuâ vel æternis tenebris occultandas, vel prælo excudendas. Perlegiſti (neque id feſtinanter) ſingula utriusque Diſſertationis Capita, patientia tua prolixitatis tædium devorante; perlecta comprobaſti tuo calculo, quin & (pro benevolo, quo me meaque omnia complecti ſolitus es, affectu) tuis laudibus condecoraſti.

Quid cauſæ eſt igitur, quamobrem aſpectum tuum reformidet

ſcriptum hoc noſtrum, Typographia egreſſum, quod tibi priùs adeò placuerit?

Hac autem qualicunque opella, Reverendæ tuæ Paternitati conſecrata, velim omnibus teſtatam meam adverſùm te gratitudinem. Quanto me favore complexus ſis, jamdudùm norunt ferè omnes, quotquot me noverint. Tua imprimis ope in hac Diœceſi ſors mihi obtigit vivendi non incommoda; Tu nobis, ut ſtudiis iſtis vacaremus, otium feciſti.

At

At quorſum hæc commemorem? Tot ac tam præclaræ in te virtutes reluxerunt, ut vel eorum, quibus neque de facie, neque ullo (quod ajunt) beneficio innoteſcis, amorem tibi atque adeò venerationem conciliaveris. Eruditionem tuam ſcripta teſtantur palàm edita. Prudentiam, animum moderatum, modeſtiam, ſummam gravitatem ſingulari comitate conditam, illibatam denique vitæ ſanctitatem exoſculatur non modò Glouceſtria tua, ſed & Anglia penè univerſa.

Deum Opt. Max. ut has tibi eximias animi dotes conſervet atque augeat, diu te huic Cathedræ incolumem cuſtodiat, nobisque ſerum tui in cœlos reditum indulgeat, ex animo veneratur,

Reverendæ tuæ Paternitati
devinctiſſimus

G. B.

PRÆ-

PRÆMONITIO
AD
LECTOREM.

DIſſertationes hasce alio fine (quem ut cognitum habeas parùm refert) primùm incœptas, ac pro breviculâ tantùm & horaria exercitatione propoſitas, dein profluente copia & quaſi æſtu inventionis, & (quod in tam fœcunda materia

uſu

uſu veniſſe nihil mirum eſt) alia ex alia ſubnaſcente difficultate, ad hanc usque molem perductas, typis demum excuſas tibi, Lector benevole, tuoque candori exhibemus. Si audaciæ me inſimulas, quòd opus adeò impolitum in lucem emittere, doctique hujus ſæculi limatis judiciis ſubjicere non ſim veritus; factum non defendo tritis Scriptorum Apologiis. Id fecimus non tam victi amicorum importunitate, (quanquam neque eorum deerant ſuffragia) quàm perſuaſione adducti, fore, ut ex hoc noſtro

qua-

qualicunque labore tyronibus ſaltem in S. Theologia atque in Paulinis Epiſtolis minùs exercitatis aliqua accederet utilitas. Horum judiciis in hac ſummè neceſſaria controverſia ritè formandis ſi opus hoc levidenſe vel tantillùm inſerviat, ſi ad S. Paulum legendum (aſſidua certè lectione digniſſimum) ità iis adjumento futurum ſit, ut ne δυσνόητα, quæ apud eum (in hac imprimis quæſtione) non pauca occurrunt, in ſuam, gregisque ſuæ in poſterum tradendæ, perniciem diſtorqueant; ſi denique adversùs Solifi-

dia-

dianiſmum iſtum, ſeu veriùs Libertaniſmum, (quem nonnulli in hac temporum fæce propalam & γυμνῇ κεφαλῇ docuerunt, plerique inanibus diſtinctiunculis incruſtatum in concionibus, in ſcriptis, auditoribus, lectoribus ſuis inſinuarunt atque etiamnum inſinuant) opportunam iis antidotum porrexerit, ſatìs ſuperque habeo; aliorum ſuas ſemel receptas hypotheſes perditè amantium ſupercilia, odia, convitia flocci fecero. In materia certè utiliſſima verſamur, quæque à nemine adhuc (quod ſciam) ple-

no

no ac juſto volumine adornata ſit; itaque dum prodeant meliora, his mecum utatur Lector candidus. Sed ea lege, ne expectet vel lautitias ac Veneres vocum, rerum perſpicuitate (in argumento præſertim tam aſpero, tam difficili) contentus: vel methodum accuratam; ſiquidem proprii ingenii ductum ſecuti, nobisque magìs quàm aliis ſcribentes ſingula ferè, prout occurrebant atque in mentem venerunt, explicavimus. Hinc quædam loco non ſuo (quanquam, ut ſpero, non prorſus alieno) reperies.

peries. Alicubi (in poſteriori imprimis diſſertatione) παρεκβάσεις offendes & διεξόδους ſatis prolixas, quæ ne tibi offendiculo ſint, memineris, neque inutiles eas eſſe, neque omninò ἀπροσδιονύσους. Si præterea in Paulinis Epiſtolis explicandis loci unius, aut alterius ſenſum minùs feliciter aſſecutus ſim, ab æquo Lectore, (qui ad ſummam rei & ſcopum Apoſtoli attenderit) veniam me facilè impetraturum confido.

Quod reliquum eſt, ſi quid fructus ex hoc ſcripto noſtro perceperis, de eo primùm Deo,

omnis

omnis boni fonti ac largitori, gratias agas; dein Autorem de Evangelica licet juſtitia diſputantem, peccatorum tamen (quod res eſt, & ex animo loquitur) maximum, fervidis apud Dominum precibus adjuvato, ac vale in eodem Domino.

CAPI-

CAPITULA
UTRIUSQUE
DISSERTATIONIS

Diſſertationis Prioris.

INTRODUCTIO.

SUſcepti operis difficultas. Methodus obſervanda. Pag. 1.

CAPUT I.

Senſus Jacobi exponitur. Quid ſignificet δικαιοῦν *in N. T. Multis teſtimoniis evincitur, vocem iſtam accipi ſenſu forenſi pro juſtum cenſere ſeu pronunciare. Particula* ἐξ *apud Jacobum notat tantùm*

cauſam ſinè quâ non, ſive conditionem præcedaneam. Pag. 5.

CAPUT II.

Concluſio Jacobi argumentis adſtruitur. Argumentum primum ab aliis Scripturæ teſtimoniis. Quorum duæ Claſſes: Prima eorum quæ de obedientiâ, ac ſanctitate, tanquam ad juſtificationem neceſſariâ, generatim loquuntur. Altera eorum, quæ opera pœnitentiæ ſpeciatim poſtulant. Occurritur exceptioni adverſariorum. Fidei & pœnitentiæ idem eſt in juſtificationis negotio reſpectus. Utraque conditio tantùm ſive inſtrumentum morale. Quæ ſit illa fides, cui tantum in Scripturis tribuitur. Quo reſpectu fides cæteris præſtet virtutibus. Pag. 14.

CAPUT III.

Argumentum ſecundum à notione Juſtificationis. Juſtificatio tria involvit Judicem, Reum, Legem. Quæ ſit illa lex, ad cujus normam juſtificatio vel condemnatio noſtrî peragenda ſit, oſtenditur. Argumentum inde formatur. Pag. 28.

CAPUT IV.

Argumentum tertium à naturâ ipſius fidei. Tres fidei actus à Theologis vulgò aſſignati (notitia, aſſenſus

aſſenſus, fiducia) expenduntur Oſtenditur nullum ex iis eſſe, cui juſtificatio neceſſario nexu conjuncta ſit. Pag. 34.

CAPUT V.

Argumentum quartum à proceſſu Dei in ultimo judicio. Judicium Dei in futuro ſæculo per omnia reſpondet juſtificationi Divinæ in hac vitâ. Opera noſtra in judicio Dei ſpectantur non ut mera fidei ſigna, ſed ut pars, eaque maxima, conditionis in Fœdere Evangelico præſcriptæ. Pag. 44

CAPUT VI. & ultimum.

Argumentum quintum atque ultimum ab implicatâ adverſariorum confeſſione. Duæ hypotheſes à Reformatis Theologis unanimi conſenſu comprobatæ. 1. Fidem eam, quæ juſtificat, vivam, h. e. bonorum operum fœcundam eſſe debere. 2. Opera bona eſſe ad ſalutem omnino neceſſaria. Ex utrâque hypotheſi neceſſitas bonorum operum ad juſtificationem evincitur. Pag. 50.

Diſſertationis Poſterioris.

CAPUT I.

VAriæ Theologorum ſententiæ de conciliatione inter Jacobum ac Paulum proponuntur. Re-

futatur prima opinio eorum, qui de juſtificatione fidei hominis coram hominibus aliis, non de juſtificatione hominis ipſius coram Deo Jacobum interpretantur. Pag. 65.

CAPUT II.

Expenditur ſecunda ſententia eorum, qui Jacobum de falsâ & fucatâ, Paulum de verâ ac vivâ fide loqui arbitrantur. Multis argumentis obruitur iſta opinio. Satìs fit objectionibus adverſariorum. Pag. 72.

CAPUT III.

Expenditur tertia ſententia eorum, qui Jacobo & Paulo inter ſe conciliandis diſtinctionem quandam juſtificationis in primam & ſecundam adhibeant. Breviter oſtenditur, ſententiam iſtam tum falſum ſupponere, tum ab utriusque Apoſtoli ſcopo alienam eſſe. Idem fit judicium de quarta atque ultima Joſuæ Placæi ſententia, de duplici accuſatione, à quâ in juſtificatione abſolvimur ac liberamur. Pag. 85.

CAPUT IV.

Ad veram nodi ſolutionem via ſternitur. Paulus ex Jacobo, non Jacobus ex Paulo interpretandus.

Duplex apud Paulum ambiguitas, altera in voce Fidei, in voce Operum altera. Quid per Fidem Paulus intelligat. Fidem ipſi denotare univerſam illam, quæ Evangelio exhibetur, obedientiam, argumentis clarè oſtenditur. Grotii argumento pro contrariâ parte reſpondetur. Pag. 89.

CAPUT V.

Fundamentum ejus locutionis, quâ Fides pro universâ, quæ Evangelio exhibetur, obedientiâ accipitur; nempe, quòd ſit & initium & radix totius Evangelicæ juſtitiæ. Exponitur locus ad Roman. cap. 10. *v.* 11. *coll. v.* 12, 13. *Eâdem ferè de causâ univerſa pietas cognitio ſive ſcientia appellatur in S. Scripturis. Cauſa, cur Paulus in deſcriptione conditionis, quæ ex parte noſtrì ad ſalutem requiritur, nomine Fidei tam libenter uti ſoleat, ulterius inveſtigatur. Ea duplex potiſſimùm eſt, ut iſtius conditionis.* 1. *Exprimatur facilitas.* 2. *Tollatur meritum.* Pag. 102.

CAPUT VI.

Quid per Opera intelligat Paulus. Ex præcedentibus colligitur ipſum de operibus loqui non quibuscunque ſed certi cujusdam generis, nempe de operibus Legis Moſaicæ. Idque ex ſcopo Paulinæ diſputationis in Epiſt. tum ad Roman. tum ad Ga-

lat. evincitur, Legem dein Moſaicam ita oppugnat Paulus, ut etiam dogmata Judaica ipſi addita perſtringat. Denique quia etiam cum Gentium Philoſophis ipſi res erat, contra opera quoque legis naturalis, h. e. ex meris naturæ viribus profecta, obiter & quaſi aliud agendo diſputat. Pag. 115.

CAPUT VII.

Argumenta, quibus ipſam Moſis legem à juſtificatione rejicit Paulus, enucleantur. Diſputatio Apoſtoli etiam ad præcepta Legis, quæ vocantur, moralia pertingit. At non ſimpliciter conſiderata, ſed eatenus tantùm, quatenus pars erant conditionis in Fœdere Moſaico præſcriptæ. Hinc argumenta duplicis generis, vel quæ ad totam Legem pertinent, vel quæ partem ejus tantùm ritualem reſpiciunt. Argumentum primum univerſam Moſis Legem æquè reſpiciens, à defectu gratiæ condonantis, ſive remiſſionis peccatorum. An Lex Moſis, ſub ullâ conſideratione, Lex obedientiæ usquequaque perfectæ dici potuit; & an hòc fundamento argumentatio Apoſtoli; Rom. 3. & Gal. 3. 10. nitatur? Pars quæſtionis negativa argumentis adſtruitur. Argumentis contrariæ partis reſpondetur. Pag. 125.

CAPUT

CAPUT VIII.

Vera argumenti Apoſtolici fundamenta aperiuntur: Quæ duo ſunt. 1. *Tam Judæos quàm Gentes indiſcriminatim, atque omnes ex utrâque natione univerſim gravium peccatorum reos fuiſſe, atque adeo judicio & iræ Divinæ obnoxios.* 2. *Nullam in lege Moſaicâ veram ac perfectam peccatorum remiſſionem, ſive ab irâ Divinâ ac morte æternâ peccatis debitâ liberationem promitti. Hinc quomodo concluſionem ſuam inferat Apoſtolus, oſtenditur.* Pag. 144.

CAPUT IX.

Alterum Apoſtoli argumentum ab infirmitate Legis, ſive à defectu in Lege gratiæ auxiliaris ſumptum. Loca quædam eò ſpectantia notantur. Imprimis cap. 7. *Epiſt. ad Rom. latiùs aperitur. Clarè oſtenditur, Paulum ibi agere de homine ſub Lege conſtituto, & Evangelii gratiâ deſtituto. Argumentis pro contrariâ parte reſpondetur. Exponitur locus ad Gal.* 5. 17. Pag. 159

CAPUT X.

Argumentum ab infirmitate Legis diſtinctiùs explicatur. Lex duplici auxilio caruit, ſcil. promiſſo vitæ æternæ, ac dono Spiritûs S. Quantus

fuerit prior ille defectus. Loca nonnulla proferuntur eò ſpectantia. Dubia quatuor in iſtâ materiâ ſolvuntur. Pag. 197

CAPUT XI.

Altera Legis Moſaicæ infirmitas, quòd Spiritûs S. dono caruerit. Loca quædam illud ipſum teſtantia explicantur. Solvuntur etiam eâ de re quæſtiones duæ. Oſtenditur Apoſtolum juſtificationem ex Evangelio, oppoſitè ad Legem, adſtruere apodictico argumento à donis illis Spiritûs S. conſpicuis, quæ fidem Evangelii in primævâ Eccleſiâ paſſim ſequebantur. Lux inde adfertur Grotii obſervationi ſatìs frequenti, ſcil. Spiritum Sanctum in N. Teſt. poſt fidem poni. Pag. 222.

CAPUT XII.

Conſectaria duo ex iis, quæ in tribus præcedentibus capitibus de infirmitate Legis explicantur, deducta. Quorum prius eſt: Apoſtolum ejusmodi tantùm opera à juſtificatione ἁπλῶς ſecludere, quæ ſinè gratia Evangelii, vi Legis Moſaicæ, & (conſequenter) naturalis facta ſunt. Id porro triplici argumento ex ipſis Pauli Epiſtolis demonſtratur. Tribus Paræi objectionibus ita reſpondetur, ut lux inde clarior deducto conſectario accedat. Pag. 241.

CAPUT

CAPUT XIII.

Conſectarium alterum ex argumento Apoſtoli ab infirmitate Legis elicitum. Nempe, tantum abeſſe, ut à Paulo neceſſitas bonorum operum ad juſtificationem tollatur, ut è contrà ſcopus ipſius ſit oſtendere, veram operum juſtitiam eſſe omnino ad juſtificationem neceſſariam; atque Evangelium eſſe unicum illud efficax inſtrumentum, quo ad juſtitiam illam adduci quis poſſit. Loca quædam eò ſpectantia notantur. Primarium inter Legem & Evangelium diſcrimen oſtenditur. Pag. 279.

CAPUT XIV.

Loca quædam, in quibus Apoſtolus Legem imprimis ritualem oppugnat, indicantur. Externum & ritualem Legis cultum ità rejicit à juſtificatione Apoſtolus, ut in ejus locum internam ac ſpiritualem Evangelii juſtitiam ſubſtituat. Argumentum inde formatur contra Soliſidianos ἀκατάλυτον. Pag. 184.

CAPUT XV.

Notantur dogmata Judaica de ratione juſtificationis ac ſalutis obtinendæ, à Paulo perſtricta. Primus eorum error, quòd vel nimiam humano ar-

bitrio vim ac libertatem tribuerint, vel ſaltem gratiæ neceſſitatem ignorârint, Quod ex Rabbinis & Joſepho ipſo oſtenditur. Inſignis Jacobi locus cap. 1. *v.* 13. *& ſeq. illuſtratur.* Pag. 288.

CAPUT XVI.

Secundus Judæorum error, quòd ſpem ſalutis ſuæ poſuerunt in civili illâ juſtitiâ, quæ in Lege diſertis pœnis ſancita erat. Hinc factum, ut ſubſtiterint in obedientiâ vel 1. *Negativâ, vel* 2. *Externâ, vel ad ſummum.* 3. *Partiali ac dimidiatâ. Quorum ſingula ex S. Scripturis & Hebræorum ſcriptis explicantur ac demonſtrantur.* Pag. 313.

CAPUT XVII.

Tertius error Judæorum, imprimis Phariſæorum, quòd in frivolis quibusdam ritibus atque inſtitutis πατροπαραδότοις juſtitiam ponerent, iisque ſumma Dei mandata poſtponerent. Item quartus atque ultimus, quòd larvatâ hâc juſtitiâ contenti, de Meſſiâ non cogitabant, qui meliori ipſos juſtitiâ impertiret. Denique ex iſtâ dogmatum Judaicorum deſcriptione Conſectaria quatuor ad Paulum rectiùs intelligendum perutilia deducuntur. Pag. 324.

CAPUT

CAPUT XVIII.

Epilogus brevem exhibens totius operis ἀνακαιφαλαιώσιν; Nec non ſerium Lectori monitum, ut à quadruplici errore in hac de juſtificatione controverſiâ ſedulò ſibi caveat. Pag. 325.

HAR-

Digitized by Google

HARMONIA APOSTOLICA.

Diſſertatio Prior IN *Jac.* II. *v.* 24.

Ὁρᾶτε τοίνυν ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον.

Videtis igitur ex operibus juſtificari hominem, & non ex fide tantum.

INTRODUCTIO.

Suſcepti operis difficultas. Methodus obſervanda.

CUM apud omnes, qui verè Chriſtiani audiunt, tum Scripturæ totius infallibili authoritate, tum partium ejus inter ſe perfectiſſimâ harmoniâ nihil (I.)

magis in confeſſo ſit; nimis tamen (proh dolor!) compertum eſt, non paucas ἐναντιοφανείας, ac nodos penè inextricabiles, in ſacro illo volumine reperiri. Materiæne ſublimitati, an ſtylo planè ſingulari, an dogmatis ac moribus eorum, (quibus ex occaſione non minima Scripturæ pars deſtinata erat) haud probè cognitis (utpote jam longiſſimo temporis intervallo penè obliteratis) an noſtræ ipſorum vel hebetudini in ſacris illis libris intelligendis, vel ſocordiæ in ſcrutandis, an denique omnibus his ſimul ſumptis, vel alii cuicunque cauſæ illud tribuendum ſit, inquirere hîc non eſt inſtituti noſtri. Rem atque effectum ipſum ſentire, ac flere cogimur.

(II.) Ex ingenti autem textuum ſacrorum numero, ſpecie tenus cum aliis locis pugnantium, haud facilè alterum reperias, qui Theologorum ingenia æquè torſerit, ac locus hic Jacobi, quem præ manibus habemus. Quas Diſtinctiunculas, quæ σοφὰ φάρμακα, quas Strophas, quas Artes ad concluſionem hanc Jacobi cum Paulinis Epiſtolis conciliandam adhibuerunt Interpretes! Opus quidem apprimè neceſſarium aggreſſi ſunt; quippe ἐναντιοφάνεια hæc non in facti alicujus, nedum circumſtantiæ narratione, ſed in Articulo fidei Chriſtianæ maximi momenti conſpicitur. At infœlix plerumque fuit laboris eorum exitus. Lucem

enim

enim non exiguam polliciti, Epiſtolis Jacobi ac Pauli craſſiores reverâ tenebras offuderunt. Imò (quod maximè dolendum eſt) ipſam juſtificationis doctrinam, (alioquin ſatis planam ac facilem) tot diſtinctionibus, tot ſubtilitatibus involverunt, ut jam in universâ Theologiâ Articulum alium intellectu difficiliorem vix reperias.

Quod videntes nonnulli (qui neque in receptâ Sententiâ acquieſcere, neque in meliori inveſtigandâ pertinaci diligentiâ perſeverare poterant) nodum hunc planè Gordianum iis viſum, cui ſolvendo non eſſent, diſſecare aggreſſi ſunt, autoritatem ejus Epiſtolæ, cui Jacobi nomen inſcribitur vel in dubium vocando, vel apertè rejiciendo. Imò repertus eſt non-nemo, qui eò audaciæ atque adeò impietatis proceſſit, ut in Authorem ejus Epiſtolæ calamum liberiùs ſtrinxerit, eumque falſitatis ac mendacii arguerit. Is fuit Althamerus qui (citante Grotio) in Scriptorem non modò innoxium ſed & divinum hæc verba indignabundus effudit. *Directe* (inquit) *in Scripturam agit, citat Scripturas falsò, & ſolus Spiritui ſancto, Legi, Prophetis, Chriſto, Apoſtolisque omnibus contradicit. Teſtimonium ipſius vanum eſt.* Atque iterum *ſuis ipſiſſimis verbis ſcimus neſciviſſe quid ſit fides.* Imò audaciore adhuc blaſphemiâ *rectè* (inquit) *mentitus eſt in caput ſuum.* Quæ, cum aliis

(III.) *Pro quibus (quod mirum eſt) ipſe Sculterus multis argumentis pugnat, Exercit.* 5. *ad c.* 3. *v.* 13. 2.*Tim.*

Diſcurſ. p. 170.

aliis id genus blaſphemiis (quas horreo referens) legat qui volet apud eundem Grotium.

(IV.) Eſt itaque nodus hic vindice digniſſimus, ſi modò acceſſerit par nodo vindex. Quod, ut de me ipſe ſpondeam, cùm parùm deceat; illud tamen ſinè ullâ κενοδοξίας notâ liceat profiteri, me, ſepoſito partium ſtudio, atque animo ab omnibus affectibus (excepto tantùm veritatis amore) prorſus libero, tum caput ſecundum Jacobi, tum Epiſtolas Pauli, ad Romanos præſertim & Galatas, quàm diligentiſſimè potui evolviſſe; non neglectis interim, qui penès me erant, doctiſſimorum virorum Commentariis: Indèque ſpem concipere dicturum me aliquid quod ſcopum ſaltem utriusque Apoſtoli attingat, atque æquioribus judiciis faciat ſatis.

(V.) Sed ne in limine te (Lector) diutiùs morer, rem ipſam σὺν Θεῷ aggredior, cui explicandæ hanc Methodum commodiſſimam cenſuimus. Primò concluſionis Jacobi tum ſenſum breviter enucleabimus, tum veritatem argumentis aliquot adſtruemus. Eique labori aſſignabitur Diſſertatio prior. Deinde Pauli Epiſtolas aggrediemur, ejusque conſenſum cum Jacobo noſtro in hac juſtificationis doctrinâ liquidò demonſtrabimus. In hâc arenâ verſabitur Diſſertatio altera. Quæ ſi prolixior fuerit, & priorem mole longiùs exceſſerit, nihil

hil erit quod mireris, cùm ſumma materiæ ipſius difficultas id penè neceſſario efflagitare videatur.

CAPUT I.

Senſus Jacobi exponitur. Quid ſignificet δικαιοῦν in Novo Teſtamento. Multis teſtimoniis evincitur, vocem iſtam accipi ſenſu forenſi pro juſtum cenſere ſeu pronunciare. Particula ἐξ apud Jacobum notat tantùm cauſam ſinè qua non, ſive conditionem præcedaneam.

A Jacobo igitur primùm exorſis ad ſenſum concluſionis ab ipſo poſitæ (quantum ſaltem inſtituto noſtro in præſenti ſufficiat) aperiendum haud longâ nobis opus erit indagine. Duo tantùm annotabimus. (I.)

Primo vocem δικαιοῦν (cui reſpondet apud Hebræos הצדיק) ab eo in uſitatiori ſuo ſignificatu uſurpari, *h. e. ſenſu forenſi*, pro *juſtum cenſere* ſive *pronunciare*. Eam enim eſſe vocabuli hujus in ſacris literis, præſertim Novi Teſtamenti, ſignificationem maximè obviam ac familiarem penè cæcus eſt qui non videat. Ut mirum ſit reperiri virum longè doctiſſimum, & alioquin in hac ipsâ juſtificationis doctrinâ de veritate optimè meritum, qui id neget; vocem juſtifica- (II.)

In Prolegom. in Epiſt. ad Romanos.

ſtificationis ferè ſemper in hac quæſtione (præſertim, ubi fidei tribuitur) purgationem à vitiis, ſeu liberationem à peccandi conſuetudine ſignificare ſtrenuè contendens. Fatetur quidem Grotius, (nam illum deſignamus) δικαιῦν à Jacobo in capite ſecundo ſumi pro aliquem ut juſtum tractare; additque totum ejus Sermonis contextum hunc ſenſum neceſſariò exigere. Sed hanc eſſe uſitatiorem vocis hujus ſignificationem præſertim in Paulinis Epiſtolis omnino negat. Nos autem (quanquam fortaſſe locus huic rei alius commodior eſſet) vocem δικαιῦν in eo quem diximus ſenſu in Novo Teſtamento conſtanter ac ferè ſemper uſurpari facilè evicturi ſumus.

In ſecundis Annot. ad Jac. 2. 21.

(III.) *Vox Hebræa, voci* הצדק *oppoſita, eſt* הרשיע impiificare, *quâ dubio procul non ſignificatur alicujus impiæ qualitatis inditio, ſed condemnatio impii, ejusque ad pœnam adjudicatio.*

Egregius ille locus eſt ad Rom. cap. 8. v. 33. *Quis intentabit crimina adversùs electos Dei? Deus eſt qui juſtificat:* Ubi τὸ δικαιῦν manifeſtè opponitur τὸ ἐγκαλεῖν, ac proinde neceſſariò ſignificat aliquem accuſatum abſolvere, atque ab accuſatione liberum pronuntiare ac decernere. Huic loco geminus eſt ille ex veteri Teſtamento ſumptus, Prov. 17. 15. *Qui juſtificat impium & condemnat juſtum, uterque eſt abominatio Domino;* ubi antitheſis juſtificationis & condemnationis eundem ſenſum oſtendit. Immo hoc ſenſu Chriſtus ipſe uſus eſt hoc vocabulo, Matth. 12. 37. *Ex verbis*

tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Sic *Rom.* 5. 16, 18. κατάκριμα & δικαίωσις à Paulo directè opponuntur. Simili planè ſenſu vox ſumitur, 1. Cor. 4. 4. ubi cum ſe nullius rei ſibi conſcium fuiſſe dixerat Paulus, mox addit: Ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι, ὁ δὲ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστι. Juſtificationem ſui ad Dei ſolius tribunal, qui de ipſo certam laturus erat ſententiam, manifeſtè deferens. Ut meritò mireris quid moverit Grotium, ut hunc etiam locum inter ea reponeret, ubi δικαιοῦν *à vitiis purgare* ſignificet. Illuſtris eſt & locus ille, 1. *Cor.* 6. 11. Ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε, *ſed lavati eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis.* Ubi quis non videt purgationem à vitiis à juſtificatione apertè diſtingui? Hinc Grotius neceſſitatem vidit alium vocis δικαιοῦσθαι ſenſum hoc locò excogitandi; nempe, ut ſignificet majores in juſtitiâ progreſſus facere, addens, hunc ſenſum ſuadere verborum ordinem. Sed fruſtra eſt: ordo enim verborum ſinè hoc commento ſatìs perſpicuus eſt; ut lavatio hîc ſignificet primam à vitiis per Baptiſmum purgationem; ſanctificatio præparationem & quaſi formationem hominis per gratiam Spiritûs Divini, ad opera bona facienda, vitamque ſanctam degendam; juſtificatio denique amorem

In Proleg. ad Epiſt. Rom.

illum Dei, quo jam ſanctam vitam degentes complectitur, eosque in Chriſto vitæ æternæ præmio dignos cenſet.

(IV.) Inter omnes autem eminet textus ille, Actor. 13. 38, 39. (quem non immeritò totius Evangelii ſummam nuncupavit, & ex quo veram notionem vocabuli δικαιοῦν in Paulinis Epiſtolis commodiſſimè colligi poſſe cenſuit doctiſſimus Hammondus noſter ὁ μακαρίτης) *In Notis ad Rom. 3. (B)* cujus verba ſic habent: *Notum igitur ſit vobis, fratres, annuntiari vobis remiſſionem peccatorum per iſtum (Chriſtum ſc.) & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſis juſtificari, per hunc, credentem quemvis juſtificari:* πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται.

Unde luce clariùs apparet, juſtificationem illam (quæ in Chriſti Evangelio publicata & promulgata eſt) nihil aliud eſſe, quàm gratuitum Dei actum, quo propter Chriſtum ferè credentes. h. e. fide formatâ præditos abſolvit ac liberat à reatu, & pœnâ omnium peccatorum, etiam graviſſimorum & quorum ex lege Moſis nulla prorſus venia ſperanda erat. Contendit quidem Grotius beneficium hîc v. 39. ſub nomine juſtificationis commemoratum, non eſſe idem quod præceſſit v. 38. ſub nomine remiſſionis, ſed aliud quid diverſum; nimirum remiſſionem ſignificare abſolutionem à reatu peccati, juſtificationem

tionem verò denotare liberationem à peccati dominio. At quis non agnoſcit manifeſtam verborum Apoſtoli depravationem? Nihil enim magìs in aperto eſt, quàm Apoſtolum idem remiſſionis beneficium, quod v. 38. breviter tantùm expreſſerat, v. 39. latiùs explicare; oſtendendo tum conditionem ejus, nempe fidem in Chriſtum, tum præſtantiam ſupra eam, quam lex Moſis indulſit remiſſionem. Nimirum lex Moſis temporalem tantùm conceſſit remiſſionem, Evangelium æternam: Lex Moſis quorundam graviorum peccatorum nullam omnino veniam largiebatur, at Evangelium pleniſſimam ac perfectiſſimam omnium (etiam graviſſimorum) peccatorum remiſſionem cuivis credenti annuntiat. Et ſic ipſe Grotius aliàs locum hunc optimè explicavit. *De ſatisfact. Chriſti. c. 10. p. 186.*

(V.) Addam aliud argumentum pro hac noſtrâ ſententiâ, quod mihi quidem inſolubile videtur. Vox δικαιοῦν tam apud Paulum quàm apud Jacobum idem planè valet quod *μισθὸν λογίζεσθαι, δικαιοσύνην λογίζεσθαι, εἰς δικαιοσύνην λογίζεσθαι. mercedem imputare, juſtitiam imputare, ad juſtitiam imputare.* Jam *imputationem* notare actum Dei hominem juſtum æſtimantis, non juſtum facientis nimis manifeſtum eſt; neque id Grotius ipſe negare aut voluit, aut potuit. Tantùm contendit aliud eſſe, cum homo dicitur juſtificari per fidem, aliud cum dicitur *In præfat. ad Annot. in Epiſt. ad Roman.*

fides imputari homini in juſtitiam. Sed contrarium cuivis patet ex cap. ad Rom. 4. v. 2. collato cum v. 3. 4. 5. 6. & v. 22. collato cum v. 23. 24. 25. & Jac. 2. v. 21. collato cum v. 23. In quem etiam Jacobi locum Grotius ipſe obſervat δικαιωθῆναι juſtificari & φίλον Θεοῦ κληθῆναι pro eodem poni. Addens locum Rom. 5. 1. ubi δικαιωθῆναι per εἰρήνην ἔχειν πρὸς Θεόν exponitur.

In prioribus Annot. in Jac. 2. v. 24.

His adjicias locum illum Rom. 3. 20. Διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ ἐνώπιον αὐτοῦ ſc. Dei. Ubi δικαιοῦσθαι ſenſu forenſi ſive judiciario ſumi manifeſtum eſt, tum ex verbis ἐνώπιον Θεοῦ quæ in conſpectu, judicio, æſtimatione Dei ſignificant, tum ex Pſal. 143. 2. (ad quem locum alludere Paulum fatetur Grotius, & res ipſa loquitur) Ubi David rigidum Dei in ipſum judicium humillimè deprecatur. Locus hic apprimè obſervandus eſt, quippe ex quo clarè eluceat, quid per juſtificationem voluerit Apoſtolus in totâ ipſius de fide & operibus diſputatione. Hinc enim ita argumentamur: Qualem Paulus juſtificationem operibus detrahit, talem tribuit fidei; At juſtificatio quam detrahit operibus eſt *forenſis*, qua quis in judicio divino juſtus pronuntiatur: Ergo juſtificatio quam tribuit fidei eſt ejusdem generis.

Vid. Luc. 7. 29. & 10. 29. & 18. 4. Rom. 3. 4. & 2. 13.

(VI.) Unicum proferunt locum adverſarii ex Novo Teſtamento, ubi alio ſenſu vocem

vocem δικαιοῦσθαι accipi conſtat, nempe ut ſignificet non juſtum cenſeri, ſed juſtum fieri, ſive in juſtitiâ inhærente & habituali novos indies progreſſus facere. Is eſt Apoc. 22. 11. *Qui injuſtè agit, injuſtè agat adhuc, & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc, & qui juſtus eſt* δικαιωθήτω ἔτι *juſtificetur adhuc* &c. Ubi τὸ δικαιοῦσθαι, cùm manifeſtè τὸ ἀδικεῖν opponatur, nihil aliud ſignificare poſſe videtur quàm juſtum fieri, ſeu potiùs in juſtitiâ creſcere. Verùm enimvero ſignificationem vocis ex loco uno vel altero (licèt an ex Novo Teſtamento alter dari poſſit adhuc dubito) deducere, atque aliam longè commodiorem, & conſtanti Sacræ Scripturæ uſui convenientiorem neglectui habere iniquiſſimi certè diſputatoris eſt. Quid quòd de illo ipſo loco meritò dubitari poſſit, an ibi vox δικαιωθήτω legenda ſit? Manuſcripta enim nonnulla (in quibus & illud venerandæ antiquitatis, à Cyrillo Patriarchâ Conſtantinopolitano Carolo primo τῷ μακαρίτῃ dono miſſum), pro ὁ δίκαιος δικαιωθήτω ἔτι legunt ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι. Quæ quidem lectio locutioni Johannis apprimè convenit: aliàs enim in epiſtolâ primâ ποιεῖν δικαιοσύνην in eundem ſenſum ab ipſo uſurpatur Cap. 2. 29. & 3. 7. Imò, quod mireris, ita locum hunc legit Grotius, qui tamen eum ad ſenſum iſtum

iſtum ſuum probandum ſæpius allegat. Pro certo igitur ſtatuatur, vocabulum juſtificationis in hac materiâ *forenſem* ſignificationem obtinere, atque actionem deſignare Dei, more judicis, ex lege Chriſti gratiosâ abſolventis accuſatum, juſtum pronuntiantis, atque ad præmium juſtitiæ h. e. vitam æternam acceptantis.

(VII.) Et certè hæc juſtificationis notio accuratè tenenda eſt, non ſolùm ut Pontificiorum ſtrophis occurratur, quibus tum Paulum tum Jacobum obſcurârunt, verùm etiam quòd (ut poſtea videbimus) nonnulli uſui eſſe poſſit ad refellendos Antinomos & Solifidianos, quos ego in hac quæſtione ex alterâ parte non minùs periculosè errare ſemper arbitratus ſum.

(VIII.) Accedamus jam ad alterum iſtud, quod breviter notandum duximus; nempe, phraſi illa ἐξ ἔργων non id voluiſſe Jacobum, opera noſtra eſſe juſtificationis noſtræ cauſam *principalem* aut *meritoriam:* illa quippe in merâ & gratuitâ Dei patris miſericordiâ, hæc in Chriſti ſolius morte ac meritis unicè ſtatuenda eſt, & ab Apoſtolo reverà ſtatuitur. Etenim quamvis particula ἐξ eam nonnunquam viam obtineat, ſæpe tamen adhiberi ſolet ſenſu quodam mitiori, ut notet medium quodcunque

rei

rei obtinendæ, ſive conditionem præcedaneam, quæ vulgò *cauſa ſinè qua non* dicitur, licèt reverà vix cauſæ nomen mereatur. Atque is loquendi modus neque à communi uſu abhorret, neque à ſtylo Scripturæ alienus eſt. Ut enim alia taceam, cùm dicitur homo ἐκ πίστεως δικαιοῦσθαι, particula ἐκ manifeſtè hôc ſenſu ſumitur. Quippe ne ipsâ quidem fide tanquam causâ principali, imò non ut causâ omnino, niſi impropriè dictâ, juſtificari aliquis dici poteſt.

Dicitur igitur homo ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, quia bona opera conditio ſunt juxta ordinationem divinam in Evangelico fœdere ſtabilitam neceſſariò in hoc requiſita, ut quis *juſtificetur*, h. e. remiſſionem peccatorum per Chriſtum partam obtineat, Deóque ad ſalutem gratus & acceptus fiat. Atque hæc de verborum ſenſu dicta ſunto.

CAPUT

CAPUT II.

Concluſio Jacobi argumentis adſtruitur. Argumentum primum ab aliis Scripturarum teſtimoniis. Quorum duæ claſſes, prima eorum, quæ de obedientiâ tanquam ad juſtificationem neceſſariâ generatim loquuntur. Altera eorum, quæ opera pœnitentiæ ſpeciatim poſtulant. Occurritur exceptioni Adverſariorum. Fidei & pœnitentiæ idem eſt in juſtificationis negotio reſpectus. Utraque conditio tantùm, ſive inſtrumentum morale. Quæ ſit illa fides, cui tantum in Scripturis tribuitur. Quo reſpectu fides cæteris præſtet virtutibus.

(I.) PErgamus jam ad illud diſſertationis noſtræ membrum, quod ſecundo in loco poſitum erat; nempe, ut hanc Jacobi hypotheſin de neceſſitate bonorum operum ad juſtificationem obtinendam argumentis aliquot muniamus.

(II.) Primum igitur argumentum ducetur ab aliis Scripturæ teſtimoniis, quæ hanc ipſam veritatem non minùs clarè aſſerunt ac defendunt. Neque enim putandum eſt Sanctum Jacobum paradoxum aliquod aut ſibi peculiare dogma venditare. Nihil minus. Quod loquitur vox eſt Spiritûs Sancti ubique idem perſo-

perſonantis. Idem teſtantur Prophetæ, idem Apoſtoli, idem Chriſtus ipſe. Hæc doctrina ſacrarum Scripturarum utramque ferè paginam complet; ut auſim dicere aliam ullam vix dari poſſe, quæ in ſacris libris tam clarè aſſeritur aut toties inculcatur. Sed ne temere vagetur oratio noſtra, teſtimonia hæc in duas claſſes diſpertire viſum eſt.

Prima claſſis eorum erit, quæ generatim de bonis operibus, de Pietate, de Sanctitate, de Obedientiâ (quæ omnia eôdem recidunt) loquuntur, tanquam conditione neceſſariò requiſitâ, ut quis Deo ad ſalutem gratus ſit, i. e. juſtificetur (iſta enim ſynonyma ſunt.) Agmen ducet locus ille Iſai. 1. com. 16, 17, 18. *Lavate vos, purificate vos, amovete malignitatem actionum veſtrarum è conſpectu oculorum meorum, deſinite malefacere. Diſcite benefacere, quærite jus, beate oppreſſum; jus dicite pupillo, ſuſcipite cauſam viduæ. Venite jam, & diſceptemus, inquit Jehova: ſi fuerint peccata veſtra velut Dibapha, tanquam nix exalbeſcent; ſi rubra fuerint velut coccineum, ſimilia lanæ erunt.* Huic geminum eſt illud, Ezech. 33. 14, 15, 16. *Quum dixero improbo, omnino moriturus es; ſi reverſus à peccato ſuo exercuerit judicium ac juſtitiam, pignus reſtituerit improbus, raptum reddiderit, in ſtatutis vitæ ambulaverit non faciendo iniquitatem, omnino vivet, non morietur: omnia peccata* (III.)

peccata ejus, quibus peccavit, non memorabuntur ei; judicium & juſtitiam exercuit, omnino vivet. Quis non videt hiſce in locis quaſi cumulum bonorum operum, quæ ſi quis non præſtiterit, ei ſpes veniæ, ac remiſſionis peccatorum omnis omnino intercluditur; atque in genere requiri ut deſinamus malefacere, benefacere diſcamus, ut in ſtatutis vitæ ambulemus? Dicet (forſan) aliquis vetus hæc teſtamentum ſapiunt: quid hæc ad nos? Imò vero (inquam ego) ipſiſſima eſt hæc Evangelii vox; lex enim peccatorum præſertim (qualia in locis iſtis commemorantur) graviorum veniam perfectam nullam indulſit, ut modò obiter dictum eſt, & poſtea ſuo loco fuſiùs demonſtrabitur.

(IV.) Hæc autem ſi quis præfractè negat, audiat ipſius Servatoris vocem Joh. 14. 21. *Qui tenet præcepta mea, & obſervat illa, is eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & ei conſpiciendum exhibebo me ipſum:* & v. 23. *Si quis diligit me, meum ſermonem obſervabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum habitabimus.* Hìc talem dilectionem, quæ mandatorum Chriſti obſervationem pariat, requiri, ut quis Dei amore fruatur, h. e. juſtificetur, ipsâ luce clarius eſt. Notabilis eſt & iſte locus Matth. 11. 28, 29. & eò notatu dignior, quòd ſolennem fœderis Evangelici

gelici promulgationem apertè continet. Verba ſunt: *Venite ad me omnes qui fatigati eſtis, & onerati, & ego faciam ut requieſcatis. Attollite jugum meum in vos, & diſcite à me, quòd mitis ſum & humilis corde: & invenietis requiem animabus veſtris.* Jugum Chriſti eſt lex ejus (vide 1. Joh. 5. 3.) hoc quisquis non attollit, h. e. legem Chriſti in ſe præſtandam ſuſcipit, ei nulla animæ requies, nulla à peccatis liberatio promittitur. Clara ſunt etiam verba Chriſti Joh. 15. 14. *Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæcunque ego præcipio vobis.* Nemo igitur Chriſti amicus niſi hac lege, ut univerſa ejus mandata obſervet.

Audivimus Chriſtum, conſulamus jam Chriſti Apoſtolos. Et loquatur primus (ut par eſt) Apoſtolorum princeps Petrus, Actor. 10. 34, 35. οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστι: Deus nullius perſonam reſpicit; is omnis, & ſolus ei ad ſalutem δεκτὸς acceptus eſt, qui juſtitiam operatur. Quid clarius? Idem docet Sanctus Johannes, Ep. 1. 7. *Si in luce ambulamus, ſicut ipſe eſt in Luce, communionem habemus cum eo mutuam; & ſanguis Jeſu Chriſti filii ejus purificat nos ab omni peccato.* Nulla igitur cum Deo communio, nulla per ſanguinem Chriſti à peccatis purificatio (hæc (V.)

autem quid aliud quàm juſtificationem ſonant?) niſi iis qui in luce ambulant, h. e. ſanctitatis opera faciunt. Inſignis eſt & locus ille Heb. 10. 14. Μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους, *Unicâ enim oblatione conſummavit in perpetuum eos qui ſanctificantur.* Vox τελειοῦν (ut de aliis ejus ſignificationibus taceam, quas notarunt Critici) hîc & alibi apud hunc Authorem ſignificat expiare, idque tam perfectè, ut qui ita expiatus ſit, ei nihil deſit, nullâ aliâ oblatione ſive ſacrificio, imo ne ſacrificii quidem ejusdem iteratione indigeat. Iſto ſenſu vox manifeſtè ſumitur hoc ipſo capite, v. 1. ſicut & hujus Epiſtolæ Cap. 7. v. 11. Jam itaque expiationem ſive à peccatis liberationem Chriſti morte factam liquidò reſtringit Divinus Author ad ἁγιαζομένους, h. e. eos qui & corde & opere Sancti ſunt; clarè innuens merito Chriſti juſtificari, non niſi qui ſpiritu Chriſti priùs ſancti redduntur. Juſtificatio nimirum ſanctificationem (ſaltem primam & imperfectiorem) ſequitur. Quod & Petrus etiam clarè oſtendit Epiſt. 1. Cap. 1. v. 2. ubi pulchrè humanæ ſalutis ordo deſcribitur: præcedit priùs ἁγιασμὸς πνεύματος εἰς ὑπακοὴν, *Sanctificatio Spiritûs ad obedientiam;* deinde ſequitur ῥαντισμὸς αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, *aſperſio ſanguinis Jeſu Chriſti;*

ſc.

ſc. ad juſtificationem, confer 1. Cor. 6. 11. Penè infinitus eſſem, ſi loca omnia novi fœderis huc pertinentia citarem: Quisquis vel fortuitò ſacros illos libros aperuerit, ferè neceſſe eſt ut in aliquid incidat, quod ſi ſeriò legat & ſincerè expendat, in hanc veritatem ipſum quaſi manu ducet.

Progrediamur igitur ad ſecundam claſſem teſtimoniorum, eorum ſc. in quibus opera quædam ſpecialia tanquam ad juſtificationem omninò neceſſaria præſcribuntur. (VI.)

Huc pertinent loca, quæ *pœnitentiam* ſive *reſipiſcentiam* exigunt, ut conditionem præcedaneam, ſinè qua nemo peccatorum veniam à Deo obtineat. Talia paſſim occurrunt in novo fœdere, & ſatis nota ſunt; citationum igitur multitudine ſuperſedebimus, loco uno vel altero contenti; Act. 2. 38. *Reſipiſcite, & baptizetur unusquisque veſtrûm in nomen Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum, & accipietis donum Spiritûs Sancti.* Et Act. 3. 19. *Reſipiſcite igitur & convertite vos, ut deleantur peccata veſtra, poſtquam venerint tempora refrigerationis à conſpectu Domini.* His in locis præter fidem etiam reſipiſcentiam à peccatis & converſionem ad Deum ad remiſſionem peccatorum ſive juſtificationem neceſſariò requiri nemo eſt qui non videat.

Id porrò notandum eſt, reſipiſcentiam non eſſe opus unicum, aut ſimplex, (VII.)

ſed multorum aliorum operum quaſi complexionem. Suo enim ambitu comprehendit ſequentia opera, nec pauca, neque ignobilia. (1) De peccatis triſtitiam, 2. Cor. 7. 10. (2) Humiliationem ſub manu Dei, qua quis ſe iræ Divinæ obnoxium humiliter agnoſcit, Jac. 4. 10. (3) Peccatorum odium ac deteſtationem, Ezech. 6. 9. & 20. 43. & 36. 31. (4) Peccatorum confeſſionem, 1. Joh. 1. 9. (5) Ardentem ac ſupplicem miſericordiæ divinæ implorationem, Act. 8. 22. (6) Amorem Dei, Exod. 20. 6. (7) A peccatis ceſſationem, Prov. 28. 13. Eſai. 1. 16. (8) Firmum novæ obedientiæ propoſitum, Act. 11. 23. (9) Malè partorum reſtitutionem, Ezech. 33. 14, 15. Levit. 6. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Luc. 19. 8, 9. Quod quidem pœnitentiæ opus ad remiſſionem peccatorum abſolutè neceſſarium eſſe in eo, cui reſtituendi facultas ſuppetit, adeò apud omnes in confeſſo eſt, ut inde ortum ſit tritum axioma Theologorum omnium calculo comprobatum: *Non remittitur commiſſum, niſi reſtituatur ablatum.* (10) Remiſſionem eorum, quæ in nos proximi peccârunt. Hanc tanti facit Servator, ut non ſemel profiteatur peccatorum veniam à Deo nemini ſperandam eſſe, qui eandem proximo non ultro ac lubens conceſſerit, Matth. 6. 14, 15. (11) Opera beneficentiæ ſive Eleemoſynas. Quæ

quanti valeant ad remiſſionem peccatorum à Deo impetrandam ſatìs liquet ex celebri loco Dan. 4. 27. Ubi Sanctus Propheta regi *Nebuchadnezzari*, adhuc in peccatis hærenti, ſalubre hoc conſilium ſuggerit. *Peccata tua eleemoſynis* redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.* Sic verſio vulgata, ſecuta LXX. Interpretes, qui vocem Hebraicam צדקה per ἐλεημοσύνη (ex orientali nimirum idiomate) reddiderunt. Sed parùm refert quam verſionem ſequamur, cùm de miſericordiâ erga pauperes in poſteriori clauſulâ agi omnes conſentiant. His conſentaneum eſt illud, quod in Novo Teſtamento docet Jacobus noſter hoc ipſo capite 2do v. 13. *Damnatio abſque miſericordiâ ei, qui non præſtiterit miſericordiam.* Qualem autem miſericordiam intelligat, liquet ex ſequentibus v. 15, 16. Conſule Luc. 11. 41. (& Grotium in locum) Eſai. 1. 17. Luc. 16. 9. 1. Tim. 6. 17, &c. 1. Pet. 4. 8. Hebr. 13. 16. Ut verè dixerit Chryſoſtomus (oratione de pœnitentiâ) Μετάνοια χωρὶς ἐλεημοσύνης νεκρά ἐστι καὶ ἄπτερος. Atque hinc (ut id obiter notem) ortus eſt mos ille in veteri Eccleſiâ obſervatus, quo ab iis, qui delictis gravioribus in Eccleſiaſticam cenſuram incidiſſent, ut abſolutionis capaces fierent, exigebatur non tantùm peccatorum confeſſio & vitæ antè actæ emendatio, ſed & miſericordiæ opera, ab

* פרק *Chaldæum reſpondet Hebræo* פדה *vide 2. Sam. 4. 9. Numb. 3. 49. & 18. 15. rectè ergo Theodotion vertit* λύτρωσαι. *Vide Grot. in locum.*

iis ἀγαθοεργίαι dicta. Vides quàm latè ſe diffundant pœnitentiæ opera, vides ea omnia ad veniam peccatorum conſequendam à Spiritu Sancto omnino neceſſaria ſtatui.

(VIII.) Hæc qui agnoſcunt (nemo autem niſì qui in Libertinorum caſtra ſe totum dederit, ea auſit negåre) mirum eſt, quo σοφῷ φαρμάκῳ paradoxum ſuum de juſtificatione per ſolam fidem (ut fides ab iis à pœnitentiæ operibus divulſa accipitur) valeant defendere. Dicent fortaſſis (ut reverà ſolent dicere) pœnitentiam ſolummodo requiri ut *diſpoſitionem præcedaneam*, qua peccator ad remiſſionem peccatorum præparetur; fidem verò eſſe unicum illud *inſtrumentum*, quo remiſſio iſta quaſi manu accipiatur; ideóque non immeritò dici nos fide ſolâ juſtificari. Verùm egregiè hîc hallucinantur ídque duplici nomine. (1) Quod manifeſtè ſtatuant pœnitentiæ opera fidem præcedere, quod falſiſſimum eſt. Neque enim de peccatis dolere, ea deteſtari, propoſitum novæ vitæ ſuſcipere, & cætera priùs dicta pœnitentiæ opera (quæ ἀξίως τῆς μετανοίας καρπὺς eleganter dixit Baptiſta) perficere aut poſſit aut velit, qui non ſeriam Chriſti Evangelio fidem priùs habuerit. Liceat ergo tali dilemmate eos urgere. Si fides ſola & per ſe juſtificat, hoc officium præſtat vel ante pœniten-

tiæ

tiæ opera producta, vel non niſi poſtea. Si antea dicunt, quomodo ergo pœnitentia ab iis dicitur diſpoſitio præcedanea ad juſtificationem? quomodo etiam pœnitentiæ opera ad juſtificationem à Spiritu Sancto neceſſaria ſtatuuntur ei, qui fide ſolâ jam antè juſtificatus fuerit? Si verò reſpondeant fidem non niſi poſt hæc opera producta juſtificare, in unam harum abſurditatum incidant neceſſe eſt, ut dicant vel fidem ante pœnitentiæ opera non extitiſſe, vel, quod ad juſtificationis effectum attinet, otioſam fuiſſe. Dices: etſi pœnitentia à fide fluat, atque adeò fides ordine naturæ ſit pœnitentiâ prior, poſſint tamen & fides & pœnitentia in uno eodemque temporis momento ſimul exiſtere. Reſpond. Illud mirè abſurdum, imò planè impoſſibile eſt: fieri non poteſt, ut fides pœnitentiam eliciat in inſtanti. Ut enim quis de peccatis doleat, ea deteſtetur, humiliet ſe ſub manu Dei, actum amoris erga Deum exerat, propoſitum novæ vitæ concipiat, tempore & ſerie quadam pii diſcurſûs omnino opus eſt. Subtiliora hæc eſſe fateor; ſed dignum eſt patellâ operculum, objectioni quadrat reſponſio, cum λεπτολόγοις iſtis λεπτολογεῖν planè neceſſe fuit.

(2) Quod jactant de inſtrumentalitate fidei in juſtificationis negotio, nihil etiam quàm meram & inanem ſubti- (IX.)

litatem redolet. Præterquam enim quòd extra Scripturas hîc loquuntur, ſi inſtrumentum ſtrictè & propriè ſumatur pro causâ efficiente minùs principali, clarum eſt fidem juſtificationis inſtrumentum nullo modo dici poſſe. Nam primò, cum juſtificatio ſit actio Dei ſolius, eáque tota extra nos producta, quomodo vel fides noſtra, vel quævis noſtrî actio ad juſtificationis effectum producendum phyſicam ullam efficientiam habeat, prorſus ἀκατάληπτον eſt. Deinde omnis cauſa inſtrumentalis (ut jam innuimus) ſuo modo in effectum influit, eique effecti productio propriè attribui poteſt. Jam verò cùm juſtificatio nihil aliud ſit quàm gratioſus Dei actus, quo peccata noſtra nobis condonet ac nos ad ſalutem acceptet, valde abſurdum eſſet dicere vel fidem, vel opera noſtra, vel quidvis aliud noſtrî aut remittere peccata noſtra, aut perſonas noſtras acceptare: quod tamen, ſi inſtrumentalis cauſa juſtificationis fides ſit, planè dicendum eſſet. Annon igitur (inquies) rectè dici poteſt fide nos Chriſtum accipere, ac beneficium juſtificationis ab ipſo partum amplecti? Reſp. Quanquam, an iſta Chriſti acceptio non ſit potiùs charitatis actus, quàm fidei, à nonnullis non immeritò dubitetur; de eo tamen (in præſenti) cum quoquam contentionis ſerram reciprocare nobis non eſt animus. Pro confeſſo id

Vid. Eccleſ. Noſtræ Homil. de ſalute, par. 2. p. 17.

id ſumatur: Quod regerimus, hoc eſt, hunc actum amplectendi Chriſtum à juſtificationis actu δὶς διὰ πασῶν & toto cœlo diſtare: cùm ſit actus noſter, juſtificatio verò ſolius Dei. Etiamſi igitur concederemus, habitum fidei eſſe inſtrumentum, vel potiùs cauſam principalem iſtius actûs, quo Chriſtum amplectimur; qui tamen indè intulerit, fidem eſſe etiam juſtificationis inſtrumentum, manifeſtiſſimæ certè inconſequentiæ reus tenebitur. Ut ergo quod res eſt dicam, ſi fidem inſtrumentum eſſe velimus, fieri non poteſt ut concipiatur alio modo inſtrumentum eſſe quàm quatenus opus eſt ex præſcripto, & per gratiam Dei à nobis præſtitum. Conditio enim, quatenus præſtita eſt, aliquo modo medium, ſive inſtrumentum dici poteſt, quo conſequimur rem, quæ ſub conditione promittitur. Et vocatur hoc à nonnullis inſtrumentum morale. Et ſi hoc ſenſu inſtrumentum ſumatur (nempe pro conditione ſive inſtrumento morali) fidem eſſe unicum juſtificationis inſtrumentum omnino negamus. Cùm (ut jam ſatis evicimus) etiam pœnitentiæ opera non minùs neceſſaria ad juſtificationem obtinendam à Spiritu diſertè ſtatuantur.

Dices: ſi hæc vera ſint, quænam eſt fidei illius, de qua toties & tam magnifica loquitur Scriptura, ſupra cætera pietatis opera præſtantia? Quid periculo- (X.)

ſius quàm fidem non ſolùm ut ex ſe ad juſtificationem prorſus inſufficientem rejicere; ſed & in eundem cenſum cum cæteris operibus redigere, & non minora iſtis quam fidei ipſi tribuere? Reſp. Ad hanc objectionem plerique, veluti ad Gorgonis caput, ipsò aſpectu contremiſcunt; nec diffiteor eam eſſe primâ fronte ſatis terribilem. Verùm enimvero quisquis animum recipiens ad eam propiùs acceſſerit, inane ſpectrum, ac puerile prorſus terriculamentum illico perſentiſcet. Fides enim illa, cui tot & tanta tribuuntur in Novo Teſtamento (ut id in anteceſſum dicatur) pro unicâ ac ſimplici virtute nequaquam ſumenda eſt. Suo enim ambitu (quod ſuo loco clarè oſtenditur) omnia Chriſtianæ pietatis opera comprehendit. Ubicunque autem accipitur ut opus per ſe diſtinctum, atque ab aliis omnibus virtutibus disjunctum, tantum abeſt ut ei primas tribuat Spiritus Sanctus, ut poſt charitatem ferè tertio loco ab ipſo Paulo collocetur, 1. Corinth. 13. ult. *Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.* Neque id ſolùm intelligendum de duratione charitatis in vitâ futurâ, quaſi eo tantùm nomine fidei præſtaret; (quod video nonnullorum eſſe κρησφύγετον) quippe quæ in hac ipsâ vitâ fide longè utilior atque excellentior ab Apoſtolo v. 2, diſertè ſtatuatur. Concedimus nihilominus alio

reſpectu

reſpectu fidem ipsâ charitate atque adeò aliis omnibus virtutibus ſuperiorem evadere, in hôc ſc. quòd aliorum operum omnium radix ac fundamentum ſit, & quaſi mater cæterarum virtutum. Non quòd eas neceſſariò pariat, ſed quòd parere apta nata ſit; quinetiam ſi vis ejus crebrà ac ſeriâ conſideratione excitetur, & quaſi foveatur, tantùm non certò producat (qui enim rebus Evangelii tum firmo aſſenſu credit, tum attento eas animo expendit, penè impoſſibile eſt ut is non pius exinde evadat) Denique quòd nulla virtus in homine exiſtere poſſit, quæ non ex hujus fidei quaſi utero prodeat. Jam matrem, licèt aliàs inferiorem, hoc ipſo tamen quòd mater ſit, filiæ præſtare quis neſcit? Atque huc proculdubio referenda ſunt, quæ de fide copioſè diſſerit Autor ad Hebræos cap. 11. per totum. Ubi multa atque adeò magnifica fidei tribuit, necnon egregia omnia piorum, qui in Veteri Teſtamento claruerunt, facinora ex fide profecta eſſe pulchrè oſtendit. Denique veriſſima hæc eſt cauſa (ut id in anteceſſum etiam dicatur) cur univerſa Chriſtianæ pietatis opera ab Apoſtolo Paulo in ſuis epiſtolis ferè ſub fidei nomine comprehendantur: Nimirum ab eo fructus in ſemine cenſetur.

CAPUT

CAPUT III.

Argumentum ſecundum à notione Juſtificationis. Juſtificatio tria involvit, judicem, clientem, legem. Quæ ſit illa lex, ad cujus normam juſtificatio vel condemnatio noſtrî peragenda ſit, oſtenditur. Argumentum inde formatur.

(I.) ALterum argumentum ad hypotheſin Jacobi ſtabiliendam peti poteſt ab ipſâ notione ac naturâ juſtificationis. Hoc ut meliùs intelligatur, enucleatiùs explicandum eſt, quod ſuperiùs ſicco quaſi pede præterivimus, nempe: vocabulum juſtificationis eſſe *forenſe*, ſive *juridicum*, atque adeò primâ ſui notione juris proceſſum apertè connotare. In omni autem juris proceſſu tria ſaltem ſtatuenda ſunt, Judex qui ſententiam fert; Reus (quo nomine perſonam accuſatam intelligo, qui talis apud Ciceronem appellatur etiamſi criminis inſons ſit, & petitori ſ. actori opponitur) qui in jus vocatur; ac denique Lex ad cujus normam judicium peragitur. Pariter in omni juſtficatione tria hæc reperiuntur aut certè eorum ſingulis aliquid analogum. Sic v. g. cum dicitur homo ex operibus legis, aut ex fide Chriſti in Dei conſpectu juſtifi-

ſtificari. Reus hîc eſt homo, Judex Deus, Norma, ad quam judicium dirigitur, eſt vel (ex alterâ parte lex Moſaica, vel (ex alterâ) lex Chriſti, alicubi *lex fidei* dicta, ſcil. Rom. 3. 27. Nec quis juſtificari dici poteſt, nisì ad normam iſtius legis, per quam judicatus, abſolvatur; ſive ſit ea lex Moſaica, ſive Chriſti. Verbo dicam, nemo juſtificatur ſive abſolvitur, nisì qui legem, ad cujus normam judicatur, impleverit.

Reſtat igitur unicum illud inquirendum, nempe quænam ſit illa lex, cujus judicio nobis Chriſtianis ſtandum ſit? Reſpondet hîc pro nobis Jacobus noſter hoc ipſo capite, v. 12. ὕτω λαλεῖτε, ϰὶ ὕτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμυ ἐλευθερίας μέλλοντες ϰρίνεσθαι. Lex igitur per quam judicandi ſumus eſt νόμος ἐλευθερίας, Lex libertatis triplici nomine ſic dicta. Primo quòd liberet nos à ſervili ceremoniarum Moſaicarum jugo. Deinde quòd per ipſam ſolam, à reatu ac pœnâ peccati liberemur. Ac denique νόμος ἐλευθερίας vocatur (imò ideo præcipuè) quòd à dominatrice vi ac tyrannide peccati nos liberet, ſub cujus jugo qui in lege Moſaicâ manſerunt ſinè ullâ liberationis ſpe fruſtrà ingemuerunt: Quam liberationem efficit in nobis Spiritus Chriſti, qui legem Chriſti individuo nexu comitatur. Hæc ideo à nobis (II.)

obiter

obiter notata, ne quis è Libertinorum fœce, cùm de libertatis lege audiverit, illico Jacobum ſibi adblandiri ſuſpicaretur. Ut igitur è diverticulo in vitam revertamur, νόμ☉ ἐλευθερίας proculdubiò eadem lex eſt ac νόμ☉ βασιλικὸς lex regia, i. e. Chriſti regis noſtri, de qua loquitur Divinus Author; Jac. 2. v. 8. Ea verò cujusmodi ſit, verba in eodem verſu immediatè ſequentia ſatis liquidò oſtendunt: Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Nimirum *de Decalogo* ſive lege decem præceptorum intelligendus eſt Jacobus. Quod adhuc manifeſtiùs apparebit, ſi quis v. 11. conſulat, ubi nonnulla ejus legis præcepta ſpeciatim enumerantur. Verbo dicam; νόμ☉ βασιλικὸς & νόμ☉ ἐλευθερίας lex regia & lex libertatis, de qua loquitur Jacobus, & per quam nos judicatum iri affirmat, non eſt niſi ipſiſſima lex moralis, prout ſc. eam & expoſuit & perfecit Chriſtus ipſe, atque à monte (Sinai ſuccedaneo) tanquam legem ſuam diſcipulis tradidit, additâ ſanctione qua ut obedientibus firmiſſima immortalitas promittitur, ita immorigeris ineluctabilis denuntiatur interitus. Matth. 7. 24. & deinceps.

Vide Jac. 1. 25. ubi eadem lex appellatur νόμ☉ τέλει☉ ὁ τῆς ἐλευθερίας.

(III.) Hoc ideo curioſiùs obſervandum, ne errorem erremus, quem Lutherus, & poſt eum noſtratium Theologorum plerique, in diſputationibus ſuis de juſtifi-

catione

catione contra Pontificios, nimiò contradicendi æſtu abrepti, in Eccleſias reformatas, maximo earum malo, invexerunt; ſc. Evangelium ex puris putis promiſſis conſtare; Chriſtum dediſſe mundo legem nullam, id tantum egiſſe, ut legem priùs latam exponeret, atque à peſſimis ſcribarum ac Phariſæorum commentis aſſereret; legis moralis uſum eum nunc eſſe unicum ut per ipſam homines ad fidem Chriſti adducantur, vel ſaltem ut ſit arbitraria quædam vivendi regula, à Chriſto quidem nobis commendata, cui obtemperare ex gratitudine teneamur; nequaquam verò ſub periculo animæ, aut tanquam conditio novi fœderis ad ſalutem obſervatû neceſſaria, nobis impoſita. Ex his principiis, incautiùs ab iis poſitis, atque à Theologorum vulgo avidè arreptis, per neceſſariam conſequentiam deducta fluxerunt execrabilia Antinomorum, Libertinorum, Familiſtarum atque ejusdem farinæ aliorum dogmata; de quibus fortaſſe boni illi viri ne per ſomnium quidem cogitârunt. Verùm utut eſt qui talia docent & tamen in Libertinos magnis clamoribus vociferantur, quid aliud agunt quàm ut, dum illos damnant, ſeipſos condemnent? quippe in præmiſſas conſentiunt, concluſionem tantùm reſpuunt. Ut huic peſſimo errori obviàm eatur, illud pro certo ſtatuendum eſt, Chriſtum in concione à

Mat-

Matthæo cap. 5. 6, 7. traditâ legem moralem non tantùm expoſuiſſe, ſed etiam ut legem ſuam poſuiſſe, ejusque obſervationem, gratiâ Evangelicâ temperatam, ab omnibus Chriſtianis tanquam conditionem fœderis ſui omnino neceſſariam poſtulare. Neque de hôc dubitari ampliùs poſſit ab eo, qui concionis iſtius epilogum non prorſus oſcitanter legat. Idem quoque clarè liquet ex ſeriâ illâ aſſeveratione, quam ſuæ illi legis vindicationi præmittit Dominus noſter, Matth. 5. 20. *Dico vobis niſi abundaverit veſtra juſtitia plusquam illa Scribarum & Phariſæorum, vos nequaquam ingreſſuros in regnum Cœlorum.* Quibus verbis illud extra omnem dubitationis aleam ponitur, Servatori propoſitum fuiſſe, legem moralem non tantùm à peſſimis Scribarum ac Phariſæorum commentis vindicare, ſed & ità vindicatam diſcipulis ſuis ſub periculo animæ obſervandam imponere.

(IV.) Ex his jam præmiſſis, exurgit tandem contra Antinomos ac Solifidianos argumentum (meo quidem judicio) invictiſſimum.

Quisquis à Deo per Chriſtum juſtificatur per legem Chriſti abſolvitur.
At ſolâ fide ſinè operibus nemo per legem Chriſti abſolvitur. Ergo, &c.

Minor ſolâ hujus ſyllogiſmi probatione indiget; ea verò ità facilè confirmatur:

Qui-

Quicunque per legem Chriſti abſolvitur, eam legem impleat neceſſe eſt:

At fide ſolâ ſinè operibus nemo legem Chriſti implet: Ergo fide ſolâ ſinè operibus nemo per legem Chriſti abſolvitur.

Major propoſitio hîc etiam ex ſe ſatìs manifeſta eſt. Ad minorem quod attinet: Quisquis eam negaverit, in hanc manifeſtam abſurditatem impingat neceſſe eſt; Ut dicat, fidem ſolam eſſe totam illam juſtitiam, quam lex Chriſti poſtulat; ſive nihil per legem Chriſti nobis ſub periculo animæ mandari præter fidem. Hoc autem qui (poſt ea quæ tum in hôc, tum in priori argumento diximus) ſeriò affirmaverit, planè indignus eſt qui argumento refutetur; eat Anticyras helleboro purgandus.

CAPUT IV.

Argumentum tertium à naturâ ipſius fidei. Tres fidei actus à Theologis vulgò aſſignati (notitia, aſſenſus, fiducia) expenduntur. Oſtenditur nullum ex iis eſſe, cui juſtificatio neceſſario nexu conjuncta ſit.

(I.) ARgumentum tertium mutuabimur à natura ipſius fidei, hôc modo: ſi fides per ſe, atque à cæteris virtutibus diſtincta concipiatur, nullus eſt ejus actus, qui ſalvificus ſit, vel qui in improbum, ac prorſus juſtificatum non poſſit cadere: ergo fide ſolâ ſine cæteris virtutibus planè impoſſibile eſt ut quis juſtificetur. Conſequentia ſole clarior eſt. Ad antecedens quod attinet, ſanè qui fide ſolâ nos juſtificari tam acriter contendunt, ſemper mihi viſi ſunt (abſit dicto invidia) vel neſciviſſe, vel ſaltem non meminiſſe quid ſit fides. Fidem ſupra omnem fidem extollunt, qui ei ſoli tantum tribuunt.

Quod ne quis à nobis temere dictum putet, obſervandum eſt, tres omnino fidei actus à Theologis vulgò ſtatui, *Notitiam, aſſenſum* ac *fiduciam.* Singulos horum percurramus.

(II.) Ad notitiam quod attinet, apud omnes ferè in confeſſo eſt, eam etiam in peſſimis reperiri poſſe; ut mira, nova, ac planè ſingularis ſit doctiſſimi *Cameronis* noſtri ſententia, de cognitione quadam electis peculiari, quæ ex ſuâ naturâ ſemper ſit efficax, & ſalvifica, & quam alicubi appellat *lucem dirigentem*, ac denique ex qua totam hominis ad Deum converſionem neceſſariò pendere affirmat. Hôc certè nomine ab * *Epiſcopio* meritiſſimo jure vapulat; neque ab *Epiſcopio* tantùm, ſed & à Synodis *Dordracenâ*, *Alezianâ*, & *Charentonenſi* ea ſententia in terminis damnata eſt, ut luculenter oſtendit idem Epiſcopius * ibidem. Actum igitur hîc non agemus.

* *Exam. Sentent. Cameron.* c. 2.

* c. 3.

(III.) De aſſenſu mentis res non minùs clara eſt: quippe certum eſt, nudum mentis aſſenſum non tantùm in reprobis hominibus, ſed etiam in Diabolis reperiri. Fateor eſſe non paucos, eosque doctos qui ſtatuunt hunc aſſenſum, ſi modò firmus ſit, atque in hominis mente altas egerit radices, pietatis praxin, & mandatorum Chriſti obedientiam poſt ſe planè neceſſariò trahere. Neque exigui ſunt ponderis argumenta quibus id probatum eunt. Atqui argumenta in contrariam partem præponderare mihi videntur; imprimis illud ex 1. Cor. 13. 2. deſumptum, ubi ſupponit Paulus, fieri poſſe ut quis habeat

omnem fidem (quæ procul dubio ſummum hunc fidei gradum continet) & tamen Charitatem non habeat. Neque enim audiendi mihi videntur, qui Apoſtolum ibi loci impoſſibile aliquid ſupponere ſtatuunt. Sed de hac re non neceſſe eſt ut multùm litigemus. Dato enim viris doctis, quod contendunt, noſtræ ſententiæ illud nihil officit; modò hoc etiam agnoſcatur (quod illi ultro fatentur) hunc aſſenſum nudè conſideratum & ſinè iſtâ, quam poſt ſe trahere dicitur, pietatis praxi apud Deum nihil quicquam valere. Atque eadem de Cameronis ſententiâ dici potuiſſent.

(IV.) Reſtat itaque tertius atque ultimus fidei actus, quam *fiduciam* vocant; & in hôc maximam ponunt fiduciam Solifidiani. In iis igitur, quæ hîc dicunt, expendendis diutiùs immorabimur. Ac primò quidem operæ pretium eſſet inquirere, quid per fiduciam iſtam velint. Res enim hæc miris verborum involucris ab iis tegitur, ut penè Oedipo opus ſit interprete. Ingens acumen & planè ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς ἀγχινοίας ei lubens detulerim, qui eorum hac de re locutiones intelligibiliter explicare atque inter ſe conciliare valeat. Experiatur, qui dubitat, ac verum eſſe, quod dicimus, vel invitus fatebitur. Dabimus tamen operam, ut veritas ex iſtis nubibus in apertam lucem proferatur.

Scien-

Sciendum eſt igitur, quòd cùm fides in Novo Teſtamento (ubi ſpectatur à cæteris virtutibus diſtincta) in aſſenſu mentis unicè ſtatuatur, ut ſit nihil aliud, quàm aſſenſus talis, quo Chriſtum credimus paſſum, mortuum, atque excitatum à mortuis; ac propterea vera eſſe, quæ Dei nomine ſive præcipiendo ſive promittendo nobis attulit: (Conſule Rom. 4. 20, 21, 24. Hebr. 11. 1. 1. Joh. 5. 4, 5. Joh. 8. 24.) aſſenſus tamen iſte poſt ſe fiduciam aliquam trahere aptus natus ſit. *Fieri enim non poteſt (ut Grotii verbis utar) quin, qui credit à Deo profecta, quæ Chriſtus dixit, inter quæ & hoc eſt, omnes ſecundùm Evangelium viventes vitam æternam conſecuturos; is non ſimul confidat, ſibi id bonum eventurum, ſi eam viam inſiſtat. Sed hæc fiducia eſt conditionata adhuc, &c. Poſteaquàm verò aliquis jam vivit Chriſtianè purgatur à vitiis, incipit illa fiducia fieri abſoluta pro eo tempore: quæ ſpes ſolet dici in S. Scripturis. Hæc ſpes juſtificatum ſequitur, ac proinde non eſt pars ejus fidei per quam juſtificamur.* Ex his Grotii verbis (quibus certè totam hanc rem dilucidè & ſuccinctè definivit) ità argumentari licet. Fiducia iſta, quam ſtatuunt fidei juſtificantis primarium actum, eſt vel conditionata vel abſoluta. Si priorem intelligunt; nihil manifeſtius eſt, quàm eam in quovis homine, qui veram eſſe Chriſti doctrinam credit, reperiri; ab

(V.)

Diſcuſſ. p. 41, & 42.

 aſſenſu

aſſenſu enim illo neceſſariò fluit. Dices: At fiducia, quæ eſt fidei juſtificantis propria, talis eſt, quæ in hominis intellectu ſolo non hæreat, ſed in cor ipſius ac voluntatem potenter influat; unde fit ut ad Chriſtum veniat, & in ipſum pro ſalute obtinenda toto corde recumbat: vel (ut verbis utar viri doctiſſimi) *Eſt talis fiducia, qua (cæteris omnibus abdicatis) in Mediatorem recumbens totum cor ſive totam animam ad Chriſtum trahit Chriſtoque agglutinat.* At (pace Reverendi Patris) liceat interrogare, quid ſibi velint phraſes iſtæ *ad Chriſtum venire, ad Chriſtum toto corde atque animo trahi, Chriſtoque agglutinari?* Hæ enim locutiones (ni fallor) non tam fidei aut fiduciæ, quàm charitatis actus ſonant. Is ad Chriſtum venit, qui, fide priùs Chriſti Doctrinæ habitâ, & pœnitentiâ de peccatis peractâ, eï ſe totum dedit atque in diſcipulum tradit; ut ſic per ipſum peccatorum veniam vitamque æternam conſequatur. Ad Chriſtum ille toto corde atque animâ trahitur Chriſtóque agglutinatur, qui ſincero affectu Chriſtum amat, quique immenſa illa bona, per Chriſtum oblata, non levi aut evanido, ſed ardenti & conſtanti deſiderio anhelat, ac (modò Chriſtum lucrifaciat) cætera omnia, quæ miratur ac planè deperit occœcatus mundus, flocci facit; qui denique doctrinæ ac præceptis

Determ. Qu. 37. *p.* 167.

ceptis

ceptis Chriſti conſtanter adhæreſcere decrevit: Hæc qui fecerit, is proculdubio Deo per Chriſtum gratus eſt ad ſalutem, h. e. juſtificatur. Si aliter exponantur phraſes iſtæ, fateor me eas non capere. Utut ſit, certum eſt, conditionatam hanc fiduciam ad juſtificationem ac ſalutem hominis nihil quicquam valere poſſe, niſi ſtatuas eam in voluntatem atque affectus agere, actum aliquem Charitatis ex animo eliciendo, atque adeò totum hominem fortiter extimulando ad quærenda bona illa Evangelii, quæ & eſſe credit, & ſe conſecuturum confidit. Scilicet nec fides nec fiducia quicquam valet, quæ non ſit *δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη per charitatem efficax*, ſeu potius ad effectum producta & conſummata, Gal. 5. 6. (Participium enim ἐνεργουμένη ibi loci paſſivè ſumendum, ſicut & aliàs ferè ſemper in Novo Teſtamento, facilè crediderim.) Atque hac de cauſâ nullus dubito, quin charitas rectè dici poſſit fidei juſtificantis forma. Fidei inquam juſtificantis; quia fidem per ſe propriam ſuam habere formam in confeſſo eſt: at fides quæ & quatenus juſtificat, verâ charitate informetur, omnino eſt neceſſe.

Pergamus jam ad membrum dilemmatis noſtri alterum, quod eſt de fiduciâ abſolutâ. Ea verò eſt talis animi certitudo, qua quis, nullâ omnino conditione ſuſpenſus, credit, peccata ſibi actu (VI.)

 remiſ-

remiſſa eſſe ſéque Deo ad ſalutem acceptum haberi. Atque de hac abſolutâ certitudine pleroſque omnes Reformatarum Eccleſiarum Theologos, (præſertim exteros) qui de fiduciâ tanquam formali actu fidei juſtificantis loquuntur, intelligendos eſſe, nimis (proh dolor!) manifeſtum eſt. Fuit hæc doctrina jam à multis annis ipſiſſimum Reformatæ Eccleſiæ opprobrium ac dedecus; neque eſt alia ulla, quam vel magis rideant ac ludibrio habeant, vel ſeveriori ſtylo exagitent Pontificii. Neque id immeritò; eſt enim error non levis, error putidiſſimus, error (penè dixerim) in *fide*. Det tandem miſericors Deus, ut hujuſmodi dogmata è noſtrorum ſcriptis, vel ſaltem Catecheſibus, in æternum deleantur. Sed argumentis hîc, non precibus aut lachrymis, agendum.

(VII.) Dico igitur abſolutam hanc fiduciam nullo modo eſſe poſſe fidei juſtificantis actum, nedum actum principalem. Quod hoc unico argumento facilè probari poſſit. Nemo de juſtificatione ſuâ abſolutè certus eſſe poſſit, qui non omnia, quæ ad juſtificationem requiruntur, priùs præſtiterit, atque adeò jam reverà juſtificatus fuerit: Ergo fiducia abſoluta non eſt actus fidei juſtificantis, ſed juſtificationem ſequitur. Conſequentia eſt per ſe clara. Ad antecedens quod attinet, quæro, quo funda-

fundamento nixa ſit abſoluta illa, de qua loquuntur, fiducia? Num Chriſti Evangelio? At quomodo quis ex Evangelio certus eſſe poſſit de juſtificatione ſuâ, qui non omnia priùs, quæ in Evangelio ad juſtificationem requiruntur, præſtiterit, planè ἀκατάληπτον eſt. An igitur particulari aliquâ extra Evangelium revelatione ea certitudo nititur? At quid eſt, ſi non hoc ſit, firmam ac ſolidam Sanctorum fidem in merùm Enthuſiaſmum h. e. inanem phantaſiam transformare? Porrò, particularis hæc revelatio vel verbo Chriſti conſentanea eſt, vel non. Si non, planè rejicienda eſt: Si conſentaneam dicunt, in priorem abſurditatem relabuntur. Nemo enim per verbum Chriſti de remiſſione ſuorum peccatorum certus eſſe poſſit, niſi qui conditionem in verbo iſto ad remiſſionem requiſitam impleverit. Plura hujusmodi argumenta facilè eſſet coacervare; (ídque à multis jam factum eſt) ſed qui unicâ hac ratione contentus non fuerit, eum nullis argumentis ceſſurum mihi perſuaſiſſimum eſt.

Rem totam paucis conficiam. Fiducia in Chriſto (conditionatam an abſolutam intelligas parùm refert) piis cum impiis communis eſt. Ut ſi hæc ſit fidei juſtificantis ἀκμὴ, certè peſſimus quisque de ſalute ſuâ ſibi jactabundus gratuletur. Nimis enim (proh (VIII.)

 dolor!)

dolor!) exploratum eſt eorum, qui Chriſto nomina dederunt, maximam partem de Dei miſericordiâ, de Chriſti meritis, de ſalute ſuâ ſecuros in utramque aurem dormire; cùm interim à vitâ verè Chriſtianâ longiſſimè abſint. Operibus ſuis bonis (quæ nunquam fecerunt) nuntium remittere, ſe peccatorum omnium miſerrimos agnoſcere, in Chriſtum pro ſalute obtinendâ Mediatorem placidè recumbere; hæc ut faciant, nullo iis negotio perſuaſeris, in hanc fiduciam ruunt præcipites. Immo vix alius major iis, qui curam gerunt animarum, incumbit labor, quàm ut ab hac arce (quâ muniti nullum non animarum periculum ſecuri contemnunt) miſeros homines dimoveant. Atqui inquies, id iſti non ſincerè faciunt, fiducia hæc ab eâ, quæ juſtificatorum propria eſt, immanè quantùm diſtat! Cur verò inquam ego? An quia fiduciam, quam non habent, mentiuntur? illud iis nunquam perſuaſeris. Se Chriſti meritis verè non ſimulatè confidere, & nôrunt, & ſibi gratulantur. Immo res ipſa loquitur, in hac fiduciâ vivunt, in hac vel mori parati ſunt, atque adeò nimis ſæpe moriuntur. Verè igitur Chriſto confidunt, ſed non rectè id faciunt, quia nullo jure faciunt. Chriſti meritis nituntur, mandata ſpernunt; promiſſa Evangelii avidè amplexantur, de præceptis nihil ſoli-

ſoliciti. Unicum hoc eſt inter piorum atque impiorum fiduciam diſcrimen, aliud fruſtrà quæſiveris.

Denique quæ ſit vera & Chriſtiana fiducia, optimè nos docet S. Johan. 1. Epiſt. c. 3. v. 19, 20, 21. *Et per hoc cognoſcimus (per charitatem ſc.) nos ex veritate eſſe & coram ipſo ſecura reddemus corda noſtra.* N*am ſi nos condemnet cor noſtrum, nempe potentior eſt Deus corde noſtro, & novit omnia. Dilecti, ſi cor noſtrum nos non condemnet, fiduciam appellandi Deum habemus.* Nimirum ſecura animi fiducia eſt bonæ conſcientiæ filia; ex operibus bonis exurgit, tantùm abeſt, ut ſinè bonis operibus quicquam valeat.

Ut igitur argumentum hoc tandem abſolvam, cùm nullus ſit fidei actus per ſe ac nudè conſideratus, cui juſtificatio neceſſario nexu conjuncta ſit; cùm notitia ſinè praxi, aſſenſus mentis ſinè amore cordis, fiducia in Evangelicas promiſſiones ſinè ſincero conatu conditionem earundem implendi nihil apud Deum valeant; omni fide credendum eſt, fide ſolâ ſinè cæteris virtutibus neminem prorſus in Dei conſpectu juſtificari. (IX.)

CAPUT

CAPUT V.

Argumentum quartum à proceſſu Dei in ultimo judicio. Judicium Dei in futuro ſæculo per omnia reſpondet juſtificationi divinæ in hac vitâ. Opera noſtra in judicio Dei ſpectantur non ut mera fidei ſigna, ſed ut pars, eaque maxima, conditionis in fœdere Evangelico præſcriptæ.

(I.) ARgumentum quartum eſto ſumptum ab illo Dei proceſſu, quo in hominibus judicandis uſurus eſt in die ultimi judicii.

Quomodo quiſque in futuro ſæculo à Deo judicabitur, eodem planè modo in hac vitâ à Deo juſtificatur.

Atqui ex operibus (non fide ſolâ) quiſque in futuro ſæculo à Deo judicabitur.

Ergo ex operibus (non fide ſolâ) quiſque in hac vitâ à Deo juſtificatur.

Aut ego egregiè fallor, aut argumentum hoc inſolubile eſt.

(II.) Ad majorem propoſitionem quod attinet, ea hiſce evidentiſſimis rationibus, ab ipsâ naturâ futuri judicii deſumptis, ſuffulta eſt.

(1)

(1) Futurum illud judicium (quod ad nos ſaltem ſpectat, qui ſub Evangelio vivimus) nihil aliud reverà erit, quàm publica, aperta, ac ſolennis, in conſpectu totius mundi, Chriſti judicis per ſententiam declaratio, qua quinam ſecundùm tenorem Pacti Evangelici in hac vitâ juſti fuerint, quíque injuſti, liquidò oſtendetur. Quod ad nos, inquam, ſpectat; quia eorum, qui Evangelium prorſus ignorârunt, alia erit ratio. Neque enim juſtitiæ divinæ congruum videtur, ut quis ob Evangelici Pacti violationem condemnetur, qui de Pacto iſto ne fando quidem inaudiverit. Atque huc pertinet, quod Paulus dicit, de iis gentibus qui legem Dei ſcriptam ignorârunt Rom. 2. 12. Sed utut de ejusmodi hominibus ſtatuerit Deus in tremendo illo die, certo certius eſt, nos Chriſtianos non niſi ad tenorem pacti Evangelici judicatum iri.

Adeò ut, quod ad nos ſpectat, ultimum judicium nihil aliud futurum ſit, quàm deciſiva Chriſti judicis declaratio de juſtitiâ vel injuſtitiâ noſtrâ, ſecundùm Evangelii ſui legem priùs ſtabilitam, nobíſque ſufficienter revelatam. Unde ſatis aptè à nonnullis hic Chriſti actus (fideles reſpiciens) appellatur *juſtificatio declarativa;* oppoſitè nimirum ad juſtificationem, quam per legem Chriſti in hac vitâ habemus, quæ non malè ab iisdem vocatur *juſtificatio conſtitu-*

ſtitutiva. Iisdem convenit utraque juſtificatio, ídque ſub iisdem legibus; h. e. quicquid requiritur, ut quis in futuro judicio per Chriſtum juſtus *declaretur*, idem planè requiritur, ut in hac vitâ per legem Chriſti juſtus reverà *conſtituatur*. Declaratio enim judicis per omnia reſpondere debet conſtitutioni legis. Manifeſtiſſima ergo eſt hæc conſequentia; ſi non niſi ex operibus per Chriſtum in futuro judicio juſti declaramur, ergo non niſi ex operibus in hac vitâ per legem Chriſti juſti conſtituimur.

(III.) 2do Eſt etiam alter futuri judicii actus, qui ad Fideles ſpectat, priori neceſſario nexu conjunctus; quo ſc. iis præmium æternæ vitæ palam adjudicatur. Neque in hôc minus quadrat actus Dei in ultimo die judicantis cum actu Dei in hac vitâ juſtificantis. Quis enim auſit negare, collationem juris ad præmium cœleſte eſſe præcipuum juſtificationis actum? Certè id clarè evincunt Apoſtoli verba de juſtificatione diſputantis, Rom. 4. v. 3. coll. v. 4. Ubi quod priùs dixerat ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, poſtea hac phraſi exprimitur μισθὸς λογίζεται. Nimirum *imputare aliquid alicui in juſtitiam*, & *imputare alicui ob aliquid præmium* eadem planè ſunt, vel ſaltem in eâdem juſtificationis notione continentur. Eſt itaque hujus actûs

actûs ultimi Judicii eadem ratio cum priori. Etenim cùm in hac vitâ juſtificamur, nobis ex lege Chriſti jus ad vitam æternam reverà confertur; cùm in futuro ſæculo judicamur, idem jus per ſolennem judicis ſententiam definitur ac deciditur.

(IV.) Hanc eſſe judicii divini in futuro ſæculo ipſiſſimam notionem (nempe ut ſit tum juſtitiæ noſtræ, tum juris ad vitam æternam inde conſecuti, quod ex lege Chriſti hîc conſequimur, non niſi per ſententiam judicis deciſio ac declaratio) ex multis iisque clariſſimis N. T. locis manifeſtum fit. Conſule Rom. 2. v. 5, 6, 12, 13, 16. 1. Cor. 4. 5. & 3. v. 13. Matth. 12. 36, 37. Sed notatu digniſſimus eſt locus ille, quem (aliâ de causâ) ſuperiùs laudavimus, 1. Cor. 4. 4. ὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα ἀλλ’ ὐκ ἐν τύτῳ δεδικαίωμαι, ὁ δὲ ἀνακρίνων με κύριός ἐςι. i. e. *Nullius enim rei mihi conſcius ſum, ſed non per hoc juſtificatus ſum; Dominus autem is eſt, qui me dijudicat.* Quale autem Dei judicium intelligat, liquet ex ſequentibus, v. 5. ſc. de futuro judicio loquitur clarè innuens, Dei tunc judicantis opus hoc futurum, ut de juſtitiâ vel injuſtitiâ noſtrâ in hac vitâ certò atque infallibiliter pronuntiet. Et de Majore hactenus.

(V.) Ad minorem deſcendamus; hanc autem quisquis negaverit, ei cæcutiunt oculi

oculi in clariſſimâ Scripturarum luce. Quoties enim id in terminis aſſeritur, Deum unumquemque judicaturum ſecundùm opera ipſius? Imò ipſa ratio & cauſa ſententiæ iſtius, qua juſtis vita æterna adjudicatur, ab operibus eorum manifeſtè deſumitur, Matth. 25. v. 21, 23, 34, 35. Quæ loca ideo accuratiùs notanda, ut futili quorundam exceptioni occurratur, qui dicunt vitam æternam adjudicari operibus noſtris ſolummodo ut fidei ſignis atque effectis. Nam ex locis citatis planum fit, opera noſtra in hôc negotio conſiderari ut ipſum illud, propter quod (ex gratioſo nempe Dei in Chriſto fœdere) vita æterna nobis donetur. Nemo meliùs hanc rem expreſſit, quam vir clar. Jo. Gerard. Voſſius his verbis: *Quæritur, an operibus promittatur merces ut fidei ſignis? Nos & nimiùm dicere putamus, qui eam operibus promitti cenſent ut cauſæ meritoriæ; nec ſatìs dicere judicamus, qui tantummodo ut ſignis fidei promiſſionem factam arbitrantur. Siquidem multa ſunt S. loca, quibus planum fiat, opera noſtra in ſalutis negotio ſpectari ut cauſam ſinè qua non, ſive ut conditionem præcedaneam, quæ præmium vitæ æternæ individuo ſecum nexu trahat.* Ac Theſin ſuam probat vir doctiſſimus ex locis modò allegatis, aliis nonnullis etiam additis, ſc. Apoc. 7. 14, 15. 2. Cor. 4. 17. Gal. 6. 8. Phil. 2. 12. Hæc omnia optimè: nimirum extre-

De bonis oper. Theſ. 10.

extremum utrumque omni curâ vitandum; tum eorum, qui opera noſtra per ſe vitæ æternæ meritoria ſtatuunt (error iſte Pontificiorum quorundam toto animo deteſtandus eſt) tum eorum etiam, qui eadem opera ullam aliam cum cœleſti præmio connexionem habere præter hanc, quòd ſint fidei ejus, cui ſalus promittitur, ſigna, omnino negant. Hæc enim ſententia plurimis, iisque clariſſimis Scripturæ teſtimoniis (ut vidimus) apertum bellum indicit. Media itaque via hic tenenda eſt, ut dicamus; relationis iſtius, quam ad vitam æternam habent opera noſtra, unicum illud eſſe fundamentum, quòd ſint conditio in fœdere Evangelico requiſita, cui præſtitæ ex eodem gratioſo fœdere præmium cœleſte indulgeatur.

(VI.) Porrò bona opera non ut mera fidei ſigna in ſalutis negotio ſpectari, optimè probat Grotius hac ratione: Quæ ut ſigna ſpectantur, ea in ſe minus ſunt quàm res ſignificatæ: At dilectio, quæ iſta præſtat opera, ac per figuram quandam in ipſis operibus intelligitur, plus eſt fide 1. Cor. 13. 13. Denique idem evincitur ex eo, quod à Jacobo dicitur Cap. 2. v. 22. *Ex operibus fidem perfici, atque opera fidei cooperari.* Quid enim? An perfectio rei ſignatæ à ſigno pendet? An cooperatur ſignum cum re ſignatâ? piget certè tam manifeſtis ineptiis immorari. Pergamus igitur. *Diſcuſſ. p.* 45.

D CAPUT

CAPUT VI.

Argumentum quintum atque ultimum ab implicitâ Adverſariorum confeſſione. Duæ hypotheſes à Reformatis Theologis unanimi conſenſu comprobatæ: 1. Fidem eam quæ juſtificat, vivam, h. e. bonorum operum fœcundam eſſe debere. 2. Opera bona eſſe ad ſalutem omnino neceſſaria. Ex utrâque hypotheſi neceſſitas bonorum operum ad juſtificationem evincitur.

(I.) AD quintum noſtrum argumentum atque ultimum jam deventum eſt. Illud autem ab implicito omnium conſenſu atque adeò ab ipsâ Adverſariorum confeſſione extorquebimus. Ea quippe eſt veritatis vis, ut non raró à ſe diſſentientes in ſuas partes trahat & invitos & inſcios. Solet error non magìs veritati, quàm ſibi ipſi repugnare. Idem hic uſu venit. Sunt enim nonnullæ hypotheſes, quas ſuo calculo Reformati Theologi ferè omnes comprobârunt, quibusque conceſſis, hæc, de neceſſitate bonorum operum ad juſtificationem hominis, doctrina negari nec poſſit nec debeat. Priùs autem quàm hujus argumenti tractationem aggrediamur, par eſt, ut Lecto-

rem

rem moneamus, nos hîc de publicis eccleſiarum Reformatarum confeſſionibus non agere; ſed de privatis Doctorum quorundam opinionibus, qui ſe confeſſiones iſtas ſequi profitentur. Nam quod authenticas Eccleſiarum Reformati nominis Confeſſiones attinet, certum eſt, eas omnes, vel ſaltem earum primas ac nobiliſſimas, à noſtris partibus veluti ex profeſſo ſtare. Quippe etiamſi illæ quoque doceant, *Ex fide ſolà ſinè operibus hominem juſtificari*, effatum tamen illud eo ſenſu explicant, quem nos pronis ulnis amplexamur. Scil. diſertis verbis monent Confeſſionum Authores, ſententiam iſtam figuratè accipiendam eſſe, ità ut in *Fidei* nomine, *Gratia*, quæ ei ex adverſo reſpondet, intelligatur, atque idem ſit *Solà Fide juſtificari* quod *Solà Gratià, non ex operum Merito, juſtificari:* ac, propriè loquendo, fidem cæterasque virtutes bonaque opera ad juſtificationem æquè valere atque eſſe neceſſaria: nec quicquam majus fidei in iſto negotio tribuendum, quàm cæteris virtutibus: adeóque ſe, quatenus à juſtificatione bona opera excludunt, eatenus & fidem ipſam rejicere. Qui dubitat, illud ipſum & calcem poſterioris diſſertationis (cap. 18. §. 6.) prolixè demonſtratum reperiat. Quicquid igitur ſeu caliginis, ſive erroris accreverit huic luculentiſſimæ de juſtificatione hominis doctrinæ, quatenus ea

à Proteſtantibus hodie docetur; illud ferè totum, privatorum quorundam Theologorum hallucinationibus, qui purioris ac primitivæ (ſi ità loqui fas ſit) reformationis ſententiam perperam acceperunt, imputandum eſt. Neque tamen vel iſti Theologi (utcunque aliàs claram hanc & perſpicuam doctrinam Scholiaſticis ſuis ineptiis obſcurârunt) ità à veritate abiêrunt, quin (Deo laus ſit) calculo comprobârint ſuo hypotheſes nonnullas, ex quibus efficiatur, ſententiam noſtram tam veram eſſe, quàm quod veriſſimum. Hujuſmodi duas tantùm hîc notabimus.

(II.) (1) Quotquot ſunt Eccleſiarum Reformatarum Theologi (pauculis fortean è rigidioribus Lutheranis exceptis, vel eo ſaltem nomine indignis, qui in Reformatorum albo recenſeantur) ii omnes conſentientibus ſuffragiis agnoſcunt, fidem vivam non mortuam; fidem quæ conjuncta ſibi habet bona opera, imò quæ ſinè bonis operibus nec eſt, nec eſſe poteſt, fidem illam eſſe veram ac juſtificantem (ut vocant) quæ iſtâ proprietate ab hiſtoricâ & temporaneâ ac Miraculorum fide diſtinguitur. Quodnam eſt igitur hîc diſcrimen? Certè qui rem expenderit, tandem fatebitur, cardinem controverſiæ in hac Metaphyſicâ ſubtilitate totum verti; An ſcil. fides *qua* eſt viva, vel an fides, *quà* eſt viva, requi-

requiratur ad juſtificationem? Breviter: redibit res (ut à Theologis longè doctiſſimis obſervatum fuit) ad particulam iſtam *quatenus*, atque ibi pacis & concordiæ naufragium fiet. A riſu certè vix temperet (niſi in re eſſet omnium maximâ) qui in ſcriptis Theologorum (eorúmque magni nominis) hæc legat: *Fides fœta bonis operibus juſtificat ante partum.* Nimirum, parturiunt montes, & prodit ridiculus mus. Poſt longas ambages, cùm ad ipſum controverſiæ apicem ventum eſt, in tenui hôc ac penè inimaginabili diſtinctionis bivio, à doctoribus relinquimur. Liceret ſanè per me viris doctis iſtiusmodi nugis ſibi placere, niſi viderem ab iis has λεπτολογίας ſeriò & tantùm non ut fidei articulos aliis obtrudi; (quippe Orthodoxi nomen amittat penè neceſſe eſt, qui hoc *Schibbolet* ſonare neſciat) ni etiam triſtiſſimâ (proh dolor!) experientiâ comprobatum eſſet, inanes has diſtinctiunculas, hæc σοφὰ φάρμακα in remedium pernicioſiſſimorum (quos ex eorum doctrinâ haurit incautum vulgus) errorum fruſtrà adhiberi. Sapienter certè dixit Grotius: *Locutiones incautas res ſequuntur periculoſæ. Plerique enim iſta legentes, iſta audientes* (ſcil. fide ſolâ ſinè ullis operibus nos juſtificari) *cùm in peccatis vivant neque ſe corrigant, ſalutem ſibi pollicentur: Nimirum quia, ut ipſi loquuntur, Chriſtum*

Exam. cenſur. cap. 10. p. 114.

Diſcuſſ. p. 47. 48.

credunt in id mortuum abſolutè, ut ipſos ſervet: & juſtitiam Chriſti, quæ perfectiſſima eſt & cœleſti digna præmio, ſibi per fidem applicantes, merita ejus ſua faciunt. Id ſi ità fieri poteſt, cætera jam ſunt ſupervacua; quomodo vivant nihil intereſt. Sinè conditione pro pœnâ, quam ipſi debent, ſatisfecit Chriſtus: ſinè conditione gloriam æternam eſt ipſis meritus. Verbo dicam, quiſquis è fæce Romuli hanc hypotheſin nudè traditam acceperit, ſc. fidem eſſe unicum juſtificationis inſtrumentum, bona opera in hôc negotio nihil omnino agere; mille licèt poſtea excudas diſtinctiones, nunquam ei perſuaſeris, eſſe illi omnino vel ad juſtificationem vel ad ſalutem neceſſarium, ut bona ulla opera faciat.

(III.) Quamvis igitur ſatìs jam evicimus, bona opera non tantùm fidem juſtificantem comitari, ſed etiam ad juſtificationem, non minùs quàm ipſa fides, requiri, idémque cauſalitatis genus tam operibus, quàm fidei in hôc negotio tribuendum; (h. e. & fidem & opera conjunctim eſſe conditionem ſolummodo juſtificationis in Fœdere Evangelico præſcriptam) immo charitati (quæ cætera opera omnia profert) plus dari in Scripturis quàm ipſi fidei; fidémque nihil quicquam valere apud Deum niſi quando, & quatenus charitatem illam elicit: liceat tamen ex abundanti paucula

cula hæc ex hôc ipſo Jacobi cap. 2. adjicere.

(1) Cum à Jacobo diſertè dicatur, juſtificari hominem ἐξ ἔργων certè particulam ἐξ plusquam otioſam concomitantiam denotare manifeſtum eſt. Si enim fides ſola ac per ſe totum juſtificationis negotium abſolveret, (bonis operibus ſolummodo quaſi adſtantibus) ex operibus hominem juſtificari nullo modo dici potuiſſet. (IV.)

(2) Cùm de fide Abrahami locutus Author v. 22. affirmet ὅτι ἡ πίςις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτȣ͂, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίςις * ἐτελειώθη, annon manifeſtum eſt, fidem & opera in juſtificationis negotio (de eo enim verbis immediatè præcedentibus v. 21. egerat) cooperari; immo fidem ex ſe imperfectam eſſe, ad finem juſtificationis non perduci, niſi bonis operibus perficiatur?

* *Perficitur res quoque cum effectum ſibi deſtinatum parit. Eum fides conſequi non poteſt* ἄνευ συναιτίων, *Grot. in locum.*

Quæ enim hìc Camero interpretationi noſtræ opponit, (pace tanti viri dixerim) nimis diluta ſunt. Ad illud συνεργεῖν mirè Criticum agit. *Si mens (inquit) Jacobi fuiſſet docere, fidem cooperari operibus ad juſtificationem, profectò aliis verbis uſus fuiſſet, & dixiſſet potiùs opera cooperari cum fide, quàm fidem cum operibus.* Quaſi verò hæc eadem planè non eſſent: vox certè συνεργεῖν conjunctam notat operationem, & qui dicit fidem cooperari cum operibus, is (V.) *In locum.*

etiam dicit opera cooperari cum fide. Pari ratione negare aliquis poſſit verbis illis 1. Cor. 3. 9. Θεῦ γάρ ἐσμεν συνεργόι, *Dei enim cooperarii ſumus.* Significari concurſum gratiæ divinæ cum Apoſtolorum laboribus in Evangelio prædicando; quia ſc. tum dicendum potiùs fuiſſet Θεὸς γάρ ἐστιν ἡμῶν συνεργός.

(VI.) Ad poſteriora verba καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη hæc notat Camero: *Fides hîc à Jacobo dicitur perfici operibus, non quòd opera fidem perficiant, ſed quòd fides, dum producit opera, oſtenditur quàm ſit perfecta: quomodo* 2. Cor. 12. 9. *Chriſti virtus perfici dicitur in infirmitatibus, quia tum ſcil. ſe maximè exerit & prodit.* Sed facilis eſt reſponſio. Quicquid enim de loco 2. Cor. 12. 9. ſtatuendum ſit, certum eſt, vocem τελειοῦν in hôc Jacobi loco ſignificare, perfectionem non tantùm *oſtendere*, ſed & reverà *adjicere.* Patet illud ex phraſi præcedente, quâ fides & opera dicuntur *cooperari.* Hinc enim manifeſtum fit, opera fidem perficere non ſolùm eam *oſtendendo*, ſed & ei *cooperando*, h. e. vim ac virtutem aliquam addendo.

(VII.) Haud majoris ponderis eſt altera Cameronis ratio, quâ hanc vocis τελειοῦσθαι ſignificationem hîc loci oppugnat: *Quomodo* (inquit) *poteſt intelligi fides perfecta ab operibus, ſi opera non addiderunt aliquam perfectionem fidei in negotio juſti-*

juſtificationis? At certè clarum eſt, nullam perfectionem addi fidei ab operibus in negotio juſtificationis; ſiquidem à fide proficiſcuntur tanquam à causâ, atque ità bona opera proficiſcuntur à fide tanquam à causâ, ut non ſit bonum opus, quod à fide non ſit profectum. Quicquid enim fit ſinè fide eſt peccatum, & fide purificantur corda, unde proficiſcuntur & æſtimantur omnia opera. Reſpondeo, verum quidem eſſe, quòd fides operibus perficiatur, vix alio ſenſu intelligi poſſe, quàm quòd opera perfectionem fidei addant in juſtificationis negotio: atque hoc illud eſt, quod affirmat Jacobus & nos contendimus. Argumenta, quibus contrarium it probatum Camero, duo ſunt. 1. Quòd à fide tanquam causâ bona opera proficiſcantur. 2. Quòd à fide æſtimentur opera, ac bonitatem ſuam accipiant. Ad primam rationem quod attinet, ea mirè infirma eſt: 1. Quia ſupponit, nullum cauſatum excedere poſſe perfectionem cauſæ ſuæ: quod falſiſſimum eſt. Sol enim generat animalia, & tamen minimum animal in ordine entium Sole eſt perfectius, quia ſenſu præditum eſt, quo Sol caret. Pater gignit filium, qui tamen patrem ſæpiſſime formâ, robore, ſapientiâ, virtute longè ſuperat. Ità fides charitatem elicit, quæ tamen fide nobilior eſt. 2. Si Cameroni credimus, fides, charitas, cæteræque omnes Electorum

D 5 virtu-

virtutes proficiſcuntur à cognitione quadam ac ſcientiâ, quâ mens eorum à Spiritu Sancto illuminatur, tanquam causâ ex quâ neceſſariò pendeant. Quid ergo? An dixiſſet vir doctus, cognitioni iſti à fide, charitate, cœteríſque virtutibus nullam perfectionem addi poſſe in juſtificationis ac ſalutis negotio? Ità ſuo ſe jugulavit gladio Vir maximus.

(VIII.) Altera Cameronis ratio apertè falſa eſt: Singulæ enim virtutes ſuam formam ſortiuntur, per quam virtutes ſint atque exiſtant; neque illud, ut virtutes ſint, à fide mutuantur. Si qua autem ſit virtus univerſalis, quæ cœteras omnes bonitate quaſi perfundit, iíſque dignitatem ac gratiam conciliat, ea certè eſt charitas verúſque Dei ac Proximi amor; ex quo quicquid proficiſcitur, illud demum Deo fit gratum acceptúmque etiamſi aliàs minoris pretii videatur. Vide Matth. 10. 41, 42. & Marc. 9. 41. Loca quæ adducit Camero ad rem nihil faciunt. Nempe in textu illo *Quicquid ſinè fide fit, peccatum eſt*, non loquitur Apoſtolus de fide Evangelicâ, qualem hîc intelligimus, ſed de eâ perſuaſione, quâ quis credit, licitum eſſe id quod facit; ut ex contextu manifeſtum eſt. Locus alter, in quo dicitur, *fide purificari corda*, eſt etiam à propoſito alienus. Etſi enim fides ſit medium illud, quo Deus utitur in purificando cor-

corde; cor tamen ipſum purificatum, ac verâ Dei proximíque charitate inflammatum, illud demum eſt, quod Deo ad ſalutem placet. Verum eſt quidem, nullum eſſe opus verè bonum, quod à fide non ſit profectum Hebr. 11. 6. Sed & æquè verum eſt, fidem per ſe ad bonum opus nōn ſufficere, nec Deo ad ſalutem placere, niſi adſit ea charitas, quâ quis ad Deum veniat, (h. e. ſincero eum affectu colat) ipſumque tanquam quærentium fideliſſimum remuneratorem haud oſcitanter quærat; quod in eodem commate mox ſubjicitur. Eodem planè modo, ſinè verâ divinæ voluntatis cognitione impoſſibile omnino eſt, ut quis Deo placeat, h. e. eandem voluntatem perficiat; qui tamen indè intulerit, cognitionem hanc per ſe Deo placere ad ſalutem, eíque fidem, charitatem, cœteráſque Chriſtiani hominis virtutes nullam hac in re perfectionem adjicere, ac denique ex eâ ſolâ bona opera omnia æſtimari apud Deum; næ is diſputatorem ſe omnibus ridendum propinabit. Aſt de inſigni hôc Jacobi loco (ad eum à pravis interpretationibus vindicandum) ſatis ſupérque dictum eſt.

(3) Denique qui fide ſolâ hominem juſtificari, opera in hoc negotio nihil quicquam agere contendit; perinde abſurdus eſt atque is, qui affirmaret, corpore (IX.)

pore

pore ſolo hominem vivere, animam nihil ad vitam ejus conferre. Hæc enim ut paria ab Apoſtolo ſtatuuntur. v. 26. Clariora certè hæc ſunt quàm ut ullum patiantur effugium.

(X.) Porrò notandum eſt, quòd cùm cauſa, cur plerique ad inane hoc κρησφύγετον recurrant, hæc ſit præcipua; quòd ſi aliter faciant, Paulinis Epiſtolis (ubi ſæpius à juſtificationis negotio opera diſertè excluduntur) contradicerent: Si quis animum advertat, mox videbit, opera, de quibus loquitur Paulus, ab eo non tantùm à juſtificandi actu removeri, ſed etiam ut nullo modo neceſſaria in totum rejici. Clarè id liquet ex loco illo Rom. 4. 5. *Ei verò qui non operatur, ſed qui credit in eum, qui juſtificat impium, imputatur fides ſua in juſtitiam.* Quæ verba oſtendunt hominem non ſolùm *ſinè operibus*, ſed *qui ſinè operibus ſit* per fidem juſtificari. Nec minùs dicit Paulus (niſi ipſius verbis manifeſtam vim faciamus) in concluſione iſtâ, πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων, Rom. 3. 28. Ibi enim phraſi iſtâ χωρὶς ἔργων opera non tantùm à juſtificatione; ſed etiam ab eâ fide, quæ juſtificat, atque ab ipſo homine, qui juſtificatur ſejungi, planum fit. Quapropter σοφὸν φάρμακον eorum, qui opera cum fide juſti-

ficante,

ficante, licèt non in ipſo juſtificandi actu, neceſſariò conjungi ſtatuunt, ut per ſe abſurdum eſt, ità Pauli verbis nullo modo quadrat; quorum tamen interpretandi gratiâ excogitatum fuit. Et de primâ Hypotheſi hactenus.

Eſt etiam altera Hypotheſis à Reformatis Theologis haud minori conſenſu recepta: ſc. bona opera ad ſalutem obtinendam eſſe omnino neceſſaria. Liceat mihi (bonâ doctorum veniâ) hinc concludere; ergo opera bona ad juſtificationem etiam non minùs neceſſaria ſtatui debere. Ratio ſequelæ hæc eſt: In juſtificatione (ut ad Argumentum quartum diximus) jus ad ſalutem ſeu vitam æternam nobis confertur, & hoc omnes agnoſcunt. Quomodo igitur bona opera ad vitam æternam neceſſaria ſtatuuntur ei, cui jam per juſtificationem præmium vitæ æternæ ſinè operibus adjudicatum fuit? Reſpondent hîc nonnulli, eſſe quidem bona opera conditionem, ad ipſam ſalutem ex promiſſo Dei conſequendam, neceſſariam; non verò ut quis jus ad ſalutem conſequatur: illud enim in juſtificatione fidei ſoli gratìs concedi. (XI.)

Sed (1) Cùm agnoſcunt boni viri opera bona eſſe conditionem præcedaneam ad ſalutem neceſſariò requiſitam, & tamen jus ad ſalutem ex operibus obtineri

tineri negant, clarè oſtendunt ſe vel quid ſit conditio neſcire, vel ſibi ipſis velle contradicere. Conditio enim (qualem hîc volumus) eſt promiſſionis, pacti, ſive teſtamenti conditio; promiſſum verò, pactum, ſive teſtamentum jus ad beneficium in eo contentum concedit non niſi conditione præſtita; atque adeò conditio ſemper ad jus aliquod obtinendum refertur. Qui itaque concedit, bona opera eſſe conditionem neceſſariò præſtandam, ut quis ex divino promiſſo vitam æternam conſequatur, is eâdem operâ fatetur, jus ad vitam æternam ſinè operibus nequaquam obtineri.

(2) Qui jus ad ſalutem ex operibus negat impetrari, claro ac diſerto Spiritûs Sancti teſtimonio ſe opponit. Audi enim ipſius Servatoris vocem, Apoc. 22. 14. Μακάριοι ὁι ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς ἀυτοῦ, ἵνα ἔςαι ἡ ἐξουσία ἀυτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, *Beati qui praſtant ejus pracepta, ut ſit eis jus in arborem vita.* Huic teſtimonio addi poſſunt omnia illa N. T. loca, in quibus vitam æternam à Deo operibus noſtris ex juſtitiâ dari clarè aſſeritur. 2. Theſſ. 1. 7. Heb. 6. 10. 2. Tim. 4. 8. Hinc enim ſic licet argumentari: Si merces vitæ æternæ operibus noſtris ex juſtitiâ detur, ergo ex operibus noſtris jus ad mercedem iſtam conſequimur; (tale ſcil. jus quod

quod in gratioſo Dei per Chriſtum Fœdere fundamentum ſuum unicè habeat) Sunt hæc τῶν πρός τι καὶ ἀντίστροφα. Cui merces ex juſtitiâ datur, ille jus ad mercedem illam habeat neceſſe eſt, & vice versâ.

(XII.) His plura adjicere haud difficile eſſet: ſed quem ratio & veritatis amor non prorſus fugerunt, ex iis quæ jam diximus, is facilè videbit, hypotheſin noſtram ex illâ adverſariorum conceſsâ per conſequentiam ſole clariorem deduci. Ac profectò, qui neceſſitatem bonorum operum ad ſalutem ex promiſſo Dei obtinendam agnoſcunt, mirum eſt, cur ab illâ, quæ noſtra eſt, hypotheſi (nempe bona opera ad juſtificationem etiam neceſſariò requiri) tantopere abhorreant. Iiſdem enim argumentis, quibus, ut hanc rejiciant, animum inducunt ſuum, alteram illam ut reſpuant (ſi modò ſibi ipſis conſentire velint) omnino neceſſe eſt. Quorſum enim negant, bona opera ad juſtificationem neceſſariò requiri? Nempe 1. quia ſic Chriſti meritis detrahitur, 2. quia ſic Pauli verbis contradicitur. At quis non videt, hæc argumenta non minùs apertè contra alteram illam hypotheſin (quam tamen agnoſcunt) militare? Ad merita enim Chriſti quod attinet, iis ſalus noſtra, non minùs quàm juſtificatio, tota debetur: gratis ſalvamur, gratis juſtificamur.

camur. Quod verò ad Paulum ſpectat, manifeſtum eſt, opera, de quibus ille diſputat, ab eo haud minùs ab ipsâ ſalute, quam à juſtificatione removeri. Quæ ab alterutrâ excludit opera, excludit ab utrâque. Ex multis Pauli locis id liquet: nominatim confer Tit. 3. 5. Eph. 2. 8, 9. Sed de his & id genus aliis Pauli locis jam tempus eſt ut videamus.

HARMO-

HARMONIA APOSTOLICA.

Diſſertatio Poſterior

Rom. III. *v.* 28.

Coll.

Jac. II. *v.* 24.

Λογιζόμεθα οὖν, πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον, χωρὶς ἔργων νόμου.

Colligimus igitur fide juſtificari hominem abſque operibus legis.

CAPUT I.

Variæ Theologorum ſententiæ de conciliatione inter Jacobum ac Paulum proponuntur. Refutatur prima opinio eorum, qui de juſtificatione fidei hominis

coram hominibus aliis, non de juſtificatione hominis ipſius coram Deo Jacobum interpretantur.

(I.) Concluſionem S. Jacobi, de neceſſitate bonorum operum ad juſtificationem, jam ſatìs prolixâ argumentorum copiâ munivimus. Eâ verò ſic probè ſtabilitâ ac fixâ, reliquum eſt, ut de concordiâ inter Apoſtolos Jacobum & Paulum rationem ineamus. Audiamus utrumque: Concluſio Jacobi hæc eſt: Ὁρᾶτε τοίνυν ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. Huic è contrà veluti antitheſis opponitur concluſio Pauli: Rom. 3. v. 28. Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Quale hîc χάσμα videmus! quàm hæc adverſis frontibus pugnantia!

(II.) Verùm enim verò bono ſis animo, lector, attende pauliſper; nulli enim dubitamus, quin ambos Apoſtolos, in ſpeciem licèt longè diſſidentes, amiciſſimos tandem relicturi ſimus. Immo penè auſim ſpondere (quod tibi fortean incredibile videbitur) me ex iis ipſis, quæ de operibus diſputat Paulus, doctrinam Jacobi de juſtificatione ex operibus fortiùs aſtructurum.

Priùs verò quàm hoc opus aggrediamur, utile fortaſſis ac penè neceſſarium erit,

erit, quas alii aliàs excogitârunt, conciliandi rationes in examen revocare.

Primò igitur plerique ſentiunt, à Jacobo operibus non tribui juſtificatiònem coram Deo, (de quâ loquitur Paulus) ſed declarationem ſolummodo atque oſtenſionem ejus coram hominibus: quæ fit non per fidem internam, quæ eſt inviſibilis, ſed per opera externa, quæ tanquam effecta fidei externa internam cauſam demonſtrant. Breviter Paulum ſtatuunt agere de juſtificatione hominis ipſius coram Deo, quæ fit ſolâ fide; Jacobum verò de juſtificatione fidei hominis coram hominibus aliis, quæ ex operibus fit. Atque inane hoc commentum duabus maximè rationibus probatum eunt. (III.)

(1) Id patet, inquiunt, ex ipſius Jacobi verbis, v. 18. *Oſtende fidem tuam ex operibus.* Annon hinc clarum eſt, Jacobum id tantùm velle, per opera fieri oſtenſionem fidei coram hominibus? Reſp. Quod Apoſtolus hîc dicit de oſtenſione fidei coram hominibus, primarium ejus ſcopum non complet: id tantùm principali quæſtioni de juſtificatione coram Deo ſubjungitur. Q. d. tantum abeſt, ut quis fide ſolâ ſinè operibus apud Deum juſtificetur, ut ne homines quidem de alterius fide (humano more) certi eſſe poſſint, niſi pia fa- (IV.)

ćta eam teſtentur, optima fidei indicia. Veritatem hujus reſponſionis ex argumentis mox ſecuturis manifeſtiſſimam faciemus.

(V.) (2) Argumentantur: Abraham dicitur juſtificatus per immolationem filii Iſaac: at coram Deo multo antè fuit juſtificatus per fidem, Gen. 15.6. Ergo juſtificatio hîc ſignificat juſtum coram hominibus declarari, non coram Deo fieri. Reſp. Objećtio hæc falſo nititur ſuppoſito, nempe, juſtificationem eſſe aćtum (ut loquuntur) inſtantaneum, uno momento ſimul ac ſemel complećtum, quod nullo modo admitti debet. Eſt enim juſtificatio aćtus continuus, ac tum demum perfećtus & conſummatus, cùm quis conditionem fœderis, per quod juſtificatur, perfećtè & ad finem usque adimpleverit. Etiamſi igitur Abraham fuit antè juſtificatus, dici nihilominus potuit etiam tum juſtificari, cùm filium ſuum unicum, voto ſaltem, Deo immolârit. Immo tum demum ſe Deo pleniſſimè approbatum dedit, aćtu ſc. obedientiæ verè admirando, & quò major aut nobilior ab homine vix expećtari potuit. Equidem nullus dubito, quin hæc ſit ipſiſſima ratio, cur Apoſtolus hụic potiùs Abrahami operi voluerit inſiſtere; cùm alioqui potuiſſet altiùs atque ab ipsâ origine rem de quâ agit deducere. Eſt enim certum, Abrahamum,

hamum, cùm primùm divino favore dignatus fuerit, ſe Deo probatum dediſſe non fide ſolâ, verùm etiam actu obedientiæ non ignobili; quòd ſc. oraculo divino obſecutus, patriæ paternæque domui valedixerit, atque ad longam, incertam, ac periculoſæ aleæ plenam peregrinationem ſe lubens atque alacris accinxerit. Hoc Abrahami factum graphicè exornat Autor Epiſtolæ ad Hebræos, cap. 11. v. 8. Et fuit is ſanè actus verè Heroicus; at fuit tamen huic longè inferior, quo Iſaacum filium ſuum, filium unicum, filium optimum, filium dilectiſſimum, filium diu expectatum, filium denique promiſſum, atque in hæredem mundi deſtinatum, ad Dei nutum occidere, (idque propriis manibus) atque in ſacrificium ipſi offerre paratus fuerit. Cùm hoc fecerat Abrahamus, jam ad ipſam ferè obedientiæ ἀκμὴν pervenerat; jam obſequium ſuum teſtimonio, quo majus dari vix potuit, Deo commendârat; jam denique juſtificatio ejus tantùm non complementum ſuum acceperat, ac penè conſummata erat. Hinc Jacobus affirmat Abrahamum, datò hôc ſuæ erga Deum obedientiæ admirando ſpecimine φίλον Θεοῦ κληθῆναι, *amicum Dei vocatum fuiſſe*, v. 23. Nimirum manifeſtè alludit Apoſtolus (ut Grotius appoſitè admodùm obſervavit) ad ea quæ habemus Gen. 22. 16. & ſequentibus. Ubi *In prior. annot. ad locum.*

Deus cum Abrahamo, ideo quod filio ſuo præ Dei amore non pepercíſſet, fœdus novum paciſcitur, idque ipſum ſancit jurejurando (quod quanti ſit faciendum vide Heb. 6. 13, &c.) & ſic eum in propiorem amicitiæ gradum recipit.

(VI.) Obſcuriora hæc fortean alicui videri poſſunt; attamen argumenta noſtra, quibus iſtam Jacobi interpretationem prorſus ineptam eſſe oſtenſuri ſumus, ipsâ (ni fallor) luce erunt clariora. Dicimus igitur hanc interpretationem eſſe tum ex ſe abſurdam tum ipſis Jacobi verbis planè incongruam, immo ex diametro ferè repugnantem.

Per ſe abſurda eſt nec vel ſpeciem veri habet: quis enim adeò vecors fuit iſto ſæculo, qui cum Apoſtolo contendere voluerit, an homo juſtificetur, i. e. declaretur juſtus in conſpectu hominum ex fide tantùm? Quippe fides eſt (omnium conſenſu) actio interna non niſi in corde hominis producta, atque adeò à cognitione humanâ planè remota, niſi externis effectis ac fructibus naturæ ipſius conſentaneis ſe prodat.

(VII.) Deinde ipſis Jacobi verbis repugnat hoc commentum. Nam

1. Notandum eſt, quòd Apoſtolus, licèt neget fide ſolâ hominem juſtificari, fide tamen ex parte juſtificari concedat.

iξ

ἐξ ἔργων ὐκ ἐκ πίστεως μόνον. Jam verò ſi juſtificatio pro declaratione juſtitiæ accipiatur, manifeſtum eſt, hominem ex fide ne omnino quidem juſtificari. Quòd enim quis in conſpectu hominum juſtus appareat, id totum operibus debetur, quæ in hominum ſenſus incurrunt; nullâ autem ex parte fidei convenit, quippe quæ ſit actio interna ab hominum notitiâ remotiſſima.

2. Quid quòd hæc interpretatio in verbis Jacobi manifeſtum ſtatuit ſolœciſmum? ſi enim (ut modò eos dicentes audivimus) Jacobus in hac diſputatione intelligendus ſit de Juſtificatione fidei noſtræ coram hominibus, tum concluſio hæc, *Videtis ex operibus hominem juſtificari non fide ſolà*, ſic reddenda eſſet: *videtis ex operibus fidem hominis juſtificari non fide ſolà.* Quo quid abſurdius, aut tanto Apoſtolo indignius?

3. Huic etiam interpretationi manifeſtè reclamant verba, v. 14. *Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat?* μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτὸν; *nunquid poterit fides ſalvare eum?* Annon hinc manifeſtum eſt, loqui Apoſtolum de acceptatione hominis ad ſalutem apud Deum, non de approbatione hominis apud homines alios?

4. Idem Jacobo eſt (ut jam alicubi notavimus) δικαιωθῆναι & φίλον Θεῦ

κληθῆναι, v. 23. Loquitur igitur non niſi de juſtificatione ejuſmodi, quâ quis in Dei ipſius favorem atque amicitiam admittatur.

5. Denique juſtificari apud Jacobum eodem ſenſu uſurpatur, quo λογίζεσθαι εἰς δικαιοσύνην in Scripturis accipitur, v. 23. At quis neſcit, phraſi iſtâ imputationem juſtitiæ ab ipſo Deo, non declarationem juſtitiæ apud homines ſignificari?

Concludo itaque hanc Jacobi interpretationem, ut palpabilis abſurditatis plenam, nequaquam admittendam eſſe.

CAPUT II.

Expenditur ſecunda ſententia eorum, qui Jacobum de falſâ & fucatâ, Paulum de verâ ac vivâ fide loqui arbitrantur. Multis argumentis obruitur iſta opinio. Satis fit objectionibus adverſariorum.

(I.) SEcunda ſententia eſt eorum, qui homonymiam in voce fidei ſtatuunt. Paulus (inquiunt) loquitur de fide verâ ac vivâ, quæ per opera eſt efficax; Jacobus de fide falsâ fucatâ ac denique mortuâ, quæ eſt fidei tantùm larva, non vera fides. Nihil autem mirum eſt, Paulum fidei vivæ ju-

ſtifica-

ſtificationem tribuere; Jacobum verò fidei mortuæ eandem prorſus detrahere.

(II.) Priusquam hanc ſententiam expendamus, illud notatu haud indignum eſt, hanc interpretationem à plerisque cum priore conjungi. Ità ut duplicem ſtatuant in verbis Jacobi cum Paulo collatis homonymiam; aliam in voce *Juſtificationis*, quâ juſtificatio apud Paulum pro juſtificatione hominis coram Deo; apud Jacobum verò pro declaratione juſtitiæ coram hominibus accipiatur: aliam in voce *Fidei*, quâ fides apud Paulum fidem vivam, apud Jacobum fidem mortuam ſignificet. Quàm hæc confuſa, incongrua, ac ſibi repugnantia? Si enim juſtificatio Jacobo ſit declaratio fidei coram hominibus, & tamen fides ab eo accipiatur non pro fide verâ ac vivâ, ſed falsâ ac mortuâ; annon indè ſequetur, Jacobum dicere fidem falſam ac mortuam coram hominibus declarari bonis operibus? Quo quid abſurdius? Hôc ſtrictim notato, iſtam interpretationem ſeorſim atque à priore diſtinctam conſiderabimus.

(III.) Primò igitur quod dicunt, fidem intelligi à Jacobo, quæ mortua ſit ac ſinè operibus, hac lege concedimus; ſi etiam fateantur omnem fidem per ſe mortuam eſſe, & non niſì ex operibus vitam ſuam accipere, h. e. ſinè operibus

 nihil

nihil apud Deum valere ad ſalutem; quod certè Apoſtolus apertè docet. Atqui illud non ſibi volunt adverſarii; quippe qui ſtatuant, fidem eſſe aliquam, quæ, etſi ab operibus, ſejungi non poſſit, ejusmodi tamen eſt naturæ, ut vim quandam in ſe habeat juſtificandi, quam nullâ ex parte debeat operibus. Senſus igitur eorum eſt, Jacobum loqui de fide tali, quæ in genere fidei imperfecta ſit, ac verâ fidei naturâ planè careat; verbo dicam, quæ fidei tantùm larva ſit, non ipſa fides.

(IV.) Sed hæc eorum interpretatio immane quantum à textu Apoſtoli abhorret! Primò enim Jacobus fidem, de quâ loquitur, ut bonam probat, v. 19. *Tu credis Deum unum eſſe? καλῶς ποιεῖς bene facis*, ergo de fide ſimulatâ nequaquam intelligendus eſt.

(2) Fidem, de quâ loquitur Jacobus, ex parte hominem juſtificare ipſe concedit, v. 24. Atqui ex fide ſimulatâ, & quæ non vera ſit, homo ne omninò quidem juſtificari dici poteſt. Reſpondet hic Paræus: *Apoſtolum non affirmare, ſed negare, fidem juſtificare ſolam h. e. ſolitariam, ſeu operibus vacuam. Nec partiri juſtificationem inter opera & fidem, ſed totam operibus tribuere, fidei totam derogare; ideoque non dicere: videtis etiam operibus, ſed, videtis operibus juſtificari hominem & non fide tantùm.* Mira certè

Explicat. dubiorum e. 3. ad Rom. dub. 9. in reſp. ad obj. 3.

certè reſponſio ! Nam 1. Apoſtolus non dicit, fidem non juſtificare *ſolam* vel *quæ ſola eſt*, ſed non juſtificare *ſolùm* οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. 2. Si dicas adverbium μόνον poni pro adjectivo μόνης, res eôdem redibit: Quippe manifeſtum erit, Apoſtolum ſtatuere,. fidem, de quâ loquitur, etſi non ſolam & ſinè operibus, operibus tamen conjunctam juſtificare; quod de fide falsâ ac fucatâ nullo modo dici poteſt. 3. Denique illud non potuiſſem non imprimis mirari, quod Paræus dicit: juſtificationem à Jacobo totam operibus tribui; nisi meminiſſem virum doctum exiſtimaſſe, juſtificari apud Jacobum idem valere, quod juſtum oſtendi coram hominibus. At ſi quis ſanæ mentis poſt rationes modò in contrarium à nobis allatas ità ſenſerit, eum deditâ operâ cœcutire mihi perſuaſiſſimum eſt.

(3) Apoſtolum non tantùm fucatæ, ſed & veræ fidei ſolitarium juſtificandi officium detrahere, hôc argumento planum fiet: Fides ea, quæ in Abrahamo erat, proculdubio vera erat fides, non fidei larva; at fides ipſa Abrahami ſinè operibus ipſum juſtificare non valuit: dicitur enim ex operibus juſtificari, v. 21.

(4) Ac poſtremò: Diſertè loquitur Apoſtolus de eâ fide, quæ aliquando cooperatur operibus, atque ex operibus ad finem (juſtificationis, ſc.) perducta

eſt.

eſt. v. 22. quæ fucatæ fidei nullo modo aptari poſſunt. Locum hunc ſuperiùs vindicavimus. Verbo igitur dicam: De ea fide manifeſtè diſputat Jacobus, cui nihil deſit præter bona opera, & quæ, ſi ei addantur bona opera, hominem ſinè dubio Deo gratum ac ſalvum reddet. Jam verò fucata fides eſt imperfecta in genere fidei, neque poteſt operibus bonis conjungi, iiſve additis vera fieri.

(V.) Ad argumenta jam veniamus, quibus interpretationem ſuam aſtructum eunt adverſarii. Duo tantùm proferunt, quæ conſiderationem mereantur.

Primo objiciunt: Apoſtolum loqui de tali fide, quæ in ipſis etiam Dæmonibus reperiatur; ac proinde nequaquam de vera fide intelligendum eſſe.

Reſp. Veram, h. e. non fucatam fidem & aſſenſum in Diabolis eſſe, certum eſt; cum id teſtetur Apoſtolus ac ratio ipſa confirmet: At fides hæc iis nihil prodeſt, quia nullam in iis charitatem efficit. Hoc autem ideo: tum quòd norint ſe irrevocabili decreto à gratiâ Evangelii ſecluſos, tum quia ita penitus depravata ſit eorum natura, ut iis forſan (etiamſi ſpes veniæ affulgeret) Deum amare & bonum aliquod velle aut facere planè impoſſibile ſit. Vis ergo argumenti Apoſtolici hæc eſt: Fidem atque aſſenſum habent ipſi Diaboli,

quibus

quibus tamen ea fides nihil prodeſt, quia ſc. pietatem in iis poſt ſe non trahat: pari ratione tu, quisquis es, qui fidei tuæ confidis, ex eâ nullum fructum percipies; nisì opera fidei adjungas. Inſtabis: vera fides eſt ſaltem vera virtus, neque id diffiteri volunt, qui ſufficere eam ad juſtificationem negant: at nulla in Diabolis reperitur vera virtus; ergo neque vera fides. Sed reſponſio non eſt admodum difficilis: Eadem enim fides, quæ in homine virtus eſt, ut in Diabolis exiſtit, omni virtute caret. Ratio videtur ſatìs manifeſta: Objectum fidei ſive res credendæ à Diabolis tantâ ac tam irrefragabili evidentiâ apprehenduntur, ut iis credere ipſis planè neceſſarium ſit, adeoque nulla laus neque virtus. At non eodem modo in homine fides efficitur; quippe etiamſi objecta fidei nobis proponantur ut ſummè credibilia atque ejusmodi argumentis confirmata, quæ æquis judiciis & ingeniis non planè pertinacibus abundè ſufficere poſſint; non tamen eâ nobis evidentiâ res credendæ ingeruntur, ut iis aſſentiri omninò neceſſarium ſit; tum enim nullos infideles reperire eſſet inter Evangelii auditores, quos tamen (proh dolor!) nimis multos eſſe experientia teſtatur. Hæc credendi libertas in homine facit, ut fides in ipſo virtus ſit, atque actus obedientiæ laudabilis, quæ in Diabolis nullam meretur laudem,

Vide Eſtium in l. 3. diſt. 23. §. 5.

Vide Thom. Bradward. de causâ Dei lib. 1. cap. 1. Coroll. par. 32 p. 59. & Hug. Grot. de verit. Relig. Chriſt. lib. 2. in fine, & Scholaſticos generatim.

dem, quia libertate iſtâ careant. Non parùm firmari videtur hæc reſponſio ex ipſo Jacobo, qui illam ipſam fidem, quam in Diabolis reperiri concedit, in homine tamen laudat. *Tu credis, inquit, unum Deum eſſe,* καλῶς ποιεῖς *bene facis;* q. d. Eſt quidem fides hæc laudanda virtus, at non ſufficit, ad ſalutem nihil valet, niſi ei addantur charitatis opera.

(VI.) Altera adverſariorum objectio ex v. 17. & 20. & 26. hujus capitis depromitur: Mortua fides non eſt vera fides; at fides contra quam diſputat Jacobus dicitur ab eo mortua: Ergo, *&c.* Reſp. Mirum certè meritò videri debet, viros doctos tali argumento pugnare; cùm nullus ſit Jacobi locus, qui univerſam eorum interpretationem luculentiùs evertat. Cuivis id liquebit, qui verba v. 26. ſinè gratiâ ſinè odio expenderit: ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστιν οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι, i. e. *Sicut corpus ſinè Spiritu mortuum eſt, ità fides ſinè operibus mortua eſt.* Obſerva enim hîc

(1) Cum fides ſinè operibus à Jacobo dicitur νεκρὰ, vocem illam νεκρὰ non tam ad ipſam fidei *naturam* reſpicere, quàm ad *effectum* ejus; h. e. non ſignificare fidem ſinè operibus non eſſe veram fidem, ſed talem fidem effectu ſuo carere, i. e. apud Deum

Deum nihil quicquam valere, ad juſtificationem vel ſalutem hominis nequaquam prodeſſe. Clarè id liquet ex v. 14. coll. v. 17. ubi ἡ πίστις οὐ δύναται σῶσαι & ἡ πίστις νεκρά ἐστι idem valent. Deinde illud manifeſtiùs adhuc apparet, ex v. 16, & 17. inter ſe collatis, ubi in protaſi ſimilitudinis ab Apoſtolo uſurpatæ legimus τί τὸ ὄφελος; in apodoſi verò πίστις νεκρά ἐστι. Idem ergo apud Jacobum ſignificant *mortuum eſſe*, & *nihil prodeſſe.*

(2) Obſervandum eſt, non dicere Apoſtolum ſicut homo ſinè Spiritu mortuus eſt, ſed, ſicut corpus ſinè Spiritu mortuum eſt. Unde evaneſcit frivola iſta quorundam objectio: Homo mortuus non eſt homo, ſed cadaver tantùm hominis; ergo fides mortua non eſt fides, ſed quoddam fidei cadaver. Non enim comparat Apoſtolus fidem mortuam cum homine mortuo, ſed cum corpore mortuo. Sicut ergo corpus mortuum verè & propriè corpus eſt; ità fides mortua verè & propriè fides eſt. At corpus mortuum nihil agit, nullam vitæ actionem exercet; ità neque fides mortua quicquam prodeſt, aut ad ſalutem hominis confert.

(3) Corpus, ſi Spiritu informetur, vivum fit corpus, & actiones vitæ exercet; ità fides ea, de quà loquitur Jacobus, per opera ipſi addita viva efficitur fides,

fides, atque ad ſalutem prodeſt: quod de fide falsâ nemo ſanæ mentis dixerit. Quippe tali fidei deeſt vera fidei natura, quam ab operibus mutuari non poteſt. Breviter: quod verum corpus non eſt, animæ jungi non poteſt, neque per illud actiones vitæ poteſt anima exercere; eodem planè modo, quæ fides vera non eſt, ei ut bona opera addantur, omnino eſt impoſſibile.

(4) Ac poſtremò ex hac Jacobi ſimilitudine illud ſaltem manifeſtum eſt, bona opera in juſtificationis ac ſalutis negotio idem fidei præſtare officium, quod corpori anima, quod ad vitam attinet; h. e. quemadmodum anima facit, ut corpus vivat, atque actiones vitæ exerceat; ità bona opera efficiunt, ut fides vivat, h. e. ad ſalutem valeat. Cùm enim fidem *mortuam eſſe* & fidem *non poſſe ſalvare* vel *nihil prodeſſe* idem ſignificent, ut modò oſtendimus: ex regulâ contrariorum ſequitur, fidem *vivere*, & fidem *prodeſſe*, ac *ſalutem operari*, idem etiam ſignificare.

(VII.) Quid his opponi ab iis poſſit, qui fidem eſſe unicum juſtificationis inſtrumentum, opera nihil in iſto negotio agere docent, meritò mireris. Sed audi Cameronem, &

——— Si Pergama dextrâ
Defendi poſſent, certe hâc defenſa
fuiſſent.

Primò

Primò interrogat vir doctus nec ſinè indignatione aliquâ, *Utrùm qui hanc Jacobi ſimilitudinem rigidè urgent, cùm Spiritus ſit cauſa vitæ corporis, dixerint etiam opera eſſe fidei cauſam?* Reſp. Ludit vir doctiſſimus in quæſtione ſuâ; non enim neceſſe eſt, ut qui dicunt, ſpiritum eſſe cauſam vitæ corporis, affirment opera eſſe cauſam fidei. Immo ſi illud dicerent, ſimili quo utitur Apoſtolus abuterentur. Non enim vel dicit vel innuit Jacobus, Spiritum eſſe cauſam corporis, ſed Spiritum eſſe cauſam vitæ corporis: Pari ratione opera bona non ſunt cauſa fidei, at ſunt cauſa vitæ fidei, h. e. efficiunt, ut fides hominis ad juſtificationem proſit, ejusque ſalutem operetur, quod per ſe & ſinè operibus præſtare nequeat. Atque illud aſſerere non veremur, cum idem Jacobus ipſe apertè doceat. Pergit *Camero* interrogare: *An perinde dicemus, motum tribui fidei per opera, ac anima corpori motum tribuit?* Reſp. omnino. Nimirum motus ille fidei, quo ad ſalutem pertendit, operibus debetur, ſinè quibus fides hominem σῶσαι, ad ſalutem perducere haudquaquam valeat. Atque hoc etiam à Jacobo in terminis docetur, v. 14. Denique rem ſuam concludit vir magnus hòc argumento: *Certiſſimum eſt Apoſtolum dicere fidem* συνεργεῖν τοῖς ἔργοις, *at corpus animæ* συνεργεῖν *nemo ſatìs ſanus dixerit.*

In Jac. 2. *v.* 26.

F Reſp.

Reſp. (1) Si totum concederemus argumentum, quid inde ſequeretur? Nempe, ſimilitudinem Apoſtoli rei, de quâ agit, per omnia non quadrare. At quid iſthuc tam mirum eſſet? Certè nullum ferè ſimile excogitari poſſit adeò usquequaque aptum ac concinnum, ut non alicubi claudicet. Sufficit quòd ſimilitudo Apoſtoli ſcopo ipſius principali illuſtrando aptè inſerviat; nempe oſtendere, fidem per ſe nihil ad ſalutem valere, aut operibus additis ad finem ſuam ſalutis ſc. pertingere; planè quemadmodum corpus ſinè animâ mortuum eſt, neque agere omnino poteſt; Sed verò animâ ipſi adjunctâ vivit, atque actiones vitales exercere valet. (2) Sed quid, obſecro, abſurdi in eo eſſet, ſi quis diceret corpus animæ συνεργεῖν, an ad Anticyras continuò relegandus eſſet? Certè corpus aliquo ſenſu animæ συνεργεῖν, nemo ſatìs ſanæ mentis negaverit. Etſi enim anima ſit omnium actionum fons ac principium, corpus tamen etiam animæ cooperatur, atque adjungitur tanquam inſtrumentum, quo in actionibus ſuis pleriſque edendis anima utitur, ac ſinè quo ut actiones iſtas anima perficiat planè impoſſibile eſt. Ità oculus, manus, pes, cæteræque corporis organicæ partes animæ ſubſerviunt, ut inſtrumenta in effectione earum actionum, quæ ſingulis earum conveniunt: neque poteſt anima exer-

cere

cere actionem videndi, ambulandi &c. niſi mediante oculo, pede, &c. Itaque hîc etiam quadrat ſimilitudo. Etſi enim charitas ſit virtus illa, quam in ſalutis negotio Deus imprimis reſpiciat, quæque ſola ex gratioſo Dei fœdere neceſſario ſecum nexu ſalutem trahat; tamen neceſſe eſt, ut huic charitati etiam fides ſubſerviat, quippe *ſinè quâ impoſſibile ſit placere Deo.* Heb. 11. v. 6. Nihilominus ſicut corpus animæ ità in agendo ſubſervit, ut tamen in ſe nullam agendi vim habeat, quam ab animâ non mutuatur; ità fides ſic charitati ad ſalutem cooperatur, ut in & per ſe nihil ad ſalutem valeat, ſed eatenus tantùm, quatenus charitate perficitur. Sed in re inutili nimiam poſuimus operam.

Unicam ſolummodo obſervationem, quæ magis uſui erit, adjiciam; nempe ex hac ipsâ Apoſtoli ſimilitudine optimè ſtabiliri diſtinctionem illam fidei, quam Noſtrates plerique temere exagitant (vix aliâ certè de causâ, quàm quia à Pontificiis uſurpata ſit) in *informem* & *formatam.* Optârim certè, ut cæteræ omnes Scholaſticorum diſtinctiones tam eſſent S. Scripturis conſentaneæ. Eſt enim *fides informis* Apoſtolo velut corpus inanime, & *fides formata* velut corpus animatum. Sic ergo utrinque vera fides, ſicut utrinque verum corpus. At verò ſicut corpus inanime nihil agit, ſic fides bonis operibus non animata nihil (VIII.)

F 2 hil

hil ad ſalutem prodeſt. Laudanda certè erat Buceri viri optimi moderatio, qui hac in parte nullam Pontificiis litem intendendam cenſuit. Verba ejus, ut obſervatu digniſſima, deſcribere hîc non gravabor. Ità ſe habent. *Non poſſum non ſanius judicium optare quibusdam, qui eò noſtro ſæculo plurimos admodum turbârunt hôc paradoxo, ſolâ nos fide ſalvari: cùm viderent tamen hac hoc rapi, ac ſi juſtitiam ſolà animi exiſtimatione finirent. Quæ jam illa charitas, quæ huic malo uno verbulo mederi dedignatur? Ut dicerent,* fide formatâ *juſtificamur: aut per fidem bonorum operum voluntatem, ac ità juſtitiam conſequimur: aut fides fundamentum ac radix eſt juſtæ vitæ, ut Auguſtinus dixit: neque veris enim quisquam offendendus eſt.* Hæc ille. Ad hanc autem diſtinctionem rectè intelligendam, obſervandum eſt, cùm Apoſtolus opera fidei formam ſtatuit, conſiderari ab ipſo opera in ſuâ radice, h. e. non tam in externo effectu, quàm interno affectu, ſeu bonâ voluntate & charitate, quæ forma eſt fidei (quatenus ſc. juſtificat) ſicut anima corporis. Sentit enim Jacobus, fidem operandi voluntate deſtitutam mortuam eſſe; ſicut corpus animâ privatum mortuum eſt.

In Pſal. 11. *edit. Argentorat.*

Atque de ſecundâ Jacobi interpretatione hactenus.

CAPUT

CAPUT III.

Expenditur tertia ſententia eorum, qui Jacobo & Paulo inter ſe conciliandis diſtinctionem quandam juſtificationis in primam & ſecundam adhibeant. Breviter oſtenditur Sententiam iſtam tum falſum ſupponere, tum ab utriusque Apoſtoli ſcopo alienam eſſe. Idem ſit judicium de quartâ atque ultimâ Joſuæ Placæi ſententiâ, de duplici accuſatione, à quâ in juſtificatione abſolvimur ac liberamur.

(I.) TErtia conciliandi ratio à nobis breviter expendenda eorum eſt, qui diſtinctione quadam juſtificationis in *primam* & *ſecundam* hanc inter Paulum ac Jacobum ἐναντιοφάνειαν facilè ſublatum iri arbitrantur. Nimirum initium juſtificationis ſtatuunt fide ſolâ ſinè operibus obtineri ſecundùm Paulum; continuationem verò perfectionem ac complementum juſtitiæ non niſi ex operibus fieri, atque id ſolummodo à Jacobo doceri. Hanc interpretationem plerique Pontificii ſcriptores magni faciunt; neque eam ſuo ſenſui accommodatam reſpuunt nonnulli ex Reformatis Theologis. Suo inquam ſenſui accommoda-

modatam; quia Pontificii per juſtificationem primam intelligunt primæ gratiæ infuſionem, quæ fit per fidem eam, quâ cor purificatur; Reformati verò, qui iſtâ diſtinctione utuntur, per primam juſtificationem volunt primum hominis in Dei favorem atque amicitiam introitum atque ingreſſum, quem fide ſolâ obtineri Paulum docere exiſtimant.

(II.) Verùm enimvero utrique in hac diſtinctione tum falſum ſupponunt, tum ab utriusque Apoſtoli ſcopo longiùs aberrant. Falſum ſupponunt Pontificii, eò quòd vocabulum juſtificationis, in Paulinis diſputationibus, pro habitualis gratiæ infuſione accipi pro conceſſo ſumant; cui tamen non niſi ad Græcas Calendas probando erunt. Reformati verò hoc falſo nituntur fundamento, quòd primam juſtificationem fide ſolâ ſinè operibus homini contingere arbitrentur, quod nequaquam concedi debet. Nemo enim (ut ſuprà argumentis omni exceptione majoribus evicimus) vel ad primam juſtificationis gratiam pervenire poteſt, qui pœnitentiæ opera non præſtiterit. Haud tamen diffitebor, opera ea, quæ primam juſtificationem præcedunt, longè minora ac pauciora eſſe iis, quæ jam juſtificatum ſequuntur. Etenim poſt juſtificationem Deus, in flagrantiſſimi amoris ſignum,

ſignum, uberiorem ſpiritûs ſui menſuram in nos effundit, quâ opera egregia ac verè Heroica producere valeamus; atque ità qui fuerant צדקים fiunt & חסידים in ſummo gradu, ut eleganter *Grotius. Atque in hunc ſenſum (ut optimè nos monet idem *Grotius) intelligenda ſunt cùm multa, quæ veteres de juſtificatione ex fide ſolâ dixerunt; tum imprimis illud Auguſtini, ferè in omnium ore jactatum: ***Bona opera ſequuntur juſtificatum non præcedunt juſtificandum.*** Nimirum intelligendus eſt Auguſtinus non de operibus quibuscunque, ſed de longâ ac jugi operatione; ut ſenſus ejus ſit, pauciora ac minora eſſe opera, quæ juſtificandum præcedunt, quàm quæ juſtificatum ſequuntur. Absque hoc grano ſalis axioma illud (adeò ab omnibus decantatum) à manifeſtâ falſitate vix ac ne vix quidem purgari poſſit.

***Vot. pro pace p.* 22.**
***In annot. in conſult. Caſſan. ad art.* 4.**

(III.) Reliquum eſt, ut, quàm hæc conciliatio, ut ea à Theologis tum reformatis tum Pontificiis intelligitur, ab utriusque Apoſtoli ſcopo atque inſtituto aliena ſit, breviter oſtendamus. Ad Jacobum quod attinet, tantum abeſt, ut fidei ſoli ſinè operibus prima ab ipſo juſtificatio concedatur, ut fidem per ſe, tanquam rem vanam, inutilem, ac planè mortuam rejiciat penitus. Si verò Paulum ſpectes, non magìs quadrat hæc

conciliatio cum iis, quæ ab ipſo diſputantur. Ex totâ enim diſputationis ejus ſeriè manifeſtum fit, opera, qualia ab ipſo intelliguntur, non tantùm à juſtificatione primâ, ſed à ſecundâ, atque adeò (ut ſuperiùs indicavimus) ab ipsâ ſalute removeri. Nihil itaque feliciùs ceſſit hæc tertia conciliandi ratio.

(IV.) Reſtat quarta atque ultima Sententia, quam viro docto Joſuæ Placæo video mirificè placuiſſe; nec ſatìs ſcio, annon ſit ei propria ac peculiaris. Eam ſic explicat: *Opponitur juſtificatio accuſationi: à duabus autem accuſationibus premimur in foro divino. Primùm objicitur nos eſſe peccatores; h. e. reos violatæ conditionis quæ fœdere legali lata eſt. Deinde objicitur, nos eſſe infideles; h. e. non præſtitiſſe conditionem fœderis gratiæ, videlicet fidem. Ab accuſatione priori ſolâ fide juſtificamur, quà Chriſti gratiam ac juſtitiam amplectimur; à poſteriori juſtificamur etiam operibus, quatenus iis fides oſtenditur. Ad poſteriorem accuſationem reſpiciens Jacobus affirmavit meritò, ex operibus juſtificari hominem & non ex fide tantùm: Paulus verò reſpiciens ad priorem, ſolà fide hominem juſtificari contendit.* Sic ille. Sed (ut alia taceam non pauca in hac ſententiâ meritò culpanda) fallitur tum in Theſi tum in Hypotheſi ſuâ vir eruditus. In Theſi quidem, quòd ſtatuat, fidem eſſe totam atque inte-

Theſ. Salmur. vol 1. de juſtif. Theſ. 41.

integram fœderis Evangelici conditionem; opera autem conſiderari ſolummodo ut fidei ſigna atque argumenta: quod falſiſſimum eſſe jam antè liquidò probavimus. In Hypotheſi verò quod ſentiat, opera à Paulo tanquam ad juſtificationem illam poſteriorem neceſſaria, fidem à Jacobo ut ad juſtificationem priorem ſufficientem admitti; quod utrumque à vero alienum eſſe modò oſtendimus, ac de Paulo mox pleniſſimè demonſtraturi ſumus. Neque igitur ad hujus nodi ſolutionem quicquam confert hæc ultima ſententia. Meliora quæramus.

CAPUT IV.

Ad veram nodi ſolutionem via ſternitur. Paulus ex Jacobo, non Jacobus ex Paulo interpretandus. Duplex apud Paulum ambiguitas, altera in voce Fidei, *in voce* Operum *altera. Quid per fidem Paulus intelligat. Fidem ipſi denotare univerſam illam, quæ Evangelio exhibetur obedientiam, argumentis clarè oſtenditur. Grotii argumento pro contrariâ parte reſpondetur.*

EXpenſis aliorum de conciliatione inter Paulum & Jacobum ſententiis, iisque non ſinè evidentiſſi- (I.)

mis rationibus rejectis; tempus eſt, ut tandem de verâ ac genuinâ hujus nodi explicatione videamus.

(II.) Ac primò quidem ex iis quæ jam diximus illud fundamenti loco ſtatui poteſt: rationi longè convenientius eſſe, ut Paulum ex Jacobo, quàm ut Jacobum ex Paulo interpretemur. Præterquam enim quòd verba Jacobi ſint adeò diſerta, clara ac perſpicua, ut, qui de eorum ſenſu dubitat, nodum planè in Scirpo quærere meritiſſimo jure dicendus ſit; illud etiam notatu haud indignum eſt, quod veterum multi (eosque inter Auguſtinus) cenſent: Epiſtolam Jacobi & Johannis primam, & Judæ, & eam quæ Petri ſecunda dicitur, ſcriptas adverſùs eos, qui, Paulinas Epiſtolas pravè interpretantes, fidem dicebant ſinè bonis operibus ad ſalutem ſufficere. Cui ſententiæ fidem faciunt ultima Epiſtolæ illius, quæ Petro aſcribitur, verba; ubi δυσνόητά τινα affirmat in Paulinis Epiſtolis reperiri, à peſſimis hominibus in peſſimum ſenſum usque ad perniciem ſuam diſtorta. Certè enim, ſi rem probè expendas, nullam invenies in Epiſtolis Paulinis doctrinam, quæ pravis interpretationibus ſit magìs expoſita, vel quæ reverà, à primis usque ſeculis in hunc ipſum diem, pejores paſſa fuerit, quàm hæc ipſa, de juſtificatione ex fide ſolâ ſinè operibus, diſputatio.

Expende etiam ejusdem epiſtolæ cap. 1. v. 5, 6, 7, 8, 9.

tatio. Idem quoque probabile fit ex eo, quòd Jacobus ejuſdem Abrahami exemplo utitur, ut probet opera ad juſtificationem requiri, ex cujus exemplo Paulus intulerat, juſtificari hominem per fidem ſinè operibus, Rom.4. per totum.

(III.) Utut eſt, de Jacobi ſenſu planè conſtat; quicquid aut ambiguitatis, aut obſcuritatis ſit, id totum in Paulinis Epiſtolis quærendum. Ea verò in Pauli verbis ambiguitas vel in vocabulo *juſtificationis*, vel in nomine *fidei*, vel denique in voce *operum* ſtatuenda eſt. Ad vocabulum juſtificationis quod attinet, ſatìs (ut arbitror) jam evicimus, illud in Paulinis Epiſtolis hunc ſenſum obtinere, ut ſignificet actionem Dei, more Judicis, hominem abſolventis, juſtumque pronuntiantis, atque ad præmium vitæ æternæ acceptantis. De hôc igitur nulla manet controverſia. Reliquum eſt, ut ambiguitas vel in nomine fidei, vel in voce operum ſita ſit. Ac profectò in utroque vocabulo, prout à Paulo uſurpatur, latet Homonymia. Qualis ea ſit, jam oſtenſuri ſumus.

(IV.) Primò igitur, quid per *fidem* intelligat Paulus, quæri poteſt, ac debet. Ad cujus quæſtionis ſolutionem, quod ſuperiùs ſtrictim notavimus, hìc fuſiùs à nobis explicandum ac demonſtrandum eſt: ſc. fidem, cui juſtificatio à Paulo

Paulo tribuitur, pro unicâ ac ſimplici virtute nequaquam ſumendam eſſe, ſed integram Fœderis Evangelici conditionem denotare, h. e. ſuo ambitu omnia Chriſtianæ pietatis opera complecti. Rectè enim Zegerus: *Abſoluta & perfecta fides, cujus frequentior eſt in Scripturis mentio, ea eſt, quâ non modò Deo, & Deum credimus, verùm etiam in Deum, h. e. credendo pio affectu pariter & effectu in Deum tendimus, & ab illo pendemus. Atque hæc ſimul ſpem, charitatem, & bona opera complectitur.* Et paulò poſt, *Hìc igitur memineris oportet, quòd ubicunque Paulus, vel alia Scriptura ſacra fidei tribuit juſtificationem, ſalutem, vitam, aut aliquid hujusmodi; de fide loquatur vivâ & perfectâ, h. e. quæ ſpem, charitatem, bona opera complectitur.*

In præf. ad annot. ad ep. Pauli.

(V.) Hoc unum ſi evicerimus, reliqua apud Paulum longè erunt faciliora.

Ac primò quidem id clarè liquet ex locis nonnullis inter ſe collatis, in quibus Paulus ſui ipſius interpretem manifeſtè agit, Gal. 5. 6. *In Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed fides per charitatem efficax.* Et cap. 6. 16. *In Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed nova creatura.* 1. Cor. 7. 19. *Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſervatio præceptorum Dei.* Quis hæc legens adhuc dubitare poſſit, quid

quid per fidem Paulus voluerit? Nimirum luce clarius eſt, fidem cui juſtificatio ab ipſo tribuitur, non niſi eam eſſe, quæ per charitatem ſit efficax, quæ eadem planè ſit cum novâ creaturâ, denique quæ obſervationem mandatorum Dei in ſe contineat. Huc refer loca, in quibus fides à Paulo per obedientiam exponitur. Sic Rom. 10. 16. *Sed non omnes Evangelio paruerunt, Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit ſermoni noſtro?* Quis non videt hîc πιστεύειν *credere* & ὑπακούειν εὐαγγελίῳ *parere Evangelio* apud Paulum idem prorſus ſignificare? Si quis autem dubitat, quid Paulo ſit ὑπακούειν εὐαγγελίῳ conſulat Rom. 15. v. 18. ubi Phraſis iſta exponitur per ὑπακοὴν λόγῳ καὶ ἔργῳ obedientiam oris & operis. Hinc etiam paſſim legimus περὶ ὑπακοῆς πίστεως, de obedientiâ fidei, h. e. de obedientiâ illâ quæ ex fide proficiſcitur. Rom. 1. 5. & 16. 19. 26. 2. Cor. 7. 15. & 10. 5. 6. Confer etiam 1. Pet. 1. 22. & 1. 2.

Deinde hoc ipſum ex eo manifeſtum (VI.) fit, quòd Apoſtolus, cùm de fide ſolâ à charitate disjunctâ loquitur, eam nihili planè faciat. 1. Cor. 13. 2. *Si habeam omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil ſum.* Quod hîc excipiunt nonnulli, Paulum loqui ſolummodo de fide miraculorum, non de perfectâ fide, prorſus ineptum eſt. Nam,

(1) De omnigenâ fide diſertè loquitur: ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν &c. Sic πᾶσαν γνῶσιν ibidem dicit pro omni genere cognitionis; ſic & πᾶσα θλῖψις. 2. Cor. 1. 4.

(2) Fides miraculorum eſt ſummus fidei gradus, nec datur ulla fides, quæ ſit mera fides, atque à charitate disjuncta, major aut nobilior. Qui enim in tantum Chriſti Evangelio credit, & Chriſto confidit, ut per hanc fidem vel ſumma miracula efficere valeat, ejus certè tum aſſenſus tum fiducia ad ſummum gradum pervenerunt. Cùm igitur concedunt ii, quibuscum diſputamus, fidem miraculorum per ſe nihil apud Deum valere, eâdem operâ fatentur, nullam eſſe omnino fidem nudè conſideratam, quæ ad hominis ſalutem quicquam conferat. Mens certè Apoſtoli clara eſt. Si habeo omnigenam fidem, usque ad eum fidei gradum, quo miracula efficiantur; immo ampliùs adhuc eum miraculorum fidei gradum, ut non tantùm minora, ſed & maxima miracula, qualis eſt montium immenſæ molis translatio, præſtare valeam; nihil tamen ſum, h. e. nihil ſum ſecundùm eſſe gratiæ, ut Aquinas: vel nihil ſum in eſſe divini conſortii, ut Cajetanus: vel denique (quæ omnia eodem recidunt) nihil mihi prodeſt hæc fides ad vitam æternam, niſi ei etiam charitatem addidero.

(3) Il-

(3) Illud, opinor, nullus inficiabitur, Paulum hîc loqui de charitate non quacunque, ſed de verâ & Evangelicâ. Quam ſi conferat cum aliis donis mortuis, friget amplificatio. Quid enim magni ſit, ſi vera charitas præferatur vel non ſanæ cognitioni, vel ementitæ prophetiæ, vel non veræ fidei? Hoc nimirum (ut ſcitè Eraſmus) perinde ſit quaſi, ſi quis volens exaggerare robur Tauri, componat illum cum Leone vel mortuo, vel dentibus atque unguibus exarmato. Certum eſt igitur Paulum veram & Evangelicam charitatem amplificandi gratiâ conferre cum veris ac perfectis donis ſpiritûs & cognitionis & prophetiæ & fidei. *In locum.*

(4) Atque ultimò Apoſtolum ſub finem capitis nempe v. ult. agere de verâ & perfectâ fide in confeſſo eſt. Neceſſe eſt igitur ut ſtatuamus, de eâdem agi initio capitis, cùm diſputatio continua ſit; alioquin Apoſtolus diceret ἀναικόλουθα.

Multùm hîc agitatur quæſtio, an vera fides à charitate poſſit ſeparari? Ad me quod attinet, partem quæſtionis affirmativam veriſſimam eſſe, nullus dubito. Rationes ex hôc ipſo loco ſatis manifeſtæ ſunt. Nam (VII.)

1. Contraria ſententia (ut alicubi diximus) ſuppoſitionem Apoſtoli ineptam facit.

2. Cer-

2. Certum eſt, cognitionem & prophetiam, quæ ab Apoſtolo in eodem cum fide cenſu ponuntur, à charitate ſejungi poſſe. Sed (ut quod res eſt dicam) controverſiam hanc, ad cauſam noſtram quod attinet, ἀπροσδιόνυσον eſſe omnino judico. Sive enim ſtatuas, veram fidem charitatem ſibi indivulſam comitem habere, ſive contrarium definias; illud ſaltem ex Apoſtoli verbis manifeſtum eſt, nullam eſſe omnino fidem, quæ ad ſalutem hominis quicquam valeat, niſi quæ, & quatenus charitate perficiatur. Eandem enim certè fidem, quæ, ſi à charitate divelli potuiſſet, nihil prodeſſet, etiam charitati adjunctam nihil per ſe valere, nullam juſtificandi vim aut virtutem habere, quam charitati non debeat, manifeſtum eſt. Sed illud obiter.

(VIII.) Denique fidem, cui juſtificationem tribuit Paulus, obedientiam in ſe complecti vel hinc patet; quòd ipſe alicubi præceptorum Dei obſervationem ad juſtificationem eſſe neceſſariam diſertè ſtatuat. Locus eſt Rom. 2. 13. *Non enim qui audiunt legem juſti ſunt apud Deum, ſed qui legem præſtant juſtificabuntur.* Legem hîc ad ea præcepta reſtringi, quæ moralia ſunt, h. e. univerſalis ac perpetui juris, ex toto Apoſtoli contextu liquet. Hujus autem legis obſervationem ad juſtificationem eſſe omnino neceſ-

neceſſariam Apoſtolus in terminis affirmat. Excipit quidem Calvinus, & poſt eum alii, Paulum hîc loqui ad hominem, non verò κατὰ ἀκρίβειαν ac rei ipſius veritatem. Verba Calvini ſunt: *tantùm urget apud Judæos Apoſtolus illud, de quo meminerat, legis judicium: quòd non poſſint per legem juſtificari niſi legem impleant; ſi transgrediantur, paratam mox eſſe illis maledictionem.* Immo paulò ſuperiùs hæc verba (pro more ſuo) indignabundus effundit: *Qui hôc loco abutuntur ad erigendam operum juſtitiam, etiam puerorum cachinnis ſunt digniſſimi.* Verùm enimvero hujusmodi dicta puero potiùs quàm tanto viro, digna fuiſſent. Etſi enim his verbis Apoſtolum Judæos imprimis (quippe qui legis hujus æternæ clariùs ſibi revelatæ cognitione ſuperbirent, atque adeò nudâ iſtâ cognitione, quaſi ipſis ad ſalutem ſufficeret, nimiùm ſibi placerent) perſtringere non diffiteamur; nulli tamen dubitamus, quin hæc ipſa verba ad omnes, qui juſtificari volunt, atque eâdem legis cognitione imbuti ſunt, indiſcriminatim pertineant; & non ad hominem, ſed ad rei ipſius ipſiſſimam veritatem dicta ſint. Rationes ex ipſo textu ſunt manifeſtæ: Nam primò, Si quæ dicit Apoſtolus v. 6, 7, 8, 9, 10, 11, viz. *Deum unicuique ſecundùm opera ipſius redditurum, illis, qui in perſeverantiâ operum bonorum gloriam quærunt,* *In locum.*

 vitam

vitam æternam; contentioſis verò & immorigeris iram & indignationem; afflictionem & conturbationem futuram omni homini qui operatur mala, Judæis primùm dein Gentilibus; gloriam verò & honorem & pacem omni operanti bona, Judæis primùm dein Gentilibus: &c. Si inquam hæ ſententiæ non ad hominem, ſed ad rem dictæ ſint, non Judæos ſolùm reſpiciant, ſed ad omnes ſinè diſcrimine pertineant; (illud verò quis auſit negare?) tum dubio procul verba v. 13. eodèm etiam referenda ſunt, ſiquidem per cauſativam particulam γὰρ cum antedictis connectantur, nec plus dicant quàm in iis continetùr. Rectè enim

In locum. Bucerus: *Nititur hoc dictum eo, quòd Deus reddet cuique ſecundùm facta ſua. Hinc enim eſt, ut Deus his qui faciunt legem, h. e. qui ſeriò ſtudent legi, rependat vitam æternam.* Deinde cùm ſupponit Calvinus, agi hic de juſtificatione ſub conditione impoſſibili viz. ſi quis legem præſtet, clarè refellitur ex v. 16, qui v. 13. omnium ferè interpretum conſenſu adjungi debet, cæteris παρενθετικῶς interpoſitis. Ibi enim dicitur hanc legis factorum juſtificationem actu & re ipsâ futuram eſſe in die judicii. Legat quisquis dubitat, ac, ſinè gratiâ ſinè odio cujusquam, integram periodum expendat, àtque hanc eſſe ipſiſſimam Pauli mentem mirum eſt ni fateatur. Quid ergo inquies? Numquis legem

gem Dei facere poſſit? Reſpondebit hîc Bucerus: *Sicut in præcedentibus operari bona vel mala, eſt bono vel malo ſtudere, animo incumbere & intentum eſſe; ità facere legem, aut eſſe legis patratorem, nihil aliud eſt, quàm legi deditum eſſe, legem meditari, in eo eſſe, ut legi vita omnis conformetur. Hoc nimirum, quod ubique Dominus in lege ſuâ requirit.* Confer Rom. 13. 10. Gal. 5. 14. Jac. 2. 8. Verbo dicam, eadem eſt hæc Pauli ſententia cum illâ Jacobi, ad Evangelium tantùm magìs accommodata. Jac. 1. 22. *Factores eſtote ſermonis & ne auditores ſolùm, falſâ ratiocinatione vosmetipſos fallentes.* Cui addas Chriſti ipſius dicta, Matth. 7. 21, 24. Jo. 14. 21. & 13. 17. Priùs autem quàm illuſtrem hunc locum miſſum faciam, viſum eſt, quæ ad eum ſcribit doctiſſimus Eſtius, commemorare: *Sanè*, inquit, *videri poteſt, Paulum idcirco tam diligenter commendare voluiſſe bona opera, ut ad juſtitiam ac vitam æternam neceſſaria, quo lectorem præmuniret; ne ſequentem ipſius doctrinam, quâ juſtificationem tradit ex fide ſinè operibus, malè intelligendo offendiculum pateretur, aut in errorem incurreret.* Certè eatenus ſaltem ei lubens aſſentior, ut credam, non ſinè magnâ Dei providentiâ id factum fuiſſe.

Videor mihi etiam alium locum vidiſſe, ubi obedientia mandatorum Dei (IX.)

 ad

ad juſtificationem neceſſaria à Paulo diſertè ſtatuatur. Is eſt Rom. *6. 16. An neſcitis, quòd cui ſiſtitis vos ſervos ad obediendum, ejus ſervi eſtis cui auſcultatis,* ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην, *ſive peccati ad mortem, ſive obedientiæ ad juſtitiam?* Hypallagen hîc eſſe cenſet Paræus, ut verba, *obedientiæ ad juſtitiam*, ponantur pro *juſtitiæ ad obedientiam.* Sed quæ ſit hîc hujus figuræ neceſſitas planè non video; immo talis Hypallage manifeſtam in Pauli verbis antitheſin tollit. Nulla enim inter *obedientiam* ac *mortem* per ſe eſt oppoſitio. Interpretationem itaque verborum expeditam ac facilem hanc eſſe judico, ut vox *obedientia* metonymicè ſumatur pro lege Evangelicâ cui obeditur, vocabulum verò δικαιοσύνη ſenſu ſatis uſitato pro δικαίωσις accipiatur; atque ità textus ſic exponatur: *An neſcitis cui ſiſtitis vos ſervos ad obediendum, ejus ſervi eſtis, cui auſcultatis, ſive peccati ad mortem, ſive Evangelii ad juſtificationem vitæ?* Certè δικαιοσύνη ut τῷ θανάτῳ opponitur non niſi juſtificationem, aut huic aliquid ſimile ſignificare poſſe videtur. Sed illud à nobis mantiſſæ loco additum fuit, cùm ex antedictis ſatîs pateat, fidem à Paulo accipi pro univerſâ mandatorum Chriſti obedientiâ.

(X.) Hanc tamen Pauli interpretationem rejicit Grotius in Præfat. ad annot. in Epiſt.

Epiſt. ad Roman. ubi, commemoratâ priùs aliorum ſententiâ de ſignificatione vocis *Fidei* apud Paulum, hanc etiam noſtram deſignat, probatque his verbis: *Alii per fidem intelligunt omnem illam, quæ Evangelio exhibetur, obedientiam. Atqui neque hoc cum Pauli locutione congruit; is enim dilectionem præfert fidei* 1. Cor. 13. 2. *& fidem dicit opus ſuum per dilectionem exequi* Gal. 5. 6. *apertè à fide dilectionem, quæ præcipua pars eſt iſtius obedientiæ, diſtinguens.* Sed nihil nos lædit hoc viri doctiſſimi argumentum. Neque enim negamus nos, fidem alicubi ab Apoſtolo à charitate ejusque operibus apertè diſtingui: Affirmamus ſolummodo, Paulum, cùm fidei ſoli juſtificationem ac ſalutem tribuit, licèt fidem ſolam nominet, cœtera etiam omnia intelligere, quæ fidem ſequi ſolent. Idque ex iis ipſis locis, ubi fidem à charitate diſtinguit, liquere credimus. Cùm enim ibi fidem à charitate disjunctam apud Deum nihil quicquam valere affirmet Apoſtolus, hinc ſolidè colligimus, ipſum, cùm aliàs fidei ferè omnia tribuit, fidem intelligere verâ charitate informatam. Alioquin enim ſibi ipſi contradiceret.

CAPUT V.

Fundamentum ejus locutionis quâ fides pro univerſâ, quæ Evangelio exhibetur, obedientiâ accipitur; nempe, quod ſit & initium & radix totius Evangelicæ juſtitiæ. Exponitur locus ad Rom. cap. 10. *verſ.* 11. *coll. v.* 12, 13. *Eâdem ferè de causâ univerſa pietas, cognitio, ſive ſcientia appellatur in S. Scripturis. Cauſa, cur Paulus in deſcriptione conditionis, quæ ex parte noſtrâ ad ſalutem requiritur, nomine fidei tam libenter uti ſoleat, ulteriùs inveſtigatur. Ea duplex potiſſimum eſt, ut iſtius conditionis.* 1. *Exprimatur facilitas.* 2. *Tollatur meritum.*

(I.) HOc probè ſtabilito ac fixo, fortean operæ pretium erit cauſas hujusmodi locutionis à Paulo uſurpatæ inveſtigare. Fundamentum, quo hic loquendi modus nititur, ſuperiùs indicavimus; nempe, quòd fides ſit & initium & radix totius Evangelicæ juſtitiæ, ſinè quâ nulla virtus ſalutifera in homine poſſit exiſtere, quæque adeo, ſi vis ejus non impediatur, alias quascunque virtutes (velut filum acus) poſt ſe trahat. Ut Paulus cùm omnem illam, quæ Evangelio exhibetur, obedien-

dientiam fidei nomine exprimit, tropo utatur ei haud multùm abſimili, quo apud Latinos Scriptores *audire* vel *auſcultare* dicitur pro *obtemperare*, ut in illo Terentii Andr.* Act. 1. Scen. 3.

Pamphilumne adjutem, an auſcultem ſeni?

quam metonymiam antecedentis pro conſequente ſolemus appellare. Quanquam fides reſpectu cæterarum virtutum non ſit merum antecedens, ſed, ut ſæpe diximus, cauſa, etſi non ſola, aut neceſſaria; adeoque hoc loquendi genus ad metonymiam etiam efficientis referri poſſit. Appoſitiſſimum, ni fallor, huic rei explicandæ locum habemus Rom. 10. v. 11. coll. v. 13, 14. Ubi locus Scripturæ ab Apoſtolo citatus v. 11. *quisquis credit in eum (Dominum ſc.) non pudefiet* ex aliâ Scripturæ ſententiâ ſic exponitur v. 13. *quisquis invocaverit nomen Domini (h. e. ex animo Dominum coluerit) ſalvus erit.* Invocationem enim divini nominis hîc, ut alibi ſæpe (confer Pſal. 14. 4. & 53. 4. Iſai. 43. 22. Jer. 10. ult. 1. Cor. 1. 2.) totum atque integrum divini numinis cultum ſignificare manifeſtum eſt. Ut Paulus, cum fidei ſalutem tribuit, fidem eam velit, quæ cultum Dei (in Chriſto ſc. atque ex præſcripto Evangelii ejus) ſibi conjunctum habeat. Cur igitur, inquies, totum illud fidei ſolius

nomine exprimere voluit Apoſtolus? Rationem mox ipſe innuit v. 14. *Quomodo igitur invocabunt eum, in quem non crediderunt?* Nempe ſinè hac fide nemo Deum in Chriſto poteſt ritè colere, & hæc fides cultum iſtum parere apta nata eſt: fieri omnino non poteſt, ut colat, qui non credit; fieri vix poteſt, ut non colat, qui credit. Obſervandum autem hic (ὡς ἐν παρόδῳ) quòd tria hæc ab Apoſtolo in eodem commate poſita, *invocatio*, *fides*, & *auditus* ſive cognitio, ſingula quidem ad ſalutem ſint neceſſaria, ſub diversâ tamen ratione: Sc. cognitio & fides neceſſaria ſunt neceſſitate (ut ita dicam) mediatâ, cultus verò iſte immediatè; h. e. cognitio & fides ideo tantùm neceſſaria ſunt, quòd ſinè iis nemo cultum præſtare poſſit, qui Deo ad ſalutem gratus ſit; cultus verò ipſe illud demum eſt, quod neceſſarium ſit per ſe, ac ſalutis effectum (vi ſc. Fœderis Evangelici) proximè attingat. Sed illud obiter.

(II.) Porrò hac eâdem de causâ pietas, quæ ad ſalutem requiritur, nomine cognitionis ſive ſcientiæ non raró in Scripturis denotatur, ut Joh. 1. 10. & 8. 19, 55. & 17. 3. Phil. 3. 8. 1. Joh. 2. v. 3, 4, 13, 14, 20. & c. 4. v. 6, 7, 8. & c. 5. v. 20. Immo huic cognitioni juſtificatio ipſa diſerte tribuitur Iſa. 53. 11. *cognitione ſui juſtificabit multos ſervus*

meus

Digitized by Google

meus juſtus. Nimirum, ut rectè Forerius in locum. *Eſt quoddam cognoſcere Deum ſeu Chriſtum in Scripturis, quod non eſt ſinè iis omnibus, quæ Catholica Doctrina ad juſtificationem dicit neceſſaria; eſt, inquam, quædam cognitio quam* affectivam *vocant Scholaſtici, quæ non minùs habet amoris, quàm fidei, quæ vera & integra eſt ſapientia.* Ideo autem univerſam pietatem cognitionis ſolius nomine comprehendere ſolet Scriptura, tum quòd ſinè ſolidâ Dei divinæque voluntatis cognitione nemo verè pius eſſe poſſit, tum imprimis quòd cognitio iſta ad pietatem magno ſit & adjumento & incitamento: quæ ratio fidei multo magis convenit.

(III.) Atque hæc ſola ratio etſi ſufficere potuiſſet, cùm tamen mecum cogitem, quàm frequens ſit apud Paulum metonymia iſta, ac ſcopum Paulinæ diſputationis accuratiùs perſpiciam, Apoſtolum ulteriùs reſpexiſſe facilè crediderim. Sentio itaque cauſam, cur Paulus in deſcriptione conditionis, quæ ex parte noſtrî ad ſalutem requiritur, nomine fidei tam libenter uti ſoleat, duplicem potiſſimùm eſſe.

Prima eſt, ut iſtius conditionis exprimatur facilitas. Quippe facile eſt credere id ad quod fides hæc reſpicit, & ex quo pietas, quæ hoc nomine comprehenditur, penè neceſſario naſcitur;

G 5 Nempe

Nempe hominem mortalem ex mortuis reſurgere poſſe, & in cœlum aſcendere, imò etiam reipsâ reſurrecturum, atque in beatas ſedes migraturum eſſe, ſi Deo paruerit. Id enim Chriſti ex mortuis reſurrectione, atque in cœlos aſcenſione, quarum rerum fides apertiſſimis documentis nobis eſt facta, manifeſtè fuit comprobatum. Hoc verò ſi credatur firmiter, (adde, & ſeriò expendatur) pietatem illam, quam Deus à nobis poſtulat, penè, ſi non prorſus, neceſſariò in nobis efficit, ut inter alia docet nobilis ille Johannis locus, 1. Epiſt. c. 3. v. 3. *Et quisquis habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut & ille purus.* Et hæc quidem cauſa, cur fidei nomine conditio nobis à Deo impoſita exprimi ſoleat, intelligi fortaſſe poteſt, ex cap. 10. ad Rom. v. 6. & ſeq. Ubi Apoſtolus, oſtendere volens facilitatem juſtificationis Evangelicæ præ juſtificatione legali, poſtquam dixiſſet, v. 5. *Moſes enim ſcribit juſtitiam quæ eſt in lege, quòd qui fecerit ea, in iis vivet*, ſtatim ſubjungit: *Illa verò quæ ex fide eſt juſtitia ità dicit, ne dicas in corde tuo, &c. Sed quid dicit? Prope te verbum eſt in ore tuo, & in corde tuo, &c.* Quaſi dicat: Juſtitia quidem illa, quæ in lege eſt, præſcribit multa & gravia Præcepta, ſed nulla continet vitæ æternæ promiſſa, quibus ad ea præſtanda quis animetur; tantùm dicit: Si hæc feceris, vives,

h. e.

h. e. longævus eris, vitam ages hîc diuturnam ac felicem; de vitâ æternâ ne γρὺ quidem dicit. At juſtitia fidei longè facilior eſt, quippe quæ tum præcepta ejusmodi tantùm contineat, quæ ſuâ ipſorum honeſtate nobis commendantur, tum imprimis ad præcepta illa præſtanda, maximis certiſſimisque promiſſis nos extimulet. Fundamentum ac radix hujus Evangelicæ juſtitiæ, atque ex quà pullulare apta nata eſt, nihil aliud eſt quàm fides ejusmodi, quâ firmiter credas, hominem poſſe aſcendere in cœlum, & ubi in abyſſum deſcenderit, inde poſſe reverti. Atqui id Chriſti in cœlum aſcenſione, ejusque morte, & ex eâ reſuſcitatione adeò manifeſtè eſt demonſtratum, ut ſi quis negare velit, perinde faciat ac ſi Chriſtum è cœlis vellet deducere, & negare vel ipſum eſſe mortuum, vel ex mortuis rediiſſe. Sed id ità manifeſtum eſt, ut Deus hoc veluti animis noſtris, & cordibus inſeruiſſe videatur, ut id credamus, & in ore noſtro poſuiſſe, ut id fateamur. Quare cum ea tam ſint manifeſta, ex quibus evidenter pendet veritas eorum, ad quæ fides noſtra primò reſpicit, & ex quibus pietas penè neceſſariò naſcitur, ut facillimum ſit ea credere, ſequitur etiam ipſam noſtram fidem ac pietatem eſſe facilem. Cùm enim facile eſt id, unde alia quodammodo pendent, etiam cætera omnia ſunt facilia. Certè hæc loci

hujus

hujus interpretatio, meo quidem judicio, aliis omnibus præferenda videtur, ut maximè facilis, expedita, ac Pauli ibidem ſcopo conveniens. Huic porrò loco lucem non exiguam affert alter ille ſancti Johannis, 1. Epiſt. c. 5. v. 3, 4, 5. *Hæc eſt enim charitas Dei, ut præcepta ejus obſervemus, & præcepta ejus gravia non ſunt. Quoniam quicquid natum eſt ex Deo vincit mundum, & hæc eſt victoria noſtra quæ vincit mundum, nempe fides noſtra. Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit Jeſum eſſe filium Dei?* Quibus verbis oſtendit Apoſtolus tum facilitatem præceptorum Evangelicorum, tum facilitatem eam fide illâ niti, quâ Jeſum credimus eſſe filium Dei, &, quod inde ſequitur; promiſſa ejus in Evangelio data certiſſima eſſe; breviter facilitatem præceptorum ex certitudine promiſſorum Chriſti eorumque fide oriri. Quaſi dicat: Præcepta Chriſti in ſe quidem graviſſima videri poſſunt, & humanæ infirmitatis modulum excedentia; (ea præſertim quæ abnegationem noſtrî & crucis tolerantiam poſtulant) ſed promiſſa etiam ejus maxima & certiſſimâ ſi reſpicias, evaneſcit ſtatim difficultatis ſpecies, apparet illico, præcepta iſta præſtatu eſſe facillima. Etſi enim certamen nobis ſit cum mundo, i. e. cum illecebris, pravis exemplis, periculis & malis è mundo ingruentibus, quæ à præſcriptâ in Evangelio ſemitâ

mitâ avocare nos apta nata ſunt; ſi tamen excellentiſſima illa promiſſa, vincentibus facta, firmâ ac vividâ fide amplectimur, paratam ac facilem habemus de mundo victoriam. Atque hæc de facilitate quæ prima poteſt eſſe cauſa, cur *fidei* nomine in hôc negotio utatur Paulus.

Secundo: Sequitur altera ejus rei cauſa, quæ eſt, ut hôc nomine obedientiæ (IV.) iſtius, quæ à nobis in Evangelio exigitur, meritum excludatur. Etenim *fidei* vocabulum primo quaſi conceptu ſuo gratiam ſonat, meritumque prorſus omne excludit: idque triplici ratione.

(1) Quia ſupponit revelationem & vocationem à parte Dei ex merâ gratiâ priùs homini conceſſam, quàm homo obedientiam Deo præſtet; adeoque hominem non præſtitiſſe eam obedientiam, quæ fidei nomine exprimitur, ſuâ ſponte, vel proprio ingenio ac ſtudio; ſed Deum ex merâ & mirâ ſua bonitate hominem antevertiſſe, voluntatem ſuam modo extraordinario ipſi revelando. Scil. Nemo unquam à jactis mundi fundamentis viam ſalutis ingreſſus eſt, niſi Deo duce ac monſtratore, hoc eſt, per fidem. Atque hæc inſignis eſt differentia inter *naturæ* juſtitiam & *fidei*. Hanc præſtat homo gratioſâ Dei revelatio-

ἀνθρώπων δὲ οὐδεὶς οὔτε εἶδεν οὔτε ἐγνώρισεν αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν ἐπέδειξεν, ἐπέδειξεν δὲ διὰ πίϛεως ᾗ μόνῃ θεὸν ἰδεῖν συγκεχώρηται. *Juſtin. Epiſt. ad Diog.*

latione ac vocatione præventus atque excitatus, adeoque Deo authori acceptam referre debet: Cujusmodi fuiſſe Abrahami, de quo tantopere gloriabantur Judæi, obedientiam multis contendit Apoſtolus, quemadmodum poſtea ſuo loco monſtrabitur: Iſtam verò qui præſtat juſtitiam, *αὐτοτίδακτος*, à ſeipſo edoctus, ac proprio Marte, nullo magiſtro ac monſtratore efficit, ac proinde laus ejus (ſi laude digna ſit) in hominem ipſum redundare videatur. Hoc eſt, quod voluit Apoſtolus, quoties *opera* opponit *vocationi divinæ*, ut Rom. 9. 11. 2. Tim. 1. 9. & vir Apoſtolicus Clemens Romanus, cum in Epiſtolâ ad Corinthios nos omnes, qui ex bene placito Dei per Chriſtum vocati ſumus, ſervari dicit *ὐ διὰ τῆς ἡμετέρας σοφίας ἤ συνέσεως, ἀλλὰ διὰ πίςεως, δι᾽ ἧν πάντας τὐς ἀπ᾽ αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ Θεὸς ἐδικαίωσε·* quod Clementis teſtimonium poſtea commodiore loco integrum dabimus. Gratia autem hujus divinæ vocationis multo illuſtrior fuit in iis hominibus, (ad quos Paulus ſuas ſcripſit Epiſtolas) quibus Evangelium Apoſtolorum ore, Deo ipſis per ſtupenda miracula teſtimonium præbente, annuntiatum fuit.

(2) Vocabulum *fidei*, quo Evangelica obedientia exprimitur, ideo meritum excludit, quòd ſupponit non modò

dò revelationem divinam, ſed etiam talia promiſſa, à Deo revelante facta, quæ hominem ſuâ vi atque efficaciâ ad obedientiam iſtam fortiter extimulent; quæque adeò omnem iſtam obedientiam, quæ ex eorum fide ſuſcipitur, longè exſuperant. Cum itaque pietatem, quam Deo præſtamus, fidei nomine exprimimus, ideo nempe quia ex fide ea promanet, eo ipſo ſignificamus, eorum, quæ fide apprehendimus, h. e. promiſſorum tantam vim fuiſſe, ut eam in nobis propter præſtantiam ſuam & certitudinem parerent; adeoque pietatem iſtam Deo tanquam primo ac potiſſimo authori, à cujus benignitate ea promiſſa ſint profecta, vel hôc etiam nomine eſſe adſcribendam. Huic certè rationi non parùm roboris accreſcit ex loco illo nobili, 2. Pet. 1. 4. *Δι᾽ ὧν τὰ μέγιςα ἡμῖν ϗ τίμια ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διὰ τύτων γένεϑε ϑείας κοινωνοὶ φύσεως ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιϑυμίᾳ φϑορᾶς.* Hic *ϑεῖα φύσις*, h. e. eximia illa ſanctitas, quâ Dei quodammodo ſimiles efficimur, & quæ à mundi ſordibus atque inquinamentis nos liberat, accepta refertur *τοῖς μεγίςοις ϗ τιμίοις ἐπαγγέλμασι*, maximis illis ac pretioſis promiſſis, quæ ex immensâ Dei bonitate nobis in Chriſto donantur: ideo ſcil. quòd fide horum promiſſorum divina hæc pietas in nobis efficiatur.

Huc

Huc etiam pertinent loca illa, in quibus regeneratio noſtra & cœleſtis nativitas verbo Evangelii fieri dicitur, 1. Pet. 1. v. 23. coll. v. 25. Jac. 1. 18. & alibi. His enim in locis per verbum promiſſa, præſertim in verbo contenta, ut intelligamus, conſentaneum eſt. Denique huc vel imprimis referenda eſt illa Petri δοξολογία & ἐυχαριςία magnificentiſſima, 1. Pet. 1. 3. *Benedictus eſto Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ex multâ ſuâ miſericordia regenuit nos in ſpem vividam per reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mortuis.* Ubi reſurrectio Jeſu Chriſti, prout ejus fides certiſſimis documentis eſt facta, medium ſtatuitur, quo à Deo renati ſumus ἐις ἐλπίδα ζῶσαν, h. e. (ut ego quidem exiſtimo) in ſpem illam vividam, quæ purificationem, de quâ loquitur S. Johannes, poſt ſe trahere ſoleat: Ac propterea tota ſalutis noſtræ gloria & honos Deo ac Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti, atque effuſiſſimæ ejus miſericordiæ, qui ejus fidei argumenta nobis tam evidentia ſuppeditaverit, à Petro in ſolidum tribuitur. Inter promiſſa autem Evangelica maximè eminet Spiritûs Sancti promiſſum, quod fide apprehenſum cætera omnia promiſſa reddit efficacia, eamque in nobis juſtitiam operatur, quam à nobis Evangelium poſtulat, vide Gal. 3. 14. Atque hac ratione obedientia fidei ſignificat ejusmodi obedientiam, quam homo

mo præſtat, fretus gratiâ atque auxilio ſpiritûs divini, h. e. Spiritus Chriſti, atque opponitur juſtitiæ iſti, quæ ab homine in ſtatu ſive Legis, ſive meræ naturæ ſinè inſpiratione divinâ propriis viribus, efficitur.

(3) Denique vocabulum *fidei* meritum excludit & hac ratione, quòd fides, quatenus ad promiſſionem gratuitam refertur, μισθαποδοσίαν expectat ex ſolâ gratiâ Dei promittentis. Atque hæc (ni fallor) præcipua cauſa eſt, quamobrem Spiritus Sanctus univerſam, quæ à nobis in Evangelio poſtulatur, obedientiam fidei nomine ſoleat exprimere, nempe, ut voce iſtâ indicetur, obedientiam, quam nos Deo præſtamus, non impetrare juſtitiam ſive ſalutem *ſuâ vi aut merito*, ſed *vi pacti* ſeu *promiſſionis gratuitæ*, quæ fide apprehenditur. Hoc eſt, quod indicare videtur S. Paulus, cum *Legem* opponit *promiſſioni*, Gal. 3. 18. εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκ ἔτι ἐξ ἐπαγγελίας, τῷ δὲ Ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός. i. e. *Nam ſi ex Lege eſt hæreditas (nempe vita æterna) non jam eſt ex promiſſione: Atqui Abrahamo per promiſſionem gratificatus eſt Deus hæreditatem.* Quibus verbis (ut rectè notavit Beza) tacitè occurritur reſponſioni Judæorum ad illud, quod Apoſtolus verſu præcedente dixerat, nempe, (V.)

Promiſſionem, quæ Abrahamo quadringentis & triginta ante latam Legem annis facta eſt, non potuiſſe per Legem iſtam abrogari. Dicere enim poterant Judæi: Fatemur promiſſionem non abrogari Legis pacto, ideoque Legem cum promiſſione conjungimus. Imò, inquit Paulus, ſtare hæc duo ſimul non poſſunt, nempe, ut hæreditas ex Lege ſimul & promiſſione detur; cùm juſtitia Legis (loquitur καὶ ἄνθρωπον, v.15.) meritum inducat & gratiam excludat, adeoque gratuitæ promiſſioni repugnet, nempe ſi Lex juſtificandi causâ data fuiſſet. Notanda eſt ἔμφασις in voce κεχάρισται, quæ à χάρις deducitur, adeoque à Bezâ rectè vertitur *gratificatus eſt.* Confer Rom.4. v. 13, 14, 15. Quia verò promiſſio vitæ æternæ, in Evangelio facta, in meritoriâ Jeſu Chriſti ſatisfactione fundata ſit, ac ſanguine ipſius pretioſiſſimo ſancita, ideo fidei obedientia perpetuo reſpicit ad Chriſtum, tanquam ad unicum propitiatorem, cujus tam in vitâ quàm in morte perfectiſſima obedientia ſola effecerit, ut imperfecta & languida noſtra obedientia Deo ad ſalutem placeat, vitæque æternæ præmium reportet. Rectè igitur Melanchthon in locis præcipuis Theologicis de voce fidei: *Cum dicimus: Fide juſtificamur, monſtramus Filium Dei ſedentem ad dextram Patris, interpellantem pro nobis; propter hunc dicimus nobis donari recon-*

Vide Rom. 3. 24, 25.

Corp. Theol. p. 424.

reconciliationem, detrahimus meritum reconciliationis noſtris virtutibus, quæcunque aſſunt. Atque hac ratione Evangelica obedientia, fidei nomine expreſſa, eam obedientiam eaque opera omnia excludit, quæ gratuitæ promiſſioni fiduciæque in Chriſto Mediatore repugnant, hoc eſt, quæ cum fiduciâ & opinione meriti noſtri fiunt. Sed hæc omnia pleniorem lucem accipient ex iis, quæ poſtea dicturi ſumus, cùm ad analyſin Paulinæ diſputationis ventum ſit. Hæc interim de ſenſu vocis *fidei* apud Paulum dixiſſe ſufficiat.

CAPUT VI.

Quid per opera intelligat Paulus. Ex præcedentibus colligitur, ipſum de operibus loqui non quibuscunque ſed certi cujusdam generis; nempe de operibus Legis Moſaicæ. Idque ex ſcopo Paulinæ diſputationis in Epiſtolâ tum ad Romanos, tum ad Galatas evincitur. Legem dein Moſaicam ità oppugnat Paulus, ut etiam dogmata Judæorum ipſi addita perſtringat. Denique quia etiam cum Gentium Philoſophis ipſi res erat, contra opera quoque Legis naturalis, h. e. ex meris naturæ viribus profecta obiter & quaſi aliud agendo diſputat.

(I.) Ltera ambiguitas apud Paulum in voce *operum*, ut diximus, latet. Et ſequitur quidem illud ex eo, quod modò poſuimus, nempe, fidem in Paulinis Epiſtolis univerſa Chriſtianæ pietatis opera complecti. Hôc enim poſito manifeſtum fit, opera, quæ Paulus à juſtificatione excludit, non qualiacunque, ſed certi alicujus generis eſſe. Cujusmodi autem ea ſint, diſtinctè exponere, non minimi fortaſſe negotii res eſt: Imò hic labor, hoc opus eſt; ad ipſum difficultatis apicem jam perventum eſt.

(II.) Quò itaque feliciùs hunc nodum expediamus, illud imprimis diligenter inquirendum, quis ſit Apoſtoli ſcopus in ſuis contra opera diſputationibus. De ſcopo autem illo optima judicandi ratio eſt, ut qui fuerint adverſarii, quibuscum hanc litem habuerit Paulus, accuratè notemus. Optimè enim Iſidorus Clarius in Rom. 3. v. 20. *Si cogitaremus, quæ verſaretur eo tempore controverſia, non erit admodum difficile ſcopum aſſequi hujus Epiſtolæ. At ſine hac conſideratione luditur opera.*

(III.) Rem totam ſic paucis accipe. Evangelium Jeſu Chriſti, à primâ ipſius ad Judæos prædicatione, gravi hôc præjudicio ab iis oneratum fuit, quòd ſcil. religioni & legi, quam à Deo ipſo, media-

diatore Moſe, miraculis multis magniſque confirmatam acceperant, ex diametro ferè repugnaret. Huic calumniæ (talis enim revera erat) ſe opponit ac legem ſuam luculenter defendit Chriſtus ipſe in celebri, quam ad Diſcipulos habuit, concione Matth. cap. 5. & 6. & 7. apertè profeſſus, ſe non veniſſe *νόμον καταλῦσαι* ut legem deſtrueret, ſed *πληρῶσαι* ut eam perficeret. Quippe illa, quæ in lege ſunt (ut Juſtinus loquitur) *φύσει καλὰ καὶ εὐσεβῆ καὶ δίκαια*, perfecit Chriſtus explicando ea clariùs quàm antè unquam explicata fuerunt, & præceptis quibuſdam exactioribus muniendo, & in eorum obſequium animos redigendo promiſſorum magnitudine & certitudine, ſpiritûſque ſui obſignatione. Ritus autem implevit Chriſtus & conſummavit, id exhibendo, cujus causâ erant reperti, quodque ritus ipſi figurabant. Delevit autem eosdem eo ipſo implemento ac conſummatione; non tam tollendo legis vinculum, quàm cauſam ſubtrahendo, propter quam lex ea nata erat, & cui morienti ex primævo decreto erat commoritura.

Vid. Grot. in Matth. 5. 17.

(IV.) Hæc tamen Judæi noluerunt intelligere, ſed Dei finem ac propoſitum in dandâ lege neſcientes, eamque ſempiternam fore ſomniantes, doctrinæ longè melioris revelatione contemptui

habitâ, mortuis, imò jam penè mortiferis ſuis ceremoniis mordicus adhæſerunt. Nimirum ità ſecum ipſis ſtatuebant, legem, quâ jam tum fruebantur, indubitato divinam fuiſſe atque ab ipſo Deo profectam: idque documentis omni exceptione majoribus demonſtratum: Summæ itaque imprudentiæ atque adeo impietatis rem fore, cum lege novâ, diversâ, nedum contrariâ, qualiscunque tandem ea eſſet, aut quocunque prætextu incruſtata, ipſam commutare. Hac animi perſuaſione præmuniti etiam qui inter Judæos erant melioris luti, contra Chriſti miracula, in iis licèt Dei ipſius digitus ſatìs conſpicuus eſſet, animum planè obfirmârunt; iisque tanquam tentationibus, à Deo iis ad probandam ipſorum in lege ſuâ conſtantiam immiſſis, repugnârunt. Cæteri, pro ſuo quisque ingenio, facilè prætextus invenerunt, quibus eadem miracula rejicere jure viderentur.

(V.) Hoc certè præjudicium quamplurimos inter Judæos ab Evangelio Chriſti amplectendo retinebat. Neque id ſolum, ſed etiam qui ex iis miraculorum Chriſti evidentiâ convicti Evangelio ipſius crediderunt, tantâ tamen legis Moſaicæ reverentiâ tenebantur, tanto rituum patriorum amore, ut vix ac ne vix quidem ab iis ſe divelli paterentur. Unde factum fuit, ut à nonnullis, etiam

iam poſtquam ſua Chriſto nomina dederunt, Lex adhuc Moſaica retenta fuerit. Nimirum neque ut Evangelium Chriſti tot tantiſque miraculis confirmatum reſpuerent, neque (ex alterâ parte) ut à lege Moſaicâ, quam à Deo eſſe planè ac plenè perſuaſi erant, deſciſcerent, animum ullo modo ſuum potuerunt inducere. In hôc bivio diu hærentes, tandem huc devenerunt, ut utramque Legem tum Moſaicam tum Chriſti conjungendas decernerent: Simili planè nexu, quo Mezentius apud Virgilium vivis hominibus cadavera putida ligâſſe fingitur:

Atque eventu prorſus infelici. Huic enim zeli Judaizantium Chriſtianorum flammæ oleum addere non deſiêrunt peſſimi quidam doctores, qui, licèt & ipſi Chriſtianiſmum profiterentur, rebus tamen in Eccleſiâ turbandis invigilarent, & nec Legem Moſaicam neque Chriſti aliàs curarent, quàm ut ex utrâque quæſtum ſuum facerent. Donec tandem eò furoris deventum eſſet, ut Lex Moſaica non tantùm Judæis fidelibus, ſed & Gentibus ad fidem Chriſti converſis ad ſalutem obſervatu planè neceſſaria ſtatueretur. Id miras in Eccleſiis converſarum Gentium turbas excitavit, adeò ut ſacrum ab Apoſtolis concilium hac ipsâ de re Hieroſolymis celebraretur; in quo tandem lis à parte (VI.)

Gentium deciditur, atque iis exoptatiſſima à ritibus Moſaicis manumiſſio autoritate Apoſtolicâ decernitur. Ex hôc ſaluberrimo decreto fluxerunt pax, conſolatio, atque in fide Chriſti confirmatio non tantùm ad Eccleſias illas, in quibus hos motus primùm ac præcipuè excitârunt infeliciſſimi doctores; ſed & pari gaudio perfuſæ erant, quotquot eſſent Gentium Eccleſiæ, quibus à Judaizantibus Chriſtianis eadem moleſtia crearetur. Verbo dicam, hôc Moſaici jugi terriculamento ſublato, quæ priùs ab Evangelio tali onere impedito abhorruerunt, jam tum ad fidem Chriſti turmatim confluxerunt Gentes. Itaque Eccleſiæ confirmabantur fide, & exuberabant numero quotidie, Act. 16. 4, 5.

(VII.) Aſt (proh dolor!) non diu permanſit florentiſſimus hic Eccleſiarum Gentilium ſtatus. Etenim non multum temporis effluxit, ex quo peſſimi iſti operatores, canes iſti conciſionis (hôc nomine ab Apoſtolo jure merito nuncupati, Phil. 3. 2.) denuo ſurrexerint, atque in altâ pace ſecuras in caulâ Chriſti oves miſerè ac ferociori jam crudelitate deprædati fuerint. Ità factus eſt ultimus Eccleſiarum Gentilium ſtatus priori deterior. Etenim jam penè totum Chriſtianiſmum corruperat hoc Judaicum fermentum. Ubique fermè inter Gentes reviviſcunt priùs mortuæ & tantùm

Gal. 5. 9.

non

non ſepultæ ceremoniæ. Duæ erant imprimis Eccleſiæ, ut videtur, ubi maximè prævaluerunt iſti Legis doctores, Romanorum ſc. ac Galatenſium. Quarum in poſteriori ità ferè univerſa peſſum dederant pacis Eccleſiaſticæ turbatores, ut mitiſſimo Apoſtolo hoc votum extorſerint: *Utinam etiam abſcindantur, qui vos inquietant*, Gal. 5. 12.

In hos igitur Chriſtianiſmi inter Gentes corruptores, zelo Dei accenſus, inſurgit magnus Gentium Apoſtolus. Atque ut pernicioſam eorum doctrinam radicitus evelleret, & omnem iis in poſterum de lege gloriandi anſam præſcinderet; (ſimulque Judæos, adhuc à fide Chriſti prorſus alienos, & in Lege ſpem ſalutis ſuæ unicam collocantes, vel ad veritatem pertraheret, vel os ſaltem iis occluderet) de toto atque integro Fœdere Moſaico diſputationem, quaſi ex profeſſo, inſtituit, ejus originem, naturam, finem denique & uſum latè aperiens; multisque argumentis, in utraque tum ad Romanos tum ad Galatas Epiſtolâ, confirmans, Dei propoſitum nequaquam fuiſſe, ut lex iſta pro fœdere vitæ ac ſalutis æternæ haberetur; per ipſam neminem unquam ad veram juſtificationem perveniſſe, neminem poſthac perventurum. Quibus ſic explicatis, nemo eſt, (ut opinor) qui non videat, opera, quæ oppugnat Paulus, (VIII.)

 impri-

imprimis de operibus in lege Moſaicâ præſcriptis intelligenda eſſe. Quod etiam ab ipſo Apoſtolo nonnunquam exprimitur, nempe, ubicunque ferè non ἔργα ſimpliciter ſed ἔργα νόμου nominat.

(IX.) Illud porrò apprimè notandum, Apoſtolum ità legis Moſaicæ opera oppugnare, ut ſimul etiam eàdemque operâ, quas legi aſſuerunt inter Judæos Scribæ & Phariſæi, corruptiſſimas ſententias rejiciat. Nimirum Lex Moſaica, ex ſe ſatìs imperfecta, horum doctorum gloſſis vaniſque interpretamentis diluta, multò adhuc imperfectior evaſerat, quamque habuerat vim, eam ferè totam amiſerat. Tot diſtinctionibus, tot diſpenſationibus præcepta Dei enervârunt, ut jam legem in lege fruſtrà quæſiviſſes, atque eo deventum eſſet, ut religio populi Dei, diviniſque oraculis inſtructi, penè infra Paganiſmum, melioriſque Philoſophiæ rudimenta ſubſiſteret. Erat jam tempus ut manum ſuam exereret Jehova, cùm ità planè irritam feciſſent homines legem ſuam, Pſal. 119. 126. Idque per Chriſtum fecit, qui in ſuâ ad Diſcipulos concione, Matth. 5, &c. hiſce Phariſæorum dogmatis ſe opponit, ſuoſque ità ſeriô monet v. 20. *Niſi abundaverit veſtra juſtitia pluſquam illa Scribarum & Phariſæorum, nequaquam ingreſſuri eſtis in regnum cœlorum.* Legis

In locum. peritos (ut bene monet Grotius) Chriſtus

ſtus nominat, ut Judæorum erudititiſſimos; Phariſæos, ut peculiaris ſanctimoniæ famâ nobiles, & quorum ſecta erat in Judaiſmo ἀκριβεστάτη, Act. 26. 5. Eoque oſtendit, miſerum tunc temporis ac planè deploratum fuiſſe Eccleſiæ Judaicæ ſtatum, quòd in ipsâ lege ſuâ interpretandâ primarii eorum doctores & ductores tam fœdè turpiterque erraverint. Neque vero ſimile eſt, Phariſæorum doctrinam jam Pauli ætate meliorem factam fuiſſe. Steterunt proculdubio vanis hiſce commentis pervicaciſſima recutitorum gens, iisque mordicus adhæſerunt. Idque, ſi non aliunde pateret, vel ipſius Pauli exemplo ſatìs manifeſtum fit; utpote qui ante converſionem ſuam, (ut de ſe ipſe teſtatur, Gal. 1. 14.) fuit περισσοτέρως ζηλωτὴς τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Erat ergo juſtitia, quam ex lege quærebant Judæi, non tam legis, quàm ſua: non ea, quam Deus ab ipſis poſtulavit, ſed quam ſibi ipſis ſtultè imaginati ſunt, ſuoque ipſorum cerebello procuderunt. Eoque etiam nomine à Paulo meritò vocatur ἰδία αὐτῶν δικαιοσύνη oppoſitè ad δικαιοσύνην Θεοῦ, Rom. 10. 3.

(X.) Denique quia Apoſtolo non tantùm cum Synagogæ Magiſtris, ſed etiam cum Gentium Philoſophis res erat, opera etiam ad normam legis naturalis directa,

recta, atque ex viribus meræ naturæ profecta exagitat, eaque ad ſalutem nihil quicquam valere affirmat. Illud verò demonſtrando (cum juſtitiæ ſuæ non adeò confiderent Gentes) haud multùm laborat Apoſtolus, obiter tantùm, & paucis, & quaſi aliud agendo perſtringere contentus.

Eſt hæc Paulinæ diſputationis ſumma; ad hanc normam, quæcunque contra operum juſtitiam tum in Epiſtolis ad Romanos & Galatas, tum alibi ab ipſo dicta occurrunt, exigenda ſunt.

CAPUT

CAPUT VII.

Argumenta, quibus ipſam Moſis Legem à juſtificatione rejicit Paulus, enucleantur. Diſputatio Apoſtoli etiam ad præcepta legis, quæ vocantur, moralia pertingit. At non ſimpliciter conſiderata, ſed eatenus tantùm, quatenus pars erant conditionis in Fœdere Moſaico præſcriptæ. Hinc argumenta duplicis generis, vel quæ ad totam legem pertinent, vel quæ partem ejus tantùm ritualem reſpiciunt. Argumentum primum univerſam Moſis legem æquè reſpiciens, à defectu gratiæ condonantis ſive remiſſionis peccatorum. An lex Moſis ſub ullâ conſideratione lex obedientiæ usquequaque perfectæ dici potuit? Et an hôc fundamento argumentatio Apoſtoli, Rom. 3. 20. & Gal. 3. 10. nitatur? Pars quæſtionis negativa argumentis adſtruitur. Argumentis contrariæ partis reſpondetur.

VErùm enimvero non ſatìs eſſe duximus, ſcopum & propoſitum Sancti Pauli in diſputatione de operibus, qualiaque opera intelligat, generatim indicaſſe; diſtinctiùs hîc omnino ac particulariùs agendum. Cùm enim (I.)

enim tum opera legis Moſaicæ tum dogmata Judaica iſti addita non omnia ejuſdem generis fuerint; operæ pretium erit, ut quæ legis opera, quæ Judæorum dogmata, quibusque rationibus utraque ab Apoſtolo oppugnentur, enucleatiùs explicetur.

(II.) Ad legem ipſam quod attinet, ex duabus maximè partibus ea conſtat, moralibus ſc. ac ritùalibus præceptis; utraque proculdubio reſpexit Paulus. De præceptis enim legis Moſaicæ etiam quæ moralia ſunt (quicquid contradicant nonnulli) Paulum agere nimis manifeſtum eſt ex ipſius verbis, Rom. 3. 20. *propterea ex operibus legis nulla caro in conſpectu ejus juſtificabitur; per legem enim eſt cognitio peccati.* Unde colligi poteſt, legem, cujus opera excludit Paulus, eam eſſe, per quam ſit cognitio peccati: quod de lege morali in Decalogo ſcriptâ dici extra controverſiam eſt. Sic enim ſe ipſe Apoſtolus exponit, Rom. 7. v. 7. citans illud ex Decálogo *non concupiſces.* Quin & in ipſo capite ferè per totum de lege imprimis Morali apertè agit. Sic quod cap. 3. 31. ejusdem Epiſtolæ dicit: *Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit: ſed legem ſtatuimus:* minùs commodè intelligas de lege ceremoniali, quæ per fidem Chriſti ſtatui vix dici poſſit. Illud quoque capitis ſequentis: *Lex enim iram operatur: ubi*

ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio: de lege morali præcipuè veritatem habet. Nam prævaricationes pleræque omnes ſunt contra Legem moralem. Ad opera igitur etiam legis moralis proculdubio pertinet Apoſtoli diſputatio.

Interea tamen & illud addendum, æquè clarum eſſe, opera legis Moralis à Paulo non ſimpliciter à juſtificatione ſecludi; ſed eatenus tantùm, quatenus in Fœdere Moſaico præſcripta erant, ac pars conditionis iſti Fœderi annexæ fierent: verbo dicam, quatenus à gratiâ Evangelii ſejuncta conſiderari poterant. Doctiſſimus Eſtius nodo huic ſolvendo hanc adhibet diſtinctionem: *Notandum eſt (inquit) opus legis bifariam ſumi: vel pro opere quod lex præſcribit, quale opus verè bonum eſt; de quo cap. 2.* Factores legis juſtificabuntur, *vel pro opere quod fit ex lege, id eſt ex ſolà legis cognitione, & non ex fide. Quo poſteriori modo loquitur hìc Paulus de operibus legis, ea nimirum intelligens quæ quis facit ſolà lege adjutus. Cujuſmodi erant quæ faciebant & adhuc faciunt Judæi, non exiſtimantes gratiam Redemptoris ad juſtè vivendum eſſe ſibi neceſſariam. Qualiacunque enim ea ſint, ad veram juſtitiam nihil conducunt. Hoc quippe eſt ex operibus legis neminem juſtificari coram Deo.* Et veriſſimum quidem eſt, per opera legis intelligere plerumque Apoſtolum opera

(III.)

In Rom. 3. 20.

vi

vi legis facta, eademque imprimis opera à juſtificatione ſecludere: Interim æquè certum eſt, ex operibus legis Moralis, etiamſi rectè fiant, imò ad amuſſim legis exacta ſint, ad veram juſtificationem neminem poſſe pervenire per *Fœdus Moſaicum*. Quippe quod veram juſtificationem, h. e. cum æternæ vitæ donatione conjunctam, nullam præſtet. Ingens illud beneficium ex ſolo gratiæ fœdere Mediatoris ſanguine ſancito proficiſcitur. Adeoque ſi Fœdus Moſaicum reſpicias, etiam opera legis Moralis à juſtificatione omnino excludenda ſunt, atque ab Apoſtolo revera excluduntur. Sed fuſiùs hæc demonſtrabimus, cùm ad argumenta Apoſtoli deveniamus, cujus integram de operibus diſputationem (quo ſenſus ejus luculentior appareat) prolixè ac membratim explicare decrevimus.

(IV.) Argumenta igitur, quibus ipſam legem oppugnat Paulus, in duas claſſes diſpertiri poſſunt. Altera eorum erit, quæ ad totum atque integrum Fœdus Moſaicum pertingunt: Eorum altera, quæ Legem ceremonialem imprimis reſpiciunt. Ac prioris quidem generis duo ſunt maximè argumenta, quibus pugnat Apoſtolus, à duplici Fœderis Moſaici defectu deſumpta; à defectu ſc. gratiæ tum condonantis, tum adjuvantis.

Pri-

Primum Apoſtoli argumentum integrum Fœdus Moſaicum reſpiciens deducitur à defectu, quo Fœdus illud laboravit, gratiæ condonantis, ſive remiſſionis peccatorum. Ubi Apoſtolus oſtendit tam Judæorum, quàm Gentilium univerſalem reatum, omnesque ac ſingulos iis teneri peccatis, quorum venia nulla ſive remiſſio vera quidem ac perfecta in lege iſtâ ſperanda eſſet. Hunc eſſe Pauli ſcopum in cap. 3. Epiſt. ad Roman. clarum eſt. Ibi enim poſt longum peccatorum tum Judæis, tum Gentibus in lege intentatorum deſcriptum catalogum v. 10. & deinceps, tandem v. 20. hanc concluſionem infert: *Propterea ex operibus legis nulla caro juſtificabitur in conſpectu ejus*, *ſc. Dei.* Eodem etiam referenda ſunt, quæ Apoſtolus diſputat in Epiſt. ad Galat. cap. 3. ubi hac etiam ratione probat, omnes, qui ſub lege ſunt, maledictioni eſſe ſubjectos, quia ſcriptum eſt: *Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ in libro legis ſcripta ſunt, ut ea faciat* v. 10. (V.)

Verùm hîc in ipſo limine ſentio me in graviſſimam difficultatem dilapſum. Quæritur enim an hæc Apoſtoli argumentatio eo fundamento nitatur, quod ſtatuat, Legem Moſaicam, quatenus ea Judæis data erat, fuiſſe legem obedientiæ usquequaque perfectæ atque omnibus (VI.)

bus numeris abſolutæ, ac proinde præſtatu impoſſibilem? Atque an hâc ratione Apoſtolus concludat, homines omnes ex lege iſtâ peccatores, & per, ac propter peccata ſua mortis ac maledictionis æternæ reos eſſe, adeoque neminem per eandem legem juſtificari poſſe? Ità quidem ſentiunt plerique affirmantes, Legem Moſis omnes eos, ad quos pertinebat, (ſi non abſolutè, ſub conditione tamen, viz. niſi ad Fœdus Evangelicæ gratiæ confugerent) obligâſſe, idque ſub periculo æternæ mortis, ad abſolutiſſimam obedientiam, hoc eſt, talem, quæ omnem & omnimodam in ſupremo gradu ἀναμαρτησίαν complectitur, etiam eam quæ perpetua eſt, & omnem imperfectionem, infirmitatem, inadvertentiam excludit per omnem vitam. Sed horum ſententiæ ut ſubſcribam, perſuaderi non poſſum, ob rationes, quas mox redditurus ſum. Interim, ad totius hujus controverſiæ ſtatum rectiùs percipiendum, illud imprimis accuratiſſimè tenendum eſt, hæc duo, *aliquem à Deo indignum haberi, qui juſtitiæ atque æternæ vitæ præmium reportet*, & *dignum aliquem à Deo judicari, qui æternæ mortis ſupplicio plectatur*, δὶς διὰ πασῶν differre. Ad prius illud ſcil. ut quis indignus à Deo habeatur, qui æternæ vitæ præmium reportet, ſufficit, quòd omnimodâ iſtâ, quam modo deſcripſi, ἀναμαρτησίᾳ careat.

Poteſt

Poteſt enim Deus, idque jure merito, homini ob minimam imperfectionem æternæ vitæ præmium denegare. Imò poteſt Deus, ſi velit, abſolutiſſimæ etiam obedientiæ, ſi omnino actu illa in homine aliquo reperiretur, immenſum illud vitæ æternæ bonum detrahere, utpote quod donum Dei merè gratuitum ſit, neque ullis ullius creaturæ meritis deberi poſſit. Ad poſterius illud, nempe, ut quis æternæ mortis ſupplicio dignus à Deo judicetur, requiritur omnino, ut eam obedientiam non præſtiterit, quam præſtare potuit. Unde ſequitur, neminem ob defectum abſolutiſſimæ juſtitiæ reum æternæ mortis, hoc eſt, cruciatuum ac pœnarum, quæ poſt hanc vitam manent, jure merito agi poſſe; cum talis juſtitia homini ſimpliciter in hac vitâ impoſſibilis ſit. Manifeſtum autem eſt, Apoſtolum in diſputatione, de quâ agitur, probare voluiſſe, tam Judæos, quàm Gentes indiſcriminatim, ob non præſtitam legis juſtitiam, non modò æternæ vitæ præmio indignos, ſed & *ὑποδίκυς τῷ Θεῷ* iræ divinæ ac morti æternæ obnoxios fuiſſe, idque *ἵνα πᾶν τὸ ϛόμα φραγῇ ut omnibus os obſtrueretur*, Rom. 3. v. 19. hoc eſt, ut tam Gentes quàm Judæi eſſent *ἀναπολόγητοι* ut ſuprà 1. 20. & 2. 1. Quid autem (ut Epiſcopii hîc verbis utar) magis abſimile à vero quàm Apoſtolum reos voluiſſe agere homines mortis

Reſp. ad 64. *quæſt.* *quæſt.* 20.

I 2

mortis ac condemnationis, id eſt, juſtiſſimæ pœnæ, ob violatam aut non ſervatam legem, quam non violare aut ſervare iis impoſſibile prorſus eſſe judicâſſet? Neque credibile eſt, quenquam adverſariorum Pauli fuiſſe, qui non ultro illi largiturus fuiſſet, neminem hominem eſſe poſſe, qui legem ſic exactè ac ſemper ſervet, ut nunquam vel in minimo delinquat, ac proinde ſic ex Lege neminem juſtificari poſſe; & qui non ſimul Apoſtolo objecturus fuiſſet, malè homines omnes reos formaliter agi pœnæ, quando certum eſt, impoſſibile iis eſſe, ut culpam evitent, id eſt, legem perfectâ & perpetuâ iſtâ ratione ſervent. Fundamentum horum omnium illud eſt, quòd juſtitiæ divinæ repugnet, ut quisquam ad plane impoſſibilia (ſub periculo præſertim æternæ mortis) teneatur.

(VII.) Quod hîc excipiunt nonnulli, Deum in primo homine ante lapſum dediſſe nobis vires ad abſolutiſſimam illam obedientiam præſtandam ſufficientes; nos verò vires iſtas peccato, quod is in noſtrâ omnium perſonâ perpetravit, amiſiſſe, ac proinde etiam nunc à nobis talem obedientiam, idque ſub periculo æternæ mortis, Deum meritiſſimo jure poſſe exigere: hoc, inquam, nimis abſurdum eſt. Cùm enim homo per lapſum vires, quas amiſit, non efficientes

ter (ut loquuntur) ſed meritoriè, hoc eſt, per actum Dei pænalem, easdem ab ipſo ſubtrahentis, amiſerit, ut eandem obedientiam iſtis viribus amiſſis, etiam nunc ab homine Deus exigat, ab ejus tam ſapientiâ, quàm juſtitiâ perinde alienum videtur, ac ſiquis Magiſtratus, alicujus ob crimen aliquod pedibus exciſis, ipſi primùm mandaret, ut aliquò iret, deinde quòd non iret, capitali ipſum ſupplicio afficeret. Abſit, ut talia de Deo optimo, maximo, ſapientiſſimo vel cogitemus.

Ad Legem Moſaicam veniamus. Eam verò perfectæ obedientiæ legem fuiſſe multo minùs veriſimile eſt. Quod ut manifeſtum fiat, accuratè obſervandum (quod à Grotio notatum fuit) legem veterem duplicem omnino σχέσιν habuiſſe, ſeu dupliciter ſpectari poſſe, (1) Carnaliter & ſecundùm literam, quâ inſtrumentum fuit πολιτείας Judaicæ. (2) Spiritualiter, quà σκίαν εἶχε τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, Heb. 10. 1. In hac poſteriori σχέσει, cùm Lex nihil aliud fuerit, quàm ipſum Evangelium typis adumbratum, nemo ſatìs ſanæ mentis eam fuiſſe perfectiſſimæ obedientiæ legem dixerit, eo ſc. ſenſu, quo lex perfectæ obedientiæ in hac controverſiâ intelligitur. Reliquum eſt igitur, ut ſub priori conſideratione Legem Moſis (VIII.)

De ſatisf. Chriſti, c. 10. p. 183, 184.

fuiſſe perfectiſſimæ obedientiæ legem affirmemus. Atqui illud ſtatuere mirè eſſet abſurdum, quia (1) In eâ lege Judæis Sacrificia Deus diſertè imperâſſe legitur, quibus delicta, quæ ex legis contemptu atque elatâ manu non fierent, expiarentur, uti legere eſt, Num. 15. à v. 22. ad v. 29. incluſivè. Jam verò ubi aliqua peccatorum venia conceditur, ibi perfectæ obedientiæ exactio locum habere non poteſt: ſunt enim hæc ἀσύςατα. (2) Tantum abeſt, ut Lex Moſaica à Judæis perfectam obedientiam poſtulârit, ut nimis manifeſtum ſit, nonnulla in eâ lege iis à Deo propter σκληροκαρδίαν ipſorum permiſſa fuiſſe, quæ vix, ac ne vix quidem à peccato excuſari poterant. In hôc cenſu ponenda ſunt imprimis Polygamia ac licentia divortii ob cauſas leviores, quâ de re, vide Deut. 24. 1, &c. coll. Matth. 19. 3. &c. Concludo igitur; cum per Legem Moſaicam carnaliter ſpectatam multa Judæis peccata remiſſa fuerint, quædam (quæ nobis ſaltem Chriſtianis peccata cenſentur) etiam diſertè permiſſa, extra controverſiam poni debere, Legem iſtam eo modo conſideratam, obedientiam perfectam atque omnibus numeris abſolutam nequaquam exegiſſe.

(IX.) Non deſunt tamen argumenta, quibus nonnulli hypotheſin iſtam veram eſſe probare conantur, atque indè Paulum

lum impoſſibilitatem juſtificationis per Legem Moſaicam collegiſſe. Ea ſcrupulosè expendemus, viſuri, numquid ſolidi in ſe habeant, quod tam apertæ veritati præjudicare debeat: duo imprimis adferunt.

Primum eorum argumentum deſumptum eſt ex loco paulo ſuperiùs à nobis allegato, nempe Gal. 3. 10. *Quotquot ex operibus Legis ſunt, ſub maledictione ſunt. Scriptum eſt enim, maledictus eſt quisquis non manſerit in omnibus, &c.* Ubi (inquiunt) manifeſtum eſt, Apoſtolum impoſſibilitatem juſtificationis ex Lege Moſaicâ inde colligere, quòd per legem iſtam nemo à maledictione liber ſit, qui non omnibus legis ejusdem mandatis perfectè functus fuerit. Reſp. Non neceſſe eſt neque conveniens, ut in loco citato phraſis iſta *in omnibus permanere* ſignificet perfectiſſimam obedientiam, ſive omnimodam *ἀναμαρτησίαν*, qualem antea deſcripſimus; cum talis obedientia homini carne circumdato impoſſibilis ſit, neque æquitati divinæ conſentaneum videatur, ut quis ob ejus defectum æternæ maledictioni obnoxius fiat. * Eſt igitur citati teſtimonii ſenſus: Omnem eum eſſe maledictum, i. e. execrabilem, & pœnis à lege intentatis obnoxium ac devotum, qui non perſeveranter omnia faciat atq; obſervet, quæ Lex præſcribit obſervanda. (X.)

**Ad clariorem hujus loci intellectum conſule (ſi placet) quæ à nobis dicta ſunt, hujus diſſertationis, c. 16. Parag. 7, 8, 9.*

da. Cenſetur autem omnia facere, qui à fine legis non aberrat, qui eſſentialia legis (ut diximus) ſarta tecta conſervat, ſive (ut alii loquuntur) qui cuſtodit ea omnia legis præcepta, quæ continent *ſubſtantiam vitæ:* cujuſmodi ſunt omnia, quæ in maledictionibus à Moſe exprimuntur, Deut. 27. Verbo dicam, qui nihil ſciens prudens contra legem Dei in ſe admiſit, etiamſi fortaſſe in aliquibus ſive ex ignorantiâ ſive inadvertentiâ deliquerit.

(XI.) Magnam huic textui lucem affert Locus ei geminus ſancti Jacobi, cap. 2. v. 10. *Quicunque totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus* πάντων ἔνοχος, h. e. pœnæ & maledictioni Legis transgreſſoribus intentatæ obnoxius. Quis non videt locum hunc Jacobi, teſtimonio à Paulo citato per omnia reſpondere? At nihil certius, quàm hæc Jacobi verba de omnimodâ ἀναμαρτησίᾳ nequaquam eſſe interpretanda, cum de eâ Legis obligatione manifeſtè loquatur Apoſtolus, quæ ad nos etiam Chriſtianos pertineat. Statuendum eſt igitur offenſionem hìc intelligi non quamcunque, ut quidam voluerunt, etiam leviſſimam, de quâ loquitur Jacobus, cap. ſeq. *In multis offendimus omnes.* Atque iterum: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Etiamſi enim vox πταίσει videatur de lapſu

lapſu aliquo loqui leviori; tamen ex loci contextu & ratione ipsâ manifeſtum eſt, Jacobum loqui non niſi de ejusmodi peccatis, quibus quis legem ſciens prudens transgreditur. Ipſa ratio hunc ſenſum poſtulat. Quomodo enim verum eſt, eum, qui totam cæteroquin legem ſervaverit, ſi in verbo otioſo, aut riſu immoderato imprudenter offenderit, omnium reum fieri? Contextus Apoſtoli idem docet, nam primò ea tantum peccata diſertè nominat, quæ graviora ſunt, qualia homicidium, adulterium, v. 11. Deinde ratio, quâ dictum ſuum confirmat, ibidem expreſſa hanc interpretationem exigit: *quia qui dixerit ne mœcheris, dixerit etiam ne occidas.* Quaſi dicat: cum omnium legum divinarum eadem eſt ratio, eadem autoritas, qui unam iſtarum violat, & ſciens prudens transgreditur, is eo facto omnium autoritatem convellit ac ſpernit; nec videtur ideo cæteras ſervare, quia earum autoritatem tantam eſſe arbitretur, ut violare eas ſit nefas, ſed quia adversùs eas non ità peccare libeat. Cur enim aliàs non obſervaret & illam, quam violat, legem, cum eadem ſit illius, quæ cæterarum eſt autoritas; ſiquidem ab eodem legiſlatore eſt lata, à quo cæteræ omnes ſuam autoritatem habent? Quòd ſi illi ità liberet peccare adversùs cæteras leges atque hanc unam, quam violat; æquè facilè id videretur

factūrus. Loquitur igitur manifeſtè Jacobus de iis peccatis, quæ contra finem Legis atque autoritatem legislatoris
Epiſt. 29. fiunt. Cui conſentaneum eſt, quod ſcribit Auguſtinus ad Hieronymum, quem in Epiſtolâ ſatis prolixâ hôc ipſo de loco conſuluit. Summa eſt: eum, qui in uno offendit eſſe omnium reum, quia contra charitatem facit, ex quâ tota Lex pendet, & Prophetæ. Nam, inquit, meritò fit omnium reus, qui contra illam facit, ex quâ pendent omnia.

(XII.) Regeret fortean aliquis: Eſto: exponatur eo modo Jacobi locus. Atqui eadem interpretatio Pauli ſcopo in illo ad Galatas loco nullo modo convenit. Cùm enim non aliâ ratione probet Apoſtolus, omnes, qui ſub lege ſunt, maledictioni ſubjectos eſſe, niſi quia ſcriptum eſt: *Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus &c.* Satis manifeſtè innuit, neminem in omnibus permanere poſſe, ſive Legem abſolutiſſimam obedientiam poſtulaſſe, quæ à nemine præſtari poſſit. Reſp. Omnino nego in argumentatione Apoſtoli illud innui; quod ut manifeſtum fiat, revocetur ea ad formam Syllogiſticam, hoc modo:

> Maledictus eſt, qui non permanſerit in omnibus, quæ lex præcipit.

At

At quicunque ex operibus legis ſunt, non permanent in illis omnibus.
Ergo: Quicunque ſunt ex operibus legis ſub maledicto ſunt.

Nimirum diſertè loquitur Apoſtolus de iis, qui ἐξ ἔργων νόμου, ſunt, v. 10. h. e. qui in lege juſtitiam quærunt, vel ignoratâ, vel ſpretâ gratiâ Evangelii: quos opponit iis qui ἐκ πίστεως ſunt, v. 9. h. e. qui Evangelio credunt ejusque gragratiam amplexantur, quique benedictionem Abrahami, promiſſum ſpiritûs, quo legis juſtitiam implerent, ejusdemque adeò κατάραν effugerent, ſortiti ſunt. v. 14. De illis quidem innuit, eos in omnibus, quæ Lex præcipit nec permanſiſſe, nec permanere potuiſſe: de his verò nequaquam ità ſtatuit. Verbo dicam, contra poſſibilitatem legem, quatenus ea ut lex, h. e. ſub pœnâ mortis æternæ nobis imponitur, vel unquam à lapſu primi hominis humano generi impoſita fuit, per gratiam Evangelicam in omnibus implendæ, ne verbulum unquam dixit Apoſtolus; imò poſſibilitatem illam ſæpius apertè agnoſcit, ut poſtea videbimus.

Reſtat alterum adverſariorum argumentum (quo tanquam invictiſſimo gloriantur) deſumptum ex loco illo celebri, Deut. 6. 5. *Itaque diliges Jehovam* (XIII.)

vam Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totis viribus tuis. Vides hìc, inquiunt, ſummam ac perfectiſſimam Dei dilectionem ab omnibus in lege requiri.

Reſp. Qui hòc pugnant argumento, ſuo ſe gladio jugulant. Cùm enim dilectionem hìc aliam non poſtulet Deus, quàm quæ ex toto corde, ex toto animo, atque *ex omnibus viribus* fiat, manifeſtum ſit, nil à nobis præter aut ſupra vires noſtras (eâ ſcil. gratiæ menſurâ, quam Deus unicuique noſtrûm in hac vitâ communicat, vel certè communicare paratus eſt, adjutas) poſtulari. Certum autem eſt, poſſe nos omnes ex omnibus viribus noſtris obedire Deo; quia manifeſta eſſet ἀντιλογία, non poſſe nos aliquid pro viribus præſtare. Veritas hujus reſponſionis his rationibus firmiſſimè ſtabilitur. (1) Quod promittat Deus, ſe populo ſuo daturum, quod hìc poſtulat; circumciſurum ſcil. cor eorum, ut diligant eum ex toto corde, &c. Deut. 30. 6. (2) Quod Deus ipſe teſtetur fuiſſe, qui eum hôc modo dilexerunt. Sic de Aza Rege & toto populo dicitur: *Quòd quæſiverint Dominum in toto corde, & in totâ animâ ſuâ*, 2. Paral. 15. 2. De Davide legimus, *quod ſecutus Deum fuerit toto corde, faciens quod bene placitum erat in conſpectu ejus*, 1. Reg. 14. 8. Sed inſi-

inſigne eſt teſtimonium, quod de Joſia Rege præbet Spiritus Sanctus, *quòd reverſus fuerit ad Deum in omni corde ſuo, & in totâ animâ ſuâ & IN UNIVERSA VIRTUTE SUA JUXTA OMNEM LEGEM MOSIS.* 2. Reg. 23. 35. Nimirùm id toto corde, totis viribus dicitur fieri, in quo quis præcipuum ſtudium & cogitationem ponit; quomodo dicimus aliquem totum eſſe in literis, ut rectè Eſtius, quem ſuper hac quæſtione conſulas in Sent. l. 3. diſt. 27. §. 6, 7, 8.

Illud jam huic diſputatiunculæ pro coronide adjiciam, ſententiam hanc noſtram de poſſibilitate implendi legem (quatenus ea ut lex impoſita à Deo hominibus unquam fuerit) dogma eſſe non novitium, ſed veterum omnium, qui, antequam purioris ac primitivæ doctrinæ rivulos turbâſſet controverſia Pelagiana, ſcripſere, communi calculo ac ſuffragio comprobatum. Author Quæſt. & Reſponſ. ad Orthodoxos (inter opera Juſtini) in Reſponſione ad Quæſt. 103. (quæ eſt: Quomodo Deus quæ ſupra vires ſunt imperans, hoc eſt, ut ne peccemus, peccantem ſubjicit tormentis; cùm homo Legem implere non poſſit? teſtante Apoſtolo: Non juſtificabitur ex operibus Legis omnis caro) hæc habet obſervatu digniſſima: Τί δέ ἐςι πᾶσα ἡ κατὰ τὸν (XIV.)

νόμον

νόμον δικαιοσύνη; Τὸ ἀγαπᾷν τὸν Θεὸν μὲν ὑπὲρ ἑαυτὸν, τὸν πλησίον δὲ ὡς ἑαυτόν. ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀδύνατον ἀνθρώποις βουληθεῖσι. Τὸ οὖν, ἐξ ἔργων νόμου μή δικαιωθῆναι πᾶσαν σάρκα, οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ ἀδύνατα λέγει, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὰ δυνατά. Τῇ γὰρ βουλήσει πρὸς τὰ δυνατὰ κεχρήμεθα, οὐ πρὸς τὰ ἀδύνατα. Τοῖς δὲ δυνατοῖς καὶ ἐφ᾽ ἡμῖν οὖσιν, ὁ ἔπαινος ἢ ὁ ψόγος γίνεται πραχθεῖσιν ἢ μὴ πραχθεῖσι. τοῦ δὲ, διὰ τὸ μὴ αἱρεῖσθαι, καὶ οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἁμαρτάνομεν ἄνθρωποι. i. e. *Quæ verò eſt univerſa ſecundùm legem juſtitia? Diligere Deum ſupra ſeipſum, & proximum ut ſeipſum; quod impoſſibile non eſt hominibus voluntatem ad id adjungentibus. Quocirca illud, ex operibus Legis non juſtificatum iri omnem carnem, non propterea dicit (Apoſtolus) quòd præſtare impoſſibilia non poſſimus, ſed quod facere poſſibilia non velimus. Voluntate namque ad poſſibilia utimur, non ad impoſſibilia. Nam operibus, quæ poſſibilia ſunt, & in poteſtate noſtrâ ſita, ſi vel fiant, vel non fiant, aut laus debetur aut vituperatio. Eo autem quòd non velimus, non eo quòd non poſſimus, omnes peccamus homines.* Baſilius Magnus Homil. in illud Moſis, *Attende tibi ipſi*, ſententiam eorum, qui præcepta Legis impoſſibilia eſſe præſtatû affirmant, ut impiam ac minimè tolerandam

randam rejicit. Verba ſunt: Ἀσεβὲς οὖν τὸ λέγειν, ἀδύνατα εἶναι τὰ τοῦ πνεύματος παραγγέλματα. *Impium eſt aſſerere, præcepta Spiritûs S. impoſſibilia eſſe obſervatû.* Eadem Chryſoſtomi mens fuit. Nam Hom. 18. in Mat. ait, Μὴ τοίνυν ἀδύνατα εἶναι νομίζωμεν τὰ ἐπιτάγματα. Καὶ γὰρ μετά τοῦ συμφέροντος σφοδρά ἐστιν εὔκολον, ἐὰν νήφομεν. *Ne igitur impoſſibilia putemus eſſe præcepta, quæ certè & utilia nobis ſunt, & valde facilia, ſi totâ utique mente vigilemus.* Similia habet Homil. 8. de pœnitentiâ, item in Pſal. 101. Neque aliter ſenſerunt Catholici plerique qui poſt & contra Pelagium ſcripſerunt. Imò & Auguſtinus ipſe (utcunque aliàs in controverſiâ iſtâ ſatis infelici nimiùm incaluerit) non dubitabat fateri Deum poſſibilia mandâſſe, & quidem ſenſu iſto, quòd & ſingula & omnia ſinguli omneſque fideles implere valeant. Quid, quòd juxtà cum Baſilio contrariam ſententiam impietatis, adeoque blaſphemiæ condemnat? Nam. Serm. 191. De tempore, hæc habet verba: *Execramur etiam blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum; & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in communi poſſe ſervari.* Vide Voſſii Hiſt. Pelag. lib. 5. par. 1. Antitheſ. 6.

CAPUT

CAPUT VIII.

Vera argumenti Apoſtolici fundamenta aperiuntur. Quæ duo ſunt. 1. *Tam Judæos, quàm Gentes indiſcriminatim, atque omnes ex utrâque natione univerſim gravium peccatorum reos fuiſſe, atque adeò judicio atque iræ divinæ obnoxios.* 2. *Nullam in lege Moſaicâ veram ac perfectam peccatorum remiſſionem, ſive ab irâ divinâ ac morte æternâ peccatis debitâ liberationem promitti. Hinc quomodo concluſionem ſuam inferat Apoſtolus oſtenditur.*

(I.) EX iis, quæ jam diximus, abunde ſatis liquere arbitror, legem Moſaicam perfectiſſimam obedientiam, h. e. omnem & omnimodam in ſupremo gradu ἀναμαρτησίαν ſub periculo æternæ mortis non requiſiviſſe: neque hac hypotheſi argumentationem Apoſtolicam ſuperſtructam eſſe. Reſtat, ut quâ tandem ratione concluſionem ſuam probet Apoſtolus, diſpiciamus. Exiſtimo igitur (ſalvo meliore judicio) hanc Apoſtoli ratiocinationem duobus maximè fundamentis niti.

Vide Epiſcop. Reſponſ. ad 64. Quæſtiones. Quæſt. 20.

Primò,

(II.) Primò, tam Judæos quàm Gentes indiſcriminatim, atque omnes ex utrâque natione univerſim gravium peccatorum reos fuiſſe atque adeò judicio & iræ divinæ obnoxios. Illud de Judæis imprimis nec non omnibus, qui in Lege juſtitiam quærebant, innuitur (ut capite præcedente diximus in reſponſione ad argumentum primum) in loco illo, Gal. 3. 10. Sed fuse de omnibus indiſcriminatim idem demonſtratur, Rom. 3. Ubi gravium multorum criminum actionem tum Judæis tum Gentibus intendit Apoſtolus.

(III.) Ut autem totus iſtius loci contextus rectiùs intelligatur, duo apprimè obſervanda ſunt: alterum ad actionem ipſam pertinens; alterum perſonas, quibus actio intenditur, reſpiciens.

(1) Ad ipſam actionem quod attinet, notandum, eam eſſe de peccatis non quibuscunque etiam leviſſimis; ſed de peccatis magìs propriè ſic dictis, h. e. gravioribus atque æternâ morte dignis. Clarè id liquet, 1. Ex verbis quibus theſis ab Apoſtolo in capite præcedente probata, & in hoc ipſo capite ampliùs demonſtrata exprimitur, v. 9. Προητιασάμεθα *antè cauſati ſumus & Judæos & Græcos omnes* ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι *ſub peccato eſſe.* Ubi phraſis illa ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι

Omnis mundus i. e. maxima pars hominum pœnas graviſſimas meruit, non ob aliquid agnatum. (h. e. non ob naturæ imperfectionem) ſed ob facta perfida & crudelia, &c. Grot. in Rom. 3. v. 19.

εἶναι manifeſtè ſignificat *ſub peccati eſſe Dominio, ſeu gravibus peccatis addictum eſſe.* Qualis quisquis eſt, ab Apoſtolo dicitur πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν venditus ſub peccato infrà, cap. 7. v. 14. 2. Ex toto Apoſtoli contextu, in quo peccata, quæ enumerantur, omnia gravioris ſunt generis, ut cuivis eum inſpicienti facilè patebit.

(IV.) (2) Si de perſonis quæras, quibus actio intenditur, ii ſunt tam Gentes quàm Judæi, v. 9, 19, 23. ſed utrique in ſtatu, quo erant ante & citra gratiam Evangelii, ſpectati. Quod vel ex ſcopo Apoſtoli manifeſtum eſt, cui id erat propoſitum, ut utrosque tum Judæos tum Gentes de reatu & miſeriâ ſuâ convictos ad gratiam Evangelii quærendam atque amplexandam accenderet. Contendit igitur Paulus, tum Gentes tum Judæos in ſtatu iſto conſideratos omnes ſub peccato eſſe. Dices: At erant nonnulli ſaltem inter Judæos, qui ante fidem Chriſti vitam egerunt ſanctam & inculpatam, atque à vitiis iſtis, quæ hîc recenſet Apoſtolus, & eorum ſimilibus alieniſſimam. Quales fuerunt Zacharias, Elizabeth, Simeon, Anna, aliique. Reſp. Fateor, imò nullus dubito, quin inter Gentes etiam fuerint nonnulli, qui à vitiis hîc memoratis abhorruerint, atque adeò virtutem ac juſtitiam, quâ ipſis cognita erat, ſincerè colue-

coluerint & ex animo. Atque ut in eâ ſim ſententiâ, & recta ratio ſuadet, & autor mihi eſt Apoſtolus ipſe, qui illud ipſum non obſcurè docet hujus Epiſtolæ, cap. 2. v. 14, 15, 26, 27. Verùm quia de Judæis tantùm procedit objectio, de iis ſolùm reſpondebimus; lectori interim illud relinquentes, ut eandem reſponſionem Gentibus etiam (mutatis mutandis) accommodet. Dico igitur quòd 1. Pii iſti inter Judæos fuerunt oppidò pauci, & ad cæteros comparati quaſi gutta in mari. Ideoque eorum non magna ab Apoſtolo habenda erat ratio; ſed æquum fuit, ut numeroſiſſimæ impiorum turbæ (ut non nemo loquitur) ſuffragaretur rariſſima bonorum paucitas: Et certè locutiones ejuſmodi univerſales, qualibus hîc utitur Apoſtolus, creberrime occurrunt in Scripturis, quas tamen hyperbolen continere manifeſtum eſt. vide Joan. 3. 32. Iſa. 66. 23. Joel 2. 28. Act. 2. 17. Pſal. 14. 2, 3. & 145. 14, 15. Phil. 2. 21, &c. 2. Pauci illi, qui ſub Lege juſti fuerunt, non ex Lege juſtitiam ſuam acceperunt, ſed illam debuerunt acceptam gratiæ Evangelicæ; quæ etiam ante Evangelii promulgationem per omnia retrò ſæcula (parciùs quidem ac rariùs) vim ſuam exeruit. Verbo dicam, ſpiritu ducebantur non Legis, ſed Evangelii, adeoque inter eos qui ἐκ πίστεως ex fide ſunt, non ἐξ ἔργων νόμου ex operibus Legis cen-

ſeri meruerunt. Unde Autor Epiſtolæ ad Hebræos egregia omnia piorum, qui in Veteris Teſtamenti hiſtoriâ clareſcunt, opera non à Lege ſed à fide profecta eſſe oſtendit. 3. Vero ſimile eſt, etiam paucos illos non ita ſe per totum vitæ ſuæ curriculum geſſiſſe, quin aliquando in peccata aliqua, aut peccatum ſaltem aliquod gravius ac morte dignum prolapſi fuerint. Imò pro certo illud habendum eſt; ſiquidem de iis ipſis viris, quibus in Vet. Teſt. divinæ legis inculpata & perfecta obſervatio tribuitur, disertè tamen legitur, quòd aliquando in peccata quædam, eaque enormia & morte digniſſima inciderint; utì de Aza 2. Paral. 16. per totum, de Davide 1. Reg. 15. 5. De Joſia 2. Paral. 35. 22. Atque in hunc ſenſum interpretandum exiſtimem, quod apud Apoſtolum ſequitur, v. 23. *Omnes peccârunt & deſtituuntur gloriâ Dei.* Nimirum propoſitio illa planè univerſalis videtur, ut neminem excipiat qui non peccatorum quorundam, vel peccati alicujus gravioris ſive aliquando, ſive aliquandiu reus fuerit.

(V.) Atque hoc videtur eſſe illud ipſum, quod Scriptura paſſim aſſerit, nominatim 1. Reg. 8. 46. *Non enim eſt homo, qui non peccat*, & 1. Joh. 1. 8. *Si diximus nos peccatum non habere, nos ipſos fallimus & veritas in nobis non eſt.* & v. 10. *Si dixerimus nos non peccâſſe, mendacem*

dacem facimus eum, & ſermo ejus non eſt in nobis. Quam orationem de peccatis propriè dictis, non de levioribus culpis duntaxat intelligendam, & prorſus univerſalem eſſe res loquitur, & quæ deinde in illâ Epiſtolâ, c. 2. v. 1, 2. adduntur. Ubi tamen & illud notandum, ſanctum Johannem in tempore loqui præterito; ſi dicamus *ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν nos non peccaſſe*, ſc. ante Evangelii cognitionem. Nimirum voluit ſanctus Apoſtolus, ut Chriſtiani, ad quos ſcribit, ab ingrati animi crimine ſedulò ſibi caverent, neque quòd à vitiis purgati eſſent, vel ſibi ipſis, vel legi ſive Moſis, ſive naturæ, ſed gratiæ tantùm Evangelicæ tribuerent. Alioquin non videtur negare, poſt Evangelii notitiam acceptamque ipſius gratiam potuiſſe quoſdam eſſe ſinè peccato, ità ut peccati vox ab ipſo ſumitur, non ut meras ignorantias, aut ſubitos motus ſignificet, ſed ut eos actus malos, qui tractum habent (ut loquitur Grotius) & deliberationem non antevertunt. Imò illud poſſibile eſſe non obſcurè innuit, 1. Epiſt. cap. 2. v. 1. ubi Chriſtianos ſeriò hortatur, ne peccent. Regeret fortè aliquis, Apoſtolum in capite prædicto, v. 8. uti etiam tempore præſenti, ſi dicamus ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν nos peccatum non habere, &c. Innuit igitur

οἱ μὲν οὖν ἀρχῆθεν (nempe ἀναμάρτητοι) ἀδύνατοι οἱ δὲ ἐκ μεταβολῆς σπανίως εἰσιν εὑρισκόμενοι, ὅιτινες ἐκ τοῦ προσεληλυθέναι λόγῳ σώζοντι τοιοῦτοι γίγνονται οὐχὶ δὲ τοιοῦτοι ὄντες τῷ λόγῳ προσέρχονται, χωρὶς γὰρ λόγου, καὶ ταῦτα τελείως, ἀμήχανον ἀναμάρτητον γενέσθαι ἄνθρωπον. Origen. Cont. Celſ. l. 3. p. 153. edit. Spenc.

tur neminem vel poſt fidem Evangelii à peccatis iſtis magis propriè ſic dictis purum eſſe, vel eſſe poſſe. Sed facilis eſt reſponſio: Nam ἁμαρτίαν ἔχειν & ἁμαρτάνειν ſeu ἁμαρτίαν ποιεῖν non idem ſignificant. * Quippe ἁμαρτίαν ἔχειν (ut recte Grotius) non eſt, nunc in peccato eſſe, ſed ob peccata priùs commiſſa reum vel eſſe vel poſſe fieri, ut maniſeſtiſſimè apparet ex Joan. 9. 41. & 15. 22, 24. Senſus ergo eſt: Si dicamus, nos ante notitiam Evangelii non graviter peccâſſe, eaque propter mortis æternæ reos fuiſſe, atque adeò etiamnum reos fore, niſì ſuccurreret gratia & miſericordia Evangelii, planè mendaces & turpiter ingrati ſumus in Evangelium ac veritatem illam, quam profitemur. Quid multis? Manifeſtus eſt ſui interpres Johannes ipſe, cùm quod priùs dixerat ἁμαρτίαν ἔχομεν poſtea non per ἁμαρτάνομεν in præſenti, ſed ἡμαρτήσαμεν in præterito exponit. Sed ad Paulum revertamur.

* *Hoc eſt enim non habere peccatum, reum non eſſe peccati, Aug. T. 7. de nupt. & concup. lib. 1. cap. 26.*

(VI.) Ex iis quæ diximus apparet, primæ hypotheſeos, quâ nititur Apoſtoli argumentum, ſummam hanc eſſe; Judæos, nedum Gentes, ſi longè maximam eorum partem ſpectes, planè ſub peccati dominio fuiſſe, turpiſſimisque vitiis mancipatos. Qui verò fuerunt ex utrâque natione optimi & ſanctiſſimi, non ità vitam ſuam inſtituiſſe, quin ali-

quando

quando in peccata aliqua, vel peccatum ſaltem aliquod gravius & morte dignum inciderint: atque adeò omnes tum Judæos tum Gentes indiſcriminatim ac ſinè exceptione *ὑποδίκυς τῷ Θεῷ*, v. 19. iræ divinæ ac morti æternæ obnoxios fuiſſe.

Alterum, quod in argumento ſuo ſupponit Apoſtolus, illud eſt; nullam in lege Moſaicâ veram ac perfectam peccatorum remiſſionem, ſive ab irâ divinâ ac morte æternâ peccatis debitâ liberationem promitti. Huc ſatis manifeſtè reſpexit Apoſtolus, v. 20. prædicti capitis, ubi deductâ ex priori tantùm hypotheſi concluſione ſuâ, ſcil. neminem ex operibus Legis in conſpectu Dei juſtificari poſſe; mox & hanc alteram (ſinè quâ tota ejus argumentatio infirma fuiſſet) ſubjungit his verbis: *Διὰ γὰρ νόμυ ἐπίγνωσις ἁμαρτίας per legem enim (eſt) cognitio peccati.* Quæ ſententia proculdubiò excluſivè eſt intelligenda, hôc modo: per Legem tantùm eſt cognitio peccati, non remiſſio; per Legem ergo nulla eſt juſtificatio. (VII.)

Non me latet eſſe nonnullos (quibus in eâ ſententiâ præivit Origenes) qui hanc clauſulam de lege non Moſis, ſed naturæ interpretandam cenſent. Sed falluntur. Nam, (1) Quamvis multi ante legem ſcriptam habuerint agnitionem (VIII.)

Vide Eſtium in loc.

nem malefactorum ſuorum, accuſantibus ipſos ſuis conſcientiis; obſcurior tamen & imperfectior erat ea notitia. Nam lumen naturale rationis ità peccato fuit obnubilatum, ut multa, quæ peccata ſunt, non putarentur eſſe peccata; multa quoque levia ducerentur, quæ gravia ſunt. At verò per legem à Deo datam & tabulis inſcriptam multo clarior & perfectior acceſſit peccati cognitio; nec ſolùm quatenus rectæ rationi peccatum repugnat, verùm etiam quâ Dei offenſa eſt & à Deo graviter puniendum: quod utrumque per ſolam naturæ legem pauci, nec niſi imperfectè, poterant cognoſcere. Confer Rom. 7. 7. (2) Si de lege naturæ partem hanc interpreteris, non perinde contra Judæum valebit; qui dicere poterit: etſi per legem naturæ tantùm peccati cognitio ſit; legi tamen divinæ, quam ipſe accepit, amplius eſſe tribuendum. Dices: At ſi tantùm de Lege Moſis ſcriptâ verba Apoſtoli interpreteris, nihil ea contra Gentiles valebunt; quippe quibus cum lege iſtâ nihil fuerit commune. Sequitur igitur clauſulam illam de utrâque lege tum Moſis tum naturæ exponendam eſſe. Reſp. Nequaquam: nam 1. ſi ſolummodo de lege ſcriptâ Apoſtolum intelligas, manebit adhuc argumentum ejus contra Gentes firmiſſimum; quippe à majori ad minus ductum, hoc modo: Si lex à Deo data, tanquam legis natu-

naturalis per peccatum obſcuratæ quædam interpres, explicans eam ac renovans, juſtitiam præſtare non potuit: multo minùs id poteſt ſola lex naturalis. Quare ſi ex operibus legis ſcriptæ nemo Judæus juſtificatur, conſequenter intelligendum relinquitur, multo minùs Gentilem juſtificari poſſe ex operibus legis naturæ. Sed 2. quod de lege Moſaicâ concludit Paulus, ad Gentes quàm maximè pertinet; quippe ex quibus plurimi, qui Evangelio crediderant, doctorum vel Judaicorum, vel Judaizantium præſtigiis in tantam legis Moſaicæ admirationem adducti eſſent, ut ſanctiſſimum Chriſti Evangelium vel planè contemnerent, vel minùs æſtimarent. Imò horum imprimis ex Gentibus miſerè ſeductorum gratiâ Apoſtolus operoſam hanc contra legem Moſis diſputationem proculdubio ſuſcepit.

Porrò hunc legis Moſaicæ defectum, quòd ſc. nullam ab irâ divinâ peccatis debitâ liberationem promiſerit, clariùs oſtendit Apoſtolus ad Gal. 3. v. 10. ubi omnes, qui ſunt ex operibus Legis ὑπὸ κατάραν εἶναι ſub maledicto eſſe pronunciat; h. e. ità ſententiâ Legis maledictoriâ obſtrictos, ut iis nulla omnino ex ipsâ Lege libertatis ſpes affulgeat. Quod apertiùs adhuc docet, v. 13. oſtendens, Chriſtum ſolum, qui κατάρα pro nobis factus eſt, ἐκ τῆς κατάρας τοῦ (IX.)

 νόμου

νόμῳ ab hac Legis maledictione nos redemiſſe.

(X.) Diximus autem exertè, legem Moſis nullam peccatorum veram ac perfectam remiſſionem continere. Quia ſatis norîm, veniam aliquam (qualis qualis erat) peccatis, iiſque voluntariis & gravioribus, in lege Moſaicâ datam fuiſſe. Quamvis enim peccata, quæ per ſuperbiam, rebellionem manifeſtariam, aut elatâ, ut Scriptura loquitur, manu fierent, nullis ſacrificiis expiari poterant, ſed morte citra miſericordiam aut veniam mulctabantur, niſi ſpecialis gratia Dei interveniret, ut Num. 15. v. 25, 26, &c. manifeſtè legere eſt: inter iſta tamen peccata (ut optimè notavit vir doctiſſimus) cenſenda non ſunt ea omnia, quæ voluntaria ſunt, aut ſponte deditâque aliquo modo operâ fiunt; ſed ea tantum, quæ Dei præceptorum impio contemptu, aut contumacis animi protervitate contrahuntur; proinde quibus pœna mortis à Deo conſtituta eſt. Qui contra ſentiunt, in aperto errore verſari, patet ex eo, quòd videamus, Deum etiam ordinare ſacrificia pro iſtiusmodi peccatis, qualia ſunt, non reſtituere depoſitum, per fraudem alicui aliquid ereptum ire, repertam alterius rem negare, idque juramento interpoſito, Lev. 6. v. 2, 3, 4, &c. Remiſſio itaque in Lege Moſaicâ peccatis, iiſque

Epiſc. Inſtit. Theol. l. 3. c. 3. Sec. 2.

iisque gravioribus conceſſa erat. At qualis? Externa, civilis, temporaria, quæque tantùm ad vitam hanc carnalem ſpectabat.

Nam Lex, quatenus erat inſtrumentum civilis ſocietatis ad beatitudinem πολιτικὴν ordinatum, longævam iis vitam pollicebatur, qui ſecundùm Legem viverent, Lev. 18. 5. Ut è contrà violentam ejus transgreſſoribus mortem minabatur; ut cognoſcimus ex Exod. 20. 7. Verum miſericors Deus ſummus νομοθέτης, ne peccantium ſuppliciis populus omnis deleretur, ſtatuit, ut quædam atrociſſima quidem delicta (quæ vitæ & conſuetudini hominum civili, & politiæ iſti Θεοκρατικῇ, cujus tutandæ gratiâ lex Moſaica inſtituta erat, apertum bellum indixerunt, qualia idololatria, homicidium, adulterium, &c.) non niſì morte expiarentur. Sed pro hominibus carne immundis, aut peccato non ità atroci contaminatis victimæ mactarentur; itaque pœna mortis temporariæ, quam homo commeruit, in beſtiam transferretur. Præbebant itaque ſacrificia Moſaica carnalem tantùm ἀπολύτρωσιν, quatenus ex inſtituto divino liberabant quidem à morte aut violentâ, aut immaturâ; nullum autem contra mortem ipſam remedium adferebant. Verbo dicam, non præſtabant ejusmodi remiſſionem, quæ (XI.)

cum

cum donatione vitæ æternæ conjuncta eſſet; quippe cujus in lege Moſis nulla mentio, nedum promiſſio facta fuerit.

(XII.) Huc clarè reſpexit divinus Autor Epiſtolæ ad Hebræos, cap. 9. ubi de ſacrificiis in Lege præſcriptis locutus, negat ea potuiſſe τελειῶσαι κατὰ τὴν συνείδησιν τὸν λατρεύοντα, v. 9. h. e. ab interno atque æterno peccati reatu in conſpectu Dei hominem liberare; ſed profuiſſe tantùm πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, ibid. v. 13. ad carnis purgationem, i. e. ut homo exteriùs à pœnâ ac morte corporali liberaretur. Eôdem etiam referenda ſunt, quæ alibi multis argumentis contendit ſanctus ſcriptor; ſc. perfectionem à Sacerdotio Aaronico, i. e. à ſacrificiis ab iſtis Sacerdotibus oblatis nullam eſſe ſperandam. c. 7. 11. Legem nihil, i. e. neminem perfectum reddidiſſe, ibid. v. 19. Legem non potuiſſe ad eam accedentes, h. e. cultum in eâ præſcriptum obſervantes, perfectos ac conſummatos reddere, c. 10. v. 1. Quibus in locis per perfectionem imprimis intelligit autor plenam ac perfectam h. e. æternam à peccatis omnibus non ſolùm levioribus, ſed & graviſſimis abſolutionem: quam per legem Moſaicam præſtari meritiſſimo jure negat.

(XIII.) Qui hæc probè teneat, ei non obſcurum erit, quâ de causâ Apoſtolus legi Moſis

Moſis juſtificationem detrahat; nempe, non quia perfectiſſimam atque adeò impoſſibilem obedientiam, tanquam conditionem juſtificationis poſtulet: quin potiùs quòd nullam omnino veram juſtificationem, h. e. cum vitæ æternæ donatione conjunctam, ſub quavis conditione concedat.

(XIV.) Ex his itaque præmiſſis ſuam tandem concluſionem infert Apoſtolus; ſcil. neque Judæos neque Gentes (quos ſub verbis πᾶσα σὰρξ comprehendit) per legem Moſis juſtificari poſſe ἐνώπιον τῦ Θεῦ in conſpectu Dei, v. 20. Quæ verba ſignanter & emphaticè addita ſunt; quia concedenda erat Legi ſua quædam δικαίωσις, ſed apud homines, & quæ ad temporalem tantùm felicitatem proderat, non ad regnum cœlorum obtinendum. Quod optime explicat Autor Commentariorum, qui Ambroſio tribuuntur, his verbis: *Verum eſt, quia nemo per Legem juſtificatur, ſed apud Deum; juſtificatur autem apud mundum, ut ſecurus ſit in vita præſenti: Si autem apud Deum juſtificari vult, ſequatur fidem; alioquin hîc ſecurus, reus erit in futurum.* *In Gal.* 3.

(XV.) Tota igitur hæc Apoſtoli argumentatio hôc Syllogiſmo comprehendi poteſt:

Nemo

Nemo per Legem Moſis in foro Dei juſtificari poteſt, qui eorum peccatorum reus ſit, quorum nulla in foro Dei remiſſio per legem iſtam conceditur.

Atqui omnes (tam Judæi, quàm Græci) eorum peccatorum rei ſunt, quorum nulla in foro Dei remiſſio per legem Moſis conceditur.

Ergo: Nemo (neque Judæus, neque Græcus) per legem Moſis in foro Dei juſtificari poteſt.

Hinc porro infert Apoſtolus, & Judæis & Græcis confugiendum eſſe ad aliud plenioris miſericordiæ fœdus; nempe fœdus illud in Chriſti Jeſu ſanguine ſtabilitum, in quo non temporalis tantum, ſed αἰώνιος λύτρωσις καὶ σωτηρία, Heb. 5. 9. & 9. 12. pleniſſima ac perfectiſſima omnium peccatorum, etiam graviſſimorum, remiſſio cum vitæ æternæ donatione conjuncta omnibus iis promittitur, qui ex fide in Chriſtum à peccatis iſtis ex animo reſipuerint, ſeque Deo & ſanctæ vitæ dicaverint. Nimirum idem hîc tam in Gentes quam Judæos urget Paulus, quod aliàs Judæos imprimis ſeriò monuerat, Act. 13. 28, 29. his verbis: *Notum igitur ſit vobis fratres, annuntiari vobis remiſſionem peccatorum per iſtum (Chriſtum ſc.) & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per*

per legem Moſis juſtificari, per hunc credentem quemvis juſtificari. Ubi duo videtur Apoſtolus affirmare, nempe, non tantum per Jeſum remiſſionem peccatorum, ſpiritualem ſc. (quam Lex non omninò conceſſit) annunciari; ſed & credentem juſtificari in ipſo ab omnibus à quibus nemo per legem Moſis (ne carnaliter quidem) juſtificari poterat. Ac de primo Apoſtoli argumento hactenus.

CAPUT IX.

Alterum Apoſtoli Argumentum ab infirmitate Legis, ſive à defectu in Lege gratiæ auxiliaris ſumptum. Loca quædam eò ſpectantia notantur. Imprimis cap. 7. Epiſtolæ ad Roman. latius aperitur. Clarè oſtenditur Paulum ibi agere de homine ſub Lege conſtituto, & Evangelii gratiâ deſtituto Argumentis pro contraria parte reſpondetur. Exponitur locus ad Galat. 5. v. 17.

Alterum Argumentum, quo Paulus impoſſibilitatem juſtificationis ex Lege Moſaica liquidò demonſtrat, quodque totam legem ex æquo reſpicit, ſumitur ab altero fœderis iſtius defectu, gratiæ ſcilicet adjuvantis (I.)

vantis ſive auxiliaris. Nempe ſicuti lex vetus nullam præteritis peccatis veniam indulſit plenam ac perfectam; ita neque auxilium futuris præcavendis ſufficiens ſuppeditavit. Multus eſt in hoc argumento ac frequens Apoſtolus, oſtendens: Legem ex ſe valde infirmam eſſe, viribusque planè deſtitutam, quibus miſeri homines à peccati dominio atque inolitâ peccandi conſuetudine ad veram Deo gratam ac ſalutiferam juſtitiam perducantur.

(II.) Hûc pertinet locus ille nobilis Rom. 8. 3. Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει, διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου, bene tranſtulit Latinus: *Quod impoſſibile erat legi;* caſus enim patrius talibus adjectivis additus idem valet, quod dativus. Ἐν ᾧ valet hic *quia vel in quantum* ἠσθένει infirma erat, minus potuit. Διὰ τῆς σαρκὸς, *quia caro, i. e. carnales hominum affectus vires ejus retuderunt.* Ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας *in ſimilitudine carnis peccato obnoxia.* Καὶ περὶ ἁμαρτίας *propter peccata*, ut idem ſignificet, quod διὰ τὰ παραπτώματα, Rom. 4. v. 25. vel, ut alii: *Sacrificium pro peccatis*, ut v. Heb. 10. 6. & 13. 11. Κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. *h. e. per carnem*

carnem ſuam morti traditam interfecit peccatum: vel *per oblationem illam carnis ſuæ interfecit peccatum in carne noſtra:* Κατακρίνειν enim hic per Metonymiam antecedentis pro conſequente dicitur pro interficere, ſicut κατάκριμα pro morte; quia damnati interfici ſolent. Interfecit verò i. e. interficiendi nobis vires præſtitit. Interficere eſt efficientiam adimere. Simpliciſſimus itaque loci ſenſus hic eſt: Lex nullo modo potuit carnales hominum affectus reprimere, aut à vi ac tyrannide peccati inhabitantis ipſos liberare atque ad veram juſtitiam perducere. Hoc præſtare potuit ac revera præſtitit ſolus Dei Filius, qui non ſolùm merito mortis ſuæ mortem æternam peccatis noſtris debitam à nobis abſtulit, ſed & ejusdem mortis vi atque efficaciâ efficit, ut nos ipſi peccato moreremur, ac Deo veræque juſtitiæ viveremus, vel ut mox ſequitur v.4. *ut juſtitia Legis impleretur in nobis.*

Vide Grotium in locum.

(III.)

Idem voluit Autor Epiſtolæ ad Hebræos, cum ἀθέτησιν προαγούσης ἐντολῆς abolitionem præcedentis mandati neceſſariam eſſe concludit διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελὲς propter ipſius infirmitatem atque inutilitatem cap. 7. v. 18. Ἐντολὴ enim poni videtur pro tota congerie ἐντολῶν præceptorum Moſaicorum, ſeu pro tota lege Moſis: Etſi de lege

imprimis ceremoniali ſermo ibi fiat. Quod apertiùs adhuc docet Divinus ille Scriptor cap. 8. v. 7. ubi de toto atque integro fœdere Moſaico locutus, dicit ipſum non fuiſſe ἄμεμπτον omnino inculpabile, ſeu ab omni prorſus defectu liberum, adeoque innuit, fœdus illud defectu aliquo laboraſſe. Qualis autem defectus iſte fuerit ex verbis Jeremiæ oſtendit v. 9. quod ſcilicet infirmum erat pactum illud iiſque deſtitutum auxiliis, quibus Fœderatos in officio contineret atque efficeret, ut in mandatis ipſius perſiſterent. Cum enim Deus apud Prophetam dicat, ſe ideo fœdus Moſaicum aboliturum, aliudque in ejus locum ſuffecturum, quod Judæi in fœdere iſto non perſtitiſſent; manifeſtè innuit, illud ipſum, quòd Populus Judaicus in fœdere divino non perſtiterit, non ſolùm ex populi vitio, ſed ex aliquo fœderis ipſius defectu accidiſſe. Quæ enim aliàs pactum ipſum tollendi neceſſitas? Quid opus novo?

(IV.) Sed non neceſſe eſt, ut, ad hanc rem illuſtrandam, loca hinc illinc, quaſi carptim, proferamus; cum ad manum ſit integrum Epiſtolæ ad Romanos caput, in quo materiam hanc ex profeſſo tractet Apoſtolus, caput ſcilicet ſeptimum. Ubi poſtquam magnum illud aperuerat myſterium (primo omnium Apoſtolorum ipſi inter multa divi-

divinitùs patefacta 2. Corinth. 12. revelatum) nempe non ſolùm Gentes converſas, ſed etiam ipſos Judæos, qui Chriſti fidem amplexi eſſent, non ampliùs obligari vinculo legis per Moſen datæ, ſed ab ea obligatione perinde liberos eſſe, ac mulier libera eſt à matrimonii vinculo, mortuo marito; verſibus quatuor prioribus: incipit tandem v. 5. 6. quale quantumque ſit hoc beneficium ac privilegium oſtendere, ut Judæos ad illud ambabus (quod ajunt) ulnis amplexandum accenderet. Verba ſunt Ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκὶ, *quando ſub carnali legis pedagogia eramus*, (ſic enim verba iſta exponenda eſſe, patet ex antitheſi ad ſequentia, Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου) τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου, (Supple cum Chryſoſtomo φαινόμενα, aut γνωριζόμενα, vel etiam γινόμενα) ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσι ἡμῶν *perficiebantur in membris noſtris univerſis* εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ *ut ex lege hunc ſolummodo fructum perciperemus, ut per peccata contra eam admiſſa æternæ morti ſimus obnoxii.* Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου *nunc verò liberati ſumus à lege*, ἀποθανόντος ἐν ᾧ κατειχόμεθα i. e. *Soluto Legis vinculo, quo antea tenebamur.* ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι

γράμματ☉, i. e. *ut non ampliùs in carnalibus ceremoniis atque externis tantùm exercitiis ſanctiſſimo ſerviremus Numini; ſed ad veram illam vitæ novitatem, atque internam animi puritatem, quæ veteris Legis finis ac complementum erat, perveniremus.*

(V.) Obſervandum eſt hîc, quod Apoſtolus non contentus dicere, Legem non valuiſſe ad pravos hominum affectus tollendos rem in contrarium deducit ſuo more, ut probet, non ſolùm Legem ad auferendas malas cupiditates non profuiſſe, ſed & per accidens iis excitandis atque inflammandis inſerviîſſe. Illud innuit his verbis: Τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου. Scilicet affectus iſti mali non ſolùm per Legem innotuerunt, ſed & ex Lege aliquo modo ortum ſuum, aut ſaltem incrementum ſumpſerunt. Quippe Adam ille noſter vetus, & voluptuarius peccati animus, inhibitione legis irritatior factus, ut ſuoptè ingenio nititur in vetitum, vim ſuam cœpit exerere, dum rei vetitæ deſiderio furit ardentiùs atque inſanit. Vel, ut alii volunt, quia lex quædam peccata, præſertim interna, qualis eſt cupiditas rei vetitæ, nullis pœnis coercebat, hinc homines, ἀφορμὴν λαβόντες v.8. arreptâ anſâ atque occaſione peccandi, ſecurè & cum ſpe impunitatis hujuſmodi internis immunditiis

ditiis fræna laxarunt. Utut eſt, certum eſt, Apoſtolum ſtatuere, legem Moſaicam huic pravæ cupiditatis morbo non tantùm remedium nullum adhibuiſſe, ſed etiam morbum iſtum, ex quo lex lata erat, in pejus fuiſſe dilapſum.

Hoc autem dictum quia Judæis odioſum poterat videri, iisque anſam præbere ſugillandi Apoſtolum, quaſi doceret, legem eſſe cauſam peccati, atque ob id malam: ideò v. 7. objectionem hanc prudenter anticipat diluitque oſtendens: Legem hîc ab omni culpa per ſe alienam eſſe, quippe quæ omne id quod legis eſt, præſtiterit, prohibendo peccata, imò & interna peccati deſideria, quæ absque lege eſſet, peccata fuiſſe homines vix, ac ne vix quidem agnoviſſent. Quid ergo? quod homines poſt latam legem pejores evaſiſſent, id ex genio legis non acciderat, ſed ex vitio hominum ipſorum ſacroſanctâ lege abutentium. In his immoratur Apoſtolus usque ad v. 13. ubi novam objectionem ex prioris ſolutione ortam proponit his verbis: *Ergone quod bonum eſt, mihi factum eſt mors, i. e. cauſa mortis?* Reſpondet Apoſtolus μὴ γένοιτο abſit, ut cauſa mortis dicatur, cùm ſit tantùm occaſio quædam; neque id data, ſed arrepta. Sed peccatum eſt verè ac propriè cauſa mortis illius, ſive potiùs carnales hominum vitiis mancipatorum (VI.)

affectus, legi πνευματικῇ contrarii ac repugnantes: unde factum eſt, ut cum nôrint legem atque adeò ipſi obedire vellent, cupiditatibus tamen abrepti non poſſint v. 14. 15. Deinde ab hoc ipſo argumentum trahit, quo ſanctitatem legis vindicaret; quod ſcilicet ipſimet mali homines eam, dum transgrediuntur, approbent, conſcientiâ ſuâ ob peccata contra eam admiſſa ipſos ſurdis verberibus flagellante v. 16. Atque in hâc luctâ inter mentem & membra, inter conſcientiam & carnem hominis ſub lege conſtituti, & gratiâ Evangelicâ deſtituti (figuratè quidem & in propria perſona) magnificentiſſimis verbis deſcribendâ pergit Apoſtolus usque ad finem capitis.

Exinde autem cap. 8. v. 1, 2. repetit ea, quæ dixerat cap. 7. v. 5, 6. (unde usque ad initium capitis octavi ad reſpondendum objectioni v. 7. capitis ſeptimi factæ manifeſtam disgreſſionem fecerat) nempe, tum vinculum legis Moſaicæ ſolutum eſſe, neminemque propter non obſervatas ejus ceremonias damnatum iri, qui modò viam illam vitæ ſpiritualis in Evangelio præſcriptam incedat v. 1. tum omnes verè Chriſtianos per Evangelium ab iſto peccati dominio eſſe liberatos, à quo ut liberarentur per legem Moſaicam nulla erat vel ſpes vel poſſibilitas, v. 2, 3, 4.

Eſt

Eſt hæc hujus capitis analyſis ſive reſolutio adeò facilis ac perſpicua, ut mirum ſit, ac penè prodigii inſtar habendum, reperiri viros doctos, qui Apoſtolum in poſteriori ejus parte ſtatum hominis regeniti ac ſub gratiâ Evangelicâ conſtituti deſcribere ſomnient. Ea certè ſententia, præterquam quòd à ſenſu omnis ferè antiquitatis ante Auguſtinum aliena ſit, imò & ab ipſo Auguſtino aliquando rejecta fuerit, laborat etiam gravibus incommodis (ne quid gravius dicam) atque abſurditatibus planè palpabilibus. (VII.)

Primo enim ſupponit, Apoſtolum ſermonem hîc interſerere planè ἀπροσδιόνυσον & ab inſtituto ſuo remotiſſimum. Etenim luce clarius eſt, ipſum circa initium capitis loqui de inefficacitate legis ad homines à peccati dominio liberandos; imò oſtendere tantum abeſſe ut lex id præſtet, ut è contra vim pravæ cupiditatis irritet atque augeat. Ex ea doctrina, non ex ulla alia naſcuntur objectiones, quas Apoſtolus v. 7. & 13. diſcutiendas ſuſcipit. Eſt autem omninò abſurdum atque abhorrens, Apoſtolum objectionibus ex legis inefficacitate in iis, qui gratiâ Evangelii carent, deſcriptione & repræſentatione ſtatus ſui ſub Evangelio reſpondere. Deinde, cum in confeſſo ſit apud omnes, Apoſtolum à v. 7. uſque ad v. 14. loqui de (VIII.)

 ſtatu

ſtatu hominis, qui eſt ſub lege; quænam, obſecro, idonea ratio vel fingi poteſt, cur ſtatuamus, eum in verſu decimo quarto & decimo quinto mutare inſtitutum? Præſertim cùm verba verſus decimi quarti manifeſtam antedictorum rationem contineant, ut ex cauſativa particula γὰρ quo verſus iſte ſuperioribus connectitur, clarè liquet. Jam verò objectio v. 13. propoſita hæc erat: rem eſſe miram, ut lex ea, quæ ſuâ naturâ ſancta & bona eſt, cauſa mortis cuiquam eſſe poſſit. Ad eam igitur objectionem diſſolvendam, quid, quæſo, faciet, quod verſibus ſequentibus comprehenditur, ſi Apoſtolus ibi de regeneratione ſua loquitur; quandoquidem in ſtatu regenerationis ſuæ non ampliùs ſub legis diſpenſatione conſtitutus eſt, neque quicquam commercii cum ea habet? Ratiocinatio illa, quæ conditionem hominis ſub Evangelio degentis repræſentat, eone quicquam pertinet, ut oſtendatur, legem non eſſe cauſam mortis iis, qui vivunt ſub œconomia legali? Inſtituatur paraphraſis v. 13. 14. & ſequentium ad normam hujus interpretationis, & pro mirè concinnata Apoſtolici ſermonis ſerie arenam planè ſine calce reperies.

Vide Amyrald. Conſider. 2. cap. 7. ad Roman. p. 23. 24.

(IX.) Quod ergo objici ſolet de mutatione temporis in v. 14. adeò leve eſt, ut meritò pudeat viros graves tali argumento pu-

pugnare. Quid enim? Quia Apoſtolus à tempore præterito ad præſens tranſiit, ideone ſtatuendum erit, ipſum etiam à propoſito ſuo in materiam ab eo remotiſſimam receſſiſſe? Quis neſcit, hanc temporum mutationem, vel in eodem orationis contextu, omnibus ferè Scriptoribus ſatis familiarem eſſe; maximè cum res, de qua agitur, eadem, quæ erat, adhuc maneat? Quid, quod ratio hujus mutationis ex ipſo contextu ſatis manifeſta ſit? Apoſtolus enim v. 9. hominem hîc repræſentatum conſideraverat in eo ſtatu, quo erat priusquam Legem accepiſſet. Deinde in ſequentibus usque ad v. 14. eventum oſtendit, qui homini iſti poſt acceptam Legem contigit; quod ſc. & majoris culpæ reus & graviori pœnæ obnoxius per Legem factus fuerit. Hucusque igitur par erat, ut Apoſtolus præterito tempore uteretur. At verſ. 14. cauſam oſtendit, cur ex Lege aliud in homine conſequatur, quàm id, quod per ſe Lex propoſitum habet. Alia, inquit, eſt natura Legis, alia hominum, qui ſub Lege ſunt. Lex eſt ſpiritualis, à Deo Spiritu profecta, & Spiritualem vivendi rationem præſcribens; at homo ſub Lege conſtitutus carnalis eſt, & carnis affectibus planè mancipatus. Non autem conveniebat, ut Apoſtolus cauſam præſentem commonſtrans in tempore loqueretur præterito, aut diceret: [Lex

erat ſpiritualis, ſed ego eram carnalis:] quin dicendum erat potius in præſenti: [Lex eſt ſpiritualis, Ego ſum carnalis,] ut cuivis rem attendenti facilè liquebit.

(X.) Neque iſta ſententia ſermonem affingit Apoſtolo ἀπροσδιόνυσον tantùm, ſed & ſibi ipſi contrarium ac repugnantem. Certè enim quæ de perſona in hoc capite deſcripta dicuntur, ita ex diametro repugnant iis, quæ Paulo antè cap. 6. & poſtea ſtatim cap. 8. nec non alibi homini regenito ab Apoſtolo tribuuntur, ut luci cum tenebris, vitæ cum morte, cœlo cum inferis meliùs conveniat, quàm his ſecum invicem. De homine hîc deſcripto dicitur; *Ego ſum carnalis*, verſ. 14. at de regenito dicitur, quod *non ſecundùm carnem ambuler, ſed ſecundùm ſpiritum*, cap. 8. v. 1. De homine hîc deſcripto dicitur, quod *peccato plane mancipatus ſit*, inſtar eorum, qui venditione toti traduntur in Domini alicujus imperium ac poteſtatem, verſ. 14. (cui ſimile de Achabo non tantùm regum ſed & mortalium ferè peſſimo dicit Scriptura ubi in Græco eſt ἐπράθη ποιῆσαι τὸ πονηρόν. 1.Reg. 21. 20.) at de regenito affirmatur, quod *liberatus à peccato ſervus factus ſit juſtitiæ*, cap. 6. 18. Homini hîc deſcripto cognitionem quidem, atque inefficacem boni velleitatem tribuit Apoſtolus; facultatem verò, quod bonum eſt, faciendi

ciendi omnino detrahit, verſ. 18. 19. at de Regenitis omnibus affirmat Apoſtolus, quod in iis Deus & τὸ velle & τὸ perficere operetur, Phil. 2. v. 13. Et de ſeipſo, quod per gratiam Chriſti omnia potuerit, Phil. 4. 13. Denique de homine hîc deſcripto dicitur, quod *lex membrorum captivum eum reddat legi peccati*, verſ. 26. at de regenito affirmatur mox, cap. 8. 2. quod *lex Spiritûs vitæ in Chriſto liberaverit eum à lege peccati & mortis.*

(XI.) *Paræus, in Rom. 7. v. 14.*

Quod nonnulli dicunt: *Paulum de ſe hæc omnia jure affirmare potuiſſe, reſpectu infirmitatum iſtarum, quibus & ſanctiſſimi obnoxii manent, quamdiu in carne vivunt, licet iis non ſint lethales, quoniam reluctantibus & deplorantibus eas non imputantur, ſed remittuntur propter Chriſtum:* illud (inquam) omni probabilitatis ſpecie caret. Quis enim credat, *hominem carnalem eſſe, peccati vernam, ad faciendum, quod bonum eſt, inhabilem, legi peccati captivum duci, legi peccati ſervire; quis,* inquam, credat, his omnibus nihil aliud ſignificari, quàm infirmitates iſtas, quæ vel ſanctiſſimis in hâc vitâ adhærere ſolent? Quibus verbis poterat Paulus hominis ſtatum peſſimis vitiis mancipati ſignificantiùs exprimere? Quanto intervallo diſtat hæc phraſium iſtarum interpretatio, à manifeſto & ubique aliàs in S. Scri-

pturis uſitato earum ſenſu? Denique, quid eſt, ſi hoc non ſit, Pauli verba ςρεϐλῶσαι, ac vim S. Scripturis manifeſtam facere?

(XII.) *In explic. cap. 7. ad Rom. dub. 4. p 492, 493, 494.* Age, jam ratiunculas illas, quibus contraria interpretatio propugnari ſolet, diſcutiamus. Eas proponit ac pro virili defendit Paræus in explicatione hujus capitis.

(1) *Manifeſtum eſt, inquit, de ſe, non de alio loqui Apoſtolum, quia continuat querelam de ſe, in prima perſona per totos duodecem verſus. Ego ſum carnalis, &c. Nec apice ullo innuit, de alio ſibi ſermonem eſſe. Nimis ergo audax erit fictio, & depravatio manifeſti textûs ſic torquere verba: non ego ſum, ſed alius quidam eſt carnalis, &c.*

Reſp. Frigidum ſanè argumentum magno fervore prolatum. Quis enim in Paulinis epiſtolis adeò peregrinus eſt, ut neſciat, hunc μετασχηματισμὸν, quo in ſua perſona, quæ ad alios pertinent, exprimere gaudet, eſſe figuram Apoſtolo ſatis familiarem? Certe luculentiſſimum hujus loquendi formulæ exemplum habemus, 1. Cor. 4. coll. v. 6. ibi enim Apoſtolus apertè dicit ſe μετασχηματίζειν. Similia vide Rom. 3. 7. 1. Cor. 6. 12, 15. & 10. 23, 29, 30. Gal. 2. 18.

Nec

Nec malè à veteribus notatum, hoc ſchema Apoſtolo tunc uſitatiſſimum fuiſſe, cùm modeſtiæ causâ res odioſas ſic exprimere voluerit. Sic Chryſoſtomus: Ἀεὶ τὰ φορτικὰ ἐπὶ τοῦ οἰκείου προσώπου γυμνάζει. Et Hieronymus ad Danielem: *Peccata populi quia unus è populo fuit enumerat perſona ſua: quod & Apoſtolum in epiſtola ad Romanos (ad hunc locum veroſimiliter alludit) facere legimus.*

Urget Paræus: *Reperiri quidem in Scripturis perſonarum Enallagen; ſed eam quovis loco ex textu facilè liquere, hìc vero nullo modo liquere.* Imò verò, inquam ego, ſi ullo in loco liquet, certè hic liquidò liquet. Ut enim taceam allata jam argumenta, quæ hanc figuram planè neceſſariò poſtulant; cum Apoſtolus ſatisfacere vellet iſti objectioni, Legem eſſe cauſam peccati, atque reſpondere, tantum abeſſe, ut peccati cauſa ſit, ut ea ſola peccati naturam accuratè ſolideque demonſtret: ait, ſi absque Lege eſſet, quid ſit concupiſcentia nunquam fuiſſe cogniturum, & olim cùm eſſet χωρὶς νόμου ſine Lege, eam à ſe minimè fuiſſe cognitam, verſ. 9. Equidem illud *eſſe* χωρὶς νόμου in Apoſtoli ſcriptis Gentilium ſtatum & conditionem ſignificat, vel eorum, qui lege ſcriptâ carent, ut opponitur eorum conditioni, qui vivunt ſub œconomia legali. Vivere enim χωρὶς νόμου & ἀνόμως vel (XIII.) *Ubi ſupra.*

ἄνομος

ἄνομος idem ſignificant: vide Rom. 2. 12. & 1. Cor. 9. 20, 21. Nunquam autem certè Apoſtolus eo modo ſine Lege fuit, ſiquidem Judæus erat genere, à teneris unguiculis Gamalielis diſcipulus, qui Legis doctrinam unà cum lacte ſuxerat. Neceſſe eſt igitur, ut ſtatuamus, Apoſtolum in ſua perſona voluiſſe repræſentare ſtatum Judæorum; primo quales fuerint χωρὶς νόμου *ante Legem latam*: Dein, quales facti ſint ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς *poſtquam Lex data eſſet*. Quod ſi ſermonem ab hac perſonarum Enallage auſpicatus eſt, quæ ratio nos eò inducat, ut credamus, eum ab illa deſtitiſſe in verſibus ſequentibus?

(XIV.) *In v. 9.* Reſpondet hic Paræus: *Paulum dicere ſe χωρὶς νόμου fuiſſe, non quod Legem non haberet, aut ignoraret: ſed quia negligentius conſideraret: non intelligens concupiſcentias omnes per eam damnari tanquam mortalia peccata.* Sic verba illa ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς *veniente præcepto*, ita exponit: *id dicit ſibi veniſſe, non quod prius non habuerit, ſed quod priùs non intellexerit. Quæ enim habemus, nec intelligimus, quaſi non habemus.* Sic ille. Sed quis jam depravationis manifeſti textûs reus ſit, judicet æquus lector. Nam, (1) Quis unquam dixerit, eum ſine Lege eſſe, qui cùm legem habeat, nec ignoret, eam non penitiùs intellexerit?

xerit? Sacra certè Scriptura ita nunquam loquitur. Unicum exemplum poſtulo. (2) Quid ſibi velint verba iſta ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς in proclivi eſt ſtatuere ex loco huic gemino, Rom. 5. 20. Νόμος δὲ παρεισῆλθεν ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. Quis non agnoſcit locum, de quo agitur, huic planè ſimilem? Quod enim hîc dicitur νόμος παρεισῆλθεν ibi exprimitur per ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς. Quod hîc ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα ibi ἡ ἁμαρτία ἀνέζησε. At ingreſſum Legis in loco Rom. 5. non Spiritualem Legis intellectum; ſed primum ejus in mundum ingreſſum, ſive hominibus dationem ſignificare nimis manifeſtum eſt: idem ergo ſignificat adventus præcepti in loco altero. (3) Denique quæro, quo tempore Paulus ſe ſine Lege, h. e. ſine verâ Legis intelligentiâ vixiſſe affirmet? Huic quæſtioni ex profeſſo reſpondet Paræus in explicatione dubii tertii hujus capitis, his verbis: *Vid. etiam Calvin. in locum.* *Aut de prima, aut de media, aut de præſente ſua ætate loquitur. De præſenti quod non loquatur conſtat. Nec de pueritia ſua. Effecta enim, quæ tribuit peccato & Legi, in pueritiam non cadunt: nec loquitur de elementari tantum Legis notitia; ſed qualis eſt adultorum, imò doctorum Legis, de quibus ſupra,* cap. 2. v. 17. *De ætate igitur media, quam in Phariſaiſmo exegit, eum loqui manifeſtum eſt.*

Et

Et in ſequentibus contendit, Paulum per totum illud tempus dicto ſenſu ſine Lege fuiſſe. Ex his autem Paræi verbis ſic argumentor: Si Paulus, quamdiu in Phariſaiſmo vixerit, ſine Lege fuit; ergo tum demùm ad eum venit præceptum, cùm ad fidem Chriſti adductus fuerit. Atqui illud verbis Pauli ipſius clarè repugnat, qui dicat, veniente præcepto, *peccatum in ſe revixiſſe, ſe verò mortuum fuiſſe, Legem ei in mortem ceſſiſſe, peccatum, arrepta ex Lege occaſione, ipſum occidiſſe*, verſ. 9, 10, 11. Quæ omnia Paulo ad Chriſtum converſo accidiſſe, nemo ſatis ſanæ mentis dixerit. Sed ita nimirum viri docti, dum claris Scripturæ verbis vim inferant, crucem etiam ſibi ipſis & lectoribus ſuis ſolent figere, quâ ſuſpenſi utrique hæreant. Ex his autem liquere arbitror, plusquam apice aliquo innui, Apoſtolum in hoc capite non de ſe loqui; ſed alienam perſonam ſuſtinere. Atque ad primum argumentum plus ſatis.

(XV.) Secundô, objicit idem vir doctus: *Velle bonum, nolle malum, odiſſe peccatum; non eſt niſi renatorum: Apoſtolo in hac lucta adjacet velle bonum*, v. 15, 18, 21. *nolle & odiſſe malum*, v. 15, 16, 19, 20. *Ergo loquitur de ſe, & de ſe etiam renato.*

Reſp. Velle quidem bonum fortiter & conſtanter; certoque animi decreto

ac

ac propoſito non niſi renatorum eſt: At de tali volitione manifeſtum eſt Apoſtolum non loqui, ſed tantùm *de velleitate quadam* levique & evanido boni deſiderio, quale (proh dolor!) in nimis multis, qui boni non ſunt, reperiri ſolet. Verum eſſe, quod dicimus, hinc liquet, quod Apoſtolus diſcrimen hîc ſtatuat inter duo illa τὸ θέλειν & κατεργάζεσθαι καλὸν velle bonum & bonum perficere v. 18. Quum autem duo iſta ſic diſtinguuntur & opponuntur inter ſe, adeò ut facultatibus noſtris attribuatur quidem τὸ velle, τὸ perficere haudquaquam; velle ſignificat inclinationem quandam ac propenſionem duntaxat, non autem voluntatem definitam, vehementem, abſolutam & conſtantem; talis enim certè voluntas actionem poſt ſe neceſſariò trahit. Ait ergo Paulus, inclinari ſe quidem ac propendere bonum versùs; at non ita definitè tamen & vehementer & conſtanter ac perſeveranter id velle, ut actio ſequatur, neque id ſe aſſequi poſſe confirmat. Isne igitur eſt regenerationis illius propè divini viri ſtatus, ut ad pietatem & virtutem leviter inclinetur, nunquam tamen id à ſe impetrare queat, ut earum officiis defungatur.

Vide Amyrald. Conſider. cap. 7. ad Roman. p. 41.

Idem ferè eſto judicium de odio illo peccati, de quo loquitur Apoſtolus. Concedatur enim certè phraſi iſti quantalibet magna emphaſis; attamen nemo

Vide Amyrald. p. 38. & 37.

 malum

malum odit eo ipſo momento, quo id perpetrat. Nunquam quisquam concupiſcentiæ illecebris ad peccandum pertractus fuit, qui peccaret invitus: iſta enim directè inter ſe pugnant, ut quisquam invitus peccet, & tamen concupiſcentiâ ad peccandum pelliciatur. Omne igitur iſtud odium, quo homo hic repræſentatus malum proſequebatur, ſpectat ad illud tempus, quo concupiſcentia vel nondum in ipſo, objectorum præſentia, commota erat; vel nondum rationis repugnantiam ſuperaverat. Poſtquam concupiſcentia prævaluit, prorſus neceſſe fuit, ut toto illo tempore, quo rationem ſubjectam tenuit, odium illud mali ceſsârit. Egregiam verò laudem, ſic eſſe regeneratum, ut malum odio habeamus, cùm nulla nos perturbatio, nulla appetitûs commotio ad id perpetrandum impellit: id verò ſtatim ac mali committendi occaſio ſeſe obtulit, nosque ad id impetrandum ſollicitavit aliqua cupiditas, ex animo diligamus! Quis neſcit, hocce mali odium non rarò etiam in peſſimis reperiri? Quis autem miretur, hujusmodi luctam in Judæo, lege Dei imbuto, reperiri, qui eandem etiam in Pagano inveniat? Locus eſt inſignis Senecæ: Epiſt. 52. *Quid eſt hoc, Lucili, quod nos aliò tendentes aliò trahit, & eò, unde recedere cupimus, impellit? Quid colluctatur cum animo noſtro, nec permit-*

tit nobis quidquam ſemel velle? Fluctuamus inter varia conſilia: nihil liberè volumus, nihil abſolutè, nihil ſemper. Et tritum eſt illud poetæ Medeam ita loquentem inducentis:

—— *Video meliora proboque,*
—— *Deteriora ſequor* ——

Ut non incommodè Pagano homini hæc verba tribuerit Lactantius: *Volo equidem non peccare, ſed vincor. Indutus enim ſum carne fragili & imbecilla. Hæc eſt, quæ concupiſcit, quæ iraſcitur, quæ dolet, quæ mori timet. Itaque ducor incertus; & pecco non quia volo, ſed quia cogor. Sentio me & ipſe peccare; ſed neceſſitas fragilitatis impellit, cui repugnare non poſſum.*

De verâ Sapien. l. 4. c. 24.

Unum illud addam: Sumatur hîc deſcriptio hominis renati ab ipſo Paræo data: Renatorum, inquit, eſt:

Peccatum nolle & aliquando facere,
Bonum velle & plerumque facere.

(XVI.) *Explic. dub. 4. in reſp. ad arg. 2.*

Et ſi hæc deſcriptio homini in hoc capite repræſentato cum ulla veritatis ſpecie aptari poſſit, obtineat (per me licet) Paræi interpretatio. At quomodo, quæſo, is peccatum ita nolit, ut aliquando tantum faciat, qui peccati planè mancipium ſit? Quomodo is bonum ita vult, ut plerumque faciat, qui, quomodo bonum faciat, οὐκ εὑρίσκει h. e. (ut ex antitheſi ad præcedens ver-

bum παράκειταί liquet) à quo bene agendi vis ac facultas longiſſimè abſit? Unde ipſe Paræus ad v. 19. *non enim facio bonum quod volo &c.* concedit, etſi non perpetuò, tamen ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ejusmodi ἐναντίωσιν, (quâ ſcilicet bonum quod voluit, non fecerit, malum fecerit, quod noluit) paſſum fuiſſe Apoſtolum, & pati renatos: ita egregiè ſibi ipſi contradicens.

(XVII.) Tertiò objicitur: *Conſentiri legi quod bona ſit, & in lege delectari eſt renatorum proprium*, Pſal. 1. 2. & 119. 77, 103. *Apoſtolus in hac luctâ conſentit legi quod bona ſit*, v. 16. *& in lege delectatur* v. 22. *loquitur igitur ut renatus.*

Reſp. Quod ad conſenſum attinet legi divinæ præbitum, nihil manifeſtius eſt, quàm illum regenitis cum irregenitis communem eſſe. Qui id negat, pari jure neget, eſſe ullum hominis irregeniti contra dictamen conſcientiæ peccatum. Quoties enim quis peccat contra conſcientiam, eam legem transgreditur, quam in animo ſuo convictus eſt bonam eſſe, nec violari debere. Hoc igitur argumenti membrum ab ipſo communi ſenſu atque experientia ſatis liquidò refellitur. Alterum objectionis membrum diſcutiamus. Atque hîc miros canunt triumphos adverſarii, quaſi victoriâ jam potiti. Sic enim Paræus in verba illa: *Delector enim lege Dei.*

Hoc

Hoc deſiderio, inquit, manifeſtè ſe ab incontinentibus Philoſophorum diſcernit, & ſe ſpiritualem teſtatur, licet carnalem priùs dixerit: neque enim quiſquam niſi ſpiritualis lege Dei delectatur. Sed hoc aliquid, quo tumet vir doctus, planè nihil eſt. Nam (1) Συνήδομαι τῷ νόμῳ, idem planè videtur eſſe ac σύμφημι τῷ νόμῳ. v. 16. quod ſignificat conſentire legi. Ut hîc ſit metonymia conſequentis pro antecedente, *gaudere* pro *approbare;* quia quæ approbamus, iiſdem etiam gaudere ſolemus. Unam certè & eandem legis approbationem variis vocibus exprimit Apoſtolus ſic infra v. 25. τῷ νοῒ δουλεύειν νόμῳ *mente ſervire legi Dei;* ubi ſervire non eſt actu atque opere ipſo obedire legi; (id enim mentis non eſt) ſed conſentire legi tanquam juſtæ, ſanctæ & bonæ, atque agnoſcere omnimodam ipſi obedientiam deberi. Hanc autem legis approbationem etiam in irregenitum cadere, modò vidimus. (2) Conceſſo, vocem hanc delectationem propriè dictam notare, Paræum id nihil juvat. Quid enim ſi, ut bonum velle irregenito competere oſtendimus, ſic etiam bono gaudere ac delectari in eundem cadere affirmemus? Certè nihil novum aut à prioribus diverſum affirmemus. Quatenùs enim quis quid vult, eatenùs etiam eo gaudet ac delectatur: nec poſſunt hæc à ſe

invicem disjungi. Quid, quod S. Scripturæ hoc gaudium etiam in irregenitis aliquando reperiri diſertè teſtantur? Sic Herodes dicitur, conciones ſancti Baptiſtæ ἡδέως ſuaviter ac non ſine magna animi voluptate audiviſſe, Marc. 6. 20. Judæi dicuntur ἀγαλλιαθῆναι ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ, præ gaudio exultaſſe in luce ejusdem Johannis Jo. 5. 35. Temporarii verbum cum gaudio ſuſcepiſſe Matt. 13. 20. Qui in locis iſtis dicunt, non veram ac ſolidam legi Dei condelectationem intelligi; ſed fluxam atque evanidam: cur non vident eandem reſponſionem æquè, imò multò magis, huic loco accommodatam eſſe. Certè enim homini hîc repræſentato non firmam & conſtantem in lege Dei delectationem tribuit Paulus; ſed ejusmodi, quæ, cum offerant ſeſe carnis illecebræ ab iis adeò vincitur atque abſorbetur, ut miſer homo tandem legi peccati, quæ eſt in membris, plane captivus abducatur, verſ. 22, 23. Hujusmodi autem legi divinæ condelectationem homini irregenito quis invideat? quis tribuat regenito?

(XVIII.) Objicitur quartò: *Soli renati habent hominem interiorem, i. e. novum: Apoſtolus in hac lucta habet hominem interiorem (nam ſecundùm eum ait, ſe delectari lege Dei) Loquitur igitur ut renatus.*

Reſp.

Reſp. Argumentum hoc falſo nititur ſuppoſito, ſc. hominem interiorem & novum idem apud Apoſtolum ſignificare; quod à vero longiſſimè abeſt. Nam (ut optimè notat Grotius), non idem eſt ὁ ἔσω ἄνθρωπος, & ὁ καινὸς, nec idem ὁ ἔξω & ὁ παλαιὸς. Vetus & novus homo nomine ſubjecti ſignificant ejus qualitates: At cum dicitur ὁ ἔσω & ὁ ἔξω ἄνθρωπος nomen totius per Synechdochen datur partibus. Itaque ὁ καινὸς ἄνθρωπος eſt homo renovatus; ὁ παλαιὸς homo corruptus, h. e. in ſtatu peccati conſtitutus. Ὁ ἔσω ἄνθρωπος eſt anima rationalis, ὁ ἔξω corpus cum affectibus corporeis. Liquet illud ex 2. Cor. 4. 16. ubi cum per hominem exteriorem manifeſtum ſit, Apoſtolum intelligere corpus ſuum, quod inedia, vigiliis, carcere, verberibus, omne genus afflictionibus maceratum indies infirmabatur; planum eſt etiam hominem interiorem, alteri oppoſitum, ſignificare animam rationalem, partem Apoſtoli meliorem, quæ nullis afflictionibus labefactari potuerit, quin potius ex iiſdem melior evaſerit, novaque indies pietatis incrementa acquiſiverit. Nimirum potuerunt quidem Pauli perſecutores corpus ejus flagris cædere, tormentis exercere, imò & occidere; at nihil amplius potuerunt. Non potuit eorum malitia ad

In locum.

animam ipſius pertingere; quippe quæ, in ſecura Dei ſolius cuſtodia ἔξω βέλυς extra periculum poſita fuerit. Confer Luc. 12. 4, 5. Sic qui hic ὁ ἔσω ἄνθρωπος, vocatur etiam ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, 1. Pet. 3. 4. ubi exterior corporis ornatus opponitur interiori ornatui hominis occulti in corde, i. e. animi. Præterea ſimul hîc ponuntur in eodem homine homo interior & exterior; at ubi novus eſt homo, ibi vetus eſſe deſiit. Manent quidem nonnullæ veteris hominis reliquiæ etiam in renovatis: ſed reliquiæ iſtæ nunquam (quod ſciam) nomine veteris hominis in Scripturis veniunt; ſiquidem vetus homo notat corpus peccati (ut ita dicam) completum cum omnibus atque integris ſuis membris. Poſtremò manifeſtum eſt, συνήδεσθαι τῷ νόμῳ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, verſ. 22. Idem eſſe quod τῷ νοῒ δυλεύειν τῷ νόμῳ, verſ. 25. Idem ergo eſt ὁ νῦς & ὁ ἔσω ἄνθρωπος *mens & interior* homo. At mentem eſſe in unoquoque homine, nemo niſi mentis inops negarit. Hæc Paræus, pro more ſuo, ſatis faſtuosè contemnens vocat frivolas ratiunculas. At certè quæ ab eo iis reſpondentur adeo ſunt frivola, ut pigeat ea commemorare: ſtatim ac leguntur refutantur. Duo præterea à doctiſſimo Grotio in hunc locum annotata addam. Quorum prius eſt:

eſt: Apoſtolum hic loqui ex uſu aliorum Scriptorum. Qui hic ὁ ἔσω ἄνθρωπος, à Philone (libro pejorem inſidiari meliori inſcripto) vocatur ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑκάστου τῇ ψυχῇ κατοικῶν. Ubi & eum eſſe ait, qui ἀφανῶς ὑμᾶς ἔνδοθεν ἐλέγχει: Et libro de agricultura eundem vocat τὸν ἡγεμόνα ἄνθρωπον, additque ἄνθρωπος ὁ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν τίς ἂν εἴη πλὴν ὁ νοῦς. Et libro περὶ τῆς εἰς προπαιδεύματα συνόδου dicit, Deum à nobis laudari debere, ἐπὶ τῷ νῷ, ὃς κυρίως ἄνθρωπός ἐστιν ἐν ἀνθρώπῳ, κρείττων ἐν χείρονι. Imò Paulus hîc cum vulgo loquitur. Nam & Plautus dixit ſalutem *interioris hominis*. Poſterius illud à Grotio etiam obſervatum *illud eſt: locum hunc à vetuſtiſſimo Patre Tertulliano in eundem planè ſenſum exponi. Sic enim ille libro de reſurrectione: *Ita vocabulum* homo *conſociatarum duarum ſubſtantiarum quodammodo fibula eſt; ſub quo vocabulo non poſſunt eſſe niſi cohærentes. Porrò Apoſtolus* interiorem hominem *non tam animam, quàm mentem atque animum intelligi mavult, i. e. non ſubſtantiam ipſam, ſed ſubſtantiæ ſaporem.*

** Cui conſentit Origenes* ἄνθρωπος τουτέστι ψυχὴ χρωμένη σώματι λεγομένη ὁ ἔσω ἄνθρωπος *&c. Cont. Celſ. l. 7. pag. 357. Edit. Spenceri. Vide & l. 2. p. 88. lin. 25. ejusdem editionis.*

(XIX.) Objicitur quinto: *Ingemiſcere de ſua miſeria ob vim peccati, deſiderare liberationem, agnoſcere & celebrare gratiam Dei per Chriſtum, non eſt niſi renatorum: Apoſtolus ſuſpirat & gratias agit de libe-*

ratione per Chriſtum, v. 24, 25. *Loquitur igitur ut renatus.*

Reſp. Si verba v. 24, 25. quibus nititur hoc argumentum, accuratiùs expendantur, ſtatim apparebit, ea pro adverſariis nihil facere; quin potiùs ſententiam noſtram apertiſſimè confirmare. Apoſtolus enim v. 24. addit exclamationem, ſive ταλανισμὸν homini, qualem in verſibus præcedentibus deſcripſerat, convenientem; miſerum &, ſi legem ſpectes, planè deſperatum ejus ſtatum oſtendens. Deinde v. 25. gratiam Dei per Chriſtum celebrat, quâ ſolâ à miſerrimo hoc ſtatu tum ipſe liberatus fuerit, tum aliis liberationis via & facta fuerit & patefacta. Quæ ἐυχαριστία per παρενθήκην eſt legenda. Quaſi dicat: Miſerrimus ſanè eſt hominis ſub lege conſtituti, quem in ſuperioribus deſcripſi, ſtatus; quippe qui corpori mortis, h. e. peccati dominio, atque ob id morti ipſi ſubjectus ſit. At gratiæ immortales & habendæ & agendæ ſunt Maximo illi atque Optimo Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, cujus ope atque interventu tum ipſe ab hoc corpore mortis liberationem conſecutus ſim; tum alii, ſi ad mei exemplum Evangelium ejus amplexentur, liberationem ſint conſecuturi. Nam (ut mox cap. 8. v. 3, 4.) dicit, *quod legi impoſſibile erat propter carnem; Deus ſuo*

ipſius

ipſius Filio miſſo &c. interfecit peccatum in carne, ut juſtitia legis impleretur in nobis. Vide jam ſi non hæc invictiſſimum pro noſtra ſententia argumentum præbeant.

Status hominis in hoc capite deſcripti eſt ſtatus miſeriæ, ſtatus peccati ac mortis, ſtatus denique à quo, quicunque Chriſti ſunt, liberantur:
At ſtatus renatorum non eſt hujusmodi.
Ergò, ſtatus renatorum non eſt ſtatus hominis in hoc capite deſcripti.

Sextum atque ultimum argumentum â verbis iſtis verſûs ultimi deſumunt: Ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοΐ δουλεύω νόμῳ Θεοῦ &c. Sic enim in verba iſta Paræus. *Quod dicit αὐτὸς ἐγὼ, ipſe ego, dubitationem omnem tollit, quod non de alio ſed de ſeipſo, nec de præterito, ſed de præſente ſtatu, qualis erat, dum hæc ſcriberet, loquatur Apoſtolus. Ego ipſe, inquit, non alius aliquis præter me, ſervio, inquit, non ſervivi.* Pergit: *Nimis igitur protervè Julianus Pelagianus olim de alio quodam nondum renato loqui finxit Apoſtolum. Viderint proinde, quibus Juliana Gloſſa adeò arridet, quomodo ab hac protervia ſe liberent.* (XX.)

Reſp. Nimis fuit temerarius Paræus, qui ex levicula hac grammatica ineptia ſententiam tot tantisque ſuffultam argumentis

mentis tam confidenter rejecerit, ejusque patronos proterviæ arguerit. At fefellit etiam grammatica ſua virum magnum. Etenim, ut de præſenti tempore nihil dicam (cùm illud ineptum eſſe cavillum priùs oſtendimus) non eſt neceſſe, ut αὐτὸς ἐγὼ, reddatur *ipſe ego;* cùm meliùs verti poſſit *ille ego*, i. e. homo is, quem ſub primæ perſonæ pronomine deſcripſi, ut optimè notavit Grotius; Itaque tantum abeſt, ut pronomen αὐτὸς Apoſtolum de ſeipſo loqui evincat, ut contrarium inde deduci poſſit. Nam de ſe Apoſtolus ſi locutus fuiſſet, veroſimiliter ἐγὼ ſimpliciter dixiſſet, neque enim opus fuiſſet aliâ adjectione. At quia alium quempiam in ſua perſona hactenùs deſcripſerat (interſertâ tantùm παρενθετικῶς ſui ipſius nomine breviculâ gratiarum actione, initio hujus commatis) idcircò majoris perſpicuitatis gratiâ αὐτὸς ἐγὼ *ille ego* dicit; ut etiam hæc ultima verba non de ſeipſo (ut immediate præcedentia) ſed de eodem illo homine in ſuperioribus delineato intelligerentur.

(XXI.) Porrò hæc ultima Apoſtoli verba ἔμφασιν habent ad probandum illud, in quo hactenus per totum ferè caput laboraverat, maximè efficacem, & pro epilogo ſunt breviſſimè ſummam totius præcedentis ſermonis repetente. Ἄρα

ὖν &c. Quaſi dicat: ut igitur digreſſionem hanc (à v. 7. huc uſque continuatam) tandem claudam, cum unus idemque ille homo, quem hactenus in propria perſona depinxi, carne quidem abreptus legi peccati ſerviat, mente tamen atque animi ipſius judicio legi Dei conſentiat ipſique velit obedire; vel hinc manifeſtum fit tum illud (cui contrarium v. 7. objiciebatur) ſcilicet legem in ſe ſuaque natura ab omni culpa liberam eſſe, quin & bonam, puram, ac ſanctam eſſe, ut quod maximè; quippe cujus ſanctitatem vel iidem illi, qui eam transgrediuntur, ſuæ ipſorum conſcientiæ calculo comprobent: tum illud etiam (quod v. 5. docuimus, & ex quo hæc objiciendi anſam arripere poterant adverſarii) ſcilicet legem, licèt in ſe ſanctam, eſſe tamen, propter carnales hominum affectus vim ejus retundentes, ad ipſos à peccati dominio liberandos planè inefficacem; utpote quæ intellectum quidem cognitione peccati inſtruat; at nullas vires carni domandæ, dominioque peccati frangendo pares ſubminiſtret.

Quod addit Paræus de Juliano Pelagiano, vereor ne eo fine ab ipſo dictum fuerit, ut hinc odium ſententiæ noſtræ apud imperitos conciliaret; quaſi ſcilicet monſtroſus eſſet quidam fœtus ab inſigni aliquo Hereſiarchâ in lucem primum (XXII.)

mum editus. Cùm tamen hanc fuiſſe ſententiam Origenis, & Græcorum Patrum ferè omnium, & ex parte Latinorum ante Auguſtinum, atque adeò ipſius aliquando Auguſtini, & ipſe ſatis nôrit, & alicubi in hoc ipſum caput apertè fa-
In v. 14. teatur. Sed hujus ſcholæ diſputatoribus omnes à ſe, in unico licet S. Scripturæ capitulo, diverſum ſentientes inter infames continuò Hæreticos cenſere
In v. 19. ſolenne eſt. Liceat intereà mihi piis Grotii verbis uti: *Deo laus ſit, quod optimi i. e. trium priorum ſæculorum Chriſtiani hunc locum, ſic ut oportet, intellexerint, dictante illo ſpiritu, per quem vita ipſorum regebatur.*

(XXIII.) Atque in hac gratiarum actione deſiîſſet noſtra, de cap. 7. ad Roman. diſputatio, niſi præter allata jam ex ipſo capite argumenta, reſtaret adhuc ratio altera à loco parallelo deducta, quæ (meo quidem judicio) eſt omnium, quæ pro ſententia adverſariorum adduci poſſunt, ſpecioſiſſima: Locum obiter tangit Pa-
**In Rom.* 7. *v.* 14. ræus, ſed urget ex profeſſo *Eſtius. Is eſt ad Galat. ς. 17. Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς (ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις) ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε ταῦτα ποιῆτε. i. e. *Caro enim concupiſcit adversùs ſpiritum, ſpiritus verò adversùs carnem (hæc autem interpoſita ſunt) ut non, quæ velletis, eadem faciatis. Quæ verba, inquit, Eſtius,*

Eſtius, cum perſimilia ſunt iis, quæ in cap. 7. ad Romanos leguntur: video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & non enim quod volo, hoc ago, & velle adjacet mihi: perficere autem bonum non invenio: atque ad renatos haud dubiè pertinent: ſatis profectò oſtendunt, etiam hunc locum (nempe cap. 7. ad Romanos) ad perſonam hominis renati ac ſpiritualis eſſe referendum, cui cum carne bellum eſt inteſtinum & continuum.

Reſp. 1. Mira certè meritò videri debet interpretandi ratio ex quavis verborum ſimilitudine in loco aliquo Scripturæ, ſenſum alteri loco affingere à manifeſto ſcopo ac propoſito autoris in loco iſto omninò alienum. Abundè autem evicimus, ſcopum Apoſtoli in cap. 7. ad Romanos illum eſſe, ut oſtendat inefficacitatem legis à gratia Evangelii ſejunctæ ad vim peccati frangendam, eoque nomine miſerum hominis ſtatum ſub lege tantùm conſtituti. Qualiscunque igitur ſenſus ſit loci ad Galat. 5. certum eſt, Apoſtolum in cap. 7. ad Roman. de homine per gratiam Evangelii renato nullo modo agere. Sed 2. nec ſimilitudinem in locis iſtis, quam Eſtius ſibi imaginatus eſt, agnoſcimus. Imò ſi quis utrumque locum accuratè expendat, latum inter ea diſcrimen videbit. Conveniunt quidem in hoc, quòd in utroque lucta quædam in homine deſcribitur; at lucta iſta longè diver-

diverſiſſima, ſeu *luctatores* ſeu luctu & certaminis *eventum* reſpicias.

(XXIV.) Ad *Luctatores* quod attinet, ii ſunt in cap. 7. ad Roman. appetitus ſenſitivus & ratio ſive intellectus, cognitione legis imbutus, ab Apoſtolo dicti *Caro & interior Homo*, *Caro & mens*, *Lex membrorum & Lex mentis.* At Galat. 5. certamen eſt inter *Carnem & Spiritum*, ſcilicet Spiritum Chriſti, ut ex v. 18. coll. Rom. 8. 14. apparet, i. e. animum hominis luce & gratiâ Evangelii donatum. Apprimè enim obſervandum eſt, Apoſtolum in toto iſto certamine, quod deſcribit cap. 7. ad Rom. de Spiritu Chriſti ne γρὺ quidem dicere; mentem ſolummodò, & legem mentis, & interiorem hominem carni opponens. At contrà cap. 8. ad Roman. (ubi ſtatum renatorum per gratiam Evangelii manifeſtè deſcribit) de carne & ſpiritu ubique agit, & in hoc ad Galat. loco, non ampliùs vel mentem ſimpliciter, vel legem mentis, vel interiorem hominem nominans. Quod manifeſtum eſt indicium, in ſeptimo iſto capite Apoſtolum de homine agere, cui nullum ſuppetit adversùs carnem auxilium, præterquam ratio ſive intellectus, notitiâ legis inſtructus, quique proinde Spiritu Chriſti omninò caret.

Ad

(XXV.) Ad luctæ & certaminis *Eventum* quod ſpectat, non dicit hîc Apoſtolus, hominem per gratiam Evangelii renatum, non poſſe bonum, quod velit, perficere, nedum carni, ſive legi peccati in carne, ſive legi membrorum captivum duci, ſive peccati mancipium eſſe; quæ omnia de homine ſub lege conſtituto cap. 7. ad Rom. dicit. Imò ſi verba ejus attendas, contrarium planè de renatis hîc ſtatuit. Quod manifeſtum fiet, ſi verba illa ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε ταῦτα ποιῆτε * referantur ad membrum proximè præcedens, ſcilicet τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς (verbis ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, interpoſitis παρενθετικῶς,) atque ita exponuntur non de bonis ſpiritûs, ſed malis carnis operibus hoc modo: Caro quidem concupiſcit adversùs ſpiritum, at contrà ſpiritus etiam concupiſcit adversùs carnem, atque ejusmodi in vobis imperium exercet, ut non faciatis mala iſta, quæ alioquin per carnem facere velletis. Eſt hic Grotii ſenſus, qui mihi certè clariſſimus videtur: nam (1) longè convenientius eſt, ut ultima commatis verba ad membrum proximè præcedens, quàm ad partem remotiorem referantur, ut cuivis vel mediocriter rem attendenti facilè liquebit. (2) Senſus hic optimè quadrat ſcopo & contextui Apoſtoli. Nam v. 13. Galatas hortatus, ne Evangelii libertatem arriperent, ut datam carni oc-

Sunt qui verba iſta referunt ad utrumque membrum præcedens, quibus haud magnoperè repugno, vide Crell. in loc. & Hamond.

caſionem, præſcribit iis in remedium inimicæ carnis, ut ſpiritu ambulent. v. 16. *Hoc autem dico, ambulate in ſpiritu, & cupiditates carnis non perfeceritis*, (verba enim καὶ ὐ μὴ τελήσητε, non eſſe imperativè reddenda optimè oſtendit Grotius in locum.) Mox ratio ſequitur v. 17. *Caro enim concupiſcit adversùs ſpiritum, ſpiritus autem adversùs carnem &c. ut non quæ velletis, ea faciatis.* Quaſi dicat, etſi carnem versùs propenditis, ejusque deſideria haud illubenter perficere velletis, ſi tamen eſtis ſub imperio & ductu Spiritûs Chriſti, fieri non poteſt ut cupiditatibus iſtis morem geratis. Dat quidem operam caro, ut in obſequium ſuum vos trahat, ſed non poteſt; nam & ſpiritus etiam concupiſcit adversùs carnem, & magnus eſt ille ſpiritus & prævalebit, efficietque, ut non perficiatis iſta carnis deſideria, quæ alioquin facere velletis. Niſi ita hæc verba exponantur, concipi vix poteſt, quomodo rationem contineant hortatûs præcedentis; imò propoſitioni ratio contradiceret. Finge enim Apoſtolum ita locutum fuiſſe: *Ambulate in ſpiritu & carnis cupiditates non perfeceritis: nam ſpiritus & caro ſibi invicem repugnant, ut bona quæ facere velletis, facere non valeatis.* Quàm hæc incongrua & ſibi repugnans oratio: Nam illud certè, quod caro ita ſpiritum vincat, ut impediat

nos ab iis, quæ ſpiritus dictat, perficiendis, tantum abeſt, ut idonea ſit ratio, cur in ſpiritu quis ambulet, ut contrarium planè ſuadeat. Quid enim attinet in ſpiritu ambulare, ſi ſpiritus ille adversùs tyrannidem & dominium carnis nihil valeat? At ſecundùm Grotii interpretationem, contextus Apoſtoli, ut vidimus, clarus eſt & conſpicuus & ſibi optimè conſentiens.

Si quis tamen contra rationes tam manifeſtas contendere velit, clauſulam illam ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε ταῦτα ποιῆτε ſignificare ejusmodi in ſpiritum carnis victoriam, quâ per carnem quis bona, quæ ſpiritus dictat præſtare non poſſit; ei neceſſe erit ſtatuere, Apoſtolum ad Galatas hìc loqui non ut ſalutiferâ nativitate donatos, ſed, licèt cognitione Evangelii illuminatos & Spiritu Chriſti quadantenus affectos, ſub carnis tamen dominio adhuc manentes, & cum lege quàm Evangelio plus commercii habentes. De verè enim renatis apertè dicit hoc ipſo capite Apoſtolus: *ſi ſpiritu ambuletis (quod faciunt omnes renati* Rom. 8. 1.*) opera carnis non perfeceritis* v. 16. *ſi ſpiritu ducimini (quod de renatis etiam omnibus affirmat Apoſtolus* Rom. 8. 14.*) non eſtis ſub lege* v. 18. i. e. ut jam majores annis facti, non opus habetis lege adoleſcentiæ cuſtode. Confer verſ. 23. Sed apertiſſimè loquitur, verſ. 24. *Qui* (XXVI.)

Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus. Saltem hæ ſententiæ manifeſtè oſtendunt, Apoſtolum in cap. 7. ad Roman. de verè per Evangelium renatis non agere. Qui enim in ſpiritu ita ambulant, ut carnis cupiditates non perficiant, qui ſpiritu ducuntur, denique qui carnem crucifixerunt cum omnibus cupiditatibus; quomodo illi dici poſſunt carnales, peccati mancipia, legi peccati in membris captivi, legi peccati ſervire, quæ omnia de homine in cap. 7. ad Rom. deſcripto diſertè affirmantur? Ut locus hic ad Galat. adverſariorum de capite contraverſo ſententiam (quocunque ſe verterint) manifeſtè deſtruat.

(XXVII.) Atque hæc de ſenſu cap. 7. ad Roman. in quo eò diutius immorati ſumus, tum quod ibidem argumentum Apoſtoli ab infirmitate Legis ex profeſſo tractetur; tum quod contraria interpretatione admiſsâ, cauſa, quam agimus, manifeſtè corruat. Si enim inefficax iſta boni velleitas, quæ ſola homini in capite iſto repræſentato tribuitur, totum illud ſit, quod gratia Chriſti in nobis efficiat; tum certè de honore & eximia illa Evangelii præſtantia, de bonorum operum ſanctæque vitæ neceſſitate actum omnino eſt; velle bene vivere ſat erit, re ipſa bene vivere non erit neceſſe.

CAPUT

CAPUT X.

Argumentum Apoſtoli ab infirmitate legis diſtinctiùs explicatur. Lex duplici auxilio caruit, ſc. promiſſo vitæ æternæ, ac dono Spiritûs Sancti. Quantus fuerit prior ille defectus. Loca nonnulla proferuntur eò ſpectantia. Dubia quatuor in iſta materia ſolvuntur.

ARgumentum Apoſtoli ab infirmitate Legis generatim expoſuimus. At verò quia in hoc cardine ratiocinatio Pauli contra juſtificationem ex Lege penè tota vertatur; idcirco operæ erit pretium, rem hanc paulò enucleatius exponere. (I.)

Obſervandum eſt igitur, legem veterem duplicis gratiæ auxiliaris defectu laboraſſe, externæ, ſc. atque internæ. Per externam gratiam intelligo promiſſum vitæ æternæ; per internam verò donum Spiritûs Sancti: quibus utrisque caruit fœdus Moſaicum. (II.)

Quod ad prius illud attinet, non exiguum erat impotentiæ Legis indicium, quod promiſſiones ejus & comminationes, in quibus vis legis cujuscunque ſita (III.)

eſt, non erant niſi temporales ac terrenæ. Has enim facilè contemnere ac poſthabere poſſunt homines affectibus ſuis, adeò ut ipſis indulgere malint, quàm tali ſpe aut metu adduci ut ab iis complendis ſibi caveant. Virtus quidem res eſt ſua pulchritudine amabilis, ſed ardua tamen, nec ſine labore improbo ac ſtudio pertinaci acquirenda. Torpeſcit autem labor, flacceſſit ſtudium, quod ſpe majoris præmii non refocillatur. At ſtudio virtutis haud ſufficit præmium, quod vitæ hujus cancellis circumſcribitur. Nam vita brevis eſt, ars hæc (ſi qua alia) bene vivendi longa. Perit magna vitæ pars, antequam reverâ vivere didicimus. Quod ſi non eſſet, mortua tamen eſt ſpes illa, quæ morte finitur: frigidum ſolatium, quod mors gelida brevì occupatura eſt: denique inquieta quies, quam ſubindè amara lethi indies propiùs abſentis recordatio interturbat. Verbo dicam, non multum movebunt veri æſtimatoris animum bona illa, quæ non ſine labore parta, nec ſine cura cuſtodita, nec ſine tædio fruenda tandem derepentè diffluunt ac fugiunt poſſeſſorem: morte ipſum relinquentia, quæ eò acerbior eſſe ſolet, quò vita, quam morte commutamus, fuit ſuavior. Non potuit igitur Lex Moſis, quæ nihil ultra hanc vitam boni promiſerit, ſtudium virtutis ſincerum, ardens,

con-

conſtans, indefeſſum in hominibus efficere.

Sed eſt aliquid præterea. Lex Moſis eo ipſo quod promiſſa & minas tantùm temporales continebat, ad ingenerandum hominibus genium atque ingenium humile ac ſordidum atque à verâ ac genuinâ pietate planè alienum apta nata erat. Præcipuæ pietatis partes hæ ſunt: abnegatio noſtri, crucis tolerantia, aſſidua oratio, futuræ vitæ meditatio, uſus bonorum vitæ hujus ſobrius ac moderatus. Quî autem fieri poterat, ut hujuſmodi pietatem efficeret in hominibus lex iſta, quæ ad terrena tantùm commoda ac mundanas delicias mentem atque animum ipſorum alligaverit? Quî animum ad Deum ſemper elevare, preces ad ipſum aſſiduas fundere poteſt, qui felicitatem in terris repoſitam habet? Ejus certè animus terræ affigitur, qui quicquid habet expetendum, illic putat collocatum. Ubi theſaurus noſter, ibi cor noſtrum eſſe teſtatur ipſa veritas. Non poteſt autem ad Deum ſeſe erigere animus, quin ſe ſimul à terris abſtrahat, atque in cœlum elevet. Deinde quì temperantiam & eximiam quandam animi ac corporis puritatem ſectari poterat, qui virtutis ſuæ mercedem in bonorum corpori ſervientium perfruitione collocabat? Quorſum enim ultra neceſſitatem pro- (IV.)

mittebatur bonorum caducorum abundantia, ſi ad voluptatem iis non licebat uti? Prætereà, quâ ratione avaritiæ penitus valedicere poteſt, qui in opibus, omnique bonorum affluentia laborum ſuorum fructum ponit? Poſtremò, quî fieri poteſt, ut crucem æquo animo toleret, qui ſpe malorum triſtium evitandi ad virtutem adductus eſt?

(V.) Hinc certè fit, ut ſi præceptorum Moſaicorum rationem ad iſta tempora accommodatam conſideres, animadvertès eam iſti pietatis præmio apprimè fuiſſe conſentaneam: præcepta promiſſis mire quadrabant.

Etſi enim Deus etiam perfectiorem illam pietatem populo ſuo in lege non paucis indiciis ſignificaret; quam tamen legibus latis pœnâque ſancitis exigebat, religio erat rudis admodùm, tenuis, puſilla, anguſta. Quàm multa illis permiſſa, quæ nobis Chriſtianis vel omninò non liceant, vel parùm conveniant? Quot eximia pietatis officia, quæ in lege vel leviter tantùm perſtricta, vel obſcuriùs ſignificata, vel omninò præterita? Quod adeò verum eſt, ut precatio ipſa, primarium pietatis officium, in quod nobis Chriſtianis aſſiduè incumbendum eſt, nuſpiam in lege univerſaliter i. e. toti populo atque omni tempore præſcripta legatur. Sacerdoti quidem

quidem ſummo diſertè præſcribitur, ut pro populo toto oraret, & oratione certâ populo benediceret, utì manifeſtum eſt ex Numer. cap. 6. verſ. ultimis. Imò & populo conſummatâ decimatione, precandi formula præſcribitur, Deut. 26. 12, 13, 14, 15. Ut in manifeſto fuiſſe errore videatur doctiſſimus Epiſcopius, cùm dicat, nuſpiam & nunquam in lege precationem populo præſcriptam legi. Illud tamen veriſſimum eſſe credo, præceptum de precatione expreſſum atque univerſale, h. e. quod ad omnes omni occaſione pertineat, in lege Moſaica nullum dari. Ideoque * Rabbini inter 613. præcepta clarum atque expreſſum hujusmodi de precando & invocando Deum, præceptum nullum allegant, ut ab eodem Epiſcopio obſervatum eſt; ſed ex generali iſto verbo עבד i. e. colere, vel ſervire Exod. 23. 25. illud extendunt, ad Cabalam ſuam & oralem legem hìc confugientes. Sed illud obiter.

Inſtit. Theol. l. 3. ſec. 3. c. 1. p. 61.

** Vide inſigne teſtimonium ex Coſroes libro perantiquo productum ab Arnold. Poleub. in Præf. ad operum Epiſcopii Theol. partem alteram.*

(VI.) Hunc autem legis Moſaicæ defectum, quod ſcilicet nullum habeat futuræ vitæ promiſſum, non uno in loco perſtringit Apoſtolus. Atque hûc quidem nonnulli referunt textum priùs laudatum Rom. 8. 3. ubi dicit Apoſtolus, impoſſibile fuiſſe legi liberare homines à peccati dominio, *eò quod infirmabatur per carnem*, i. e. inquiunt illi, quod non

N 5 niſi

niſi promiſſa carnalia continebat. Sed quia in poſteriori ejusdem commatis clauſula, huic oppoſita (ubi Chriſtus dicitur id præſtitiſſe, quod lex non potuit, interfeciſſe ſcilicet peccatum in carne) vox σάρξ alio ſenſu i. e. uſitato, manifeſtè ſumitur; ideò communis interpretatio videtur mihi potiùs eligenda. Magis appoſitus eſt locus ille capitis præcedentis v. 5. ubi lex Moſis appellatur σὰρξ i. e. caro. Nam verba illa ὅτε ἦμεν ἐν σαρκὶ exponenda eſſe *cum eramus ſub lege*, manifeſtum eſt ex antitheſi, quam habent ad v. 6. nec non ex ſcopo Apoſtoli in toto capite, nempe, deſcribere ſtatum hominis ſub lege poſiti. Lex autem Moſaica caro videtur dici, non tantùm quia pleraque ejus præcepta carnalia tantùm erant atque externa, verùm etiam, quia promiſſa, quibus lex iſta ſancita erat, non ultra vitam hanc carnalem ſpectabant. In eundem ſenſum exponit Grotius verba Apoſtoli 2. Cor. 3. ubi de novi fœderis ſupra vetus præſtantia ex profeſſo agens, veterem legem appellat διακονίαν τοῦ θανάτου *miniſterium mortis* v. 7. quia ſcilicet omnia ejus promiſſa morte terminabantur ſine ulla ſpe reſtitutionis. Sic v. 6. dicitur lex Moſis ἀποκτείνειν *occidere*, nempe ut notat idem Grotius, ſicut Hebræis החיה *vivificare* dicitur de eo, qui aliquem non interfecit; (ut

Exod.

Exod. 1. 17. Jud. 8. 19.) Sic *interficere* dicitur, qui hominem morti relinquit, nec ab ea liberat. Sed, ut verum fatear, crediderim phraſes iſtas διακονία θανάτȣ & ἀποκτείνειν aliud quippiam ſignificare; nempe, legem Moſis ſcriptam, ſi ſola ſit ac ſpiritu deſtituta, occidere, h. e. eos, quibus data eſt, iræ divinæ mortique æternæ reddere obnoxios; non ſuo quidem vitio, ſed ob carnis infirmitatem. Quem ſenſum manifeſtè comprobant, quæ Apoſtolus alibi de lege dicit, ſcilicet Rom. 7. v. 8, 9, 10, 11. & cap. 4. v. 15. Clariora videntur Apoſtoli verba Gal. 3. 13. *Lex non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea in iis vivet.* h. e. Lex neque fidem poſtulat, neque ea promittit, quæ fidem propriè dictam (quæ eſt ἔλεγχος ȣ̓ βλεπομένων Heb. 11. 1. confer & Rom. 8. 24.) poſtulant; quippe ejusmodi tantùm promittit bona, quæ in ipſum ſenſum incurrunt, & ad vitam hanc aſpectabilem pertinent: de futura vita ne γρὺ quidem dicit, nullis vitæ hujusmodi promiſſis ad pietatem nos extimulat; ſed poſtulat, ut præcepta ejus faciamus, non addito talis promiſſi incitamento: tantum dicens, *vives*, h. e. vitam ages hîc felicem ac proſperam, ut ex Lev. 18. 5. apparet. Sed apertiſſimus eſt locus ille ejusdem capitis v. 21. Ἐι γὰρ ἐδόθη νόμȣς ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι &c.

Si

Si data eſt lex, quæ poſſet vitam dare, reverà ex lege eſſet juſtitia. Dicitur lex id dare vel facere, quod promittit. Senſus ergo eſt: Si lex habuiſſet promiſſa vitæ, nempe, æternæ, tunc etiam homines per legem veram ac ſpiritualem juſtitiam, vel veram ac perfectam juſtificationem, hoc eſt, cum vitæ æternæ donatione conjunctam, aſſequi potuiſſent. At longe aliter ſe res habet: Lex promiſſa tantùm continet ad hanc vitam ſpectantia; adeoque neque ad veram pietatem homines adducere, nec perfectâ juſtificatione ipſos donare potis eſt.

(VII.) His ex Paulo allatis concinunt, quæ à divino Autore (quisquis ille fuerit) epiſtolæ ad Hebræos de hoc ipſo argumento dicta ſunt. Illuſtris eſt locus, Heb. 7. 19. Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ. Singula fere verba hîc expendenda ſunt: vox τελειοῦν, ut ſæpius diximus, notat expiationem, eamque perfectiſſimam, omnium peccatorum, etiam graviſſimorum; & pœnarum non modo temporalium, ſed etiam æternarum. Οὐδὲν, ut Superius etiam notavimus, ponitur pro οὐδένα, neutrum pro maſculino. Ἐπεισαγωγὴ κρείττονος ἐλπίδος quid ſit dubitatur. Nonnulli enim referunt hæc verba ad ipſam

Vide Jac. Capel. in Locum.

ipſam Legem, hoc modo: ***nihil enim perfecit Lex**, ſed fuit introductio ſpei melioris.* i. e. inquiunt ad rem longè meliorem, ſc. Chriſtum. Sed primò, Hæc interpretatio antitheſin tollit inter Legem & Evangelium, quæ hîc manifeſta eſt. Deinde præpoſitio ἐπὶ in ἐπεισαγωγὴ ſignificat poſterius aliquid, ut in ἐπιδιατάσσεται, Gal. 3. 15. Malè igitur ab iis vertitur ἐπεισαγωγὴ *introductio* cùm ſignificet *ſuperintroductio* ſive *poſt-introductio:* Poſtintroductio autem ſpei melioris ponitur pro *Spes melior poſt introducta:* ut manifeſtè hîc deſignetur Evangelium, in quo melior illa ſpes revelatur. Repetendum autem eſt hîc vox ἐτελείωσεν è ſuperioribus. Poſtremò ἐγγίζειν, ut à Grotio notatum eſt, propriè eſt vox Sacerdotalis, Ezekiel 4. 13. & 43. 19.

Significat autem hic ἐγγίζειν τῷ Θεῷ per fidem, pœnitentiam, novæque vitæ ſuſceptionem ad Deum accedere, ipſique in Hoſtiam vivam, ſanctam placentemque nos ipſos quaſi offerre: vide Jac. 4. 8. Soph. 3. 2. Innuunt autem manifeſtè hæc poſtrema verba cauſam ac rationem, cur ſpes iſta ab Evangelio introducta & melior ſit; & ad perfectam expiationem nos adducat: quod ſcilicet appropinquare nos faciat Deo favorem ejus precibus ambiendo, toto corde ipſi ſerviendo, ipſiusque mandatis

tis in omnibus obtemperando. Cùm autem hoc modo ad Deum appropinquamus, Deus invicem nobis appropinquat, h. e. arctiſſimo amoris vinculo nos complectitur, peccata omnia nobis per Sacrificium Filii ſui pleniſſimè ac perfectiſſimè condonat, vitâque nos donat æternâ. *Si enim Deo appropinquamus, appropinquabit ipſe nobis,* Jac. 4. 8. Lex autem quia hâc meliori ſpe caruit, non potuit ad Deum eo modo nos adducere, ideoque nec perfectæ expiationis participes reddere. Hanc autem rem diſertiùs adhuc exponit idem Autor cap. 8. quando Fœdus novum i. e. Evangelium, quo ſpes melior introducta eſt, præſtantius Fœdus vocat, quàm Fœdus legale, quia præſtantioribus promiſſis ſancitum eſt v. 6. Plura loca his non abſimilia proferre non eſſet admodùm difficile; ſed prudenti Lectori hæc ſufficiant. Dubia jam nonnulla ac ζητήματα hâc de re ſoluta non indigna proponemus ac diſcutiemus.

(VIII.) Primò: Quæritur, an in V. Teſtamento nullum omninò extet vitæ æternæ promiſſum? De eo enim à nonnullis dubitatur.

Reſp. Huic quæſtioni optimè mihi videtur reſpondere Auguſtinus, diſtinguens nomen Veteris Teſtamenti: nam eo intelligi ait aut pactum illud, quod in monte Sinai factum eſt, aut omnia

quæ

quæ in Moſe, Hagiographis, ac Prophetis continentur. Si Vetus Teſtamentum poſteriori ſenſu accipiatur, concedi forſitan poſſit, eſſe in eo nonnulla futuræ vitæ non obſcura indicia; præſertim in libro Pſalmorum, Daniele & Ezekiele: quanquam vel in his libris clarum ac diſertum æternæ vitæ promiſſum vix ac ne vix quidem reperias. Sed hæc, qualiacunque erant, non erant niſi præludia & anticipationes gratiæ Evangelicæ; ad legem non pertinebant. Lex enim quatenus Apoſtolo in ſuis cum Judæis diſputationibus conſideratur, propriè deſignat pactum in Sinai factum: vide Gal. 4. v. 24. Illud autem promiſſa habuit terrena & terrena tantùm, ut videre eſt Exod. 23. 25, 26. Lev. 26. 3. & Deut. 7. 12, 13. & 18. 2. &c.

Si quis contra ſentiat, ejus eſt locum dare, ubi æternæ vitæ promiſſio extat: quod certè impoſſibile eſt. Verum eſt quidem, terrena illa promiſſa data legi operum ſigna fuiſſe eorum bonorum, quæ legem ſpiritûs ſequebantur, atque hæc ſub illis Dei ipſius intentione fuiſſe comprehenſa. Verum eſt etiam, extare quædam in ipſa lege promiſſa generalia ſeu generalibus terminis facta, in quibus vitam æternam non tantùm contineri poſſe, ſed & intentione divinâ contentam fuiſſe manifeſtum eſt: cujusmodi ſunt, *Ego ero Deus tuus, & ego benedicam vobis, &c.* Hiſce enim promiſſis

miſſis ſic generatim conceptis, atque enuntiatis contineri poſſe quælibet bona, etiam ea, quæ non niſi poſt mortem eveniunt, quis dubitat? Deum enim velle, Deum alicujus eſſe, quid aliud eſt, quàm Deum velle, divinâ benevolentiâ aliquem complecti? Divina autem benevolentia, ſive quæ Deo digna eſt, quid eſt aliud, quàm benevolentia ſumma, & quâ major ulteriorque dari non poteſt; proinde benevolentia duratione longiſſima, i. e. æterna; effectu potentiſſima, providè à morte atque interitu liberans? Sub his autem verbis Dei intentione comprehenſam fuiſſe vitam æternam, ex interpretatione ipſius Chriſti ejusque Apoſtolorum manifeſtum eſt: vide Matth. 22, 31, 32. Heb. 11. 16. 2. Cor. 6. v. 16, 17, 18. coll. cap. 7. v. 1. Apoc. 21. 3, 7.

Verùm hæc non ſufficiunt, ut dicamus vitam æternam in Fœdere Moſaico promiſſam fuiſſe: nam, Primò promiſſa, præſertim Fœderi annexa, debent eſſe clara ac diſerta, & ejusmodi, ut ab utrâque parte ſtipulante intelligi poſſint. Promiſſa autem hæc typica & generalia, non additâ aliundè interpretatione, penè impoſſibile erat, ut quis iſto ſenſu intelligeret. De typis conſtat. Ad generalia promiſſa quod attinet, cùm generalia omnia obſcuriora ſint, imprimis quando ſunt permixta in numeris penè ſpecialibus promiſſis,

per

per quæ ad certam quandam bonorùm ſpeciem reſtringi videntur; ut hîc ſe res habet; fieri vix potuit, ut quis generalia iſta promiſſa, aliter quàm ut cumulum bonorum ſpecialium continentia intelligeret, aut ultra vitæ hujus ſpatium extenderet. Deinde vita hæc æterna typis adumbrata, ac promiſſis generalibus comprehenſa non data fuit (ut modò innuimus) externæ iſti juſtitiæ in litera legis exactæ; ſed ſpirituali illi puritati ac pietati, cujus altera iſta externa tantùm umbra fuit. Sicuti enim ſub cortice bonorum temporalium latuerunt bona æterna, ita etiam religio corporalis in lege præſcripta, umbra fuit & typus ſpiritualis juſtitiæ in Evangelio clarius revelandæ. Verbo dicam: Lex carnaliter & ſecundùm literam ſpectata nec ſpiritualem juſtitiam exegit, nec vitam æternam promiſit: ſpiritualiter verò conſiderata erat ipſiſſimum Evangelium; nec de ea hoc modo ſumpta, controverſiam hîc ullam movet Apoſtolus.

(2) An igitur, inquies, fuerunt ſub lege, qui vitam æternam ſperarent? (IX.)

Reſp. Qui meliores erant & perſpicaciores in populo Judaico, veroſimile eſt eos ſeu generalium promiſſionum vi, ſeu temporalium bonorum levi æſtimatione, ſeu divinæ bonitatis intuitu, ſeu animæ ſuæ, melioris quàm caduci boni *Vide Epiſcop. ubi ſuprà.*

O

ni appetentis, conſideratione, ſeu Enochi exemplo (cui ſequiori ævo acceſſit Eliæ raptus) ſeu Patriarcharum traditione, (quibus Deus multis indiciis ſpem futurorum bonorum fecerat, in quorum indiciorum genere non minimum erat & illud. quod multi eximiè boni terreſtris felicitatis expertes vixerint, quod argumentum latè exequitur Scriptor ad Hebræos cap. 11.) ſeu aliis rationibus adductos, crediſſe Deum, præter ſpecialia iſta bona ad hanc vitam pertinentia, & legibus Moſaicis comprehenſa, etiam alia poſt mortem cultoribus ſuis fidis largiri velle. Imò ſtatuendum illud omninò eſt, ne viros ſanctos eximiosque in populo Dei ſuum inſtar tum vixiſſe tum devixiſſe credatur. Nec refert, quòd hujus fidei vix ac ne vix quidem ulla in canonicis Vet. Teſt. Scripturis mentio fiat. Nam certum eſt, Abrahamum filium promiſſionis, mactare juſſum non recusâſſe, hâc ratiocinatione ſuſtentatum, Deum potentiâ tantâ præditum eſſe, ut filium jam mortuum in vitam revocare, eumque ei redivivum reſtituere poſſet. Certum, inquam, illud eſt, quia divinus Autor Epiſtolæ ad Hebræos id diſertè teſtetur, cap. 11. 19. Hujus tamen verè admirandæ fidei, atque Evangelicæ ſupparis, in hiſtoria Abrahami nec volam nec veſtigium reperias.

Præ-

Præterea floruerunt ſingulis ſæculis (X.)
in populo Judaico viri Dei ac Prophetæ cælitùs edocti, quos, inter tot arcana ipſis patefacta, myſticum hunc legis ſenſum penitùs ignoraſſe, nihilque de futura vita intellexiſſe nemo prudens ſuſpicabitur. Cùm autem nefas ſit vel cogitaſſe, viros optimos ſapientiam, quâ ipſi pollebant, aliis invidiſſe, credendum omninò eſt, eos, ſicubi idoneos invenerint auditores, evolviſſe iis obtecta in lege myſteria, ſingulisque tantum aperuiſſe, quantum captus ipſorum & utilitatis ratio ferebat. In publicis autem concionibus Prophetæ ac Sapientes ita loquebantur, ut nec in contemptum adducerent arcana ſanctioris diſciplinæ, & tamen Auditorem attentum ad inveſtigandi ſollicitudinem excitarent. Atque hinc natum arbitratur maximus Grotius diſcrimen antiquitùs inter Judæos celebratum, ſcriptæ legis, & legis oralis, quam & קבלה i. e. παράδοσι, ſeu traditionem vocant; utramque dicentes à Moſe profectam: non quod res aliæ fuerunt in traditione quàm in lege ſcripta; ſed quod ea quæ in lege ſcripta occultiùs continebantur, ſtudioſis indagatoribus enodaret accuratior interpretatio. *Annot. ad Mat. v. 20.*

Atque hæc quidem docendi ratio (XI.)
apud populum craſſior, limatior apud τὺς προκόψαντας obtinuiſſe videtur (ut

 nota-

Ibidem. notavit idem vir incomparabilis ad ea tempora, quæ Babylonicum ... lium ſunt ſecuta. Tum verò prim... omnium Daniel de reſurrectione egit apertiùs; quem ſecutus eſt & Ezekiel.

Hinc incipiunt Sapientes, quos חכמים vocant, qui humanitùs, non divinitùs inſtructi, Prophetis, ſed impari authoritate, ſucceſſerunt. Hi verò ex Daniele doctrinam reſurrectionis vitæque futuræ propalàm, & apud univerſam Judæorum multitudinem promulgarunt; donec tandem circa Macchabaica tempora ea doctrina pridem è latebris educta, inter popularis religionis principia, ipſosque fidei Judaicæ articulos locum obtinuerit, ut ex eorum temporum annalibus manifeſtum eſt: Vid. 2. Macc. 7. v. 9, 23, 26. coll. Heb. 11. 35.

(XII.) Si cauſam quæris, cur ab exilio primùm Babylonico doctrina hæc arcanis Judæorum eruta, in apricum prolata fuerit, rationem ſatis ingenioſam atque *Ubi ſuprà.* accommodam reddit Grotius. Nempe grave tum periculum imminebat, ne gens Judaica ſolita ea tantùm audire, quæ in ſenſum caderent, ablato imperii ſui ſplendore, gemens ſub externo dominatu, damni, cruciatûs, mortis denique metu ſollicita, à veri Dei cultu deficeret: adeoque planè neceſſarium erat, ut populus adversùs tentamenta præ-

præmuniretur; quod fieri ſatis non poterat, niſi palàm Dei causâ morientibus propoſitâ ſpe vitæ melioris. Nec fructu ſuo caruit ea doctrina. Hâc enim κρείττονος ἀναστάσεως ſpe animati Macchabaicis temporibus quamplurimi præ legis ſtudio exquiſitiſſimas mortes pertulerunt, ut Macchabæorum hiſtoria nos docet & à Scriptore Epiſtolæ ad Hebræos loco modò laudato annotatum eſt. Huic & altera addi poſſit ratio non contemnenda, quòd ſcilicet Evangelii tempora tum appropinquabant: hanc autem οἰκονομίαν & hunc ordinem in diſpenſando miſericordiæ ſuæ fœdere tenuit Dominus, ut quò propiùs temporis progreſſu ad plenam exhibitionem accedebatur, eò majoribus illud revelationis incrementis illuſtraret, majorque indiès lucis amplitudo ſe exereret, donec tandem, nubibus omnibus diſcuſſis, Sol juſtitiæ Chriſtus univerſum terrarum orbem ad plenum illuminavit. Quam rationem etiam Grotius ipſe alibi expreſſit: *Cùm jam, inquit, appeteret tempus melioris fœderis, voluit Deus per Prophetas & Sapientes venturo Soli auroram quandam præmittere præviam.* Quò iterùm reſpexit, cùm omne tempus poſt reditum ex Babylone aptiſſimâ certè appellatione *veſtibulum Evangelii nuncupavit.*

Diſcuſ. p. 144.

In Annot. ad Eph. 2. *v.* 12.

(XIII.) (3) Ex ſolutione prioris nova oritur quæſtio: quo ſcilicet ſenſu Chriſtus vitam atque immortalitatem in lucem produxiſſe dicatur, 2. Tim. 1. 10. cùm ex antedictis pateat, doctrinam futuræ vitæ inter Judæos multis ante Chriſtum annis communiter receptam fuiſſe?

Reſp. 1. Textus hic forſitan intelligi poſſit de gentibus Evangelio illuminatis, quas priùs fuiſſe τῆς ἐπαγγελίας ἐλπίδα μὴ ἔχοντας καὶ ἀθέους ἐν τῷ κόσμῳ diſertè teſtatur Apoſtolus Eph. 2. v. 12. Atque in hunc ſenſum manifeſtè inclinant verba immediatè ſequentia v. 11. εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος (N. B.) ἐθνῶν. Dices: At fuerunt inter ipſas gentes, qui de vita poſt hujus conſpicuæ vitæ interitum ſpem habebant aliquam. Fateor: quin & Gentes ferè omnes moratiores, ipſasque adeò barbaras opinio quædam de immortalitate animarum ac veluti fama pervaſerat. Interim: 1. Non pauci ex ipſis Philoſophis aliter ſenſerunt. Epicurus & ejus de grege porci qui erant, futuram vitam planè deridebant. Imò & Ariſtoteles ipſe de animæ immortalitate vel nihil omninò vel obſcurè ſaltem ſcripſit. 2. Qui huic dogmati vel imprimis favere videbantur, multum de eo hæſitarunt, illudque opinati ſunt potius quàm crediderunt. Teſtimonia hâc de re appoſitiſſima videre eſt apud Gro-

Vide Grotium in Annot. ad l. 1. de ver. Rel. Chriſt. p. 38, 39.

Grotium in annot. ad lib. 2. de verâ Rel. Chriſt. p. 54. 3. in re ipsâ explicandâ variæ erant diſcrepantes eorum ſententiæ. Stoici animas putabant manere, ſed non ultrà quàm ad tempus ἐκπυρώσεως. Pythagorici μετεμψύχωσιν propugnarunt, de qua poeta quidam:

Morte carent animæ, ſemperque priore relicta
Sede, novis domibus vivunt, &c.

Et

——— Muta ferarum
Cogit vincla pati, truculentos ingerit urſis,
Prædonesque lupis, fallaces vulpibus addit.
Atque ubi per varios annos per mille figuras
Egit, lethæo purgatos flumine tandem
Rurſus ad humanæ revocat primordia formæ.

Platonici demùm (diviniſſima Philoſophorum ſecta) veluti relationem quandam ſtatuerunt, animasque hominum perpetuis vicibus nunc beatas nunc verò miſeras fieri. Ut verè de Philoſophis generatim Juſtinus Martyr in colloquio cum Tryphone: Οὐδὲν οὖν ἴσασι περὶ τούτων οἱ φιλόσοφοι, οὐδὲ γὰρ ὅ τί ποτέ ἐστι ψυχὴ, ἔχουσιν εἰπεῖν. i. e. *Nihil horum nôrunt Philoſophi: neque vel ſit anima valent dicere.* 4. Denique qui inter

p. 222. Edit. Morell. Pariſ. 1636.

gentes de vita futura nonnihil locuti ſunt, uni tantùm hominis parti, animæ ſcilicet, eam reſtringebant; de corporis reſurrectione ne ſomniantes quidem. Unde legimus, Paulum Apoſtolum, Athenis de reſurrectione diſputantem, à Philoſophis, tanquam rem abſurdam narrantem, ſannis ac ludibriis exceptum fuiſſe. Act. 17. 18, 32.

(XIV.) *Vide Grot. in Mat.* 5. 20.

2. Interim tamen verba citati textus ipſis etiam Judæis jure aptari poſſe manifeſtum eſt. Huic enim doctrinæ, quâ ab ipſis cognita erat, lucem attulit Chriſtus triplicem.

(1) Lucem peremptoriæ deciſionis. Nimirum ſicuti inter Gentium Philoſophos immortalitatem animarum alii aſſerebant, alii negabant; ita etiam apud Judæos dogma tanti ad pietatem momenti erat τῶν ἀμφισβητουμένων. Ajebant Phariſæi, ſed negabant Sadducæi; quippe nihil recipientes, niſi quod totidem verbis in Sacris Scripturis expreſſum reperirent: Phariſæis contrà fermè nihil afferentibus, quo probarent quod contenderent, præter Cabalæ ſeu traditionis authoritatem. Poterant quidem Phariſæi locum Danielis adducere, neque ejus authoritatem aſpernari auſi fuiſſent Sadducæi; (illos enim præter Pentateuchum, cæteros omnes Prophetas repudiâſſe, ſpiſſum eſſe errorem ex Joſephi Hiſtorici verbis malè intellectis natum,

natum, liquido, mea quidem ſententia demonſtravit magnum illud literarum lumen Joſephus Scaliger.) Sed locus unicus isque talis, qui ſub luxuriantis prophetici ſtyli prætextu facilè eludi poterat, & de liberatione tantùm ex Babylonica captivitate intelligi, argumentum erat pertinacis Sophiſtæ ori occludendo haud ſufficiens. Inter diverſæ igitur ſcholæ certamina fluctuantibus multorum animis, doctrinam de reſurrectione, & futuro ſæculo tradebat Chriſtus, Prophetarum Princeps, verbis diſertiſſimis, idque Dei nomine, eamque tanquam rem certam minimeq; dubiam publicè omnibus annuntiabat. *Conſule Grot. in locum.*

(2) Addidit etiam huic doctrinæ Chriſtus lucem claræ ac dilucidæ explicationis. Quippe naturam futuræ vitæ etiam ipſi Judæorum Magiſtri in plerisque turpiter ignorarunt. Cujus rei teſtis eſt locupletiſſimus Maimonides ipſe, qui in explicatione capitis 10. tractatus Sanhedrim initio ſic (vertente Pecockio noſtro) loquitur: *Scias eorum, qui legem amplectuntur, ſententias, de beatitudine quam aſſecuturus eſt homo mandata iſta, quæ præcepit nobis Deus, per manus Moſis Doctoris noſtri præſtando, & de miſeria, quæ nos ob earum transgreſſionem conſequetur, pro diverſitate intellectuum valde diſcrepare: quin & multùm in hac materia confundi intellectus, adeò ut vix* (XV.)

reperias quempiam cui hoc argumentum liquidò innotuerit; imò haudquaquam reperies de eo ſermonem ab aliquo liberiùs inſtitutum, qui non ſit admodum confuſus. Ut quod de ſequioris ævi Rabbinis, qui poſt Maimonidem vixerunt, pronuntiat eruditiſſimus Pocockius, de iis etiam, qui ipſum longè anteceſſerunt, haud minus verè dici poſſit, quod ſcilicet, *Haud aliud fere reperias, de quo pluribus eorum inter ſe conveniſſe aſſeras, quàm credendum & expectandum eſſe aliquid, quod reſurrectio audiat, de re ipſa ſingulis fere diverſa aſſerentibus, &c.* De impiorum exitu res erat, ut & hodie eſt, planè incerta: alii reſurrecturos credebant, aliis contradicentibus. Quod ad piorum felicitatem attinet, credebant multi eam fore diuturnam quidem, at non æternam. Deinde felicitatem illam craſſam, terrenam, atque ex bonorum corpori ſervientium affluentiâ conflatam ſomniârunt. Quemadmodùm enim nunc dierum Thalmudiſtæ epulas ſibi fingunt, in quibus Behemothum & Leviathanem & Bariuchne bovem, piſcem, avem ſint eſitaturi; (de qua fabula vide Buxdorfium cum Judæis bellè ludentem) ita Chriſti quoque tempore Judæi vitam quidem poſt hanc felicem, ſed huic noſtræ ſimilem, animo conceperunt. Unde Joſephus Eſſenorum ſententiam (ſectæ inter Judæos πνευματικωτάτης) exprimens de futuri ſæculi

Not. Miſcell. cap. 6. *p.* 87, 88.

Syn. Judaic. c. 36. *p.* 535.

Ἁλωσ. *l.* 2. *c.* 12.

ſæculi felicitate, iisdem fere verbis utitur, quæ olim apud Græcos de fortunatis inſulis canebantur. Nam bonis dari ait *τὸν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαιταν καὶ χῶρον οὔτε ὄμβροις, οὔτε νιφετοῖς, οὔτε καύμασι βαρυνόμενον, ἀλλὰ ὃν ἐξ ὠκεανοῦ πραῦς ἀεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει.* Hinc nata erat captioſa iſta Sadducæorum interrogatio Chriſto propoſita, de muliere, quæ ſeptem fratres ſucceſſivè maritos habuit, cuinam iſtorum poſt reſurrectionem denuò reddenda eſſet, Matt. 22. 28. Nimirum Sadducæi, Phariſæorum Antagoniſtæ, à Chriſto credebant doceri reſurrectionem ex iisdem hypotheſibus, quibus nitebantur Phariſæi. Si autem inter alias corporis voluptates, etiam conjugii uſum in futura vita manſurum exiſtimârunt. Hæc tam craſſa, tam caliginoſa, clarâ ac ſpirituali luce donavit Chriſtus; de pœnis impiorum apertè agens, piorumque præmia ſtatuens non tantùm diuturna, ſed & æterna: & quidem non qualiacunque, ſed quæ in Angelorum conſortio, Deique ipſius conſpicuâ ac beatificâ viſione ac fruitione conſiſterent.

(3) Denique, quod omnium maximum eſt, attulit Chriſtus huic doctrinæ lucem firmæ obſignationis, multis magniſque miraculis fidem ejus hominibus faciendo, in quibus maximum (XVI.)

illud

illud erat, quod mortuos in vitam palàm revocaverit, ipſeque ſe, poſt mortem obitam, vivum multis oſtenderit. Quo facto nihil ab æquis animis ad hanc rem confirmandam ampliùs deſiderari poterat. Jam enim evidenter conſtabat, *ſtatutum eſſe diem, quo juſtè judicaturus eſt (Deus) orbem terrarum per eum virum, quem definiit; fide ejus rei palàm facta omnibus, illo ex mortuis ſuſcitato*, ut ſolidè argumentatur Apoſtolus, Act. 17. 31.

(XVII.) Quarto atque ultimo in loco quæri fortaſſe poteſt: quomodo per legem non potuiſſent ad veram juſtitiam adduci Judæi, qui futuræ vitæ ſpem ex lege concepiſſent?

Reſp. Præterquam quod ſpes iſta vacillans admodùm & confuſa erat, illud imprimis in cauſa fuit, quòd Judæi in externa legis juſtitia; cui nunquam erat promiſſa, vitam hanc æternam quærebant. Hinc enim factum fuit, ut hâc ſpe ad veram illam ac Deo dignam pietatem adducti non eſſent; quippe arbitrati, alterâ illâ corporali legis juſtitiâ ſe felicitatem iſtam adepturos. Perniciosum hunc Judæorum errorem notavit Chriſtus ipſe Joh. 5. v. 39. Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. Per αἱ γραφαὶ hîc etſi intelligi poſſint omnia V. T. ſcripta, pecu-

Vide Grot. in Locum atq; etiam Maldonatum.

peculiariter tamen deſignari videntur ſcripta, & lex Moſis, ut colligere eſt ex v. 45, 46. Senſus ergò eſt: Plus æquo legi Moſis tribuitis; exiſtimatis enim legis præcepta obſervantibus promitti vitam æternam, atque directè eam vitam illis libris contineri. At verò ſi ſcripta iſta non tantùm legitis, ſed & attento animo expenditis (hoc enim ſignificat ἐρευνᾶτε) facilè agnoſcetis, ea vobis me quaſi digito oſtendere, vosque ad me dirigere, tanquam fontem ac datorem hujus vitæ, atque ad ſpiritualem illam juſtitiam, quam ego doceo, ut unicam vitæ ejusdem adipiſcendæ viam.

Ac profectò magna erat Judæorum perverſitas, quod in promiſſis Moſaicis myſterium agnoſcentes, ipſi tamen præceptorum literæ mordicùs adhæſerint; cùm facilè videre potuiſſent, inter literam promiſſi & literam præcepti, & è contra inter ſpiritum promiſſi & præcepti σχέσιν eſſe prorſus neceſſariam.

Atque hæc de defectu in lege Moſis gratiæ auxiliaris externæ, promiſſis ſcilicet vitæ æternæ dicta ſunto.

CAPUT

CAPUT XI.

Altera Legis Moſaicæ infirmitas, quòd Spiritûs S. dono caruerit. Loca quædam illud ipſum teſtantia explicantur. Solvuntur etiam ea de re Quæſtiones duæ. Oſtenditur, Apoſtolum juſtificationem ex Evangelio, oppoſitè ad Legem, adſtruere apodictico argumento à donis illis Spiritûs S. conſpicuis, quæ fidem Evangelii in primæva Eccleſia paſſim ſequebantur. Lux inde affertur Grotii obſervationi ſatis frequenti Spiritum ſcil. Sanctum in N. Teſt. poſt fidem poni.

(I.) REſtat ut breviter agamus de altero illo in Lege gratiæ auxiliaris defectu, auxilii nimirum interni, h. e. doni Spiritûs Sancti. Sanè erat impoſſibile, ut ad Spiritualem juſtitiam adducerentur homines per eam legem, quæ ipſis nullum Spiritûs auxilium vel promiſerit vel dederit. Absque enim divinâ illâ ac potente Spiritûs S. vi atque efficaciâ fieri omnino non poteſt, ut quis à vitiis purgetur, aut à dominatrice, vi ac tyrannide peccati liberetur; nedum ut ad egregiam illam ſanctitatem, ad opera illa verè Heroica, quæ tanto

tanto præmio, quantum eſt æternæ vitæ donum, aliquatenùs conveniant, alacri conſtantique animo feratur.

De hoc fœderis Moſaici maximo defectu paſſim etiam loquitur Apoſtolus. Nimirum hoc nomine miniſterium Legis appellat διακονίαν γράμματος, 2. Cor. 3. 6. quia ſcil. miniſtratio erat mere externa, non tantùm ex præceptis externis & carnalibus conflata, ſed omni internâ ἐνεργείᾳ atque efficaciâ prorſus vacua. In hunc ſenſum ſe pleniùs explicat, verſ. 7. cùm de lege iterùm dicit, quod ſit διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις, *miniſterium mortis in literis poſitum atque informatum lapidibus:* dicitur enim Lex miniſterium in literis poſitum & informatum lapidibus, tum quia præcepta ejus erant maximam partem externa; tum imprimis quod exteriùs tantùm propoſita erant, nulla ſpiritûs vi atque efficaciâ comitata, quæ ad interiorem hominem atque ad ipſum cor penetraret. Evangelium contrà hoc ornat elogio, quod ſit διακονία πνεύματος, verſ. 6. *miniſterium Spiritûs;* quia ſcil. præcepta ejus ſint tum ſuâ naturâ ſpiritualia, tum imprimis magnâ ſpiritûs vi atque efficaciâ interiùs in cordibus hominum impreſſa atque inſculpta. Apoſtolum enim cum Evangelium appellat διακονίαν πνεύ- (II.)

πνεύματ☉, non modò genium ac naturam ipſius Evangelicæ doctrinæ, (ut multi putant) ſed & vim hanc divini Spiritûs ipſam individuo nexu comitantem reſpicere luce clarius eſt, ex loco illo, 2. Cor. 3. 3. ubi de Evangelio à Corinthiis ipſius miniſterio fide accepto dicit Apoſtolus, quod ſit ἐπιςολὴ Χριςοῦ ἐγγεγραμμένη, οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι Θεοῦ ζῶντ☉, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. *Epiſtola Chriſti inſcripta, non atramento, ſed Spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, ſed in carneis tabulis cordis.* Quæ poſteriora verba manifeſte alludunt ad diſcrimen inter miniſterium Legis & Evangelii in hoc præcipuè poſitum, quod Lex exteriùs tantùm data ſit, ac Scriptis tabulis conſignata; Evangelium verò interiùs adminiſtratum, ac Spiritu Dei vivi in ipſis hominum cordibus inſcriptum. In hunc etiam ſenſum proculdubiò interpretandus eſt Apoſtolus, Rom. 8. 2. cùm de Evangelio, oppoſitè ad Legem, (de qua capite præcedente fusè egerat) locutus, vocat illud νόμον τοῦ πνεύματ☉ τῆς ζωῆς ἐν Χριςῷ Ἰησοῦ, *Legem ſpiritûs vitæ ſeu vivificantis in Chriſto Jeſu.* Hîc enim τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς non reſpicere ipſam legis Evangelicæ naturam ſpiritualibus præceptis atque ad ſpiritum hominis penetrantibus conſtantem (quod video nonnullis pla-

placuiſſe) manifeſtum eſt; quia Spiritus ille dicitur eſſe non in ipſa Lege Evangelica, ſed in Jeſu Chriſto, ſcil. tanquam capite, atque ab eo in eccleſiam corpus ejus derivatus. Dicitur autem (ni fallor) Evangelium lex hujus ſpiritûs, quia tum in Evangelio promiſſus ſit, tum illud individuo nexu comitetur. Ad hæc per Spiritum ipſius Chriſti, non per nudam Evangelii doctrinam liberari homines à lege peccati ac mortis, niſi volumus apertè Πηλαγιανίζειν, omninò fatendum eſt. Quid, quod ſi hæc interpretatio admittatur, Lex Moſis, quà moralia præcepta continet, perinde atque Evangelium dici poſſit miniſterium ac Lex ſpiritûs; cùm, teſte Apoſtolo, Rom. 7. 14. ſua ſit natura πνευματικὴ ſpiritualis, & ſpiritualem juſtitiam doceat. His omnibus clariſſimam lucem affert locus ille, Gal. 3. v. 14. ubi κατάρᾳ τȣ̃ νόμȣ maledictioni Legis, de quâ mentionem fecerat verſu præcedente, opponit Apoſtolus εὐλογίαν τȣ̃ Ἀβραὰμ benedictionem Abrahami, eamque benedictionem exponit per ἐπαγγελίαν τȣ̃ πνεύματος promiſſum ſpiritûs, ſeu ſpiritum promiſſum. Promiſſum igitur Spiritûs Sancti magnum eſt illud fœderis Evangelici privilegium, in quo ejus ἐξοχὴ ſupra Legem ac ſumma excellentia præcipuè ſita ſit. Pro coronide adjiciam teſti-

monium Sancti Johannis Evangelii ejus, cap. 1. verſ. 17. *ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο*: Ubi (ut notat Grotius) in transcurſu confodit Apoſtolus dogma Ebionis Jeſum Moſi poſthabentis jam ipſius tempore eccleſiæ Chriſti nimis notum. Ἀλήθεια autem opponitur umbris Legis: χάρις præcipuè eſt copia illa Spiritûs paſſim in Chriſtianos effuſa, ſtatui veteris legis incognita: Druſio enim, qui χάρις hîc non per חן ſed חסד *benignitas, h. e. gratuitus Dei favor*, exponendum cenſet, repugnant verba, verſ. 14, & 15. quæ de gratia illa, quâ plenus eſt Chriſtus, quæque ex ejus plenitudine in nos dimanat, apertè loquuntur.

(III.) Jam hîc etiam quæſtionem unam & alteram ſolvendam exhibebimus.

(1) Primò quæritur: An nullum omnino extet in Lege Moſis Spiritûs Sancti promiſſum?

Reſp. Legem, ſi per eam intelligas pactum in monte Sinai factum, & Mediatore Moſe populo Iſraelitico datum, (quæ, ut modo diximus, eſt maximè propria ac genuina ipſius in Paulinis epiſtolis notio atque acceptio) nullum Spiritûs Sancti promiſſum continere manifeſtum eſt. Si, inquam, per eam intelligas pactum in Sinai factum; quia in

in Hagiographis & Scriptis propheticis, quæ nomine Legis & Veteris Teſt. laxiùs ſumpto non raro veniunt, de Spiritu Sancto tum ex gratia divina promiſſo tum precibus hominum impetrato paſſim legimus. Imo & in Moſaicis ſcriptis, licet non in ipſo Moſaico fœdere, promiſſum (ni fallor) ſatis clarum de gratia Spiritûs Sancti Iſraelitis à Deo danda reperire eſt. Ejusmodi certè eſt illud, Deut. 30. verſ. 6. *Circumcidet Jehova Deus tuus animam tuam & animam ſeminis tui, ad diligendum Jehovam Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Etenim circumciſionem cordis, præſertim ejusmodi, qua ad Deum toto corde diligendum homines præparentur, non ſine magnâ Spiritûs Sancti vi atque efficaciâ fieri poſſe, apud omnes, qui à Pelagio diverſum ſentiunt, in confeſſo eſt. Sed hoc etiam ad Evangelicam juſtitiam pertinebat, quam ſub cortice externorum rituum & ceremoniarum latitantem primùm Moſes ipſe, dein Prophetæ alii digito quaſi commonſtrarunt. Juſtitia enim fidei, quæ in Evangelio πεφανέρωται, olim erat ὑπὸ τȢ͂ νόμȢ καὶ τῶν προφητῶν μαρτυρȢμένη, ut diſertè affirmat Apoſtolus Rom. 3. 21. Dixi autem exertè hanc Spiritûs Sancti promiſſionem in ipſo Moſaico fœdere non haberi. Addam aliquid amplius, partem eam fuiſſe N. Teſtamenti, ab ipſo Moſe promulgati,

 Nam

Nam fœdus cum Judæis ſancitum, Deut. 29. & ſeq. (in quo hæc verba reperiuntur) planè diverſum fuiſſe à fœdere in monte Sinai facto, adeoque renovationem continuiſſe pacti cum Abrahamo initi, h. e. fœderis Evangelici tùm temporis obſcuriùs revelati, multis argumentis demonſtrari poteſt.

(1) Diſertè dicitur, cap. 29. verſ. 1. verba, quæ ibidem ſequuntur, fuiſſe *verba fœderis, quod Deus præcepit Moſi, ut pangeret cum Iſraelitis, præter fœdus illud, quod pepigerat cum illis in Chorebo.* Qui renovationem tantùm hîc intelligunt fœderis in monte Sinai facti, nugas agunt, quin & textûs ipſius apertiſſimis verbis contradicunt. Neque enim verba fœderis in Sinai facti repetita ac renovata ullo ſenſu dici poſſunt verba fœderis, quod Deus ſancivit præter illud, quod in monte Sinai pepigerat.

(2) Diſertè dicitur, hoc fœdus idem prorsùs fuiſſe cum eo, quod Deus juramento ſanciverat cum Iſraelitici populi majoribus, Abrahamo puta, Iſaaco & Jacobo: ejusdem cap. 29. v. 12, 13. Quod fœdus ipſum Evangelicum fuit obſcuriùs revelatum, ipſo Apoſtolo Paulo interprete, Gal. 3. 16, 17.

(3) Nonnulla hujus fœderis verba citat Paulus, ut verba fœderis Evangelici, quæ fidei juſtitiam manifeſtò præ ſe ferant. Vide Rom. 10. 6. & ſeq. coll.

coll. Deut. 30. 11. & ſeq. Haud me fugit eſſe nonnullos, qui ſtatuunt, hæc Moſis verba ab Apoſtolo ad fidei juſtitiam per alluſionem tantùm accommodari; ſed fidem non faciunt, cùm Paulus verba iſta manifeſtò alleget, ut ipſiſſima verba juſtitiæ fidei, h. e. fœderis Evangelici, in quo juſtitia iſta revelatur. Atque ut verum fatear, ſemper exiſtimavi, alluſiones iſtas (ad quas confugiunt quidam, tanquam ad ſacrum ſuæ ignorantiæ aſylum) plerumque aliud nihil eſſe, quàm Sacræ Scripturæ abuſiones manifeſtas. Sed non neceſſe erat, hoc ſaltem in loco, ut tali *κρησφυγέτῳ* uterentur.

Nam (4) Quæcunque in hoc fœdere continentur, in Evangelium mirè quadrant.

1. Quod ad præcepta attinet, præſcribuntur hîc ea tantùm, quæ ad mores pertinent, & per ſe honeſta ſunt, illorum rituum, qui, ſi verba ſpectes, pueriles videri poſſent, quorumque totum fœdus legale ferè plenum eſt, nullà factâ mentione. Addas: totam illam obedientiam, quæ hîc requiritur, ad ſincerum ſedulumque ſtudium Deo in omnibus obediendi referri, vid. cap. 30. v. 10, 16, 20.

2. Ad promiſſa quod ſpectat, plenam hîc omnium peccatorum, etiam graviſſimorum, remiſſionem poſt peractam pœnitentiam repromittit Deus,

cap. 30. verſ. 1, 2, 3, 4. quæ gratia in fœdere legali nuſpiam conceſſa eſt, ut ſuprà fuſiùs oſtendimus. Deinde gratia Spiritûs Sancti, quâ corda hominum circumcidantur, ut Jehovam diligant ex toto corde atque ex tota anima, hoc in loco, de quo agimus, (nempe prædicti capitis verſ. 6.) clarè promittitur. Hui! quàm procul ab uſitata Moſaicorum ſcriptorum venâ!

(5) Fœdus illud, de quo prædixit Jeremias cap. 31. verſ. 31. & ſeq. fœdus eſſe Evangelicum, negarit Chriſtianus nemo; cum divinus Auctor epiſtolæ ad Hebræos idipſum expreſsè doceat, cap. 8. v. 8. & ſeq. Jam quæ de pacto iſto prænuntiat Propheta, omnia huic fœderi Moabitico ad amuſſim reſpondent. Appellat ſuum fœdus Jeremias fœdus novum, ab eo, quod cum Majoribus populi Iſraelitici Ægypro exeuntibus pepigerat Deus, omninò diverſum: idem etiam de Moabitico fœdere dicit Moſes. Cauſam reddit Jeremias, cur novum Deus pactum, Sinaiticum aboliturus, molitus fuerit, nempè quod Iſraelitæ, præpotentiore gratiâ deſtituti, Sinaiticum illud irritum feciſſent, præceptis ejuſdem non obtemperando, verſ. 32. Eandem cauſam & Moſes manifeſtè deſignat. *Nondum (inquit) dederat vobis Jehova mentem ad cognoſcendum, & oculos ad videndum, & aures ad audiendum uſque ad diem hunc,* Deut.

29.

29. verſ. 4. Q. d. *Pactum priùs vobiscum pepigerat Deus, in quo voluntatem ſuam præceptis, tùm promiſſis, tùm minis, tùm denique miraculis omne genus ſatis ſuperque communitis, vobis ipſis patefecerat. Sed vidit fœdus illud parum vobis profuiſſe, vidit vobis opus eſſe efficaciore adhuc gratiâ, quâ nempè corda veſtra circumcidantur, &c. ideoque novum fœdus meditatur, in quo gratiam illam efficaciſſimam vobis adſtipulaturus ſit.* Eandem autem cordis circumciſionem proculdubiò deſignant verba Jeremiæ, verſ. 33. prædicti capitis: *Indam legem meam menti eorum, & cordi eorum inſcribam eam.* Porrò remiſſio iſta omnium peccatorum, quæ pœnitentibus promittitur à Moſe, Deut. 30. verſ. 1. & ſeq. à Jeremia etiam clarè exprimitur prædicti, cap. verſ. 34. *Ero propitius iniquitatibus eorum, & peccatorum ipſorum, & transgreſſionum ipſorum non recordabor ampliùs.* Denique Jeremias claritatem oſtendit adeoque facilitatem præceptorum, quæ in novo ſuo fœdere continebantur, ob quam Dei populo non opus eſſet laborioſâ disquiſitione, aut exactiori diſciplinâ, ut præcepta iſtius fœderis cognoſcerent implerentque, ejusdem capitis v. 34. Idem Moſen quoque voluiſſe manifeſtum erit, ſi verba ejus Deut. 30. v. 11. & ſeq. cum iis, quæ Apoſtolus ad eundem locum diſſerit, Rom. 10. v. 6. & ſeq. accuratiùs

tiùs perpenderis. Mihi certè clara videntur omnia. Sextò ac poſtremò, ut res hæc tota extra omnem controverſiæ aleam ponatur, ipſi Hebræorum Magiſtri ea, quæ Deut. 29. & deinceps continentur ad Meſſiæ tempus omninò referenda cenſuerunt. Teſtem advoco fide digniſſimum P. Fagium, qui ad Deut. 30. v. 11. hæc annotat: *Diligenter obſervandum eſt, ex conſenſu Hebræorum, caput hoc ad regnum Chriſti pertinere. Unde etiam Bachai dicit, hoc loco promisſionem eſſe, quòd ſub Rege Meſſiah omnibus, qui de fœdere ſunt, circumciſio cordis contingat, citans Joelem* cap. 2. 28. Fagio conſentit Grotius in ejusdem capitis v. 6.

In his ideò prolixiùs immorati ſumus, tùm ut vel hinc manifeſtum fieret, omnia quæ in Moſaicis ſcriptis continentur, ad Fœdus Moſaicum, propriè ſic dictum, nequaquam pertinere, adeoque quàm vera ac prorſus neceſſaria ſit diſtinctio Auguſtini (de qua aliquoties jam dictum eſt) legem veterem *κυρίως* ſumptam ad ſolum pactum in monte Sinai factum reſtringentis: tùm imprimis, ut exinde etiam clarè eluceret, optima ac ſapientiſſima Dei *οἰκονομία*, quam in diſpenſando gratiæ ſuæ fœdere uſurpare viſum ipſi fuerit. Pepigerat Deus cum Abrahamo Fœdus illud gratioſum multis ante latam legem annis; cui

cui poſtea placuit ipſi ſuperaddere pactum aliud, multis, iisque operoſis, ritibus ac ceremoniis conflatum, quibus rudem & carnalem Abrahami poſteritatem, recens ex Ægypto eductam, adeoque paganicis ritibus ac ſuperſtitionibus nimis addictam, in officio contineret, i. e. ab Ethnicorum idololatrico cultu arceret. Quod optimè expreſſit Tertullianus (adverſ. Marcion. 2.) his verbis: *Sacrificiorum onera & operationum & oblationum negotioſas ſcrupuloſitates nemo reprehendat, quaſi Deus talia propriè ſibi deſideraverit, qui tam manifeſtè exclamat: quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? & quis exquiſivit iſta de manibus veſtris? ſed illam Dei induſtriam ſentiat, quæ populum pronum in idololatriam & transgreſſionem ejusmodi officiis religioni ſuæ voluit adſtringere, quibus ſuperſtitio ſæculi agebatur, ut ab ea avocaret illos, ſibi jubens fieri quaſi deſideranti, ne ſimulacris faciendis delinquerent.* Conf. Gal. 3. 19. Sed prævidens ſapientiſſimus Deus, fore, ut hoc ipſius propoſitum populus obtuſi pectoris non intelligeret, poſt latam iſtam carnalem legem, præcepit Moſi, ut Iſraelitis novum fœdus promulgaret, ſeu potiùs ut vetus illud, cum Abrahamo ante multos annos initum, (quod ſpiritualem imprimis juſtitiam exigebat, & gratiâ ac miſericordiâ plenum erat) renovaret. Ut hinc tandem cognoſce-

rent Judæi, pactum Abrahamiticum etiam poſt latam legem ritualem adhuc viguiſſe, adeoque pro fœdere habendum fuiſſe, cui unicè ſalus ipſorum inniteretur. Conf. Gal. 3. 17. Quis hîc cum Apoſtolo non exclamet, Ω βάθος πλȣ́τȣ καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεȣ̃. Rom. 11. 33. Sed hæc obiter etſi haudquaquam fruſtrà: Pergo:

(IV.) (2) (2) Hinc ſolvi poſſit & altera quæſtio, an ſcilicet Spiritus Sanctus V. Teſtamenti temporibus datus fuerit?

Reſp. Omninò: neque enim aliàs tot viros pios ac ſanctos ſub lege Moſis fuiſſet reperire. Sed (1) datus erat Spiritus ſub lege quidem, at non ex lege; quippe hæc gratia mutuò erat accepta ac ſumpta de gratiâ Evangelicâ. Hinc Spiritus promiſſus dicitur à Paulo in eo, quem modò laudavimus, loco ἐυλογία Ἀβραὰμ benedictio Abrahami, non Moſis Gal. 3. 14. quia ſcilicet ingens hoc beneficium ex promiſſo Abrahæ facto, non ex Moſaico fœdere, i. e. ex Evangelio, non ex lege effluxit.

(V.) (2) Deinde, etſi Spiritum ſuum largitus eſt Deus ipſum rogantibus tàm ſub veteri, quàm ſub novo Teſtamento, magno tamen diſcrimine id factum fuit. Legis enim temporibus dedit Dominus Spiritûs ſui gratiam parcè admodùm ac reſtri-

reſtrictè, ſub Evangelio largiter atque effuſiſſimè; Hinc tempore N. Fœderis dicit Deus οὐκ ἐκ μέτρου δίδοναι non admetiri, ſed effundere Spiritum, primùm in caput Chriſtum, deinde in Eccleſiam corpus ejus, Joh. 3. 34. Jam enim Spiritum ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως Tit. 3. 6. vide & Joh. 7. 38. Actor. 2. 17. Hûc etiam refero locum illum S. Johannis ſatis celebrem Joh. 1. 16. ubi qui ſub Evangelio vivunt, dicuntur ἐκ τοῦ πληρώματος Χριστοῦ accepiſſe χάριν ἀντὶ χάριτος *gratiam ſuper gratiam*, *h. e. gratiam abundantem*, *ſive gratiam gratiâ cumulatam.* Sic enim verba illa interpretanda eſſe cenſeo; ut hîc χάρις ἀντὶ χάριτος idem planè ſit, quod Siracides χάρις ἐπὶ χάριτι dixit cap.26.18. χάρις ἐπὶ χάριτι γυνὴ αἰσχυντηρὰ καὶ πιστὴ *gratia cumulata eſt pudica & fidelis uxor:* q. d. pudicitia quidem in uxore magna eſt Dei gratia, ſi autem acceſſerit & fidelitas, talis uxor gratiâ cumulata eſt, quippe cujus pudicitiæ, theſauro ex ſe ſatis amplo, fidelitas etiam, rara mulierum virtus, quaſi in cumulum addatur. Negat quidem Beza ſe reperîſſe unquam hanc particulam ἀντὶ ita uſurpatam ab idoneo aliquo Autore. Sed opportunè huic occurrit nobiſque ſuccurrit Davenantius noſter, qui meminit ab amico ſuo doctiſſimo Dunæo hunc uſum hujus præpoſitionis obſervatum fuiſſe

De Juſt. actuali c. 61. p. 614.

fuiſſe apud Theognidem hiſce verſiculis:

> Τεθναίμην δ' ἐι μή τι κακῶν ἀμπαῦμα μεριμνῶν,
> Εὑροίμην, δοίης τ' ἀντ' ἀινῶν ἀνίας.

> *Moriar, ſi nullum levamentum malarum curarum invenero, dederisque calamitates ſuper calamitates.*

(VI.) Objiciet hîc fortaſſe aliquis, extitiſſe ſub lege nonnullos Spiritûs Sancti donis inſtructiſſimos, quibuscum vel pauci vel nulli in Eccleſia Chriſtiana ſint conferendi, quo in cenſu fuerunt Moſes ipſe, David, ac Prophetæ omnes.

Reſp. 1. Horum numerus perpuſillus erat; non autem quid in paucos gratiæ contulerit Dominus, hîc quæritur; ſed quam erga populum Judaicum ordinariam diſpenſationem ſecutus ſit: 2. Paucis iſtis ſub lege evaſerunt quamplurimi ſub Evangelio donis Spiritûs Sancti atque admirabili vitæ ſanctitate pares, imò longè ſuperiores; quo in numero fuerunt Apoſtoli ac plerique primorum temporum Chriſtiani. 3. Nunquam tanta ullis tunc contigit Spiritûs S. gratia, quæ non ſæculi obſcuritatem ac ſtatum infantilem aliquâ ex parte reciperet. Hinc qui inter Prophetas V. Teſtamenti primas tenuerunt τῷ μικροτέρῳ ἐν βασιλείᾳ τῶν ὐρανῶν ab

ipſo

ipſo Chriſto poſtponuntur, Matth. 11. 11. Nimirùm amplitudine ac perſpicuitate revelationis & notitiæ de liberatione humani generis: namque id ante Johannem myſterium fuit, Johannis tempore cœpit illuceſcere, poſt Chriſti paſſionem & reſurrectionem & miſſum Spiritum Sanctum meridianâ luce clarius patuit: confer Matt. 13, 17. 1. Pet. 1. 10, 11, 12.

(3) Denique, (quod quæſtioni propoſitæ, quâ argumentationem Apoſtoli ſpectat, plenè, imò cumulatè ſatisfacit,) etſi datus erat olim in & ſub lege Spiritus Sanctus, exhibito tamen Evangelio, non ampliùs legis ſectatoribus impertiebatur; ſed eorum erat privilegium, qui relictâ lege, fidem Evangelio habuerunt. Deſeruit ſanctiſſima Columba Moſis Arcam, ac pedem ſedemque fixit in Chriſti Eccleſiâ. Literam dereliquit ſpiritus, velut corpus anima, evaſitque jam lex verè mortua litera. Cujus rei manifeſtum erat indicium conſpicua Spiritûs Sancti dona à Synagoga ad Eccleſiam translata, cum in die Pentecoſtes non fulgur & tonitru & horrore plena tempeſtas; (ut olim hoc ipſo die datâ è monte Sinaî lege, veteri) ſed vis ingens divini Spiritûs cœlitùs dilapſa, & linguarum ignitarum forma aſpectabilis ſuper Apoſtolis reſideret, ac paulò poſt in ipſum (VII.)

vulgus

vulgus Chriſtianorum dona eadem miraculoſa paſſim ac liberaliter effuſa eſſent: legis interim cultores nullo manente ſpiritu, niſi ſpiritu ſoporis, Rom. 11. 8. digno utique iis ſpiritu, qui corpore ipſo ablato, umbram deperirent.

(VIII.) Atque ita de improviſo incidimus in illud ipſum quod ad extremum notandum reſervavimus: Apoſtolum ſcilicet alicubi doctrinam ſuam de juſtificatione per fidem ſine Moſaicæ legis operibus ſtabilitum ire conſpicuis iſtis & miraculoſis Spiritûs Sancti donis, quæ fidem Evangelio habitam paſſim ſequebantur. Argumento hoc planè apodictico utitur Paulus ad Galat. cap. 3. verſ. 2. hâc ἐρωτήσει: *Hoc ſolum velim diſcere ex vobis, ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?* De ſpiritu enim miraculorum loqui hîc Apoſtolum patet ex v. 5. *Qui igitur ſubminiſtret vobis ſpiritum, & efficit virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei id facit?* Quaſi dicat: Tantum huic rei, de qua nunc interrogo, reſpondete, & ſatis eſt ad vos revincendos; dona illa ſpiritûs eximia, quæ accepiſtis, habuiſtis ex circumciſione & cæteris factis legis, an ex auditu fidei? Quod ſi ex fide in Chriſtum (quod inficiari non audebitis) omnia hæc bona eſtis aſſecuti, (ut de ingratitudine nihil dicam, quæ eſt hæc veſtrûm inſania ab Evangelio argumento

to tam evidente atque in ipſum ſenſum incurrente comprobato deſciſcere? Hinc cum in Hieroſolymitano concilio magna illa agitabatur quæſtio, an circumciſio & cæteri ritus Moſaici gentibus ad Chriſtum converſis imponendi eſſent; Petrus Apoſtolorum Princeps hoc uno argumento negativam quæſtionis partem adſtruxit, quod ſcilicet Cornelio iisque qui cum eo erant, gentium primitiis, ipſius miniſterio Evangelizatis dona hæc Spiritûs Sancti conſpicua à Deo data eſſent. Hoc enim facto, inquit Petrus, ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμαρτύρησεν δοὺς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθὼς καὶ ἡμῖν, *Scrutator cordium Deus teſtimonium illis præbuit (quod ſcilicet ſine circumciſione ipſi placerent) dando ipſis Spiritum illum Sanctum, æquè ac nobis*, qui nempe circumciſi ſumus ac Moſis inſtituta obſervamus.

Teſtimonium enim illud fuiſſe ſpiritum donorum miraculoſorum ex ipſa hiſtoria liquet Act. 10. 46. Hinc etiam quibus inter gentes poſt fidem Evangelio habitam ſpiritus hic datus erat, σφραγίζεσθαι dicuntur, & quaſi arrhabonem quendam à Deo accepiſſe, ſcilicet gratiæ ipſius in præſenti futuræque gloriæ. 2. Cor. 1. 22. Eph. 1. 13. & 4. 30. His enim in locis, ut & alibi ſæpè per ſpiritum intelligi dona hæc ſpiritùs conſpicua, vel hinc manifeſtum eſt, quod

quod Apoſtolus ſpiritum illum apertè deſignet, & quaſi digito monſtret, ipſumque in teſtimonium proferat, tum iis, ad quos ſcribit, tum aliis quibuscunque de veritate Evangelicæ doctrinæ convincendis abundè ſufficiens. Ut de ſpiritu hoc gentibus impertito non incommodè dici poſſint, quæ de circumciſione locutus eſt Apoſtolus, quod ſcilicet fuerit *σφραγὶς τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ*, *ſigillum juſtitiæ fidei, quam præputiati habuerunt.* Rom. 4. 11.

(IX.) Hæc autem (ut obiter id dicam) lucem afferunt obſervationi, quæ doctiſſimo Grotio mirificè adeò placuit, ut eam ex quovis fere loco colligendi anſam arripuerit; ſc. Spiritum Sanctum in N. Teſt. ſæpiſſimè poni poſt fidem. Vera enim eſt hæc obſervatio, ſi de copioſa hâc donorum conſpicuorum effuſione, quæ primævæ Eccleſiæ propria erat intelligatur; vel etiam de pleniori illâ Spiritus menſurâ, quam per & poſt fidem charitate formatam etiam nunc accipiunt fideles. Interim ſpecialem aliquam Spiritûs divini operationem fidem efficacem ſemper præcedere, certum eſt; nec credo aliam fuiſſe ſummi viri mentem, etſi nonnullis in locis verba ejus nimìs crudè concepta videantur.

CAPUT

CAPUT XII.

Conſectaria duo ex iis, quæ in tribus præcedentibus capitibus de infirmitate Legis explicantur, deducta. Quorum prius eſt: Apoſtolum ejuſmodi tantum opera à juſtificatione ἁπλῶς ſecludere, quæ ſine gratia Evangelii, vi Legis Moſaicæ, & (conſequenter) naturalis facta ſunt. Id porrò triplici argumento ex ipſis Pauli epiſtolis demonſtratur. Tribus Paræi argumentis pro contrariâ parte ita reſpondetur, ut lux inde clarior deducto conſectario accedat.

IN explicando Apoſtoli argumento ab infirmitate Legis ſumpto ſi cui fortè nimis prolixi viſi ſumus, expendat, oro, quantopere hæc conducant tum ad Paulum rectiùs intelligendum, tum ad doctrinam Jacobi de juſtificatione ex operibus firmiùs ſtabiliendam: quod utrumque ut intelligat, jam operam dabo. (I.)

Ad prius illud quod attinet, quiſquis ea, quæ diximus, penitiùs intellexerit, facile is videbit, opera, quæ Paulus à juſtificatione ſimpliciter excludit, ejuſmodi tantùm eſſe, quæ ſine gratia Evan- (II.)

gelica perficiuntur vi Legis Moſaicæ, vel etiam naturalis. (Nam quæ adverſus legem Moſaicam diſputat Paulus, multo fortiùs, ut jam alicubi notavimus, contra naturæ legem militant.) Eſt illud evidentiſſimum ex antedictis conſectarium. Cum enim Paulus hoc imprimis argumento pugnat contra juſtificationem ex lege ſive Moſis, ſive naturæ, quod utraque iſta lex iis viribus planè deſtituta ſit, quibus homines ad juſtitiam veram, Deo dignam ipſique gratam adducantur; manifeſtè hinc ſequitur, ab ipſo iſtam ſolummodò juſtitiam eaque opera à juſtificatione excludi, quæ ab infirmitate humanâ in ſtatu ſive Legis, ſive naturæ proficiſcuntur.

(III.) Sed hoc ipſum aliis etiam rationibus ex ipſo Paulo petitis liquidò conſtat.

Ac primò quidem non leve, aut contemnendum hujus rei Argumentum mihi videtur, quod Apoſtolus, contra operum juſtitiam diſputans, opera ſimpliciter nominet, nullo addito niſi *Legis* epitheto; nunquam verò (quod ſciam) *bona* opera à juſtificatione excludat. Hoc ipſo enim non obſcurè innuit, ſe òpera tantùm ex ingenio viribusque humanis profecta, omnique ſupernaturali bonitate deſtituta rejicere. Fateor, ab ipſo alicubi nominari ἔργα τὰ ἐν δικαιοσύνῃ *opera juſtitiæ*, Tit. 3. 5. ſed ibidem ſe explicat verbis immediatè ſequen-

ſequentibus: ὧν ἠποιήσαμεν ἡμεῖς, *quæ ipſi (h. e. ex propriis viribus) fecimus.* Sed de hoc loco mox pleniùs acturi ſumus. Hinc Eph. 2. opera, quæ à ſalute excludit Apoſtolus, ἔργα opera ſimpliciter appellantur, verſ. 9. quæ verò opera tanquam ad ſalutem neceſſaria admittit, quibusque perficiendis gratia Chriſti præparari nos & quaſi creari affirmat, καλὰ ἔργα *bona* opera dicit, verſ. 10.

(2) Ex tota Apoſtolicæ diſputationis ſerie illud manifeſtum fit, ipſum ejusmodi tantùm opera rejicere, quæ admiſſa hominibus gloriandi ſeque coram Deo efferendi materiam præbere viderentur: vide Rom. 3. 27. & 4. 2. Eph. 2. 9. Id verò de operibus, quæ proprio Marte, ſine gratiæ adjutorio efficimus, dici tantùm poſſe, quis non videt? Quæ enim quis opera gratiâ divinâ tum præveniente excitatus, tum comitante adjutus præſtat; Deo optimo maximo deberi, eorumque gloriam in ipſum tanquam ſummum ac primum autorem redundare manifeſtum eſt. Bona hæc, quæ præſtamus, opera, non tam opera noſtra ſunt, quam Dei ipſius in nobis. Nemo autem coram Deo jure gloriari poſſit ea de re, quam Deo debet. At (inquit Paræus) finguntur hæc gratiæ opera procedere ſimul ex virtute li- (IV.)

In ſolut. dub. 3. c. 3. ad Rom. p. 221.

beri arbitrii, ita ut huic aliqua ex parte debeantur.

Reſp. Bona noſtra opera gratia Dei præeunte, libero arbitrio famulante fieri, non eſt fictio noſtra, ſed ipſa veritas, quam & Sacræ Scripturæ innumeris ferè in locis apertè teſtantur, & recta ratio nos docet, ac denique univerſi trium optimorum ſæculorum Scriptores unanimi conſenſu agnovere. Neque tamen liberum hoc arbitrium impedit, quo minùs tum juſtitia noſtra tum inde ſecuta ſalus Deo, tanquam primo, imò & unico autori tribuenda ſit; cum illud ante & citra gratiam divinam ne tantillum quidem ex ſe & à ſe habuiſſet boni, nempe, quod verè bonum eſſet, atque ad ſalutem valeret. Quicquid boni voluntas poſſit, id gratiæ in ſolidum debet; tantùm quod poſſit & malè agere ex ſe habet. Sine iſta voluntatis libertate tantum abeſt, ut bona noſtra opera fiant, ut ne bona quidem eſſe poſſint, aut ad præmium ordinari, magis quàm brutorum actiones, aut etiam motus inanimatorum. Poſita autem hac libertate gloriam divinæ gratiæ non ita iri diminutum, quin Deo autori accepta referenda ſint, quæcunque facimus bona opera, ex ipſa (ni fallor) adverſariorum confeſſione argumento ἀκαταλύτῳ evicturi ſumus.

Quippe

Quippe etiamſi ſtatuant illi, primam hominis ad Deum converſionem operatione divinæ gratiæ planè irreſiſtibili fieri, agnoſcunt tamen unanimi conſenſu in actibus bonis ſubſequentibus, ſaltem quibusdam, ejusmodi arbitrii libertatem, qua renatus ita benè agat ut poſſit non agere, imò ſæpe non benè agat cum poſſit. Diſerta ſunt imprimis verba Theologorum noſtrorum in judicio ſuo Synodo Dordracenæ exhibito. Ibi enim ad art. 3. & 4. de converſione, quà denotat actum hominis ſe ad Deum convertentis, locuti, hæc habent verba, Theſ. 3. *Deus hominem converſum & fidelem non ita ſemper movet ad bonos actus ſubſequentes, ut tollat ipſam voluntatem reſiſtendi, ſed quandoque permittit illum vitio ſuo deficere à ductu gratiæ, & in particularibus multis actibus concupiſcentiæ ſuæ parêre.* Et in explicatione ejusdem theſeως addunt: *Non deeſt quidem per totum vitæ noſtræ curſum motus & ductûs Spiritûs divini; ita tamen ut gratiæ de eſſe poſſimus, imò ut nimis ſæpe deſimus, ac ſubinde concupiſcentiis noſtris liberè turpiterque pareamus:* Quod probant ex locis illis, Gal. 5. 17. Eph. 4. 30. Denique inter theſes heterodoxas hanc damnant. (Ut certe merito damnanda eſt, atque ad inferos, unde prodiit, releganda) Theſ. 4. *Hominem non poſſe plus boni facere, quàm facit, nec plus mali omittere quàm omittit.* Et in expli- (V.)

plicatione contendunt theſin iſtam falſam eſſe, ſive de homine irregenito intelligatur, ſive etiam de renato. His autem poſitis, quæro: Utrum bona iſta opera ſubſequentia, quæ ita liberè ab homine renato fiant, ipſi gloriandi materiam præbeant, annon potiùs eorum honos & gloria in Deum autorem referenda ſit? Poſterius illud dubio procul ſtrenuè affirmabunt adverſarii, à priori toto animo abhorrebunt. Concedant igitur neceſſe eſt, concurſum liberi arbitrii cum gratiâ divinâ in operibus bonis non impedire, quo minùs eorum honos Deo in ſolidum debeatur; neque homini ipſi ullam in ſeſe gloriandi materiam præbere. Neque enim alium liberi arbitrii concurſum in ullo bono opere ſtatuimus, quam ipſi adverſarii in multis bonis operibus agnoſcunt. Sed hæc obiter: pergo.

(VI.) (3) Denique, hanc eſſe Pauli mentem (nempe, ut rejiciat opera tantùm absque gratia Evangelii facta) vel ex iis ipſis locis, in quibus opera in univerſum omnia imprimis excludi videantur, rem accuratiùs perpendenti facilè liquebit. Proferantur loca iſta, atque agmen ducat Textus ille nobilis, qui contra juſtificationem ex operibus argumentum planè Herculeum ſuppeditare nonnullis videtur, atque in eorum diſputationibus proram penè ac puppim facit.

Is

Is eſt ad Philipp. c. 3. ubi cùm omnia alia (modò Chriſtum lucrifaceret) ſe pro retrimento duxiſſe dixiſſet Apoſtolus v. 5. addit v. 9. *καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὸν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην.*

Quam hîc reprobet, quamque ſuſpiret juſtitiam Apoſtolus, cuivis ſine partium ſtudio ejus verba expendenti in aperto erit. Ad prius quod attinet, appellat juſtitiam iſtam, juſtitiam ſuam *τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην* h. e. ex ſuis viribus profectam: neque enim juſtitiam illam, quam in ipſo gratia Chriſti effecerat, ſuam dicere fuiſſet auſus, quin potiùs Chriſto Autori grato animo acceptam tuliſſet. Deindè ne cui mens ejus dubia eſſet, apertiùs adhuc loquitur *τὴν ἐκ νόμου eam quæ ex lege eſt*, h. e. eam, quæ per legem humanâ ope ſine gratia Evangelii parari poſſit. Denique hanc legis juſtitiam diſtinctè ac per partes verſibus præcedentibus expoſuerat. Summa hæc eſt: quod non paucis carnalibus legis privilegiis ornatus erat, quod omnia legis ritualia accuratè obſervaverat, quodque à peccatis gravioribus, quibus pœna in lege annexa fuit, planè inſons erat; ut ſecundùm legis iſtius judicium omninò *ἄμεμπτον* inculpabilem ſe dicere non vereatur. Jam ſecundo in loco, quam exoptet juſtitiam Apoſtolus, non

minùs evidens eſt; nimirum τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει, h. e. *juſtitiam illam, quam per fidem Chriſti Deus in nobis operatur, & propterea ut opus ſuum approbat.* Optimè enim hîc Eſtius, *Non, inquit, noſtram vocat juſtitiam, quæ* in nobis eſt, *ſed quæ* à nobis; *ſicut & Dei juſtitiam, quæ* à Deo *eſt, non quæ in* Deo, *& quâ Deus ipſe juſtus ſit.* Neque enim in Textu dicitur δικαιοσύνη Θεοῦ juſtitia Dei; (quanquam ſi ita eſſet, genitivus Θεοῦ cauſam efficientem denotaret, ut Rom. 10. 3. ſed) ἡ ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνη, *illa quæ ex vel à Deo eſt juſtitia.*

Qualis autem ſit hæc, quæ à Deo per fidem eſt, juſtitia, verbis immediatè ſequentibus v. 10. diſtinctiùs etiam explicat Paulus: τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ &c. *ut cognoſcam eum (Chriſtum ſcilicet) & vim reſurrectionis ejus, & communionem perpeſſionum ejus, dum conformis fio morti ejus.* Obtinet hîc communis Theologorum regula, verba ſcilicet notitiæ in Scripturis ſæpiſſimè connotare affectus. Cognoſcere igitur Chriſtum ejusque mortem & reſurrectionem eſt in ſe ſentire re ipsâ & experiri vim mortis ac reſurrectionis Chriſti ejusmodi, quâ quis peccato ipſe moriatur, inque novam ac ſanctam vitam reſurgat. Confer Rom. 6. per totum. Atque hæc cognitio dubio

bio

bio procul eſt τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριςȣ̃ ſupereminens illa Chriſti cognitio, quam tanto affectu anhelat v. 8. hujus capitis. Certè vix potuit Apoſtolus (meo quidem judicio) ſuam de utraque juſtitia, legis & Evangelii, mentem apertiùs exprimere.

Ad locum illud jam venio, quem modo ſtrictim notavi, ſcilicet Tit. 3. v. 5, 6. Οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτȣ̃ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λȣτρȣ̃ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματ☉ ἁγίȣ ȣ̃ ἐξέχεεν ἐφ᾽ ἡμᾶς πλȣσίως, &c. (VII.)

Si quæras, cujuſmodi opera à juſtificatione ac ſalute excludat Apoſtolus, clarè hîc reſpondet ipſe: ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, pronomine ἡμεῖς emphaticè addito; *quæ fecimus ipſi* h. e. ex propriis viribus. Deinde operibus hujuſmodi ex humano ingenio profectis opponit gratiam illam Dei ex mera ſua miſericordia in nos per Chriſtum largiter effuſam, quâ regeneramur ac renovamur, quâque ſolâ operibus verè bonis idonei reddimur: Quodque prioribus ademerat, his concedit operibus, h. e. per hæc, non illa nos ſervatos affirmat.

Cùm enim dicit Paulus ſervari nos διὰ ἀνακαινώσεως πνεύματ☉ ἁγίȣ per renovationem Spiritûs Sancti, intelligit omnes illas virtutes ac bona opera,

quæ à corde per Spiritum Sanctum renovato fluunt: Quippe nuda potentia, facultas, ſive (ut loqui amant quidam) habitus infuſus cujusvis gratiæ, puta fidei, ſpei, charitatis, &c. neminem ſalvat; ſed actus cujusque virtutis, ſeu virtutes ipſæ. Hæc autem Apoſtoli verba plenè ac perfectè deſcribunt totum ſalutis ac juſtificationis humanæ negotium. Exprimitur enim hìc: (1) Cauſa ſalutis προηγουμένη, ſcilicet ἔλεος Θεοῦ mera Dei miſericordia, quæ & χρηστότης καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ Dei bonitas & philanthropia appellatur v. 4. (2) Cauſa προκαταρκτικὴ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ Chriſtus ejusque meritum. (3) Medium ſive conditio ſalutis obtinendæ, quæ exprimitur 1. negativè οὐκ ἐξ ἔργων ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς non per opera, quæ fecimus ipſi ex propriis viribus. 2. Affirmativè ἀλλὰ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας per regenerationem illam ac renovationem Spiritûs S. quam in Baptiſmo accipimus. Porro ex hoc Textu clarè liquet, Apoſtolum à ſalutis ac juſtificationis negotio non rejicere omnem inhærentem juſtitiam (quippe per juſtitiam, quæ in nobis per renovationem Spiritûs S. efficitur, ſervari nos diſertè ſtatuit,) ſed illam ſolummodò juſtitiam, quæ ita in nobis inhæret, ut *à nobis* ſit, h. e. ex propriis viribus proficiſcatur. Poſtremò ex his in proclivi eſt conjicere, quid ſibi

ſibi velit Apoſtolus, cum v. 7. concludat nos, *δικαιωθῆναι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι juſtificari gratiâ Dei;* quod ſcilicet ſolâ Spiritûs S. gratiâ gratìs à Deo per Chriſtum nobis impertitâ ea præſtare valeamus, quibus ex pacto Evangelico ad juſtificationem æternamque ſalutem pervenitur.

Huic geminus eſt locus ille (quem etiam modò laudavimus) Eph. 2. v. 8, 9, 10. *Τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωμένοι διὰ τῆς πίστεως (καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον) οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχίσηται, αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα*, &c. (VIII.)

Per fidem hîc intelligo obedientiam Evangelio præſtitam, cujus fides ſpecialiter ſic dicta, non tantùm initium eſt, ſed & radix ac fundamentum, quàm interpretationem rationibus ſatìs firmis jam antè munivimus: ne quis hîc nos id petere, quod in quæſtione eſt, arbitretur. Hanc autem obedientiam ne quis ſibi tribueret, ſollicitè ab Apoſtolo cautum eſt; ideoque addit: *Hoc autem (nempe illud ipſum, quod credidiſtis) non ex vobis ipſis; eſt enim Dei donum.* Quomodo id verum ſit, mox diſtinctiùs exponit; interim pergit: *non ex operibus, ne quis glorietur*, i. e. non ex operibus, quæ proprio marte, ſine gratia Dei edidiſtis; ſic enim (aliàs nequaquam) materia aliqua gloriandi in vobis ipſis

ipſis ſupereſſe videretur, ut ἐξ ἔργων hîc idem valeat, quod ἐξ ὑμῶν. Denique totum illud, quod priùs dixerat, *gratiâ ſcilicet ipſos ſervatos, per fidem, idque ex dono Dei, non ex operibus*, confirmat explicatque his verbis: *Opus enim ejus (nempe Dei) ſumus, utpote creati in Jeſu Chriſto ad opera bona, quæ ante præparavit Deus, ut in iis ambularemus.* Conjungit ſe hîc in primâ perſonâ cum Epheſiis Apoſtolus, cùm tamen quæ dicit, ad ipſos imprimis ſpectent. Senſus ergò eſt: Tantùm abeſt, ut propriis veſtris operibus abſque gratia Dei ſervati ſitis, ut è contra non ſine admirandâ planè gratiæ divinæ vi atque efficaciâ denuò quaſi à Deo formati ſitis, atque ex rudi iſtâ mole, in qua ignorantiæ ac peccati tenebris olim obſiti jacuiſtis, veluti creati in id, ut opera jam verè bona, quibus ad juſtificationem atque æternam ſalutem pervenitur, proferre valeatis. Nulla igitur relinquitur vobis gloriandi materia, vobis, inquam, ſaltem, quibus non vulgaris gratia, imò ὑπερβάλλων πλοῦτος τῆς χάριτος, ut dicit v. 7. contigit. Etſi enim hoc Apoſtoli argumentum ad omnes juſtificatos pertinet, eſt tamen in eo aliquid ſingulare (ut ex contextu patet) quod Epheſios, priùs Gentiles, propiùs reſpicit; quorum ex idololatria, ac turpiſſimis Paganiſmi vitiis in lucem Evangelii evocatio

catio opus erat Dei eximium ac planè extraordinarium.

His locis addi poſſunt ea, in quibus operibus gratioſam Dei vocationem opponit Paulus, ut Rom. 9. 11. ubi electio hominis ad ſalutem fieri dicitur οὐκ ἐξ ἔργων *non ex operibus*, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος *ex vocante*. Hîc enim manifeſtum eſt, Apoſtolum ea ſolummodò opera rejicere, quæ quis ſuâ ſponte facit, ante & citra omnem vocationem divinam; nequaquam verò ea, quæ præſtat homo à Deo gratìs vocante præventus atque excitatus: neque enim iſta vocationi divinæ repugnant: confer 2. Tim. 1. 9. (IX.)

Sic etiam cum χάριν & ἔργα gratiam & opera ita inter ſe opponat Apoſtolus, ut illam hæc, hæc illam deſtruere affirmet Rom. 11. 6. ſole meridiano clarius eſt, ab ipſo iſtiusmodi tantùm opera intelligi, quæ absque gratia fiunt: certè enim opera gratiæ gratiam non deſtruunt. Neque ad rem facit, ſi dicas, per gratiam, quæ operibus hîc à Paulo opponitur, non intelligi gratiam Dei quoad effectum, ſed quoad affectum, i. e. gratuitum Dei favorem; Eſto enim: nihilominùs manet illud verum, opera gratiæ, ſive quæ gratiâ Dei in nobis operante fiunt, nullatenùs deſtruere gratiam, ſeu favorem illum Dei, (X.)

quo

quo nos complectitur; ſed illum ipſum apertè ſtabilire. Gratia enim illa, quâ perficiuntur ejusmodi opera, à gratuito Dei favore profluit, atque eâ ipsâ de causâ gratiæ nomine inſignitur; neque enim gratia dici poſſit, quod ex gratuito Dei favore non procedit. Ut rectè hîc cum Paulo argumentemur: ſi ex gratiæ operibus ſervamur, ergò ex gratia: ἐπεὶ ἡ χάρις ἐκ ἔτι γίνεται χάρις, *alioquin gratia non ampliùs eſſet gratia.*

(XI.) Ex his jam locis liquere arbitror, Apoſtolum, cum juſtificari nos ac ſalvari gratìs, gratiâ, ſine operibus, omnemque gloriandi materiam in toto hoc negotio penitùs excluſam eſſe, toties contendat, hoc imprimis fundamento niti; quòd quicquid boni ad juſtificationem ac ſalutem æternam conſequendam à nobis præſtitum ſit, id totum ex gratiâ Dei, gratìs nobis per Chriſtum datâ, promanet, ipſique acceptum referri debeat: ac proinde mentem ipſius fuiſſe, opera ſolummodò ex libero hominis arbitrio, gratiâ Evangelii deſtituto, profecta à ſalutis ac juſtificationis negotio excludere: ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

(XII.) Hiſce autem ſatìs luculenter à nobis, ut arbitror demonſtratis acriter repugnat Paræus, multis contendens, hanc Pauli interpretationem corruptam eſſe gloſ-

gloſſam, atque omnia univerſim opera, tam quæ ex fide & gratia Evangelii, quàm quæ ſine ea facta ſunt, à juſtificationis negotio ab Apoſtolo penitùs excludi. Argumenta ejus (demptis iis, quæ ad hominem ſunt; quippe Stapletoni aliorumque Jeſuitarum hypotheſibus oppoſita, ac proinde ad nos nihil quicquam ſpectantia) hæc ferè ſunt. *In Rom. 3. dub. 6. p. 220, 221.*

(XIII.) Argumentum 1. *Operibus malis, vel non bonis non neceſſe fuit Apoſtolum detrahere juſtificationem; hoc enim per ſe fuit in confeſſo: At omnia opera ſine gratia & ſine fide ſunt mala, vel non bona: Abſurdum eſt igitur ſtatuere, Apoſtolum contra ejuſmodi opera diſputare.*

Reſp. Argumentum hoc (pace tanti viri dixerim) nihil aliud eſt, quàm ineptum Sophiſma. Etiamſi enim operibus malis vel non bonis neminem juſtificari in confeſſo ſit; opera tamen ſine gratiâ Evangelii facta mala vel non bona eſſe, apud eos, quibuſcum Paulo lis erat, tantùm abeſt, ut in confeſſo fuerit, ut è contra illud ipſum fuerit τὸ κρινόμενον inter Paulum ipſoſque. Strenuè negabant hi, affirmabat ille, multis argumentis contendens, ante & citra gratiam Evangelii nihil quicquam ab homine præſtari poſſe, quod verè bonum ſit, Deove ad ſalutem æternam gratum acceptumque.

Arg.

(XIV.) Arg. 2. *Abrahami & Davidis opera non erant ſine gratia & fide facta: At hæc etiam à juſtificatione excluduntur,* Rom. 4. *Falſum eſt igitur, quod ſola opera ſine gratia & fide facta excludantur.*

Reſp. De Davide non neceſſe eſt, ut multùm laboremus, cùm Apoſtolus ibi loci teſtimonium tantùm ex illo citet, quo probet, quod de Abrahamo priùs dixerat. Ad Abrahamum verò quod attinet, ſupponit in hoc argumento Paræus, quod in quæſtione eſt, ipſum ſcil. ſpectari ab Apoſtolo, qualis erat poſt revelationem vocationemque divinam ipſi factam. Si enim ſtatuamus, conſiderari à Paulo Abrahamum, qualis erat ante extraordinariæ vocationis gratiam, tum manifeſtè concidit totum Paræi argumentum. Poſterius autem illud verum eſſe, non obſcurè liquet ex capitis citati verſ. 1. ubi totius de Abrahamo in ſequentibus, ſaltem usque ad verſ. 9. controverſiæ ſtatus ex profeſſo ponitur his verbis: τί οὖν ἐροῦμεν; Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν εὑρηκέναι κατὰ σάρκα; *quid igitur dicemus? Abrahamum patrem noſtrum inveniſſe, quod ad carnem attinet?* Duplici quidem ratione conſtrui poſſunt hæc verba; primo, nota interrogationis ad ἐροῦμεν poſitâ, ut τί οὖν ἐροῦμεν ſit tantùm quæſtionis introductio, (ut cap. 6. 1. & 7. 7. & alibi) verba ſequen-

ſequentia quæſtio ipſa introducta, hoc modo: *Quid igitur dicemus? nempe, an dicemus, Abrahamum patrem noſtrum inveniſſe ſecundum carnem?* Et tum εὑρηκέναι idem valebit, quod εὑρηκέναι χάριν Luc. 1. 30. vel δικαιοσύνην, quæ vox jam præceſſerat, & tacita negatio ſuberit interrogationi ejusmodi: *minime verò;* ſic Grotius. Secundò poſſunt ita legi hæc verba, ut τί conjungatur cum εὑρηκέναι, & ad ipſam quæſtionem referatur ad hunc modum: *Quid igitur dicemus Abrahamum patrem noſtrum inveniſſe (h. e. conſecutum eſſe) ſecundùm carnem?* Cui interrogationi reſponſio ſubintelligenda eſt: *nihil ſanè quicquam,* vel aliquid ſimile. Sed res hæc haud tanti eſt, ut de ea multùm litigemus, ſiquidem utrobique ſenſus idem maneat.

Majoris momenti eſt quæſtio iſta, utrum verba κατὰ σάρκα conjungenda ſint cum εὑρηκέναι vel cum τὸν πατέρα? Origines, Ambroſius & Latini quidam codices vetuſti, quos ſecutus eſt & Eraſmus, κατὰ σάρκα referunt ad τὸν πατέρα. Sed (meo quidem judicio) peſſimè: nam: Primò, lectio hæc (fatente Eraſmo) fidei Græcorum Exemplarium plerorumque (dicere, opinor, potuiſſet omnium) repugnat. Deinde, ſi Hyperbaton in Græco ſermone ſtatuas, adhuc deſiderabitur articulus: (XV.)

legendum enim eſſet (ut notat ipſe Eraſmus) τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν κατὰ σάρκα. Denique (quod ſententiam iſtam maximè urget) ſi hoc modo legatur textus, falſum ſuberit Apoſtoli verbis; fingeretur enim ita dixiſſe: *Quid igitur dicemus, patrem noſtrum ſecundùm carnem Abrahamum à Deo conſecutum fuiſſe?* nihil ſanè: At hoc falſiſſimum eſt; nam multa & magna conſecutus eſt Abrahamus. Neceſſe eſt igitur, ut limitatio addatur, nempe κατὰ σάρκα. Sed vide hîc, quo ſtudium partium viros alioquin doctos rapiat; Paræus enim allegatâ interpretatione iſtâ, hæc verba ſubjungit; *Quàm facilè amplector contra Sophiſtas, ne cavillentur, juſtificationem detrahi operibus Abrahæ tantùm iis, quæ fecit ſecundùm carnem, h. e. ante converſionem & ſine fide.* Sed quid eſt, ſi hoc non ſit, Sophiſtam agere? Maneat ergò κατὰ σάρκα referendum eſſe ad εὑρηκέναι non ad τὸν πατέρα ac proinde interrogationem Apoſtoli in negativam hanc propoſitionem eſſe reſolvendam: *Pater noſter Abrahamus nihil à Deo conſecutus eſt, vel nullam cum Deo inivit gratiam, h. e. non fuit juſtificatus, ſecundùm carnem.*

In locum.

(XVI.) Illud unum reſtat inquirendum, quid per κατὰ σάρκα intelligat Apoſtolus. Atque hîc duplicem tantùm interpretatio-

tionem dari poſſe video; vel primò ut *κατὰ σάρκα* idem valeat, quod per circumciſionem & opera externa & carnalia, quam interpretationem multi interpretes ſequuntur: vel ſecundò ut *κατὰ σάρκα* ſignificet *ex viribus naturæ ſine gratia;* Et ſic propoſitionis negativæ hic erit ſenſus: Abraham non fuit juſtificatus apud Deum operibus ullis ex propriis viribus profectis, ac libero ſuo arbitrio citra gratiam divinam præſtitis. Poſteriorem interpretationem lubens amplector ob has rationes; primò, quia hæc ſit uſitatiſſima acceptio vocis *σὰρξ* in Novo Teſtamento, quæ frequenter ſpiritui, gratiæ, revelationi divinæ opponitur: vide Matth. 16. 17. Gal. 1. 10. Deinde, quia controverſia de circumciſione novâ quæſtione ab Apoſtolo diſertè proponi videtur v. 9. Denique huic negativæ propoſitioni ita intellectæ optimè quadrant argumenta, quibus ipſam in ſequentibus confirmat Apoſtolus. Quod ut Lectori pateat, age, ea breviter percurremus.

Primum ejus argumentum habemus v. 2. Ἐι γὰρ Ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλὰ ȣ̓ πρὸς τὸν Θεόν. Continent hæc verba rationem negationis præcedentis ab effectu negato: Si Abraham ex operibus ſine gratia factis juſtificatus fuiſſet, habuiſſet aliquam (XVII.)

R 2 apud

apud Deum gloriandi materiam, quaſi id ex ſe præſtitiſſet, quod in Dei judicio præmium reportaret. Atqui certum eſt Abrahamum quamcunque laudem meruerit apud homines, nullam gloriationem habuiſſe apud Deum: Non ergò operibus juſtificatus fuit Abraham. Verba enim πρὸς τὸν Θεὸν intelligenda ſunt cum ἔχει καύχημα in majori; & vice versâ verba ἔχει καύχημα repetenda ſunt cum ὐ πρὸς τὸν Θεὸν in minori: quippe argumentum eſt à remotione conſequentis, ad remotionem antecedentis.

Haud me fugit, veterum nonnullos argumentum Apoſtoli aliter formare, nempe hoc modo: Si operibus, i. e. factis externis, juſtificatus eſt Abraham, non habet gloriationem apud Deum; cùm externa ejusmodi juſtitia, utut hominibus glorioſa appareat, in Dei tamen conſpectu ſordeſcat: At gloriationem habuit Abrahamus apud Deum, i. e. ab ipſo Deo fuit approbatus; ergò Abraham non eſt operibus juſtificatus. Miror, ſummos interpretes Eſtium & Grotium hanc Patrum expoſitionem ſecutos eſſe. Etiamſi enim concluſio ſit de mente Apoſtoli, præmiſſæ tamen (ut rectè Paræus) textui nullo modo quadrant. Major enim in textu eſt affirmans absque negatione: Si eſt operibus juſtificatus ἔχει καύχημα; cùm major

major propoſitio, quam ponunt Patres, negans ſit.. Minor contrà, quam aſſumunt Veteres, affirmans eſt, cùm in textu ſit negans: ἀλλ᾽ ȣ̓ πρὸς τὸν Θεόν. Qui dixerit verſiculum ſecundum totum ad majorem argumenti propoſitionem pertinere, næ is Syllogiſmum Apoſtoli mirè ellipticum fecerit, utpote ex una tantùm propoſitione conſtantem, nec minori, neque concluſione expreſſa. Prætereà manifeſtè loquitur Paulus de eadem gloriatione, quam paulò ante cap. 3. v. 27. per legem fidei omninò excluſam eſſe diſertè affirmaverat; quamque adeò Abrahamo, quem per illam fidei legem juſtificatum fuiſſe, ubique contendit, tribuere non potuit, niſi velimus, ipſum in eodem orationis contextu pugnantia ſcripſiſſe. Diſtinctio enim Toleti inter καύχημα, quam vocem hîc uſurpat Paulus, & καύχησις, quâ ſuprà uſus erat, ut hæc jactantiam, ſive gloriationem propriam (ut loquitur) notet; illa verò idem, quod laus aut approbatio ſignificet, perquam puerilis eſt nulloque ſubnixa fundamento. Verum eſt quidem, quod dicit Grotius, eſſe aliquod καύχημα juſtum & licitum etiam apud Deum, infrà cap. 5. v. 2, 3, 11. 1. Cor. 1. 31. & 2. Cor. 10. 17. At verò æquè certum eſt, ſolitum eſſe Apoſtolum, quoties de juſtificationis negotio, ut hîc, agitur, omnem omninò

gloriationem rejicere. Quid, quod ſecundùm hanc interpretationem Apoſtolus ſibi ipſi in terminis contradiceret? Fingeretur enim ita diſputaſſe: Si Abrahamus ex operibus juſtificatus fuit, h.e. juſtus in Dei conſpectu vel factus vel habitus (utro enim ſenſu vocem δικαιῶσθαι hîc interpreteris, parum refert) tum ab hominibus tantùm laudem meruit, nullam vel laudem, vel mercedem à Deo reportavit. Annon hoc perinde eſt acſi dixiſſet Apoſtolus: Si Abraham ex operibus juſtificatus fuit, non fuit juſtificatus? ſi dixeris juſtificari hîc accipi pro *juſtum cenſeri ab hominibus*, reclamat totus Apoſtoli contextus, in quo de juſtificatione hominis in conſpectu ipſius Dei quæſtionem agitari, clarius eſt quàm ut probatione indigeat. Deinde ſic etiam inepta erit in verbis Apoſtoli ταυτολογία, nempe talis: Si ex operibus Abraham approbatus fuit ab hominibus, tum ab hominibus tantùm approbatus fuit, non coram Deo. Hâc autem ratiocinatione quid abſurdius?

(XVIII.) Obiter autem hîc notandum, quòd ἐξ ἔργων & κατὰ σάρκα idem apud Apoſtolum ſignificent, & fatentibus Bezâ & Piſcatore, & regulis Syllogiſticis id neceſſariò poſtulantibus. Syllogiſmus enim Apoſtoli, ut vidimus, eſt hujusmodi:

Si

Si Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet de quo glorietur apud Deum: At Abraham nihil habet, de quo glorietur apud Deum: ergò non eſt ex operibus juſtificatus. Concluſio hujus Syllogiſmi planè eadem eſſe debet ac propoſitio, cui probandæ argumentum allatum erat, v. 1. poſita, quæ fuit: *Abraham non eſt juſtificatus ſecundùm carnem.* Idem eſt igitur κατὰ σάρκα, quod ἐξ ἔργων. Unde etiam efficitur, per opera apud Paulum non intelligi opera ex gratiâ profecta; quippe quæ nullo ſenſu dici poſſint fieri, vel eſſe κατὰ σάρκα.

Pergit argumentando Apoſtolus, idque ex teſtimonio Scripturæ v. 3. *Quid enim dicit Scriptura? Credidit Abraham Deo, & illud imputatum eſt ei in juſtitiam.* Allatum eſt hoc teſtimonium ad probandum vel propoſitionem v. 1. poſitam, nempe Abrahamum non fuiſſe juſtificatum per opera è ſuôpte ingenio profecta: vel aſſumptionem præcedentis argumenti v. 2. ſcilicet Abrahamum nihil habuiſſe, de quo in juſtificationis negotio gloriaretur apud Deum. Et profectò utrique iſti rei declarandæ pulchrè inſervit. (XIX.)

Referri poteſt ad probationem propoſitionis v. 1. poſitæ ad hunc modum: (XX.)

Si ex ſe & ante vocationem divinam bona ulla opera feciſſet Abrahamus, quibus juſtificationem adeptus ſit; Scriptura certè eorum operum mentionem feciſſet, iisque juſtificationem ejus tribuiſſet. Atqui illud non facit Scriptura; ſed contra juſtitiam ei imputatam fuiſſe oſtendit non niſi per ac poſt fidem ejus, promiſſis divinis, ex mera gratia priùs ipſi factis, habitam; ex qua proindè fide quicquid unquam eximii fecerit Abrahamus profectum eſt: non igitur juſtitiam adeptus eſt κατὰ σάρκα i. e. ex operibus ullis ante & citra fidem factis. Vel ſic: Teſtimonium juſtitiæ, Abrahamo in Scripturis datum, fidei ejus atque inde natæ obedientiæ diſertè tribuitur: nullam igitur vel laudem, vel juſtitiæ mercedem conſecutus eſt Abrahamus κατὰ σάρκα ex operibus ante & citra fidem factis. Apprimè enim hîc notandum, Apoſtolum fidem Abrahami opponere operibus ejus non quibuscunque, etiam ex fide profectis (illa enim in fide ejus cenſentur, ut fructus in ſemine) ſed iis tantùm operibus, quæ præſtitit κατὰ σάρκα v. 1. h. e. ſuis viribus ante gratiam divinam ipſi factam.

(XXI.) Sed hoc Scripturæ teſtimonium referri etiam poteſt ad probationem aſſumptionis v. 2. poſitæ, nempe, Abrahamum

hamum nihil habuiſſe, de quo in juſtificationis negotio apud Deum gloriaretur. Imò hûc imprimis referendum eſſe liquet non modò ex cauſativa particula γὰρ, quæ innuit verſiculum hunc prioris ἀιτιολογίαν continere; verùm etiam ex ſequente ſermone v. 4, 5. Ubi ex citato teſtimonio apertè colligit Apoſtolus, mercedem Abrahamo imputatam fuiſſe non ex debito, utì operantibus tribui ſolet, ſed ex mera gratia; ac proinde nihil habuiſſe Abrahamum, de quo in juſtificationis negotio gloriaretur apud Deum.

At quâ ratione, inquies, id colligit Apoſtolus ex allegatis Scripturæ verbis? (XXII.)

Reſp. Nonnulli putant vim argumenti ſitam eſſe, in ſignificatione vocis ἐλογίσθη, quaſi λογίζεσθαι Apoſtolo idem eſſet ac λογίζεσθαι κατὰ χάριν, & ſignificaret gratioſam acceptationem, retributionem ex juſtitia, vel nunquam, vel non niſi impropriè. Unde Eraſmus verbum λογίζεται v. 6. interpretatur, *acceptum fert*, ſubjungens: *Eſt autem acceptum ferre pro accepto habere, quod non acceperis, quæ apud Jureconſultos, ni fallor, vocatur acceptilatio.* Atque hanc Eraſmi interpretationem ſequuntur multi interpretes doctiſſimi, Apoſtoli argumentum ita formantes: Si Abrahamo merces ex debito retributa

eſſet, non diceret Scriptura Deum ipſi *imputaſſe juſtitiam*, (ſiquidem imputatio notat donationem gratuitam.) At dicit Scriptura Deum Abrahamo *imputaſſe juſtitiam*, ergo &c. Sed hæc interpretatio mihi non placet, cùm ex Scripturis liqueat, verbum חשב, cui reſpondet λογίζομαι, uſurpari etiam de imputatione alicujus rei in peccatum, ſive in pœnam peccati 2. Sam. 19. 19. quam imputationem ex juſtitia fieri nemo negârit. Quin & eadem vox frequenter in Scripturis ſignificat veram & juſtam de re aliquâ æſtimationem ſive judicium, ut Deut. 2. 11, 20. Quid, quod Paulus ipſe, idque hoc ipſo in loco, vocem hanc uſurpat de retributione ex debito v. 4.? Ibi enim verbum λογίζεται ἀπὸ κοινοῦ repetendum eſſe cum κατὰ τὸ ὀφείλημα, nimis manifeſtum eſt. Cenſeo itaque collectionem Apoſtoli, quâ infert ex textu citato juſtificationem Abrahami fuiſſe merè gratuitam, haud niti nudâ ſignificatione vocis ἐλογίσθη, ſed partim naturâ rei, quæ Abrahamo in juſtitiam imputari dicitur; partim priori ſtatu & qualitate perſonæ, cui imputata erat.

(XXIII.) Res, quæ Abrahamo in juſtitiam imputari dicitur, erat fides indeque nata obedientia. Fidei autem obedientia, ut aliquoties diximus, ipsâ ſui notione meri-

meritum omninò omne excludit. Supponit enim gratioſam Dei revelationem credenti priùs factam, atque adeò promiſſa talia, quæ ſuâ excellentiâ credentem fortiter extimulent ad obedientiam illam Deo præſtandam, ſub cujus conditione bona promiſſa acquirenda ſunt, quæque univerſum iſtum laborem, (quantus quantus ſit) qui ex eorum fide ſuſcipitur, non tantùm exæquent, ſed & longiſſimè ſuperent. Ita planè ſe res habuit in exemplo Abrahami: Credidit quidem ille Deo, ſed priùs ſe Deus ipſi gratioſè ac modo planè extraordinario revelaverat Actor. 7. 2, 3. Juſſui divino paruit ad longum, moleſtum, periculoſum iter vocanti; atqui alas itineri addidit Deus ipſe, bona tam ingentia promittens, quæ ſuâ ſpe vel decrepitum ſenem juvenili robore perfunderent, atque ad moleſtiam quantamcunque alacriter ferendam animarent. Quicquid igitur Abrahamus laude dignum effecit, id totum gratioſæ revelationi, ac liberaliſſimis promiſſis, ipſi à Deo ex mera ſua miſericordia factis acceptum referri debet. Nulla igitur Abrahamo gloriandi materia, nullum meritum. Hûc reſpexiſſe videtur Apoſtolus v. 5. ubi cum id, quod v. 4. de operante negatum erat, ipſi ſcilicet mercedem imputatam eſſe *κατὰ χάριν*, repetendum erat in ſequenti oppoſitione ac de credente affirmandum hoc modo: *At credenti*

denti merces imputatur ſecundùm gratiam planè aliter facit Paulus: *Credenti (inquit) fides ejus imputatur in juſtitiam.* Quaſi diceret: Eo ipſo, quod fides ejus imputatur in juſtitiam, juſtificatio ejus eſt merè gratuita; cùm fides per ſe gratiam ſonet & meritum excludat.

(XXIV.) Hîc autem, (ſed ὡς ἐν παρόδῳ) aliquantiſper inhærendum verbis Apoſtoli v. 4. *Ei, qui operatur, merces non imputatur ex gratia ſed ex debito.* Qui locus, ut clariùs intelligatur, duo inquirenda ſunt, primò, quid ſignificet vox ἐργαζόμενος, dein, quid ſibi voluerit Apoſtolus, cùm τῷ ἐργαζομένῳ mercedem κατ' ὀφείλημα reddi affirmet. Ad prius illud quod attinet, ὁ ἐργαζόμενος eum indigitat, qui operatur ex ſe ſuiſque viribus, nullis gratiæ divinæ auxiliis adjutus. Nam is mihi videtur propriè dici ὁ ἐργαζόμενος. Qui enim per gratiam Dei operatur, non tam is operatur, quàm gratia Dei in ipſo, 1. Cor. 15. 10. Gal. 2. 20. Et hunc ſenſum firmat loci contextus. Præterquam enim quod Apoſtolus (uti vidimus) diſputationem ex profeſſo inſtituit de operibus Abrahami, quæ præſtitit κατὰ σάρκα initio capitis: illud quoque adprimè obſervandum, quòd ὁ ἐργαζόμενος hîc directè opponatur τῷ πιστεύοντι, h. e. ei qui operatur ex fide divinorum pro-

promiſſorum, atque adeò cujus opera gratiæ divinæ. quæ ipſum maximis & liberaliſſimis promiſſis ad operandum excitavit (additâ magnâ Spiritûs efficaciâ, quæ etiam non niſi poſt ac per fidem accipitur) deputanda ſint. Jam ſecundo in loco ad verba illa κατὰ τὸ ὀφείλημα quod ſpectat, ut ea ſtrictè ac rigidè accipiantur, nulla ratio patitur. Nemini enim licet perfectiſſime operanti, idque ex meræ naturæ viribus, merces vitæ æternæ propriè deberi dici potuiſſet. Ne ipſi quidem primo homini ſi perſtitiſſet in ſua innocentia, neque ullo unquam peccato fœdus divinum violaſſet, id potuiſſet tribui. Verbo dicam, nulli creaturæ, licèt excellentiſſima ea ſit, excellentiſſimoque modo operetur, illud competat, ut vitæ æternæ præmium ei ex ſtricto jure debeatur. Præterquam enim quòd bonum æternæ vitæ ſit abſolutiſſimum, immenſum, infinitum, atque adeò omnia omnium creaturarum opera infinitis gradibus tranſcendens; illud etiam Apoſtoli ἐρώτημα tale eſt, ut ei à nemine reſponderi poſſit, τίς προέδωκεν αὐτῷ καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; Rom. 11. 35.

Certò igitur certius eſt, hæc Apoſtoli verba, *operanti autem merces non imputatur ex gratia, ſed ex debito*, non abſolutè ac ſimpliciter intelligenda eſſe, ſed comparatè: ut ſignificet Apoſtolus, mer-

mercedem ei, qui eo quem diximus modo operatur, non ex tam mera ac pura puta Dei gratia tribui, quàm ſi credenti, h. e. ex fide operanti detur. Senſus itaque verborum Apoſtoli hic eſt: Ei quidem, qui operatur, h. e. nativis viribus ſine Dei gratia Deo obtemperat, ac juſtitiam præſtat, ſi merces à Deo vitæ æternæ retribueretur, videretur ea quaſi ex debito dari, & ſupereſſet tali operanti ſaltem aliqua gloriandi ſpecies: at cùm imputatur merces ei, qui non operatur, ſed credit, i. e. qui nihil ex ſe operatur ſed ex fide & poſt fidem Deo ſe gratiose revelanti habitam; illuſtris hìc apparet gratia Divina, ἐξεκλείσθη ἡ καύχησις excluſa eſt gloriatio, Rom. 3. 27. meritum omne humanum foràs ejicitur. Imò conſpicitur hìc χάρις ἀντὶ χάριτος duplicata Dei gratia: primò, quod hanc fidei obedientiam gratia ſua, omne ejus meritum antevertente, in homine efficiat; dein, quod eandem obedientiam, quam ipſe in homine effecerit, in juſtitiam ei imputet, præmioque immenſo afficiat, haud aliter, quàm ſi ex ſe illam præſtitiſſet.

(XXV.) Conſiderat etiam Apoſtolus in hâc ſua argumentatione ſtatum priorem & conditionem perſonæ, nempe Abrahami, cui fides hæc in juſtitiam imputata erat. Erat is ἀσεβὴς impius & gravibus pecca-

peccàtis implicatus, ideoque ſignanter dicit Paulus Abrahamum credidiſſe ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ *in eum, qui juſtificat impium:* eo innuens tantum abfuiſſe, ut Abrahamus ante vocationem divinam bonis ullis operibus Deum promeruerit, ut è contra maximorum peccatorum reus fuerit; adeoque miram fuiſſe Dei miſericordiam, tum quòd tanto peccatori ſeipſum ſingulari planè ratione revelaverit, ipſumque vocarit ad ſui cultum; tum quod ipſum revelanti credentem, vocanti obſequentem, non tantùm peccatorum iſtorum veniâ beaverit, ſed & maximis inſuper præmiis affecerit. At quænam, inquies, fuit iſta Abrahami ante vocationem ſuam impietas?

Reſpondeo: Idololatria impietatum maxima, ut apertè teſtatur ipſa Scriptura Joſ. 24. 2, 3. &c. Neque enim audiendi ſunt, qui magno conatu loco iſti alium ſenſum affingere, atque Abrahamum ab hoc turpiſſimo ſcelere vindicare, neſcio quibus argutiis ſtudent. Verba textûs ſatis manifeſta ſunt; dicit enim Deus numero multitudinis: *Patres Ebræorum ſerviiſſe Diis alienis;* exprimit autem quos intelligat *Thare Patrem Abrahami & Patrem Nachoris*, ita ut tres illos patrem cum liberis in eâdem categoriâ ponat. Poſtquam etiam dixiſſet: *Servierunt Diis alienis*, addit: *Et*

Et aſſumpſi Patrem veſtrum Abrahamum v. 3. evidenter indicans in beneficiis erga Iſraelitas hoc commemorari, quod cùm Majores eorum, nempe uterque Iſraelis avus Paternus & Maternus, Abraham & Nachor, cum Patre ſuo in Chaldæa degentes alios Deos colerent: Deus Abrahamum ex mera ſua miſericordia, nullo ejus merito aſſumpſit, eique hæreditatem & hæredem dedit. Ut locus hic claram argumento Apoſtoli lucem afferat.

(XXVI.) Videtur etiam his verbis Paulus tacito quidem at fortiſſimo argumento perſtringere Judæorum arrogantiam, qui ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλὺς peccatores & idololatras Gentiles Gal. 2. 15. licèt ad verum Deum in Chriſto per fidem, pœnitentiam, novæque vitæ ſuſceptionem converſos averſarentur; & niſi vel longâ & jugi operatione probatos, vel ſaltem circumciſione & ſacrificiis purgatos ad juſtificationis gratiam nequaquam admitterent. Oſtendit enim his verbis Apoſtolus, Abrahamum Patrem ipſorum (atque in eo quidem ipſos) eodem planè modo ex idololatria & Deorum falſorum cultu vocatum fuiſſe, & ſtatim poſt fidem promiſſis Dei habitam, atque obedientiam vocationi divinæ præſtitam, (etiam non adhuc ſuſceptâ circumciſione, ut mox oſtenditur) Deo fuiſſe gratum acceptumque. Quis non hîc

hîc miretur divinum Apoſtoli ingenium! Interim ad omnes juſtificatos hoc pertinet, cùm nemo ſit, qui gravium peccatorum ante acceptam gratiam non ſit reus, quique proindè veniâ & remiſſione divinâ non indigeat. Quod optimè probat Apoſtolus teſtimonio ex Davide allato verſ. 6, 7, 8. Deinde ad controverſiam de circumciſione tranſit v. 9.

(XXVII.) In hoc Abrahami exemplo diutius forſitan immorati ſumus, quàm propoſita objectio poſtularet; at non temerè aut inconſultò id fecimus. Cùm enim Abrahamus hîc à Paulo conſideretur, ut Pater fidelium, ac magnum illud juſtificatorum omnium exemplar v. 11, 12. fieri non poteſt, quin probè intellecto Apoſtoli ſermone de ipſius juſtificatione, lux inde magna diſputationi huic de juſtificatione univerſæ accreſcat. Accedit quod hinc clarè eluceat concordia inter Jacobum & Paulum, cùm ex eodem Abrahami exemplo hîc hominem juſtificari ſine operibus, ille juſtificari hominem ex operibus concludat. Nempe, conſiderat Abrahamum Paulus κατὰ σάρκα, qualis erat ante vocationem; Jacobus verò ut gratiâ & vocatione divinâ jam donatum. Juſtificationem ejus operibus ante fidem factis ille detrahit; tribuit hic operibus ex fide profectis: nulla hîc

inter Apoſtolos contradictio. Quod fusè explicat Auguſtinus *Tom.* 4. *quæſt. lib.* 3. *quæſt.* 76. Claudam hunc de Abrahamo ſermonem inſigni teſtimonio S. Clementis Romani Pauli συνεργοῦ & συγχρόνου, adeoque ſenſum Apoſtoli optimè edocti, qui, in genuinâ ad Corinthios Epiſtolâ, ad omnes juſtificatos, quod hîc de Abrahamo dicit Apoſtolus, accommodans ſic loquitur: Καὶ ἡμεῖς οὖν διὰ θελήματος αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κληθέντες, οὐ δι' ἑαυτῶν δικαιούμεθα, οὐδὲ διὰ τῆς ἡμετέρας σοφίας, ἢ συνέσεως, ἢ εὐσεβείας, ἢ ἔργων ὧν κατειργασάμεθα ἐν ὁσιότητι καρδίας, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως, δι' ἣν πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ Θεὸς ἐδικαίωσε. Nimirum cùm Paulus Abrahamum ejusque filios fide ſolâ ſine operibus juſtificari contendit, ejusmodi tantùm opera (ſi Clementi interpreti credimus) excludit, quæ ex propriâ hominis ſapientiâ, intelligentiâ, pietate, ſanctitate, h. e. ex libero ejus arbitrio, gratiâ Chriſti deſtituto profluunt. Ac ſanè opera, quæ ex fide gratiâque proficiſcuntur, à juſtificatione non excludi per Chriſti Evangelium, non uno in loco nos docet vir idem Apoſtolicus. Nam paulò ſuperiùs de eodem Abrahamo locutus, hæc

Pag. 40. habet: τίνος χάριν εὐλογήθη ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ; οὐχὶ δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν διὰ πίστεως ποιήσας; 1. *Cujus gratiâ Abra-*

Abraham pater noſter benedictus fuit? nonne quia juſtitiam & veritatem per fidem operatus eſt? Quin & alibi remiſſionem peccatorum, h. e. juſtificationem, non niſi ex præceptorum Dei per charitatem impletione obtineri diſertis verbis oſtendit: Μακάριοι ἐσμὲν, ἀγαπητοὶ, εἰ Pag. 65.
προστάγματα τοῦ Θεοῦ ἐποιοῦμεν ἐν ὁμονοίᾳ ἀγάπης, εἰς τὸ ἀφεθῆναι ἡμῖν δι᾽ ἀγάπης, τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· γέγραπται γὰρ, Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στώματι αὐτοῦ δόλος. 1. *Beati ſumus, dilecti, ſi præcepta Domini in Charitatis concordia impleverimus, ut per charitatem peccata noſtra nobis remittantur, Scriptum enim eſt, Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, neque eſt in ore* Pſal. 32.
ejus dolus. Ubi etiam apprimè obſervandum eſt, S. Clementem colligere, veram charitatem ejusdemque opera ad remiſſionem peccatorum, h. e. ad juſtificationem neceſſariò requiri, ex iisdem Davidis verbis, quibus B. Paulus juſtificationem ex fide ſola voluit adſtruere. Neque temerè hîc ratiocinatus eſt vir Apoſtolicus, cùm verba Davidis liquidò oſtendant, nemini beatitudinem remiſſionis peccatorum contingere, qui non ſit ab omni fuco doloque im-

munis, h. e. verâ atque infucatâ charitate erga Deum proximumque ſuum inflammatus.

(XXVIII) Arg. 3. Reſtat ultimum Paræi argumentum quo probare nititur, etiam opera vere bona atque ex fide profecta à juſtificatione excludi. *Si, inquit, bona opera nulla fiunt niſi à juſtificatis (ſequuntur enim juſtificatos, non præcedunt juſtificandos, ait Auguſtinus) falſum igitur, quod ipſa juſtificent coram Deo: juſtificarent enim jam juſtificatos.*

Reſp. De Auguſtini effato ſuperiùs diximus quantum ſufficere putamus. Ad hypotheſin vero hujus argumenti quod attinet, nempe: nullum opus verè bonum præcedere poſſe juſtificationem: ea eſt & falſiſſima & periculoſiſſima. Ea enim conceſſa, ſequeretur. (1) Deum juſtificare homines impios adhuc manentes, in peccato hærentes, ab omni ſanctitate alienos; quod ab horrenda blaſphemia propè abeſt, & multis Scripturæ locis diſertè repugnat. Vid. Exod. 34. 7. 1. Reg. 8. 32. Prov. 17. 15. Pſ. 5. 4, 5. & 11. 4, 5, 7. Eſai. 48. 22. & 57. 22. —— Sequeretur: (2) Ne ex fide quidem hominem juſtificari poſſe; fides enim eſt bonum opus. Si itaque nullum opus verè bonum præcedat juſtificationem, neque fides præcedit, ac proinde fide juſtificari dici non poſſumus: juſtificaret enim jam

juſti-

juſtificatos. Nec juvabit hic Paræum uſitatum iſtud σόφον φάρμακον, ſc. fidem juſtificare non quatenus eſt opus bonum, ſed ut inſtrumentum apprehendendi Chriſtum. Non enim illud hic quæritur, an fides quatenus eſt opus bonum juſtificet; ſed an fides ſit bonum opus, & an præcedat juſtificationem: quod utrumque apud ſanos omnes, ni fallor, in confeſſo eſt. Si autem fides ſit opus bonum, & juſtificationem præcedat, ſequetur, falſum eſſe nullum opus verè bonum præcedere poſſe juſtificationem. Sequeretur denique (3) Opera pœnitentiæ non eſſe opera verè bona, cum ea præcedere juſtificationem, ſivè remiſſionem peccatorum, & Scripturæ (ut ſuperius oſtendimus) apertè teſtentur, & Proteſtantes omnes ſaniores libenter agnoſcant. Res eſt, nulla opera verè bona præcedere poſſe gratiam Dei, cum ſine gratia illa ne præſtari quidem poſſint. At poſſunt opera bona præcedere juſtificationem, imò & revera præcedunt; quippe datur gratia ante juſtificationem, ut præſtentur ea, quibus ad juſtificationem perveniatur.

Eſt & altera in hoc Paræi argumento hypotheſis perindè falſa ac prior, nempe, jam juſtificatos non poſſe amplius iuſtificari; quippe certum eſt (quod etjam ante oſtendimus) juſtificationem (XXIX.)

eſſe actum continuum, neque ante obitum perfectum ac conſummatum. Etiamſi igitur per pauciora illa & minora pœnitentiæ opera ad primam juſtificationis gratiam pervenimus; tamen ſi tempus adhuc benè operandi conceditur, omnino neceſſaria ſunt opera gratiæ ſubſequentia ad acceptam juſtificationem conſervandam, atque ad finem uſque perducendam. Gratia enim Dei in Chriſto per fidem ac pœnitentiam adepta, continuo inſuper bene operandi curſu non cuſtodita amittitur. Diſerta ſunt ac fermè innumera Scripturæ loca, quæ id docent: inter alia conſule, Matth. 18. 32, 33, 34, 35. Joh. 15. 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10. Rom. 11. 19, 20, 21, 22. Gal. 3. 3, 4. Heb. 3. 14. & 10. 23, 24, 26, 35, 36. 2. Joh. v. 8.

CAPUT

CAPUT XIII.

Conſectarium alterum ex argumento Apoſtoli ab infirmitate Legis elicitum, nempe, tantum abeſſe, ut à Paulo neceſſitas bonorum operum ad juſtificationem tollatur, ut è contra ſcopus ipſius ſit oſtendere veram operum juſtitiam eſſe omnino ad juſtificationem neceſſariam; atque Evangelium eſſe unicum illud efficax inſtrumentum, quo ad juſtitiam illam adduci quis poſſit. Loca quædam eò ſpectantia notantur. Primarium inter Legem & Evangelium diſcrimen oſtenditur.

REſtat, ut alterum illud ſuperiùs indicatum breviter etiam explicemus; nempe, quantum ex hoc Apoſtoli argumento roboris doctrinæ Jacobi de juſtificatione ex operibus accreſcat. Res certè in aperto eſt, nec longa, aut operoſa probatione indiget. (I.)

Nimirum tantum abeſt, ut à Paulo neceſſitas bonorum operum ad juſtificationem conſequendam tollatur, ut è contra Scopus ipſius ſit duo hæc oſtendere (1) Veram operum juſtitiam eſſe omnino ad juſtificationem neceſſariam. (II.)

riam. Quippe cum hoc imprimis argumento pugnet Apoſtolus contra juſtificationem ex Lege, quod ea per ſe impar ſit hominibus ad veram operum juſtitiam adducendis, manifeſtè ſupponit (ut cum Scholâ loquar) ſine tali juſtitia neminem ad juſtificationem pervenire poſſe. Niſi enim illud ſupponatur, argumentum ejus omninò invalidum eſſe cuivis mediocriter rem attendenti liquebit. (2) Evangelium eſſe unicum illud efficax inſtrumentum, quo ad juſtitiam illam pervenire quis poſſit. Quod enim Legi detrahit Apoſtolus, concedit Evangelio. Infirma erat lex Moſis, nec poterat hominem juſtificare, quia iis ipſum auxiliis deſtitutum reliquit, quibus pietatem illam aſſequeretur, ſine qua Deo Sanctiſſimo ad ſalutem placere ſit prorſus impoſſibile. E contra Lex Chriſti potentiſſima eſt, ac miſeris peccatoribus ad juſtificationem perducendis abunde ſufficiens; quippe quæ omnia ad eandem illam pietatem in ipſis efficiendam neceſſaria affatim ſuppeditet: tum vitæ æternæ lucem apertiſſimè revelando, atque adeò ipſius fidem apertiſſimis documentis faciendo; tum imprimis gratiam Spiritûs S. non tantùm neceſſariam, ſed & copioſam atque abundantem largiendo.

(III.) Eſt hic evidentiſſimus hujus argumenti ſcopus, ut in eo explicando multis

tis teſtimoniis evicimus; quibus & hæc addas. Cùm cap. 8. ad Roman. v. 1. dixiſſet Apoſtolus, nullam eſſe condemnationem iis, qui in Chriſto Jeſu ſunt, h. e. qui Evangelio credunt, plenè ac perfectè eſſe juſtificatos; hanc ſubjungit rationem, v. 2. *Lex enim Spiritûs vitæ in Chriſto Jeſu liberavit me à lege peccati & mortis*, h. e. Spiritus ille Chriſti vivificus, qui Evangelium comitatur, liberavit me primùm à peccandi conſuetudine, dein à morte æternâ, quæ conſuetudinem illam neceſſariò ſequitur: manifeſtè oſtendens, ideò per ſolum Evangelium liberari nos à reatu peccati, h. e. juſtificari, quia ex illo ſolo promanet gratia illa efficaciſſima, qua à peccati dominio liberati, piæ ſanctæque vitæ aſſeramur. Quæ enim hic commentatur Paræus meræ ſunt nebulæ, quibus veritatem ipſo ſole clariorem obfuſcare nititur. Quid enim? Legem peccati exponit de lege Moſis. At legem Dei appellari ab Apoſtolo legem peccati plusquam dura eſſet locutio. Quid, quod hæc interpretatio verbis Apoſtoli, verſ. 22, 23, 25. præcedentis capitis manifeſtè repugnat? Ibi enim Lex peccati legi Dei directè opponitur, ac de vi illa dominatrice peccati in carne membriſque reſidente, ac Legi Dei repugnante exponitur. Hoc ipſum quoque clariùs adhuc liquet ex verſ. 3. & 4. hujus octavi capitis; ubi oſtendit Apoſtolus,

lus, illud, quod Legi ἀδύνατον erat, Chriſtum præſtitiſſe, nempe ut peccatum in carne interficeretur, & δικαίωμα *juſtitia Legis impleretur in nobis non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm Spiritum ambulantibus.* Audi hîc iterùm Paræum ita hæc verba exponentem: *Ut maledictioni Legis maledictâ morte crucis Chriſti ſatisfieret, ea ſatisfactio nobis imputaretur, non ſecus atque in nobis impleta fuiſſet.* Quid hâc interpretatione audacius? Nam, primò, exponit Paræus δικαίωμα Legis per maledictionem ejus, quod de juſtitia in Lege præſcriptâ intelligi debere, & res ipſa loquitur, & ex hujus epiſtolæ cap. 2. verſ. 26. clarè liquet. Deinde interpretatur locum de juſtitia quadam quæ extra nos ſit, nobisque tantùm imputata; cùm Apoſtolus diſertè dicat, hanc Legis juſtitiam impleri ἐν ἡμῖν in nobis: Denique Apoſtolum audire recuſat ſe liquidò explicantem, quomodo hæc Legis juſtitia in nobis impleatur, in hoc ſcil. *quod non ſecundùm carnem ſed ſecundùm ſpiritum ambulemus.*

(IV.) His locis convenienter meritò interpretati ſunt Antiquorum nonnulli locum illum Rom. 3. ult. ubi Apoſtolus objectionem contra ſuam de juſtificatione doctrinam proponit diluitque his verbis: Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο, ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν.

Nempe

Nempe (ut notant Chryſoſtomus & Auguſtinus) fides dicitur *ſtabilire legem*, quia gratiam impetrat, quâ lex impleatur. Quippe legis firmitas, impletio, conſummatio potiſſimùm in obſervatione præceptorum ejus ſita eſt. Et reverà lex gratia Evangelii deſtituta, ſuo loco, ſuo honore ſtare non poterat; quin ab hominibus carnis affectibus mancipatis contempta & quaſi conculcata jacuit: additâ autem hâc gratiâ, ſedem & veluti ſolium recuperavit, ac jus ſuum finemque primarium, nempe ad obedientiam ipſi præſtandam homines adducendi obtinuit.

(V.) Plura loca his adſtipulantia haud difficile eſſet proferre, niſi in re jam fuſiùs probata id ſupervacaneum eſſet. Illud tantùm Coronidis loco adjiciam, liquere hinc, quodnam ſit inter legem per ſe ſpectatam atque Evangelium præcipuum diſcrimen; hoc ſcilicet quod Evangelium largiatur gratiam juſtitiæ illi præſtandæ neceſſariam, quam lex tantummodò oſtendit. In hoc potiſſimùm eximia illa Evangelii ſuprà legem ἐξοχὴ ac præſtantia ab Apoſtolo manifeſtè ſtatuitur. Hinc ſumma illa, quibus Evangelium exornat Elogia, quòd ſit *διακονία πνεύματος, νόμος πνεύματος ζωῆς, δύναμις Θεοῦ, δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν* &c. *Vide Heb. 8. 10. 11.* Hæc utinam ſeriò expendiſſent Reformato-

matorum Theologorum plerique, qui de diſcrimine Legis & Evangelii multa ſcripſerunt, *quique (ut falsè Grotius) in hac de juſtificatione controverſiâ triumphant, quaſi incognitam plurimis ſæculis lucem è cœlo detuliſſent.*

Vot. pro pac. ad Art. 4. p. 21.

CAPUT XIV.

Loca quædam, in quibus Apoſtolus Legem imprimis ritualem oppugnat, indicantur. Externum & ritualem Legis cultum à juſtificatione ita rejicit, ut in ejus locum internam ac ſpiritualem Evangelii juſtitiam ſubſtituat. Argumentum inde contra Solifidianos invictum.

(I.) DE Argumentis Apoſtoli ad totam Moſis legem (ne excepta quidem ea parte quæ præcepta continet moralia) ſpectantibus fusè egimus. Quod proximo in loco conſiderandum venit, de legibus atque inſtitutis Fœderis Moſaici ceremonialibus, pauculis expediemus.

(II.) Controverſia de circumciſione & ritibus Moſaicis, famoſa atque Apoſtoli ævo nimis agitata ex profeſſo proponitur Ep. ad Rom. cap. 4. Ubi poſtquam in ſuperioribus beatitudinem hominis in

in remiſſione peccatorum conſiſtere teſtimonio ex Davide allato probaverat Paulus; mox v. 9. ſtatum quæſtionis diſceptandæ format his verbis: *Iſta igitur beatitudo, in circumciſionem ſolummodò, an & in præputium cadit?* q. d. Num igitur circumciſio & cæteri ritus Moſaici ad juſtificationem planè neceſſarii ſunt, an ſine iis juſtificatio obtineri poteſt? Ritus iſtos nequaquam eſſe neceſſarios luculenter oſtendit in ſequentibus. In hunc etiam Scopum manifeſtè collimat tota fere ad Galatas Epiſtola, in qua concluſio, quam in ſe probandam ſuſcipit Apoſtolus, clariſſimis hisce verbis exponitur cap. 5, 6. *In Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed fides per charitatem perfecta.* Atque iterum (paucis mutatis) cap. 6, 15. *In Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed nova creatura.*

Argumenta, quibus hanc theſin confirmat Apoſtolus, non neceſſe eſt ut explicemus, cùm de operibus legis ritualis, an & quatenùs à juſtificatione excludantur, nulla jam inter Chriſtianos lis & controverſia. (III.)

Unicum illud (utpote ad propoſitum noſtrum quàm maximè ſpectans) obſervandum duxi; viz. Apoſtolum opera legis ritualia & externa ita à juſtificatio- (IV.)

ne excludere, ut his opponat internam animi puritatem, atque ea opera, quæ à corde fide purificato verâque charitate inflammato fluunt: adeò ut quod illis eripit, his largiatur: illa ad juſtificationem, ad ſalutem nequaquam neceſſaria; hæc omninò: illa nihil; hæc multum admodùm valere ſtatuat. Patet illud ex locis ſæpiùs citatis Gal. 5. 6. & 6. 15. & 1. Cor. 7. 19. quibus hæc addas loca illuſtria & ſeriâ attentione digna, Col. 2. 11, 12, 13. Rom. 2. 28, 29. Philipp. 3. 2, 3. Hinc Argumentum formamus contra Solifidianos ἀκατάλυτον.

Quatenùs Paulus opera ritualia & externa ut non neceſſaria rejicit, eatenùs opera ſpiritualia & interna, ut neceſſaria admittit.

Sed opera ritualia rejicit ut non neceſſaria ad juſtificationem.

Ergò: Opera ſpiritualia, ut ad juſtificationem neceſſaria admittit.

(V.) Ac profectò non alio fine externam illam juſtitiam in lege præſcriptam pœnis adeò ſeveris exigebat Deus, quàm ut hinc manifeſtum fieret; juſtitiam illam ſpiritualem in Evangelio clariùs revelandam atque alterâ illâ adumbratam æquè imò multo magis eſſe neceſſariam. Non minus nobis neceſſaria eſt

* cir-

*circumciſio cordis, quàm Judæis erat circumciſio carnis: ſine hac illos ab externa populi ſui communione excindebat Deus; ſine illa nos à ſpe ſalutis ac regno cœlorum excluſurus. Nullus iis ad Dei templum ejusque Sacra erat aditus, niſi ab omni corporali immunditia lavatis; nobis niſi ab omni inquinamento carnis & ſpiritûs purificatis ac ſanctimoniam in timore Dei ad finem perducentibus nullus patet in Sacrarium cœleſte & ἀχειροποίητον introitus. Si ab illis exegit Deus pecudum ſanguinem atque adipem, à nobis multò magis poſtulat, ut nos ipſos ipſi Hoſtiam vivam, ſanctam placentem, cultum illum noſtrum rationalem ſiſtamus; imò, ſi opus ſit, pro veritate ipſius teſtanda noſtrum ultrò fundamus ſanguinem: & ſic in cæteris. Qui igitur neceſſitatem bonorum operum ad juſtificationem ex claris Evangelii præceptis nondum edocti ſunt, Moſen adeant vel per obſcura ejus rudimenta de errore ſuo turpiſſimo revincendi.

* *Hinc Juſtinus, cordis circumciſionem cum fide Chriſti conjunctam, conditionem eſſe in nova lege ad juſtificationem hominis neceſſariò requiſitam docet. Nam in Dialog. cum Tryph. poſtquàm ex Gen. 15. 6. probaſſet, Abrahamo adhuc incircumciſo juſtitiam fuiſſe imputatam hæc ſubjungit:*
Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐν ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς πιστεύοντες τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιτομὴν ἔχοντες τὴν ὠφελοῦσαν ἡμᾶς τοὺς κεκτημένους, τοῦτ᾽ ἐστι τῆς καρδίας, δίκαιοι καὶ εὐάρεστοι τῷ Θεῷ ἐλπίζομεν φανῆναι, *pag.* 320. *edit. Paris*, 1636.

CAPUT

CAPUT XV.

Notantur dogmata Judaica de ratione juſtificationis ac ſalutis obtinendæ à Paulo perſtricta. Primus eorum error, quod vel nimiam humano arbitrio vim ac libertatem tribuerint, vel ſaltem gratiæ Divinæ neceſſitatem ignorârint. Quod ex Rabbinis & Joſepho ipſo oſtenditur. Inſignis Jacobi locus cap. 1. *v.* 13. & *ſeq. illuſtratur.*

(I.) AUdivimus Apoſtolum adversùs ipſam Moſis legem per ſe ſpectatam prolixè diſputantem, ut quæ legis opera oppugnet Paulus, quibusque cauſam ſuam agat argumentis, jam cuivis, ut opinor, ſatis manifeſtum ſit. Iis tamen, quæ hactenus diſſeruimus, clariorem adhuc (ni fallor) lucem attulerint, quæ de corruptis Judæorum dogmatibus ultimo in loco, ad fidem noſtram liberandam, dicturi ſumus. Certè enim ad quamvis diſputationem rectè intelligendam, haud parùm refert occultas adverſariorum, quibuscum diſputatur, ſuper controversâ materiâ ſenſus & collaterales, (ut ita dicam) quas tuentur, hypotheſes probè cognoſcere. Has enim prudentem diſputatorem

rem inter argumentandum aliquoties reſpicere atque identidem tacitè perſtringere à vero non abſimile eſt. Hîc autem rem non agemus incertis conjecturis, neque quicquam Judæis affingemus, quod ex probatis ipſorum Scriptoribus eos reverà ſenſiſſe non liquidò conſtare credimus.

(II.) Primus igitur Judaicæ Synagogæ error, isque capitalis ac fons penè cæterorum omnium is fuit, quòd nimiam quandam voluntati atque arbitrio humano vim ac libertatem attribuerint, vel ſaltem gratiæ divinæ neceſſitatem non agnoverint. Nimirum putabant, proprias naturæ vires, addito tantùm legis adminiculo, velut commonitorio quodam, ipſis ſuffecturas ad juſtitiam atque adeò vitam æternam comparandam.

(III.) Celebris eſt & perantiqua Sapientum ſententia in ipſo Talmude alicubi commemorata, quæque in diverbium ferè inter Judæos abiit: יש כל בידי השמים חוץ מיראת השמים i. e. *omnia ſunt in manu cœli excepto timore Dei.* Cujus dicti ſenſum Rabbi Saadia Gaon (ita κατ᾽ ἐξοχὴν dictus) hunc eſſe ait, quod ejusmodi in anima ac voluntate humana libertas ſita ſit, quæ quodammodo ab ipſo Deo ſit independens; atque hanc fuiſſe communem Rabbinorum ſententiam non veretur aſſerere.

In Lib. Sepher. Emunah.

(IV.) Idem etiam dictum citat & ſuo calculo comprobat Maimonides *in octo capitulis commentario ſuo in Pirke Aboth præmiſſis, cap. 8. de indole humana: Quod (inquit) ad ſententiam illam, quæ apud ſapientes habetur, omnia ſunt in manu Dei &c. eſt illa certè vera.* Et paulò poſt ſententiam iſtam ita explicat: *Præcepta & interdicta legalia ſunt de factis, in quibus homini eſt electio, ut faciat ea, vel non faciat; atque in iſta parte animæ eſt timor Domini, nec eſt in manu Dei, ſed permiſſa libero hominis arbitrio.*

Verſionis Pocockianæ, p. 236.

Pag. 237. & 238.

(V.) Quin & multa ſunt, quæ in eo ipſo capite de voluntatis libertate audacter aſſerit Maimonides, velut in opprobrium gratiæ divinæ. *Scias (inquit) rem, in quam conſentiunt & lex noſtra & Græcorum Philoſophia veriſque probationibus confirmatam eſſe, hominis actiones omnes in ipſius poteſtatem traditas eſſe, ſine ulla omninò ad eas coactione, neque eſſe exterius aliquod impellens, quod ipſum ad virtutem aut vitium inflectat, præter unam temperaturæ diſpoſitionem, quâ fit ut res illi facilior ſit, aut difficilior.* En! quàm bellè concordent (fatente Maimonide) in hâc de libertate arbitrii controverſiâ Hebræorum Magiſtrorum placita cum Philoſophia Græcorum. Nihil magis viderunt de gratiæ neceſſitate iſti altè Sapientes, quàm ipſi Ethnici & Pagani. Imò certè minùs. Maimonides enim

Pag. 234.

enim nihil eſſe aſſerit, quod hominem extrinſecùs ad virtutem inflectat, præter unam temperaturæ diſpoſitionem, quâ fit ut virtus ei facilior ſit; de gratiâ & auxilio divino ne γρὺ quidem dicit: cujus tamen neceſſitatem Plato, Pythagoras & plerique Philoſophi veteres conſtanter agnoverunt. Plato Menone: Εἰ δὲ νῦν ἡμεῖς παντὶ τῷ λόγῳ τούτῳ καλῶς ἐζητήσαμέν τε καὶ ἐλέγομεν, ἀρετὴ ἂν εἴη οὔτε φύσει, οὔτε διδακτὸν, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ παραγιγνομένη. Jamblichus cap. 28. de Pythagora: Γελοῖον ποιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ἄλλοθέν ποθεν ζητοῦντες τὸ εὖ ἢ παρὰ τῶν Θεῶν &c. Seneca Epiſt. 41. *Animum excellentem moderatum &c. cœleſtis potentia agitat; non poteſt res tanta ſine adminiculo Numinis ſtare.* Atque iterum. *Nulla ſine Deo mens bona eſt.*

Sed ad Maimonidem redeo, cujus de temperaturæ diſpoſitione ſententia ex ipſius verbis in ipſo initio ejuſdem capitis manifeſtior adhuc eſt: *Fieri non poteſt (inquit) ut producatur homo ab ortu ſuo naturâ vel virtute, vel vitio præditus; uti neque poſſibile eſt, ut producatur naturâ artis alicujus practici peritus: hoc autem fieri poteſt, ut producatur aptus natus ſive ad virtutem aliquam, ſive vitium, adeò ut actiones ad ea ſpectantes faciliores ipſi ſint, quàm quæ ad alia &c.* Nimirùm homo, ex ſententia magni (VI.)

Doctoris eodem planè modo naturâ comparatus eſt ad virtutem ſalutarem & artem practicam: neutram quidem ab ortu actu ipſo habet, utraque tamen diſciplinâ & uſu acquirenda; quod tum demùm faciliùs fiet, cùm acceſſerit bona naturæ indoles, & temperaturæ diſpoſitio. Atque hîc quidem εὐκρασίαν temperamenti conferre dicit ad virtutem faciliùs acquirendam, haud negans, fieri poſſe, ut qui peſſimâ temperaturæ diſpoſitione laborat, longo uſu & aſſuefactione ſapiens bonusque evadat. Alibi tamen ſui oblitus (quod Scriptoribus iſtis πολυγράφοις non raro uſu venit) affirmat, bonam vel non malam naturæ indolem ad virtutem acquirendam eſſe omninò neceſſariam: Et quibusdam ejusmodi à nativitate temperamentum contingere, quod nullâ omninò exercitatione poſſit corrigi. Sic enim more Nevochim par. 1. cap. 34. *Sunt quidam, qui à principio nativitatis ſuæ ejusmodi temperamentum nacti ſunt, cum quo perfectio nullo modo poteſt conſiſtere; ut E. G. Qui cor habet vehementer calidum & forte, iræ fræna ponere non poteſt, etiamſi ſummam adhibuerit exercitationem, &c. ita reperies quosdam, qui ſunt leves & inquieti, quorum motus inordinati & perturbati, de corruptione compoſitionis & malitia temperamenti, quod nequit corrigi, luculenter teſtantur. In talibus hominibus nunquam videtur intelligentia perfe-*

Vide ſequentia p. 233.

perfecta, ac proinde cum illis aliquid tentare velle in hoc negotio, mera eſt ſtultitia. Sed illud obiter.

Pergit Maimonides capite citato ſuum illud αὐτεξούσιον ſtabilire. *Summa (inquit) rei eſt, ut credas Deum ſicut voluerit, ut eſſet homo erectâ ſtaturâ, lato pectore, digitis præditus, ita etiam voluiſſe ut pro libitu ſuo moveretur & quieſceret, & actiones ſub electione cadentes, nullo ipſum ad eas cogente, vel ab iisdem cohibente faceret; uti in libro veraci explicatum eſt, ubi hanc ſententiam explicans dicit: Ecce homo factus eſt ut unus è nobis, ad ſciendum bonum & malum, &c. Paraphraſis autem Chaldaica ita interpretatur ſenſum, ut vis verborum,* ut unus ex nobis ad ſciendum bonum & malum, hæc ſit: *quod ipſe jam factus fuerit unus in mundo, ſcil. ſpecies, cui nulla alia ſimilis eſſet, quæ cum ipsâ hoc reſpectu, qui jam illi contigit, communicaret: quisnam autem fuit ille? ſcil. quod ipſe pro arbitrio ſuo nota haberet bona & mala, ut utrum eorum vellet facere poſſet, &c.* Et mox in ſequentibus affirmat: *illud neceſſariò ſequi exiſtentiam hominis, ſcil. ut pro arbitrio ſuo actiones bonas aut malas præſtet quandocunque voluerit, &c.* (VII.) Pag. 241. & 242. Gen. 3. 22.

Ac paulo poſt: *ipſum (hominem ſc.) oportet aſſuefacere ſe actionibus bonis, quibus acquirantur ipſi virtutes, malas autem fugere, quo amoveantur ab ipſo vitia,*

ſi in ipſo fuerint, neque dicat: Inſedit mihi affectus, qui mutari non poſſit, cùm omnis affectus mutari poſſit, & à bono in malum & à malo ad bonum, atque hoc ipſius arbitrio permiſſum ſit.

(VIII.) Pag. 253. Rurſus illud fundamenti loco ſtatuit: *Libero hominis arbitrio permiſſas eſſe actiones ſuas, ut quicquid libuerit facere faciat, & quicquid noluerit facere non faciat; (niſi hoc ipſo ob delictum aliquod, quod commiſerit, punierit ipſum Deus, ut tollat arbitrium ipſius) atque acquiſitionem virtutum & vitiorum penes ipſum eſſe. Quare oportet re ipſum ſe ad acquirendas virtutes excitare, cùm non ſit exterius aliquod impellens, quod ipſum ad eas impellat: Atque hoc eſſe quod dicunt (ſapientes) inter hujus libri monita, Si non ego mihi quis mihi?*

Pag. 257. Tandem putido huic de indole humana ſermoni finem imponit his verbis: *Conſtat ergo ex his omnibus, quæ diximus, actiones hominis ipſius arbitrio permiſſas eſſe, ac penes ipſum eſſe, ut ſit vel virtute præſtans, vel malus, &c.*

(X.) Fateor his omnibus Maimonidem imprimis oppugnatum ire ſententiam eorum, qui coactionem & fatalem quandam actionibus humanis neceſſitatem impoſuerunt. Sic enim ipſe profitetur non longe ab initio ejuſdem capitis: *Hoc autem ideò tibi declaravi, ne futilia*

iſta,

iſta, quæ falſo comminiſcuntur Aſtrologi, pro veris habeas, cùm à nativitatibus ſuis homines virtute aut vitio præditos conſtitui aſſerant, eosque ad actiones iſtas neceſſariò & vi adigi. Sed,

Incidit in Scyllam, dum vult vitare Charybdin.

Dum enim futilia Aſtrologorum rejicit, impia & blaſphemiæ plena ex ſuo profert; atque ita coactionem tollit, ut ejus loco abſolutam quandam αὐτεξουσίαν & ejusmodi arbitrii libertatem, quæ à gratia & operatione divina omninò independens ſit, manifeſtè ſubſtituat.

Dices: Fuerunt hæc Rabbinorum ſequioris ævi placita, ex quibus de veteri Judæorum doctrina judicium ferre iniquum, vel ſaltem temerarium eſt. Fateor: quin nec illud ibo inficias Maimonidis & modernorum Judæorum de libero arbitrio ſententiam in aliquibus diverſam fuiſſe à veterum quorundam opinione: ita tamen ut tam hi quàm illi pariter in Divinam gratiam fuerint injurii. Aſcendamus igitur ad ipſa Chriſti & Apoſtolorum tempora. (X.)

Religio Judaica tum temporis in duas potiſſimùm ſectas diviſa erat, Sadducæorum & Phariſæorum. Eſſeni enim (XI.)

vix inter Judæos numerandi; utpote qui (ut recte Baronius) Schiſmatici fuerint, & Schiſmate ſuo à cæteris diviſi, h. e. à Phariſæis, Sadducæis & cæteris Judæis univerſis. Neque enim ſacrificabant in Templo, eò quòd ſanctioribus (ut ipſi putabant) in conventibus ſuis ceremoniis uterentur. Quin & extra urbem, in vicis à celebritate locorum remotiſſimis plerumque degebant; *ideoque de iis nulla in Scripturis mentio, ſed nec, quod nonnulli putant, inſinuatio: quanquam eos Chriſti ſæculo extitiſſe inter Judæos ex Joſepho & Philone liquidò conſtet.

* *Cauſam aliam aſſignat Grotius, vot. pro pac. p.* 95. Cureorum Eſſenorum *mentionem Chriſtus omnem faciat, cauſas attuli, quod inſtituta illorum eſſent pia, & quod ex illis maximè Chriſtus novum ſibi collegit populum.*

(XII.)

Ad Sadducæos autem quod attinet, ex eodem Joſepho apertiſſimum eſt, ſtatuiſſe eos independentem arbitrii libertatem, qualem à Maimonide & poſterioribus Rabbinis defenſam vidimus. Dicebant enim, referente Joſepho, lib. 13. Originum. Ἅπαντα ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τίθενται, ὡς καὶ τῶν ἀγαθῶν αἰτίους ἡμᾶς αὐτοὺς γινομένους, καὶ τὰ χείρω παρὰ ἡμετέραν ἀβουλίαν λαμβάνοντας. *Omnia in noſtra poteſtate ſita eſſe, ut & bonorum autores nos ipſi ſimus, & mala ex propria ſtultitia & temeritate eligamus.* Et Ἁλώς. l. 2. c. 12. Τὸν Θεὸν ἔξω τοῦ δρᾷν τι κακὸν ἢ μὴ δρᾷν (ſic enim legendum non ἐφορᾷν recte monet Grotius) τίθενται. Negabant Deum autorem fuiſſe, ut quis vel

In Mat. 22. *verſ.* 23.

vel peccet, vel à peccato abſtineat. Rurſus in ſequentibus de iisdem Sadducæis: Φασὶ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων ἐκλογῇ τό τε καλὸν, καὶ τὸ κακὸν προκεῖσθαι, καὶ τὸ κατὰ γνώμην ἑκάστῳ τούτων ἑκατέρῳ προσιέναι. i. e. *in electione hominis poſitum dicebant cum bonum tum etiam malum, & unumquemque pro arbitrio ſuo ad utrumlibet accedere.* Hujus tamen ſectæ diſciplinam ſequebantur plerique omnes illi Pontifices, qui per Chriſti Domini œconomiam & Apoſtolorum tempora altaribus adſtabant. *Act.* 5. 17.

(XIII.) Si de Phariſæis quæras, videntur illi in contrario fuiſſe errore, liberum arbitrium penitùs tollentes omniaque fatali cuidam neceſſitati ſubjicientes. Sic enim diſertè Joſephus Antiq. lib. 18. cap. 2. Πράττεσθαι εἱμαρμένῃ τὰ πάντα ἀξιοῦσι. *credunt omnia Fato fieri.* Sunt tamen alia nonnulla Joſephi loca, in quibus aliter ſenſiſſe Phariſæos videtur ſtatuere, de quorum ſenſu fervet adhuc inter doctos lis & controverſia. Druſius à ſeipſo diſſidere Joſephum audacter affirmat. Montacutius noſter falſum eſſe, quod ſcripſit dicere non dubitavit. Baronius pronuntiat, Phariſæos omnia Fato tribuiſſe: Sed Baronium erraſſe contendit Caſaubonus, ex ipſo Joſepho oſtendere aggreſſus, Phariſæos mixturam quandam Fati & liberæ vo-

In Matt. 22. 23. luntatis credidiſſe, quicum etiam Grotius videtur ſenſiſſe.

(XIV.) Sub incudem revocemus loca illa Joſephi, quæ huic liti anſam præbuerunt. Ἁλωσ. lib. 2. cap. 12. Ἑιμαρμένῃ τε καὶ Θεῷ προσάπτουσι πάντα, καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια καὶ μὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπ' ἀνθρώποις κεῖσθαι βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκαστον καὶ τὴν εἱμαρμένην. Cui comparandus eſt alter Joſephi locus, lib. 13. Orig. cap. 9. Ubi Phariſæorum ſententiam fuiſſe dicit: τινὰ καὶ οὐ πάντα τῆς εἱμαρμένης ἐῖναι ἔργον, τινὰ δὲ ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν, συμβαίνειν τε καὶ οὐ γίνεσθαι. Καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια καὶ μὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπ' ἀνθρώποις κεῖσθαι. Ecce omnes rerum eventus inter hæc tria, Deum, Fatum, liberum hominis arbitrium quaſi diſtribuerunt. Quid tribuerint ſingulis inquirendum. Ad Deum quod attinet, de partibus ejus in rerum eventu quid ſenſerint Phariſæi non ſatis exprimit Joſephus, tantum dicens, Deo & Fato ipſos omnia tribuiſſe. Videntur mihi ſenſiſſe, nihil à Deo immediatè & de novo fieri, ſed tantùm mediante εἱμαρμένῃ illa, ab ipſo priùs in rerum creatione ſtabilitâ. Eodem planè modo, quo Maimonides interpretatur dictum illud ſapientum, Omnia fieri voluntate Dei: *Quod ad dictum (inquit) omnibus notum, cui & ſimilia reperiuntur in dictis Sapientum,*

In Octo. Capitul. cap. 8. de indole humana. p. 239. & 240.

tum, nec non literis conſignata, ſcil. Ut ſurgat homo vel ſedeat, omneſque ejus motus fieri voluntate atque arbitrio ejus; eſt hæc ſententia vera, ſed certo modo, idque ut ſi projiciente quopiam lapidem in aërem, qui deorſum deſcenderet, dicamus, deſcendiſſe illum voluntate Dei, verum eſt hoc dictum, quia voluit Deus, ut terra tota in centro eſſet, ideoque cùm ſurſùm projecta fuerit aliqua ejus pars, ea centrum versùs moveretur. Non quod Deus nunc demum, cùm mota fuerit hæc terræ pars, voluerit ut deorſum moveretur. Atque hâc de re diſcrepant Scholaſtici, quos audivi dicentes, voluntatem eſſe in omni re, de tempore ad tempus, perpetuò. Nos autem non ita ſentimus, verùm voluntatem fuiſſe ſex diebus creationis, & exinde res omnes juxta naturas ſuas continuò fluere, quemadmodum dicit: *Eccleſ. 1. 9.* *Quod fuit idem eſt quod erit, & quod futurum eſt, jam fuit, non eſt quid novum ſub ſole.* Imò (quod miraculi inſtar habendum eſt) ipſa, quæ vocantur, miracula negat immediatâ aliquâ Dei ſeu voluntate, ſeu providentiâ fieri, ſed ex occultis ſuis cauſis in rerum creatione priùs diſpoſitis ſuo tempore, quaſi exſilire, cum inſanientibus ſuis ſapientibus non veretur aſſerere. Hæc enim apud eum mox ſequuntur: *Atque hoc eſt, quod ſapientes adegit, ut dicerent de omnibus miraculis, quæ ab ordinario rerum curſu deflectunt, quæ vel fuerunt, vel vi*

pro-

promiſſi futura ſunt, præceſſiſſe de ipſis voluntatem ſex diebus creationis, & tum temporis naturæ rerum iſtarum inditum fuiſſe, ut contingeret, quod in illis contigit; quod cum tempore illi conſtituto contigit, viſum eſt eſſe rem recens productam, non autem ita revera eſſe Addit. *Ac multum in hanc ſententiam locuti ſunt in Mishdrash Roheleth, atque alibi. Porro è dictis ipſorum in hunc ſenſum eſt:* Mundus ſecundùm ordinem ſuum procedit: *Quin & reperies ipſos ſemper in omnibus ſermonibus ſuis ſedulò cavere, ne voluntatem* Divinam *in ſingulis rerum ac temporum momentis ſtatuant, &c.* Atque hanc fuiſſe ipſiſſimam Phariſæorum mentem, ex Joſephi verbis liquet, cùm mox dicit, ipſos credidiſſe, βονθεῖν εἰς ἕκαςον τὴν εἱμαρμένην. *Fatum ad ſingulos eventus auxilium conferre.* Nempe ſtatuebant, nihil præter, ſupra, aut contra ſuam illam εἱμαρμένην à Deo fieri. In altero autem Joſephi loco, omnes rerum eventus ſuis cauſis aſſignantes, ſtatuunt Phariſæi, quædam Fato quidem omnino tribuenda, quædam etiam libero hominis arbitrio, nihil autem affirmant à Deo immediatè fieri. Multò igitur minùs ex Joſepho conſtat Phariſæos ſpecialem illam Dei providentiam, quæ gratiam & opem ad ſingulos bonos actus neceſſariam ſubminiſtrat, agnoviſſe; quod tamen Grotius ex Joſepho apertiſſimum eſſe, idque ab ipſo

עלם במבהגו הולך

In Luc. 18. 11.

ipſo alibi oſtendi aſſerit, annotata ſua ad Matth. 22. v. 23. ubi hæc Joſephi loca citat, ni fallor, indigitans.

(XV.) De Fato jam videamus. Eo dubio procul intellexerunt Phariſæi ordinem & *κατάςασιν* Cœli, aſtrorum & cauſarum ſecundarum ex iis pendentium à causâ omnium primâ conſtitutam ac ſtabilitam; quam *δεύτερον τάγμα* appellat Joſephus, Sadducæorum ex adverſo de Fato ſententiam ſic exprimens Ἁλως l. 2. c. 12. *Σαδδουκαῖοι δὲ τὸ δεύτερον τάγμα τὴν μὲν εἱμαρμένην παντάπασιν ἀναιροῦσιν*, &c. At quid demùm huic Fato conceſsêre Phariſæi; nempe, *τινὰ εἱμαρμένης εἶναι ἔργον*, *quædam fatali omninò neceſſitate evenire*, ſcilicet non ſolùm *res merè naturales, in quibus non eſt homini liberum arbitrium*: v. 9. *ut ſit procerus aut brevis &c.* de quibus ſolùm interpretatur Maimonides dictum illud Sapientum: *Omnia ſunt in manu Cœli, &c.* verum etiam *quædam ex iis quæ ſub electione hominis cadunt*, v. 9. *ut hanc talem in uxorem ducat, ut ſint hæ opes in manu ipſius &c.* ad quæ dictum illud Sapientum extendendo, multum erraſſe homines ait idem Maimonides. Nempe de his ſolum, quæ ſub electione cadunt, inter Phariſæos & Sadducæos quæſtio erat. Atque hinc (ut id obiter notem) inter modernos etiam Judæos

In octo Capit. cap. 8. de indole humana p. 237, 238.

dæos mos obtinuit, ut ad nuptias vocati viro & fœminæ matrimonio jungendis bonam fortunam optarent hâc formulâ. מזל טוב q. d. *Sit bonus vel fauſtus planeta:* (ſic enim exponendam vocem Mazal docet Maimonides) quæ etiam verba deſponſatæ puellæ annulo ſolebant inſcribere, ut notat Munſterus ad Geneſ. 30. v. 11.

More Nevochim par. 2. c. 10.

(XVI.) Interim agnoſcebant Phariſæi τινὰ ἐφ᾽ ἑαυτοῖς ὑπάρχειν, συμβαίνειν τε καὶ οὐ γίνεσθαι, *quadam etiam in noſtro arbitrio ſita eſſe, ut fiant, vel non:* Καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια καὶ μὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπ᾽ ἀνθρώποις κεῖσθαι. *Juſta verò facere vel ſecùs* plerumque *in hominis poteſtate eſſe.* Ut in iis actibus, qui ſub virtutem aut vitium cadunt, Fatum minùs agere, hominis verò arbitrium imprimis conſpici exiſtimârint: quanquam neque hi omnes, ex mente Phariſæorum, in hominis erant poteſtate; dicebant enim *plerumque* non *ſemper.*

Porrò vel ex hiſce actibus, quæ libero fiunt arbitrio, Fatum non voluerunt Phariſæi omninò excluſum; dicebant enim: βοηθεῖν εἰς ἕκαστον τὴν εἱμαρμένην, *Fatum ad ſingulos actus auxilium conferre.*

(XVII.) Interim dicere maluerunt, Fatum *juvare*, quàm *cogere:* Quod Rabbi Abra-

Abraham Zachuth etiam teſtatur, de Phariſæis ſic ſcribens: *Credunt Planetam juvare, nihilominùs relinquitur liberum arbitrium in manu hominis.* Atque ex hoc potiùs veterum Phariſæorum ſenſu, quàm ex Maimonidis, aut Neoterici alicujus Rabbini placitis interpretandum judico dictum illud Sapientum, de quo ſæpiùs meminimus: *Omnia ſunt in manu Cœli excepto timore Dei*, h. e. omnia ſunt fatali aſtrorum imperio ſubjecta, ſolo hominis arbitrio excepto, in iis rebus, quæ ad religionem pertinent.

Eſtque hæc plauſibilior ſententiæ Phariſaicæ deſcriptio, utpote à Joſepho, qui & ipſe Phariſaicæ ſectæ favebat, facta. Ex qua tamen non obſcurè liquere credo, Phariſæos, quicquid in contrarium obtenderunt, conſequenter omnem arbitrii libertatem ſuſtuliſſe. Statuerunt enim, ut ex ipſo Joſepho vidimus, liberum hominis arbitrium in quibusdam actibus, etiam ad religionem pertinentibus, fatali aſtrorum vi atque efficaciâ conſtringi. Si in quibusdam cur non in omnibus? Certè enim in ſingulis actibus eadem eſt arbitrii, eadem cœli vis. (XVIII.)

Et ſi vel unicò fatalis catenæ annulo humana voluntas religetur, de libertate ejus actum omninò & conclamatum eſt. Præterea dicebant, Fatum ad ſingulos

gulos actus juvare; ex quo ſequitur, nihil ab homine præter aut contra ſuum fatum fieri ſive bonum, ſive malum. e. g. Detur aliquis ab ortu ſuo peſtilenti Sydere afflatus, adeoque δυσκρασίᾳ laborans; Quæro, an homo iſte malus neceſſariò evaſurus ſit? Si ſit, per Fatum, ergò tollitur liberum hominis arbitrium? Sin accidere poſſit, ut bonus fiat, ſequetur, eum contra Fatum ſuum agere poſſe, ac proinde Fatum ad ſingulos actus auxilium non conferre. Nec mirum eſt (ut rectè doctiſſimus Montacutius noſter) hoſce hypocritas, legis Divinæ interpolatores, improbos & ſceleribus coopertos, juſtè à Deo relictos, in profanas, contrarias ac repugnantes ſententias abiiſſe. Præſertim cùm & hodie inter Chriſtianos reperiantur non pauci, viri alioquin pii & docti, qui abſolutum atque irreſiſtibile Dei decretum (Fatum Phariſaicum abſit, ut iis impingam) cum arbitrii libertate componi poſſe exiſtiment. Denique admodùm difficile eſt in lubrico hoc Aſtrologiæ ſtudio pedem figere. Qui hæc ſemel arcana ingreditur, neſcit quouſque progrediatur. Qui aliquid aſtris concedit, tandem omnia tribuet. Quod & in hodiernis Aſtrologis videmus, qui fiduciâ hujus ſuæ ſcientiæ eo uſque ferè procedunt, ut quicquid ſingulare, imò & miraculoſum, ac prorſùs extraordinariâ Dei virtute factum unquam

Appar. 7. *p.* 262.

unquam eſt, aſtrorum ſitui ac viribus tribuant. Hi tamen nihil habent in ore frequentiùs, quàm

Aſtra regunt homines, ſed regit
aſtra Deus.

Et

——— *Sapiens dominabitur*
aſtris.

His motus rationibus arbitror, ſimplicem veritatem ſcripſiſſe Joſephum, cùm in loco primùm citato de Phariſæis ſimpliciter pronuntiat *πράττεσθαι εἱμαρμένῃ τα πάντα ἀξιοῦσι existimaſſe eos omnia fato fieri:* ac proinde multò certius eſſe, lapſum fuiſſe Grotium & virum illum undequaque doctiſſimum, quem ſequi ſe profitetur, quàm in Phariſæorum ſententia explicanda lapſum Epiphanium, qui eos per Aſtrologiæ ſtudium, omnia fatali neceſſitati ſubjeciſſe aſſerat. Præſertim cùm ante Epiphanium Juſtinus, qui Apoſtolorum ætati vicinus fuit in Dial. cum Tryphone eundem Judæis errorem impingat.

Vide Grot. in Mat. 22. *v.* 23.

Pag. 370. *edit. Pariſ.* 1636.

(XIX.) Ad propoſitum redeo. Ex iis, quæ diximus nimis manifeſtum eſt, Phariſæos & malas ſuas actiones malo fato imputaſſe, & quicquid in bonis actibus libero hominis arbitrio detraxerunt, non gratiæ divinæ; ſed fatali aſtrorum vi atque efficaciæ tribuiſſe: ac crediſſe

ad ſalutarem virtutem planetam quàm ſpiritum, bonam indolem quàm novam naturam, εὐκρασίαν temperamenti quàm ἀνακαίνωσιν & παλιγγενεσίαν Spiritûs Divini, plus contuliſſe. Atque hoc ipſum Phariſæum in Parabola voluiſſe credo, cùm gratias Deo agit, quod non eſſet ſicut Publicanus, &c. Fruſtrà enim ſunt, qui confeſtìm inde colligunt, Phariſæos gratiæ neceſſitatem agnoviſſe. Videtur enim Phariſæos hoc quod bonus eſſet providentiæ iſti divinæ tribuiſſe, quæ feliciorem ipſi in nativitate ſua, quàm Publicano, cœli & Aſtrorum κατάστασιν indeque natam εὐκρασίαν temperamenti & εὐφυΐαν ingenii conceſſerit. Quod ſingulare prorsùs Dei donum cenſuit & ipſe Maimonides, illud miro acumine ex Prov. 31. 10. extundens. *More Nevochim Par. 3. c. 8.* *Quod autem inquit Solomon: mulierem ſtrenuam quis inveniat: perſpicua & clara eſt parabola; quod videlicet cum homini contingit materia bona & conveniens, quæ ei non prævalet, nec diſpoſitionem ejus corrumpit ac deſtruit, pro ſingulari dono Dei ſit agnoſcendum & habendum.* Rationem mox ſubdit: *Materia bona & conveniens facilè regi poteſt.*

(XX.) Hunc Phariſæorum peſtiferum errorem ad Judæos ſcribens Jacobus videtur mihi ſatis manifeſtè perſtringere cap. 1. v. 13, 14, 15, 16, 17, 18. Cujus periodi

di verſibus tribus prioribus monet Judæos, ne tentati, h. e. tentatione victi (verbum enim πειράζεσθαι intelligendum hîc cum pleno effectu, ut Gal. 6. 1. quo etiam ſenſu activum πειράζειν ſumitur, 1. Cor. 7. 5. 1. Theſſ. 3. 5.) malas ſuas actiones fatali cuidam neceſſitati, atque adeò Deo, qui eam ſtabiliret, tribuerent; ſed, ut oportuit, ſuo ipſorum arbitrio concupiſcentiâ illecto aſcriberent. Verba ſunt: *Nemo quum tentatur, dicat, à Deo tentor. Nam Deus tentari malis non poteſt, nec quemquam ipſe tentat. Sed unusquisque tentatur, dum à propria cupiditate abſtrahitur & ineſcatur. Deinde cupiditas, poſteaquàm concepit, parit peccatum: peccatum verò peractum gignit mortem.* Quam hæc εἱμαρμένη Phariſaicæ quadrabant! Conſtat enim eorum de fato doctrinam, ſi non directè, ſaltem conſequenter peccati autorem Deum feciſſe. Si enim nihil fiat niſi juvante Fato, (quod dicebant Phariſæi) ſequitur nihil mali ab homine fieri, ad quod Fatum, adeoque Deus autor Fati non contribuat; & neminem rectè agere poſſe Fato contranitente. Prætereà Sadducæorum ſententia dubio procul Phariſæis erat oppoſita: at illi poſuerunt τὸν Θεὸν ἔξω τοῦ δρᾷν τι κακὸν, & mala nos facere ἐξ ἡμετέρας ἀβουλίας dixerunt. Contrarium ergo ſtatuebant Phariſæi. In ſe-

quentibus eosdem Judæos hortatur Apoſtolus, ut caveant, ne bonas ſuas actiones fatali illi aſtrorum imperio tribuerent. Verba ex fonte petemus, quia mirè ſunt emphatica. Μὴ πλανᾶσθε ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν, ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. Μὴ πλανᾶσθε. Mos eſt loquendi (ut notat Grotius) ubi falſas opiniones, quæ ut irrepſere in quorundam animos, aut irrepere poſſent, amoliri volumus: ut 1. Cor. 6. 9. & 15. 33. Gal. 6. 7. 1. Joh. 3. 7. At quænam iſta opinio, à qua Judæis tantum erat periculi? ſcil. ex fatali vi aſtrorum, non per gratiam Dei ex libero ejus beneplacito in nos dimanantem, ſalutarem hominibus virtutem contingere. Hunc errorem mirâ elegantiâ perſtringit in iis, quæ ſequuntur. Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ &c. Vera & perfecta virtus, h. e. quàm ſalus comitatur, (quippe imperfectas quaſdam ad virtutem diſpoſitiones ab ipſa nativitate hominibus contingere non negat) è cœlo & aſtris non defluit, ſed ἄνωθεν à ſuperiore fonte, ab eo, qui aſtris ſublimior eſt, ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, ab eo qui pater eſt, h. e. Creator luminum ſive ſtellarum. Ἄνωθεν hîc idem ſignificat, quod גבהּ שמים Job.

Job. 22. 12. *Annon Deus in altitudine cœli? & aſpice caput ſiderum, ut excelſa ſunt.* Ubi *in altitudine Cœli* eſt, *in cœlo altiſſimo*, quod *cœlum cœlorum* à Davide, & *cœlum tertium* ab Apoſtolo vocatur. Nam tres cœli in ſacris, infimum, medium, & ſupremum. Infimum continet omnes tres regiones aeris: Medium complectitur illud, in quo ſol, luna, ſidera & ſtellæ: In ſupremo eſt ſolium Divinæ Majeſtatis. Itaque verborum Jobi ſenſus hic eſt: *Vide, quàm excelſum ſit cœlum illud, in quo ſtellæ emicant; & tùm conſidera quantò excelſior ſit Deus ille, qui longè ſublimiori throno inſidens, caput ſiderum ac ſtellarum calcat.* Πατὴρ τῶν φώτων eſt in Scripturis ἅπαξ λεγόμενον. Eſt tamen, ni fallor, in Vetere Teſtamento, ubi aſtra vocantur בני אלהים *Filii Dei*, nempe, Job. 38. 7. *Cum canerent ſimul ſtellæ matutinæ, & vociferati ſunt omnes Filii Dei.* Ubi per *Filios Dei* in poſteriori commatis parte Hebræi communiter *ſtellas* intelligunt. Neque ulla eſt in ea interpretatione ταυτολογία; cum in priori membro *ſtellæ matutinæ* non quascunque ſtellas, ſed *lucidiſſimas* ſignificent: nam בקר ſæpè idem, quod אור. Stellæ itaque matutinæ (juxta Hebræos) ſunt ſeptem miniſtrantes, h. e. planetæ, quæ & כוכבי אור *ſtellæ luminis* vocantur, Pſal. 148. 3. Sed, ad noſtram interpreta-

Digitized by Google

pretationem ſtabiliendam, non neceſſe eſt, ut has ſubtilitates aucupemur. Nam τὰ φῶτα ad literam ſonant *lumina*, & vi articuli *certa quadam lumina*, & per Synecdochen *cœleſtia*. Πατὴρ eſt Hebræis *creator*, ſive *auctor*, ut Πατὴρ τῶν πνευμάτων, Heb. 12. 9. Simili appellatione * Philo Judæus Θεοῦ λόγον dixit ὑπερουράνιον ἀστέρα, πηγὴν τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων *aſtrum ſuper cœleſte*, *fontem ſenſibilium*, & παναύγειαν, ἀφ' ἧς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆτές τε καὶ ἀπλανεῖς, ἀρύονται καθ' ὅσον ἑκάστῳ δύναμις, τὰ πρέποντα φέγγη *Univerſalem ſplendorem, à quo ſol, luna, cæteraque ſtellæ tam fixæ, quàm Erraticæ hauriunt ſingula, pro viribus, convenientes ſibi ſplendores.* Hic ſenſus verborum πατὴρ τῶν φώτων ſimpliciſſimus eſt & literalis, cui comparati cæteri omnes æquo judici violenti videbuntur ac diſtorti. Ut non poſſim non mirari, in tantâ doctiſſimorum & κριτικωτάτων interpretum copiâ, neminem adhùc (quòd ſciam) reperiri, qui in hanc noſtram interpretationem inciderit. Præſertim cùm voces, quæ ſequuntur in hoc commate, ſint (vel ipſis notantibus) omnes Aſtronomicæ.

* περὶ κοσμοποιΐας, *p.* 6. *edit. Pariſ.* 1640.

Παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, q. d. Sol ipſe, Luminarium Cœleſtium princeps, ſuas habet παραλ-

Vide Grot. in Loc.

παραλλαγὰς ſive παραλλάξεις ; aliter conſpicitur in ortu, aliter in meridie, aliter in occaſu. Præterea habet τροπὰς, annuos à nobis abſceſſus, quos *Solſtitia* dicimus, Græci τροπάς. Pro iis abſceſſibus alias nobis umbras jacit, quod eſt ἀποσκιάζειν. At Deus ille, à quo virtus omnis ſalutaris deſcendit, ut aſtris (quibus tanta nonnulli tribuunt) atque adeò ſole ipſo ſuperior eſt, ita lux ejus infinitis gradibus perfectior. Non oritur ille, neque occidit, neque abſcedit : mera lux eſt ſine umbræ mixturâ.

Tandem huic eleganti ſermoni finem imponit divinus Scriptor v. 18. Βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας &c. q. d. Quod fideles & pii ſumus, non evenit ex fatali aliqua neceſſitate, ſed ex liberrimo Dei per Chriſtum beneplacito : neque id debetur εὐκρασίᾳ iſti temperamenti, quæ ἐξ εὐταξίας Cœli in noſtrâ nobis nativitate obtigit ; ſed ἀνακαινώσει καὶ παλιγγενεσίᾳ novæ & cœleſti illi nativitati, quam per Evangelium effecit in nobis Spiritus divinus. Omnia certè clariſſima mihi videntur, ſed judicent eruditi.

Ut tandem ſermoni huic ſatis prolixo finem imponam, perſpicere hinc (XXI.)

U 4 quivis

quivis poſſit, quàm craſsâ ac profundâ gratiæ ignorantiâ laborârint univerſi Judæorum Magiſtri: Sadducæis ſtatuentibus abſolutam arbitrii αὐτεξουσίαν, Phariſæis fato & aſtris divinæ gratiæ honorem deferentibus: adeoque quàm neceſſariam navârit operam Paulus, qui gratiæ divinæ vim atque efficaciam, & arbitrii & naturæ humanæ viribus oppoſitam, toties & tam magnificis verbis prædicet.

CAPUT

CAPUT XVI.

Secundus Judæorum error, quod ſpem ſalutis ſuæ poſuerunt in civili illa juſtitia, quæ in Lege diſertis pœnis ſancita erat. Hinc factum, ut ſubſtiterint in obedientia, vel 1. negativâ vel 2. externâ, vel ad ſummum 3. partiali ac dimidiatâ. Quorum ſingula ex S. Scripturis & Hebræorum ſcriptis explicantur & demonſtrantur.

Alter Judæorum error craſſiſſimus quidem, at quem maxima eorum pars errarunt, is fuit; quod juſtitiâ quâdam civili, quâque pœnas in lege intentatas effugerent, contenti, de perfectiori illâ pietate in lege etiam inſinuatâ, præſtandâ non cogitârint: neque ad ſanctitatem illam eximiam, quam omnes ſinceri Numinis cultores affectare debent, adſpirârint. (I.)

Videtur hic eorum error à priori quodam modo natus, atque ei, veluti in ſubſidium additus. Conceptâ enim inani illâ in animo de viribus ſuis fiduciâ, intererat eorum, imò planè neceſſarium erat, ut juſtitiam etiam quandam ſibi fabricarent viribus iſtis commenſura- (II.)

 tam,

tam, h. e. tenuem, puſillam, anguſtam: ita in Legem Dei crudelitatem exercentes non diſſimilem ei, qua refert Plutarchus Procruſten uſum fuiſſe in ſuos hoſpites; nimirum ne Lex vires ipſorum excederet, Legem ipſam ad ſuum modulum exigentes, atque ipſius profectioni detrahentes, ut perfectionem iſtam ſuam ſartam tectam conſervarent. Fieri tamen poteſt, ut è contrà error iſte Judæorum ſuprà commemoratus, de ſufficientiâ ſuarum virium ſine ſpecialis gratiæ adjutorio, inde profectus fuerit, quod juſtam Divinæ Legis amplitudinem non intellexerint; quin potiùs obedientiam in eâ præſcriptam, dilutam, anguſtam, facilem ſibi imaginati, ſuis viribus plus æquo tribuerint, nec præpotentioris gratiæ neceſſitatem agnoverint: ad inſtar ejus, qui hoſtem ſibi ſtramineum ſiſtens, magnos inde ſumit animos, atque ex facili ſibi ſpondet victoriam.

(III.) Verùm undecunque error hic profectus ſit, Judæos ita erraſſe, ab ipſo Paulo, qui & doctrinam Judaicam à ſummo Legis perito Gamaliele hauſerat & Phariſaicæ ſectæ nomen dederat, cognoſci poſſit. Is igitur quo tempore Phariſæus erat, vixiſſe ſe ait inculpatum: quod ad juſtitiam attinebat eam, quæ eſt in Lege, Phil. 3. 6. Ubi Legis

gis nomen (ut rectè Grotius) palam eſt ita uſurpari, quomodo dixit Seneca *exiguum eſſe quiddam ad legem bonum eſſe.* Eam nimirum legem intelligit Apoſtolus, quam in cognoſcendis cauſis Ebræi Judices ſequi tenebantur, qui neque animum poterant introſpicere, neque verò ad punienda omnia ſecùs facta, ſed ea duntaxat, quæ ſocietatem civilem præcipue læderent, poteſtatem acceperant. Ideò igitur ſe ſecundùm Legis juſtitiam ἄμεμπτον eſſe dicit, quod nullum crimen in ſe admiſiſſet, propter quod judicio Legis externo, aut pœnæ alicui in Lege conſtitutæ ac per Judices irrogandæ fieret obnoxius. Certè enim vix alio ſenſu ſe quod ad Legis juſtitiam attinet, inculpatum vixiſſe in Phariſaiſmo, dicere vel potuiſſet, vel auſus fuiſſet. Hanc tamen qualemcunque juſtitiam & ſe olim ante fidem ſuam magni feciſſe non obſcurè fatetur, verſ. 7. & à Contribulibus ſuis etiamnum in Judaiſmo verſantibus, tanquam egregium aliquod, de quo gloriari poterant, ſummo in pretio habitam fuiſſe innuit, verſ. 4.

In Mat. 5. *verſ.* 20.

(IV.) Ex hoc impuriſſimo fonte non paucæ Judæorum de obedientiâ Deo præſtandâ peſſimæ opiniones manârunt. Paucas ex multis annotabimus.

(1) Hinc factum eſt, ut in religione plerumque negativa acquieverint, ſatis

ſatis eſſe exiſtimantes ſi à delictis, præſertim enormibus, abſtinerent, opera interim pietatis & charitatis, Deo proximoque debita parum curantes: h. e. in peccatis commiſſionis, quæ vocantur, evitandis præcipuam operam poſuerunt, omiſſionis peccata ſusque deque habentes; quippe negativis præceptis pœna ut plurimùm annexa erat, affirmativis admodum raró.

Hinc legimus Phariſæum Deo gratias egiſſe, quod non eſſet, ſicut reliqui homines, raptores, injuſti, mœchi, vel etiam ut è longinquo orans Publicanus, Luc. 18. 11. in magnâ laude ponens non eſſe in ſceleratiſſimorum numero. At quid boni fecerat Thraſo iſte ſuperbus? Nihil habuit, quod coram Deo prætenderet, præter frivola quædam ac merè externa opera: *Jejuno (inquit) bis hebdomade, decimo, quæcunque poſſideo.* verſ. 12. Quâ de causâ Clemens Alexandrinus Phariſaicam & Chriſtianam juſtitiam hoc modo explicat: Ἐὰν μὴ πλεονάσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων τῶν κατ᾽ ἀποχὴν κακῶν δικαιουμένων, σὺν τῷ μετὰ τῆς ἐν τούτοις τελειώσεως, καὶ τῷ τὸν πλησίον ἀγαπᾷν καὶ εὐεργετεῖν δύνασθαι, οὐκ ἔσεσθε βασιλικοί.

Nimirum Phariſæi erant tantùm κατ᾽ ἀποχὴν κακῶν δικαιούμενοι, juſti, quod

quod ad abſtinentiam à criminibus attinet. Egregiam vero laudem! Quid enim vel Poeta Ethnicus?

> *Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat*
> *Servus, habet pretium; loris non ureris, ajo.*
> *Non hominem occidi; non paſces in cruce corvos.*

Ex hac tamen à gravioribus peccatis abſtinentia, non tantum impunitatem ſibi promiſerunt, ſed & meritum ſomniarunt delirantes Phariſæi. Hinc Rabbinorum iſtud è Tripode oraculum (Mishnah li. Kiddushin). *Quisquis à violatione præcepti abſtinuerit* נותנים לו שכר כעושה מצוה *præmium ei tribuetur, quaſi præceptum obſervaſſet.*

(2) Ex hoc fonte effluxit peſſimum illud Phariſæorum dogma, quo delicta cordis (puta invidiam, ſuperbiam, avaritiam, iracundiam, deſideria immunda, &c.) parvi penderent; illa tantùm, quæ in factis externis conſpicitur, juſtitiâ contenti. Nimirum (ut optimè Grotius) quanquam ſcirent, legem latam à Deo, mentium inſpectore, qui & ex animo ſe diligi vellet, & pravas cupiditatis interdiceret; tamen quia talibus præceptis pœna nulla diſertè erat appoſita, ideò ea habuerunt pro conſiliis

(V.)

In Mat. 5. *verſ.* 20.

liis potiùs, quàm præceptis, aut certè partim quotidianis victimis, partim annuo Sacro piaculari ita putabant eas labes expurgari, ut nulla earum memoria apud Deum reſtaret. Utut eſt, certè non tantum Judæorum vulgus, ſed & Scribas & Phariſæos ipſos in turpiſſimo hoc errore fuiſſe nimis manifeſtum eſt. Hinc Chriſtus ipſe Matth. 5. Phariſaicis dogmatibus ſua opponens ſanctiſſima præcepta, affirmat v. 21, 22. quod cum Phariſæi ea tantùm pro delictis haberent, quæ ſolent legitimis pœnis coerceri; ideoque ab homicidio abſterrerent homines, quia homicidas gladio feriri lex imperâſſet: ipſe tamen voluerit, ut etiam iracundiam caverent diſcipuli ſui; certò perſuaſi, ei quoque propoſitam eſſe pœnam in ſæculo altero non minùs gravem, quàm ea eſt, quam hîc homicidæ ſuſtinent: quòd ſi quis iracundiæ maledicentiam adjunxerit, eum pœnam iſtâ graviorem laturum, qualis eſt pœna lapidationis, à magno Synedrio irrogari ſolita: aut etiam ſi atrocior fuerit maledicentia, exquiſitiores cruciatus paſſurum, quales eſſe ſolent eorum, qui in valle Hinnomi lentis ignibus uſtulantur.

Hanc enim eſſe ſimpliciſſimam ejus loci paraphraſin, non temerè dixit Grotius. Simili planè modo dilutam Phariſæorum ſeptimi præcepti interpretationem

nem perſtringit Chriſtus verſ. 27, 28. oſtendens violati illius præcepti reum eſſe, non ſolùm qui externum adulterii actum perpetrat (quod putarunt & docuerunt Phariſæi) ſed etiam, qùi in conſpectam aliùs uxorem impuro fertur deſiderio. Hinc etiam toties & tam acriter Phariſæos iſtos avaritiæ, ſuperbiæ, aliarumque internarum impuritatum increpuit Dominus, ut videre eſt. Luc. 16. 13, 14. & 18. 10. Matth. 23. 25, 26, 27, 28.

(VI.) Poſtremò hanc fuiſſe ipſam Judæorum ſententiam ex probatis ipſorum Scriptoribus luce clarius apparet. Duo tantùm teſtimonia à Grotio, atque ante eum, ab aliis, citata (at ea quidem appoſitiſſima) in medium proferam. Prius eſt illud Joſephi, qui in Phariſaiſmo, ut ipſe fatur, accuratè inſtitutus, Polybium Hiſtoricum reprehendit, quod mortem Antiochi adſcripſerit cogitato quidem, at non perpetrato Sacrilegio; hæc verba ſubjungens: Τὸ γὰρ μηκέτι ποιῆσαι τὸ ἔργον βυλευσάμενον ὐκ ἦν τιμωρίας ἄξιον. h. e. *Cùm non perpetrârit, quod in animo habuerat, ſcelus, ſupplicium haud commeritus eſt.* Sed apertiùs adhuc loquitur magnus ille Ebræorum Magiſter David Kimchi, qui verba iſta Pſal. 66. 18. *Iniquitatem ſi vidiſſem in corde meo, non exaudiſſet Dominus*, planè contra manifeſtam Davi-

Vide Cornel. à Lap. in Mat. 5.

dis

dis ſententiam ita interpretatur: *Etiamſi viderim iniquitatem in corde meo, quam vel paratus eſſem in actum producere, utut illa ſit coram Deo, acſi eam labiis protuliſſem, tamen non audiet eam Dominus: q. d. non ducet mihi eam ſceleri: cogitationem enim pravam Deus non habet vice facti, niſi concepta fuerit in ipſius fidem ac religionem.* Proh pudor! Quam hæc διδασκάλȣ τȣ̃ Ἰσραὴλ indigna? Quippe omnia animi decreta, quæ quo minùs implerentur, penès hominem non ſtetit, exceptâ ſolâ defectione à Judaiſmo, ſtatuit à Deo imputari, neque pro peccatis duci.

(VII.) (3) Πρῶτον illud ψεῦδος & alium errorem procreavit, quo eorum præceptorum, quæ nullis pœnis diſertis ſancita erant, mutilatam quandam & (ſi ita loqui liceat) partialem obedientiam plusquam ſufficere credebant cæci illi cæcorum duces. Nimirum ſatis legi fieri credentes, ſi præcepta ſub pœna mortis exacta cuſtodirent, quicquid in cæteris præſtiterint, pro ſupererrogatione quâdam ducebant. Miram hanc doctrinam tradunt Judæorum magiſtri in Mishnahli Tractatu Maccoth. ſect. ult. ubi docent, ideò tam ingentem præceptorum numerum in lege datum eſſe Judæis, (quippe præcepta 613. enumerant) ut ex iis, qui vellent, ſibi ſeligerent, quibus præſtandis vitam æter-

nam

nam promererent. Sic enim locum illum explicat Obadias de Bartenora: *quisquis vel unum aliquod ex his præceptis ſincerè obſervaverit*, הנה זכה בה לחיי עולם הבא *ecce is illud præſtando vitam merebitur æternam.* Ubi cùm *vel unum aliquod præceptum* dicit intelligendum puto de iis præceptis, quæ pœnâ mortis non erant ſancita: illa enim univerſa abſolutè eſſe ad ſalutem obſervatu neceſſaria, fieri vix potuit, ut non crederent Judæi. Etſi non negârim, quædam Rabbinorum dicta contrarium ſenſum poſtulare videri; nec mirum ſit magiſtros iſtos juſto Dei judicio occæcatos in errores vel abſurdiſſimos incidiſſe.

Notum eſt & tritum apud Judæos axioma à Maimonide commemoratum העוסק במצוה פטור המצוה *Qui operam dat præcepto liber eſt à præcepto.* *Cui geminum eſt illud:* אין מעבירין על המצוה *Non licet præcepta tranſilire.* Quod ita exponit Maimonides: *Quisquis operam dat uni alicui præcepto cuſtodiendo, ab eo non debet deſiſtere, ut ad aliud præceptum obſervandum tranſeat.* Diſerta ſunt etiam verba Hebræorum Doctorum in Mishnah. lib. Kidd. cap. 1. ſect. 10. כל העושה מצוה אחת וכי *Quisquis unum aliquod præceptum obſervaverit, ei benè erit, & dies ejus perpetuabuntur & poſſidebit terram &c.* Non mihi latet dictis (VIII.)

hiſce Rabbinorum plusquam crudis à Maimonide aliisque granum ſalis adhiberi, ſed & ipſe ſal inſipidus eſt. Statuunt enim neceſſarium eſſe, ut bonum illud opus, quod quis præſtat, tale ſit & tanti, ut illo addito, merita ejus præponderent malis actionibus: quâ poſitâ conditione, de ſalute ſecurum eum eſſe jubent. Quâ de re qui plura Rabbinorum teſtimonia legere volet, conſulat *Smitthæi noſtri* (viri Rabbinicæ eruditionis peritiſſimi) inter ſelectos ſermones Anglicè conſcriptos, *Diſſertationem de legali juſtitia*, ejusdemque imprimis caput ſecundum.

(IX.) Inſulſum hoc & impium ſcholæ Phariſaicæ commentum redarguere videtur Dominus noſter Matth. 5. v. 19. his verbis: *Quisquis ſolverit unum ex mandatis hiſce minimis, atque ita docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlorum &c.* Quàm hæc ad Phariſæos pertinebant, qui multa Dei præcepta (paucis quibusdam curatis) & ipſi ſusque deque habebant, & aliis, ut idem facerent, autores & magiſtri erant? Ideoque mox ſequitur v. 20. *Dico enim vobis, niſi abundaverit juſtitia veſtra, plusquam Scribarum & Phariſæorum, &c.*

Nec minùs apertè Jacobus ad Judæos Chriſtianos jam factos ſcribens cap. 2. v. 10, 11. *Qui totam legem ſervat, in*

uno

uno autem transgreditur, toti legi obnoxium ſe reddidit &c. q. d. Cavete vobis à mutilata illa præceptorum obſervantia, quam olim in Judaiſmo verſantes à magiſtris veſtris didiciſtis: longè enim aliam Dominus ille, cujus nunc diſcipuli eſtis, obedientiam à vobis poſtulat; nempe, ut omnibus & ſingulis ejus mandatis cuſtodiendis ſincerum ſèdulùmque ſtudium adhibeatis. Hanc Jacobi interprètationem (quæ certè ſponte mihi ſeſe obtulit) video Paulo Burgenſi Judæo etiam placuiſſe, ut & doctiſſimo interpreti Eſtio; qui etiam eodem refert iſta Pauli verba, Gal. 3. 10. *Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, &c.*

Hujus autem doctrinæ, aliàs ſatis periculoſæ, maximum certè periculum in eo ſitum erat, quod plerique hunc ſibi delectum permiſſum credentes, ex præceptis Dei ea maximè ſibi obſervanda ſumerent, quæ minora erant ac præſtatu faciliora, quæque carni ſuæ erant minùs ingrata, aliis longè majoris momenti ſusque deque habitis. Quod & à Phariſæis factum eſſe teſtatur Chriſtus ipſe, Matth. 23. 23. ubi notatur τὸ ἀκριβὲς eorum in obſervando decimandi præcepto, quòd vel minutiora olera (quæ an Lex comprehendiſſet, controverſum erat) non ſolvere iis re- (X.)

ligio erat: iis interim neglectis, quæ erant τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, qualia judicium, miſericordia & fides.

CAPUT XVII.

Tertius error Judæorum, imprimis Phariſæorum, quod in frivolis quibusdam ritibus, atque inſtitutis πατροπαραδότοις juſtitiam ponerent, iisque ſumma Dei mandata poſtponerent. Item quartus atque ultimus, quod larvata iſta juſtitia contenti, de Meſſia non cogitarent, qui meliori ipſos juſtitia impertiret. Denique ex iſta dogmatum Judaicorum deſcriptione conſectaria quatuor ad Paulum recte intelligendum perutilia deducuntur.

(I.) PОrrò non minima Judæorum, imprimis Phariſæorum, ſtultitia erat, quod juſtitiam ſtatuebant in frivolis quibusdam, atque adeò ridiculis operibus: ritibus & ceremoniis ſuo cerebello procuſis; quibus etiam tantum tribuebant, ut iis ipſa Dei præcepta, eaque maximi momenti, poſthaberent. Hujus generis erat ante cibum ac poſt reditum à foro aut cœtu hominum frequentiori (ubi perſonæ reive alicujus immundæ contactu facile iis

iis erat pollui) accurata ac ſollicita manuum lavatio. Marc. 7. 3. In qua eam ἀκρίβειαν obſervarunt, ut ſe laverint μέχρι τοῦ ἀγκῶνος ad cubitum usque, ut rectè, meo judicio, πυγμῇ exponit Theophylactus. Nempe iis mos erat, manus inter lavandum in altum attollere, & digitis contractis ſuperfuſam aquam excipere, quam neceſſe fuit inde ad cubitum usque defluere. Quin & lotiones poculorum & lagenarum & vaſorum æris (teſtacea enim frangebant, ſi polluta crederent) & lectorum ſummâ cum religione obſervabant; ut teſtatur Marcus ibid. v. 4. Addens etiam diſerte fuiſſe alias multas id genus nugaciſſimas ceremonias, quas ſedulo cuſtodiendas à ſenioribus acceperant. De quibus multa legere eſt in libris Judæorum, eorumque qui de moribus ipſorum ſcripſerunt; quas hic etiam recenſuiſſem, niſi meminiſſem ejus, quod Poeta cecinit,

Turpe eſt difficiles habere nugas,
Et ſtultus labor eſt ineptiarum.

(II.) Phariſæos autem in frigidis hiſce ritibus juſtitiam collocaſſe, liquet ex citato capite v. 5. ubi dicuntur ob eos neglectos diſcipulos Chriſti criminis quaſi piacularis arguiſſe. Quin & eos ceremonias iſtas Dei ipſius mandatis, iisque maximis prætuliſſe, Chriſti ipſe teſtatur

verſ. 8. ubi dicit ipſos neglexiſſe mandatum Dei (dilectionis ſcil. mandatum Dei κατ' ἐξοχὴν dictum) ut traditiones iſtas ſuas obſervarent: quippe ridiculis quidem iſtis, at operoſis ritibus ſummè intenti, præceptum illud maximi momenti parùm curabant; quod ipſum ſatis fuit mali. At deinde gradu facto, Chriſtus inſuper demonſtrat, fuiſſe quasdam eorum παραδόσεις, quæ non tantùm averterent ab internæ pietatis ſtudio, verùm etiam directè repugnarent præceptis à Deo traditis; ut ſolet ſuperſtitio in pejus procedere, verſ. 9, 10, &c. Hæ autem traditiones fuerunt proculdubiò in earum numero, quas à patribus ipſius acceptas ſe ante fidem ſuam ardentiſſimo zelo affectâſſe teſtatur Paulus, Gal. 1. 14.

(III.) (4) In hâc ſordidâ juſtitiâ (quis non miretur?) ſecure & ſuaviter acquieſcentes Judæi, eamque non minus apud Deum quam apud homines valere credentes, de ſeriò expetendâ peccatorum remiſſione non erant ſolliciti; neque vero expurgandis animis extirpandisque vitiis iſtis, quæ inter homines diſſimulari ſolent, operam navabant: neque (hinc fundi Judæorum calamitas) Meſſiâ tali opus putabant, qui medicinam afferret ei parti, quam ipſi ægrotare non ſentie-

ſentiebant: vide Matth. 9, 10, 11, 12. Joh. 5. 39, 40. & 9. 39, 40, 41.

Meſſiam quidem expectabant, at qualem ipſi ſibi finxerunt; nempe, Regem quendam glorioſum, vi & armis & opibus præpollentem, qui à jugo Romanæ ſervitutis Judaicam Gentem liberaturus eſſet, ac regnum Davidis ſuper omnia orbis terrarum imperia evecturus. Meſſiam autem morte ſuâ peccata ipſorum expiaturum adeò non credebant, ut ipſum mori iis probroſum videretur; unde Crux Chriſti dicitur fuiſſe Judæis σκάνδαλον, offendiculum, 1. Cor. 1. 23. Legem Moſis in ipſo finem & complementum ſuum habiturum, ipſumque doctrinæ ſuæ luce ſpiritûſque efficaciâ homines ad juſtitiam illâ, quam ſibi ipſis ſtultè imaginati ſunt, imò quam legis ipſius litera præſcripſerat, longè ſublimiorem perducturum, ne ſomniârunt quidem: quippè magni illius myſterii profundâ laborantes ignorantiâ, Chriſtum ſcilicet futurum τέλος τȣ̃ νόμȣ εἰς δικαιοσύνην finem, perfectionem ac complementum legis, ut deinde per ipſum ſolum fierent veræ juſtitiæ participes, quotquot in eum credituri eſſent, Rom. 10. 4.

Atque is fuit Judæorum in hac dè juſtificatione & operibus doctrina ſenſus, quo, ad inſtitutum noſtrum quod (IV.)

 attinet,

attinet, ſufficienter explicato, conſectaria inde nonnulla ad rem, quam præ manibus habemus, haud prorsùs inutilia deducemus.

Ac primò quidem hinc conſtat, toto cos cœlo à ſcopo Apoſtoli aberrare, qui ſtatuunt eum contra obedientiam ἀναμάρτητον, usquequaque perfectam atque omnibus numeris abſolutam diſputare, tanquam dogma inter Judæos receptum defenſumque. Ex iis enim, quæ diximus manifeſtum fit, eos ab hac perſuaſione tam longè abſuiſſe, ut è contrà intra obedientiam nimis imperfectam ſubſtitiſſe contenti fuerint.

(V.) (2) Hinc patet, doctrinam iſtam, quam Apoſtolo affingunt Solifidiani, à ſcopo ipſius eſſe etiam alieniſſimam. Statuunt enim Apoſtolum docere, bona opera ad juſtificationem nequaquam eſſe neceſſaria. At cui, quæſo, fini, cui bono apud Judæos ſerviret ejusmodi diſputatio? Certè quidem parùm neceſſe fuit, ut neceſſitatem bonorum operum deprimeret apud eos, qui de bonis operibus, de vitâ in conſpectu Dei ritè inſtituendâ jam ſuâ ſponte nimis incurioſi erant. Sanctiſſimo Apoſtolo multò magìs conveniebat calcaria ceſſatoribus iſtis addere, neceſſitatem veræ juſtitiæ ſinceræque ſanctimoniæ rigidè urgendo, eosque ad expurganda vitia

vitia iſta, præſertim interna, in quibus planè conſopiti jacuerunt, acriter exſtimulando, quod & reverà facit. Quid, quòd eundem illum Solifidianiſmum, quem putant nonnulli Apoſtolum in ſuis contra Judæos diſputationibus defendere, ipſi Judæi (mutatis quidem mutandis) acriter atque animosè propugnarunt? Conſtat enim eos exiſtimaſſe, omnem Iſraelitam, qui modò profeſſionem Judaiſmi & fiduciam fœderis cum Abrahamo initi non abjeciſſet, partem tandem habiturum in altero ſæculo, i. e. in vita æterna: quæ certè, mutato tantùm Judaiſmi nomine in Chriſtianiſmum, eſt ipſiſſima Solifidianorum noſtrorum ſententia.

Hanc certè ſententiam Maimonides audacter ac rotundè enuntiat, Tract. de pœnitent. cap. 3. *Improbi omnes, quorum peccata exuperant bona ipſorum opera, judicabuntur ſecundùm menſuram peccatorum ſuorum ita exuperantium; ac poſtea partem habebunt in futuro ſæculo:* שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא i. e. *Eo quod omnes Iſraelitæ partem habituri ſunt in futuro ſæculo.* Axioma autem illud: *Omnes Iſraelitæ partem habebunt in futuro ſæculo*, ex Mishnah deſumptum eſt Tract. Sanhedrim cap. 10. ubi ut receptiſſima inter Judæos ſententia proponitur: pauculis tamen ex eâ univerſalitate exceptis viz. *Qui negat in vitam revo-* (VI.)

Vide Maimon. in explicatione iſtius capitis.

revocandos eſſe mortuos: Legem eſſe à Cœlo: qui libros extraneos legit: qui adſuſurrat plagæ verba Exod. 15. 26. *denique qui nomen Tetragammaton ſuis literis pronuntiat.* Inſignis quoque ſententia eſt, quæ è Thalmud Judæorum citatur à

In Marc. 3. *v.* 9. Munſtero: שאברהם יושב על פתחי של גיהנם שלא להניח לירד פושעי ישראל בגיהנם *Abraham ſedet juxta portas inferni & non permittit ullum iniquum Iſraelitam deſcendere ad infernum.*

(VII.) Iſtam autem antiquitùs inter Judæos obtinuiſſe ſententiam docet nos Juſtinus Martyr, qui τὴν πρώτην τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν attigerit, quique diſciplinam Judaicam, qualis ejus ætate doceretur, habuerit (ſi quis alius) perſpectiſſimam.

Pag. 369. Is in Dialog. cum Tryph. (propè finem) poſtquam dixiſſet, Judæos non potuiſſe veram ſapientiam percipere, eò quòd ex fonte Dei vivo non bibiſſent, ſed ex fractis ciſternis & aquam continere non valentibus, mox ſubjungit: Ἐστὶ δὲ λάκκοι προτετριμμένοι, καὶ ὕδωρ μὴ συνέχοντες, οὓς ὤρυξαν ὑμῖν οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ γραφὴ διαῤῥήδην λέγει, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. Καὶ πρὸς τούτοις ἑαυτοὺς καὶ ὑμᾶς βουκολοῦσιν, ὑπολαμβάνοντες ὅτι πάντως τοῖς ἀπὸ τῆς σπορᾶς τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Ἀβραὰμ οὖσι, κἂν ἁμαρτωλοὶ

λοὶ ὦσι, καὶ ἄπιστοι, καὶ ἀπειθεῖς πρὸς τὸν Θεὸν, ἡ βασιλεία ἡ αἰώνιος δοθήσεται, ἅπερ ἀπέδειξαν αἱ γραφαὶ οὐκ ὄντα. 1. *Sunt autem ciſternæ fractæ, aquam non continentes, illæ, quas vobis foderunt ipſi Rabbini veſtri, prout apertis verbis Scriptura ait: Docentes doctrinas mandata hominum, qui inſuper & ſeipſos & vos decipiunt, exiſtimantes eis univerſim, qui ex ſatu, ſecundùm carnem, Abrahæ ſunt, quamvis peccatoribus & infidelibus, & erga Deum immorigeris, regnum æternum datum iri, quæ non conſiſtere ſacræ demonſtrarunt literæ.*

Et paulò poſt veram remiſſionis, ſeu juſtificationis obtinendæ rationem, Judæorum aliorumque hâc ex parte iis adſtipulantium, ſomniis oppoſitam, his verbis pandit reſeratque: Τοῦτο δέ ἐστιν ὡς μετανοήσας ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, τῶν ἁμαρτημάτων παρὰ τοῦ Θεοῦ λάβῃ ἄφεσιν, ἀλλ᾽ οὐχ᾽ ὡς ὑμεῖς ἀπατᾶσι ἑαυτοὺς, καὶ ἄλλοι τινὲς ὑμῖν ὅμοιοι κατὰ τοῦτο, οἳ λέγουσιν ὅτι κἂν ἁμαρτωλοὶ ὦσι, Θεὸν δὲ γινώσκουσιν, οὐ μὴ λογίσηται αὐτοῖς κύριος ἁμαρτίαν. i. e. *Id autem eſt hujuſmodi, quòd qui à peccatis reſipuerit, remiſſionem is illorum ſit conſecuturus: non ita tamen, ſicuti vos ſeducitis vosmet ipſos, & alii itidem vobis hâc in re perſimiles, qui dicunt, etiamſi peccatores ſint, non imputaturum tamen eis eſſe Dominum peccatum, ut modò*

modò Deum agnoſcant. Ubi in verbis illis καὶ ἄλλοι τινὲς ὑμῖν ὅμοιοι κατὰ τοῦτο, dubio procul Gnoſticæ factionis ſectatores perſtringit, quos errorem iſtum turpiſſimum erraſſe, docet nos * Irænius paſsìm. Certè ego perſuaſiſſimum habeo, Jacobum Apoſtolum (ad Judæos ſcribentem) adversùs iſtam tùm Judæorum, tùm Judaizantium Gnoſticorum peſtiferam doctrinam, totam illam diſputationem de fide & operibus, quæ ejus epiſtolæ cap. 2. continetur, inſtituiſſe. Sed iſtud obiter.

** Vide lib. 1. c. 1. ejusdem libri, cap. 20. & Feuardentii notas in utrumque locum.*

(VIII.) Miræ autem hujus inter Judæos receptæ opinionis non obſcura indicia reperire eſt in aliis N. Teſt. ſcriptis. Vide Matth. 3. v. 8, 9, 10. Joh. 8. 39. Rom. 9. 6. Ex profeſſo autem hanc ſententiam oppugnat Paulus Epiſt. ad Rom. cap. 2. ferè per totum, ubi ſcopus ejus eſt oſtendere, fruſtrà Judæos circumciſioni ac fœderi divino confiſos eſſe, dum turpiſſimis vitiis indulgerent, ac de vitâ ſua ad normam divinæ legis exigendâ nihil quicquam eſſent ſolliciti. Conſule imprimis v. 9, 10, 11, 12, 13. & v. 17. usque ad finem capitis. Qui igitur fidem ſolam ſine bonis operibus ad juſtificationem ſufficere, tanto conatu contendunt, ne ſcilicet ad Judaiſmum accederent, in ipſum jam (cum veteribus Gnoſticis) ματαιότητος ac ſtultitiæ Judaicæ βάθος inciderunt.

(3) Ex

(3) Ex iis, quæ diximus de Judaicis dogmatibus, cauſam porrò conjicere licet, cur Apoſtolus juſtitiam illam legis, contra quam diſputat, non contentus ſimpliciter rejicere, tam contemptuoſis inſuper epithetis proſequatur. Cùm enim Phil. 3. privilegia illa, quæ adhuc in Phariſaiſmo verſatus, ſummo habuit in pretio, commemoraſſet (in quibus maximum illud erat, quod ſecundùm legis juſtitiam ἄμεμπτος fuerit) mox addit v. 8. ſe, Chriſto jam cognito, omnia iſta exiſtimaſſe non tantùm ζημίαν εἶναι, *detrimentum* eſſe, ſed & σκύβαλα, *retrimentum* ſive ſtercora: videtur enim σκύβαλον dici, quaſi κυσίβαλον, ut ſignificet illud, quod ex inteſtinis animantium canibus projicitur. Vox certè res viles ac ſordidas ſignificat. Cui autem veroſimile fiet; Apoſtolum de vera legis juſtitia tam contumeliosè loqui voluiſſe? Sed nimirum de juſtitiâ illâ humanâ, negativâ, externâ & hypocriticâ, dimidiatâ, frivola loquitur, quam ex inſtitutione Phariſaica didicerat: quam quidem ipſi jam fide illuminato, vileſcere, ſordeſcere, ac ſtercoris inſtar fœtere, nemo mirabitur, qui ea, quæ modò diximus de juſtitia Judaica expenderit. (IX.)

(4) Poſtremò, ex hâc dogmatum Judaicorum deſcriptione clarè elucet (X.)
Scopus

Scopus Apoſtoli in univerſâ ipſius contra Judæos diſputatione.

Nimirum totus in eo eſt, ut miſeri homines in peccato reverà hærentes, at in larvatâ quâdam juſtitiâ ſecurè, &, quod dici ſolet, in utramque aurem dormientes, tandem expergeſierent; & miſeriam ſuam agnoſcentes, ac pro certo ſtatuentes, verum eſſe illud, quod Dominus noſter iis dixerat, ſcilicet niſi juſtitia ipſorum longè major eſſet illâ, quam docuerunt Scribæ & Phariſæi, eos nequaquam in regnum cœlorum ingreſſuros Matt. 5. 20. ad Chriſtum Mediatorem ſupplicum more confugerent; tum maximorum peccatorum, quorum adhuc rei tenebantur, veniam ab ipſo conſecuturi, tum gratiam Spiritûs & Evangelii ipſius impetraturi, quâ à peccati dominio liberati, ad veram illam ac ſpiritualem juſtitiam, ſine quâ Deo ad ſalutem nemo gratus eſſe poſſit, pervenirent. Verbo dicam, Judæos non arcet Apoſtolus à vera operum juſtitia, ſed à falſa & fucata retrahit, ut ad veram perduceret.

CAPUT

CAPUT XVIII.

Epilogus brevem exhibens totius operis ἀνακεφαλαίωσιν; nec non ſerium Lectori monitum, ut à quadruplici errore in hâc de juſtificatione controverſiâ ſedulò ſibi caveat.

AD umbilicum usque ſuſcepti operis σὺν Θεῷ tandem pervenimus. Tempus eſt τὴν κορωνίδα ἐπιγ-θῆναι, & manum de tabula tollere. Hæc ſunt quæ de conciliatione inter Apoſtolos Jacobum & Paulum dicenda habui, non pro rei atque argumenti merito, ſed quantum per ingenii, temporis, otii noſtri anguſtias licitum erat. (I.)

Summa hæc eſt: Rejicit à juſtificatione Apoſtolus Paulus opera; 1. ritualia, quæ lex ceremonialis præſcripſit; 2. moralia, quæ nativis hominum viribus in ſtatu ſive legis, ſive meræ naturæ fiunt, ante & citra gratiam Evangelii; 3. Judaica ſive futilem illam juſtitiam, quam docuerunt Judæorum magiſtri; 4. Denique univerſa à Chriſto Mediatore divulſa, quæque ſuâ vi vel citra reſpectum ad Fœdus gratiæ Chriſti ſanguine ſtabilitum ſalutem ſempiternam (II.)

nam aſſequerentur. Neque ex hujusmodi operibus ulla adſtruit Jacobus, ut ex tota ejus epiſtola manifeſtum ſit. E contra opera moralia ex gratia Evangelii profecta, vi Fœderis Evangelici ad æternam hominis juſtificationem ac ſalutem efficaciter valere, atque omninò eſſe neceſſaria, non tantùm non negat Paulus, ſed & in eo ferè totus eſt, ut evincat: Atque hoc unum illud eſt quod contendit Jacobus.

(III.) Propoſitum etiam mihi erat ad calcem hujus operis ſchema totius de juſtificatione doctrinæ, ad mentem utriusque Apoſtoli concinnatum Lectori exhibere. Sed in præſenti ſaltem labore iſto ſuperſedendum duxi, tum ne longiùs excurreret oratio, tum imprimis quod ea in hiſce diſſertationibus ſparſim diximus, quæ prudenti ac ſedulo Lectori ſufficere poſſint. Tantùm Lectorem ſeriò velim admonitum, ut à quadruplici errore in hâc de juſtificatione maximi momenti controverſiâ ſedulò ſibi caveat.

(IV.) (1) Aure atque animo abhorreat ab iſto Pontificiorum quorundam (quorundam, inquam, quia quoſdam aliter ſentire ingenuè fatendum eſt) pernicioſiſſimo errore, qui bonis juſtorum operibus ex condigno, hoc eſt, propter intrinſecam eorum bonitatem ac dignitatem

tem præmium cœleſte deberi aſſerere non verentur. Certè enim qui ejusmodi operum meritum adſtruunt, Chriſtianorum nomen haud ſunt meriti. Ac fidenter pronuntiare auſim vix ac ne vix quidem gratiam Chriſti ſenſiſſe aut noviſſe, qui horrendam iſtam opinionem animo penitùs imbiberunt. Animi modeſtia eſt ipſiſſimus Chriſtianiſmi animus, quo quisquis careat, Chriſtiani cadaver eſt non verus vivusque Chriſtianus. Quid autem ab hac modeſtiâ longiùs abhorret, quàm ſuperba iſta meriti præſumptio? Equidem ſi quid tale meritum eſſet, eorum eſſet, qui de meritis ſuis nihil vel dicunt, vel cogitant; quique, ut Cyprianus loquitur, *in Eccleſiâ ſemper glorioſè & granditer operati ſunt, & opus ſuum Domino nunquam* * *imputaverunt.*

Epiſt. ad Lapſos

* *Imputare in Latino ſermone cum ad benefacta refertur non eſt acceptum ſed expenſum ferre. Vid. Grot. in Annot. ad Luc.* 17. *v.* 7.

Huic etiam ſententiæ manifeſtè reclamat ſcopus atque inſtitutum Apoſtoli Pauli in ſuis de juſtificatione diſputationibus; quippe qui totus ferè in eo ſit, ut meritum omne humanum deſtruat, omnemque gloriæ anſam ſuperbis iſtis operum ſuorum inſtitoribus præſcindat.

Quod enim hic excipiunt meritorum Patroni, Apoſtolum operibus tantum ſine gratia factis meritum detrahere inſulſum nimis commentum eſt. Etenim ſole meridiano clarius eſt, Apoſtolum

ideò operibus ſine gratia factis juſtificationem ac ſalutem detrahere, quod ex iis admiſſis meritum quoddam ſequi videretur, aliquamque gloriæ anſam arripere homines ſibi potuiſſent: è contrà idcircò operibus ex gratia profectis juſtificationem ac ſalutem concedere, quod hac ratione meritum omne humanum evaneſcat, omnis gloriandi materia in homine ipſo ſublata ſit, totaque ſalutis noſtræ gloria & honos in Deum redundet autorem. Ut quo argumento Sophiſtæ noſtri condignitatem operum ſtabiliunt, eodem Paulus eorundem meritum evertat, quod ſcil. ex gratia trahant originem.

(V.) Caveat itaque quiſquis ſaluti ſuæ conſultum velit ab imputatrici iſtâ ſuperbia; neque Deum optimum maximum ad calculos vocet, tanquam ſibi ullatenus debitorem. Meminerit jus illud, quod habent bona juſtorum opera ad vitam æternam, in pacto ac promiſſo Evangelico unicè fundari; pacti autem illius & promiſſi fontem eſſe meram ac miram Dei patris per Jeſum filium ſuum miſericordiam. Quod eleganter, ut ſolet, exprimit Bernardus in iſta Apoſtoli verba. 2. Tim. 4. 8. *Quod reliquum eſt repoſita eſt mihi juſtitiæ corona, &c. Eſt (inquit) quam Paulus expectat, corona juſtitiæ; ſed juſtitiæ Dei non ſuæ: juſtum quippe eſt, ut reddat, quod debet,*

debet

debet autem, quod pollicitus eſt addas: pollicitus autem eſt, quod voluit ex ſuo nempe per Jeſum Chriſtum beneplacito. Auguſtini illud notum eſt in Pſalm. 109. *Fidelis Dominus, qui ſe nobis debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, ſed omnia promittendo.* Ut & illud Fulgentii in Prolegom. lib. ad Monimum: *ſeipſum ſua largitate dignatus eſt facere debitòrem.* Quanquam & hæ locutiones ab impropriętate vix excuſari poſſunt; ideoque Thomas aliique Scholaſtici dicere maluerunt, Deum promiſſis non debitorem effici nobis, ſed ſibi; h. e. decreto voluntatis ſuæ, quatenùs ut promiſſis ſtet, ejus convenit veritati.

Ab hoc potiſſimùm errore, de merito bonorum operum in juſtificationis negotio, cavere voluit filios ſuos Sancta Mater Eccleſia Anglicana in articulo ſuo undecimo, cujus hæc ſunt verba: *Juſti reputamur in conſpectu Dei propter merita tantùm Domini ac Servatoris noſtri Jeſu Chriſti per fidem, non propter opera vel merita noſtra. Quare ſola fide nos juſtificari, doctrina eſt ſaluberrima & conſolationis pleniſſima, ut in homilia de juſtificatione hominis fuſiùs explicatur.* Verba diſerta ſunt: Propter merita tantùm Domini noſtri, &c. non propter opera vel merita noſtra. Additur quidem *per fidem* propterea quòd ad hominis juſtificationem neceſſaria imprimis (VI.)

ptos & filios Dei, gratis, propter Chriſtum, non propter dignitatem contritionis aut aliorum operum præcedentium aut ſequentium. Sed fide hoc beneficium accipiendum eſt, qua credere nos oportet, quod propter Chriſtum nobis donentur remiſſio peccatorum & juſtificatio. Hæc ſententia firmam conſolationem perterrefactis mentibus affert. Quis non agnoſcit, hæc Auguſtanæ confeſſionis poſtrema verba undecimi noſtri articuli verbis planè gemina eſſe? Eadem dicunt Auguſtani & in quarto articulo his verbis: *Cum Evangelium arguit peccata noſtra, corda perterrefacta ſtatuere debent, quod gratis nobis propter Chriſtum donentur remiſſio peccatorum, & juſtificatio per fidem, qua credere & confiteri debemus, hæc nobis donari propter Chriſtum, qui pro nobis factus eſt hoſtia & placavit patrem. Quanquam igitur Evangelium requirit pœnitentiam, tamen ut remiſſio peccatorum certa ſit, docet eam gratis donari, hoc eſt, non pendere ex conditione dignitatis noſtræ, nec dari propter ulla præcedentia opera, aut dignitatem ſequentium. Fieret enim incerta remiſſio, ſi ita ſentiendum eſſet, tùm demum nobis contingere remiſſionem peccatorum, poſtquam eam præcedentibus operibus meriti eſſemus, aut ſatis digna eſſet pœnitentia.* Ubi obiter & illud diligenter obſervandum eſt, Auguſtanos Theologos, cum toties urgent fidem, qua credimus, nobis gratis donari remiſſio-

 nem,

nem, &c. non hoc voluiſſe, unumquemque debere credere ſibi in particulari peccata eſſe remiſſa, & hanc ſolam eſſe fidem juſtificantem; (quemadmodum non pauci ex iis, qui Auguſtanam ſe confeſſionem ſequi profitentur, mentem eorum perperàm acceperunt) ſed id tantùm voluiſſe ſignificare, nobis, quandocunque juſtificamur, remiſſionem contingere gratis, non ex merito operum noſtrorum, & hoc ab omnibus juſtificandis creditu neceſſarium eſſe. Verba clara ſunt: *Credere & profiteri debemus hæc nobis donari propter Chriſtum, &c.* Hanc autem eſſe ipſiſſimam Eccleſiæ etiam noſtræ in articulo ſuo undecimo mentem ac ſententiam, ſiquis adhùc vel omninò neget, vel ſaltèm de eo dubitet, En! teſtem exhibebo omni exceptione majorem, ipſam nempe Eccleſiam, articulum iſtum ex profeſſo ac verbis diſertiſſimis ita explicantem par. 2. Homil. de ſalute: *Effatum hoc* juſtificari nos fide tantùm, gratis, absque operibus *dicitur in eum finem, ut tollatur prorsùs meritum omne operum noſtrorum, quippe quæ nullatenùs poſſint juſtificationem noſtram à Deo mereri; utque iis verbis planiſſimè exprimatur infirmitas hominis Deique bonitas, maxima noſtri ipſorum imbecillitas Deique vis ac potentia, imperfectio operum noſtrorum Chriſtique Servatoris noſtri gratia exuberantiſſima: itaque meritum juſtificationis noſtræ Chriſto*

Tom. 1. *p.* 16.

ſto ſoli ac pretioſiſſimæ ſanguinis ipſius effuſioni in ſolidum deferatur.

Clariùs adhuc mentem ſuam exprimit Eccleſia noſtra in eadem homil. paulò poſt. *Vera intelligentia hujus doctrinæ (juſtificari nos gratis, ex fide, absque operibus) vel, (juſtificari nos ex ſola fide in Chriſtum) non eſt, hunc actum noſtrum, quo in Chriſtum credimus, ſive hanc fidem in Chriſtum, quæ in nobis eſt, nos juſtificare, nobisve juſtificationem noſtram mereri: (id nimirùm idem eſſet, acſi affirmaremus, juſtificari nos actu aliquo, ſeu virtute, quæ in nobis ipſis eſt). Verùm recta intelligentia ac ſenſus hujus doctrinæ hic eſt: quòd etiamſi verbum divinum auſcultemus, eique fidem habeamus; quanquam præſto in nobis ſint fides, ſpes, charitas, reverentia ac timor Dei, iisque adjiciamus opera quantacunque, merito tamen omnium harum virtutum fidei, ſpei, &c. omniumque bonorum operum, quæ vel fecimus, vel in poſterum faciemus, vel facere poſſimus, renuntiandum nobis ſit, ut quæ longè imbecilliora atque imperfectiora ſint, quàm ut remiſſionem peccatorum noſtrorum, ſive juſtificationem noſtram mereantur: ideoque fidendum nobis ſit ſoli Dei miſericordiæ ac ſacrificio illi, quod ſemel pro nobis in cruce obtulit ſummus ſacerdos noſter ac Servator Jeſus Chriſtus Dei filius, ut eo ipſo (ſacrificio) obtineamus gratiam Dei ac remiſſionem* pag. 17.

ſionem peccati noſtri, tum originalis in baptiſmo, tum omnium actualium peccatorum, à nobis poſt baptiſmum commiſſorum, ſi modò per veram atque infucatam pœnitentiam ad ipſum revertamur. Quid manifeſtius dici potuiſſet? Eccleſia enim noſtra hîc palàm profitetur, ſe doctrinâ illâ ſuâ *juſtificari nos ex fide ſolâ* non illud voluiſſe, vel fidem ſolam ſine operibus ad juſtificationem ſufficere, vel fidei præ cæteris virtutibus ullam in juſtificationis negotio efficaciam vel dignitatem tribuendam eſſe: Sed hanc ipſius mentem eſſe: quod ad meritoriam juſtificationis noſtræ cauſam attinet, tum fidei, tum cæteris quibuscunque virtutibus, ſive operibus oportere nos nuntium remittere, ac ſoli divinæ miſericordiæ ac meritis Servatoris noſtri confidere. Imò ità bonorum operum meritum negat, ut intereà eorundem neceſſitatem, ad juſtificationem impetrandam, ſatìs apertè fateatur, agnoſcens, veram atque infucatam pœnitentiam remiſſionis obtinendæ conditionem eſſe prorsùs neceſſariam. His autem planè gemina habent Auguſtani, Art. 20. de Fide: *Cum igitur dicimus, fide juſtificamur, non hoc intelligimus, quòd juſti ſimus propter ipſius virtutis dignitatem: Sed hæc eſt ſententia, conſequi nos remiſſionem peccatorum & imputationem juſtitiæ per miſericordiam propter Chriſtum.* Et paulò poſt in eodem articu-

ticulo: *Paulus verò, cum inquit, fides reputatur ad juſtitiam, &c. loquitur de fiducia miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum. Eſtque ſententia, homines juſtos pronuntiari, id eſt, reconciliari per miſericordiam, non propter dignitatem propriam. Sed hanc miſericordiam promiſſam propter Chriſtum, oportet fide accipi. Jam bonas mentes nihil offendet novitas Paulinæ figuræ, Fide juſtificamur. Si intelligant propriè de miſericordia dici, eamque veris & neceſſariis laudibus ornari, &c.* Vides in quem ſcopum Auguſtani in ſua iſta doctrina *gratis ex fide ſola juſtificamur* collimarint, nempe ut condignitas operum noſtrorum deprimeretur, ac Dei miſericordia Chriſtique meritum meritis ſuis laudibus ornarentur. Quin & diſertè profitentur, locutionem Paulinam, *Fide juſtificamur*, non Propriam, ſed, Figuratam eſſe. Similiter Eccleſia noſtra Homil. de ſalute par. 3.

Verum quidem eſt, opera noſtra nequaquam nos juſtificare, ſi de juſtificatione propriè loquimur, *hoc eſt, non mereri remiſſionem peccatorum noſtrorum, neque ex injuſtis nos juſtos facere in conſpectu Dei: ſed Deum ex infinita ipſius miſericordia per meritum tantùm Filii ſui Jeſu Chriſti nos juſtificare nihilominus quia Fides rectà vià nos ad Chriſtum remittat, ad veniam peccatorum conſe-* *pag.* 18, 19.

quendam noſtrorum, cumque per fidem, à Deo nobis datam, promiſſum miſericordia divinæ remiſſionisque peccatorum noſtrorum amplectamur (quod nulla alia ex virtutibus noſtris, ſive operibus propriè facit) ideò dicere ſolet Scriptura, fidem absque operibus juſtificare. Ex quibus verbis clarè elucet, quid ſummum illud ſit, quod in negotio juſtificationis ex Eccleſiæ noſtræ ſententia fidei diſtinctè tribuendum ſit; nempe, quod licèt cæteræ virtutes non minùs neceſſariæ ſint ad hominis juſtificationem, quàm ipſa fides, ac fides propriè nihilò plus agat in iſto negotio, quàm alia virtus: * quia tamen ex omnibus virtutibus fides una promiſſum amplectitur Evangelicum, quo juſtificamur, ideò non incommodâ locutione ipſi ſoli juſtificatio noſtra tribui poſſit ac ſoleat: viz. per Metonymiam quandam, quâ actus ponitur pro objecto circa quod verſatur. Vidit hoc, adeoque iſtam Confeſſionis Auguſtanæ doctrinam ſuo calculo comprobavit ipſe Caſſander, qui in ſua ad prædictum articulum conſultatione hæc adnotavit: *Quod autem Proteſtantes paſſim urgent, ſolâ nos fide juſtificari, tolerabilius eſt, cùm interpretantur ſe in Fidei nomine gratiam, quæ ei ex adverſo reſpondet intelligere, ut idem ſit, ſolâ fide juſtificari, quod ſolâ gratiâ, non ex operibus (h. e. non ex merito operum) juſtificari.* Equidem hoc illud eſt,

* *Vide quæ à nobis dicta ſunt hujus diſſert. cap.* 5. §. 5.

Pag. 19. *ex edit. Grotii.*

eſt, quod voluerunt Proteſtantes omnes ſaniores. Sic Confeſſio Wittembergica in articulo de juſtificatione: *Credimus & confitemur, quòd ad faciendam & exercendam juſtitiam Deo gratam,* neceſſariæ ſint *hæ virtutes, Fides, Spes & Charitas, & quod homo has virtutes non ex ſe concipere poſſit, ſed concipiat ex favore & gratia Dei, quodque fides operetur per dilectionem. Sed ſentimus à verè Apoſtolica & Catholica doctrina longiſſimè abhorrere eorum ſententiam, qui docent hominem fieri Deo acceptum,* & reputari coram Deo juſtum propter has virtutes, *ac in judicio Dei meritis harum virtutum confidendum eſſe. Homo enim ſit Deo acceptus, & reputatur coram eo juſtus, propter ſolum filium Dei Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum per fidem:* & in judicio Dei non eſt ullo earum virtutum, quas nos habemus merito, *ſed ſolo* merito *Domini noſtri Jeſu Chriſti, quod ſit noſtrum per fidem, confidendum. Et quia coram tribunali Dei, ubi de vera & æterna juſtitia ac ſalute agitur,* nullus planè locus eſt meritis *hominum, ſed tantùm miſericordiæ Dei, & meritis ſolius Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui fide à nobis accipitur: idcircò ſentimus veteres ac majores noſtros* rectè dixiſſe, *nos coram Deo ſolâ fide juſtificari.* Sic etiam luculentiſſimè Collocutores Confeſſionis Auguſtanæ in colloquio Ratisbonenſi altero: *Supereſt*

Syntag. Confeſſ. p. 144.

Pag. 69.

quod

quòd voce (ſolà) utimur, ac dicimus homines ſolà fide juſtificari. Id enim calumniantur quidam, acſi intelligeremus inanem quandam de Chriſtiana religione opinionem ad ſalutem hominis ſufficere, ſine omni hominis ad placita Dei regeneratione, ſine pœnitentia, & ſine ſtudio bonorum operum, & quaſi per hanc vocem (ſola) excluderemus à fide ſpem & charitatem. At nos cùm prædicamus fidem juſtificantem, ſimul quæ illa ſit explicamus, & clarè teſtamur, quòd ea fides in Chriſtum vera non ſit cui deſint pœnitentia peccatorum, ſpes & charitas & ſtudium bonorum operum. Cumque dicimus cum S. Patribus, nos ſolà fide juſtificari: declaramus id idem pollere, *atque Apoſtoli verbis dicere, juſtificari nos gratis & ſine operibus.* Ut hæc vox (ſola) excludat bona opera, & alias virtutes, non ab homine juſtificato, ſed à vi merendi remiſſionem peccatorum & vitam æternam, *ut dicere nos juſtificari fide ſolà, aliud non ſit, quàm* juſtificari nos nullis noſtris ſed ſolis Chriſti meritis, *quæ donata nobis fide apprehendimus.* Et quia hic Germanus uſus eſt hujus vocis, & vetus Eccleſia eâdem voce ad ædificationem fidei uſa eſt, non eſt noſtrûm, eam concedere iis, qui gratiæ Dei per laudem humanorum operum detrahere conantur.

Sicut nec S. Patres olim cedere voluerunt vocem ὁμοούσιον *Arrianis, cùm videbant*

debant id aliquam impietatis illorum commendationem & veritatis obſcurationem allaturum. Eccleſia enim Chriſti ut rerum ita & verborum Domina eſt *hactenùs, ut ad ædificationem fidei in Chriſtum omnibus & rebus & verbis utatur.* Eadem dicunt iidem collocutores in reſponſ. ad replicat. 21. Collocutorum alterius partis: Dixerant Collocutores Pontificii: *Vocem (ſola) vos ipſi, & præſtantiores veſtri ordinis viri judicaſtis ſcandaloſam, ac proinde omittendam: cur igitur hanc non & modò & perpetuò condonatis paci publicæ, & ædificationi? Chriſtiani certè hominis eſt omne ſcandalum vitare, quoad omninò poſſit. Jam hæc vox (ſola) eſt magnæ offenſionis multis hominibus, nec eſt in Scripturis tradita, quamobrem omitti poteſt ſine ullo doctrinæ ſalutaris detrimento. Eſt igitur officii veſtri eam miſſam facere.* Pag. 252, 253.

Quibus, poſtquam nonnulla præmiſerant in explicationem & defenſionem iſtius vocis, reſpondent Collocutores noſtræ partis:

Nihilominùs ſi qui pii homines iſtâ voce offenderentur, *qui rem ipſam admitterent, nos ſcilicet juſtificari ſolâ Dei gratiâ & Chriſti merito, nullâ noſtrâ virtute, nulloque noſtro merito, his voce iſtâ nolumus eſſe moleſti, aut offendiculo, quâ aliàs perraro utimur, ſicut nec in con-*

feſſione

feſſione noſtra poſita eſt. Atqui eam propterea abjicere, uſumque ejus damnare, id ut fas eſſe non poteſt, ita requirere id à nobis nemo debet. ***Omnium autem minimè iis hanc vocem concedere licet, qui ex ea conceſſione conentur hominibus eum confirmare errorem, quo non eſt alius nocentior, juſtificationem non conſtare nobis ſolâ Dei gratiâ, & ſolo Chriſti merito, verùm etiam aliquâ ex parte noſtris virtutibus & operibus, juſtificationem inquam vitæ, & fiduciam ſalutis æternæ.*** Nec vox illa ὁμοούσιον eſt in Scripturis his elementis expreſſa, tamen quia id &c. Similiter eandem doctrinam explicat Repetitio Auguſtanæ Confeſſionis, ſcripta Anno Domini M. D. LII. ut exhiberetur Synodo Tridentinæ: atque edita primùm nomine confeſſionis doctrinæ Eccleſiarum Saxonicarum; generali denique Eccleſiarum atque Academiarum, quæ Auguſtanam Confeſſionem ſecutæ ſunt, ſuffragio confirmata: Quæ in loco de remiſſione peccatorum & juſtificatione ſic docet: *Itaque & correlativè intelligenda eſt hæc oratio, fide juſtificamur, hoc eſt, fiduciâ Filii Dei juſtificamur, non propter noſtram qualitatem, ſed quia ipſe eſt propitiator, in quo cor acquieſcit &c.* Et mox: *Hic & de particula excluſiva dicendum eſt, toties repetit Paulus vocabulum* "gratis, quâ voce "certiſſimum eſt excludi conditionem "meritorum noſtrorum. Ideò in Ec-"cleſiis

Corpus Theolog. p. 244. & Syntag. Confeſſion. p. 81.

" cleſiis noſtris dicimus: ſolâ fide juſti-
" ficamur, quod ſic intelligimus & de-
" claramus: gratis propter ſolum Me-
" diatorem, non propter noſtram con-
" tritionem ſeu alia noſtra merita dona-
" mur remiſſione peccatorum & recon-
" ciliatione. Etſi enim contritio ante-
" cedit conſolationem, & dilectio Dei,
" & aliæ virtutes multæ cum fide, ſeu
" hâc fiduciâ ſimul accenduntur: tamen
" hæ virtutes non ſunt cauſa ſeu meri-
" tum remiſſionis peccatorum, nec pro-
" pter eas perſona placet &c." Sic de- *Corpus Theolog. p.* 424.
nique ipſe Melanchthon in Loc. præ-
cipuis Theolog. de vocabulo Fidei:
" Quare cùm dicitur: Fide juſtifica-
" mur, non aliud dicitur, quàm quòd
" propter Filium Dei accipiamus remiſ-
" ſionem peccatorum, & reputemur
" juſti, & quia oportet apprehendi hoc
" beneficium, dicitur fide, id eſt, fi-
" duciâ miſericordiæ promiſſæ propter
" Chriſtum. Intelligatur ergò propo-
" ſitio correlativè, Fide ſumus juſti, id
" eſt, per miſericordiam propter Filium
" Dei ſumus juſti ſeu accepti. Nota
" enim eſt natura relativorum nomi-
" num. Et ut amor, timor & alia quæ-
" dam affectuum nomina ſunt relativa
" ſecundùm dici, ita & fiducia. Nec
" inſulſas reprehenſiones indoctorum
" hîc pertimeſco. Et quod objiciunt
" quidam huic fiduciæ adjunctam eſſe
" dilectionem, non repugno: Sed cùm
dici-

“ dicimus: fide juſtificamur, monſtra-
“ mus Filium Dei ſedentem ad dextram
“ Patris, interpellantem pro nobis,
“ propter hunc dicimus donari reconci-
“ liationem, detrahimus meritum re-
“ conciliationis noſtris virtutibus, quæ-
“ cunque aſſunt.” Et tamen poſteà ſuo loco dicitur, dilectionem & alias virtutes in renatis exiſtere oportere.

“ Ac in ſumma, cùm accuſamur in
“ hoc dogmate, quod dicimus, Fide
“ juſtificari hominem, tantùm ideò ac-
“ cuſamur, quod dicimus, nos propter
“ Filium Dei accipere reconciliationem,
“ non propter noſtram dignitatem, &
“ quòd hoc credendum ſit, ſeu quòd
“ hâc fide vel fiduciâ apprehendendum
“ ſit beneficium, & opponendum me-
“ ritum Chriſti peccato noſtro, & dam-
“ nationi noſtræ, & quod in hac fide
“ ſeu fiducia intuente Filium Dei, Deus
“ invocandus ſit.” Has autem ſententias eſſe ipſam Evangelii vocem, & perpetuum veræ Eccleſiæ conſenſum, certiſſimum eſt.

Corpus Theolog. p. 536.

Idem in eodem libro de Fide agens, quatenùs ea pars eſt pœnitentiæ: “Con-
“ tritio ſine Fide eſt horribilis pavor &
“ dolor animi fugientis Deum, ut in
“ Saule, Juda.

“ Quare non eſt bonum opus. Sed con-

" contritio cum Fide, pavor & dolor
" eſt animi non fugientis Deum, ſed
" agnoſcentis juſtam iram Dei, & verè
" dolentis, quod neglexerit aut contem-
" pſerit Deum, & accedentis tamen ad
" Deum & petentis veniam. Talis do-
" lor fit bonum opus & ſacrificium, ut
" loquitur Pſalmus: Sacrificium Dei *Pſ.* 50.
" Spiritus contribulatus, cor contritum
" & humiliatum, Deus, non deſpicies.
" Et tamen neceſſe eſt taxari & abjici
" opinionem, quæ finxit homines con-
" tritione mereri remiſſionem peccato-
" rum, ſeu dari remiſſionem propter di-
" gnitatem contritionis. Sed retinenda
" eſt vox Evangelii, quæ clamat, gra-
" tìs remitti peccata propter Filium Dei.
" Hæc excluſiva retinenda eſt, ut Chri-
" ſto debitus honos tribuatur. Item
" ut mentes perterrefactæ teneant cer-
" tam conſolationem: Nam adigeren-
" tur ad deſperationem, ſi ſentire debe-
" rent, ſe non habere remiſſionem, niſi
" dolor ſatis dignus & ſufficiens eſſet.
" Hæc ſimplex ſententia multos laby-
" rinthos diſputationum tollit.

Ex his autem teſtimoniis ſole meridiano clarius eſt, quàm perperàm omninò veterum Proteſtantium doctrinam, de juſtificatione ex ſola Fide, acceperint plerique ſequioris ævi Proteſtantes, qui eos Fidei præ cæteris virtutibus propriè dictam inſtrumentalitatem in ne-

gotio juſtificationis tribuiſſe exiſtimârint. Merum hoc eſt ſomnium. Nam ex ipſorum doctrinâ, jam fuſiùs à nobis explicatâ, liquidò liquet, nihil illos propriæ dictæ efficaciæ, adeoque nec inſtrumentalitatis, Fidei præ cæteris virtutibus, quod ad officium juſtificandi attinet, adſcripſiſſe; ſed id tantùm voluiſſe, Fidem ex omnibus virtutibus unam reſpectum connotare ad gratuitam Dei miſericordiam, per Chriſtum promiſſam, quæ primaria juſtificationis noſtræ cauſa eſt, ideoque figurata quidem, ſed non incommoda locutione dici poſſe, nos ſolâ fide juſtificari, eam denique locutionem omninò retinendam eſſe, propterea quòd accommodatiſſima ea ſit ad exprimendam gratiam & miſericordiam illam Dei per Chriſtum, quâ juſtificamur, adeoque ad omnia hominum merita à negotio juſtificationis prorsùs ſummovenda. Quod Anglicanæ Eccleſiæ Patres optimè exprimunt, Homil. de ſalute, par. 3.
Pag. 19. *Hanc loquendi formulam uſurpamus, ſubmiſſuri nosmet ipſos coram Deo, omnemque gloriam Chriſto Servatori noſtro, qui ſolus eâ dignus eſt, delaturi.*

Certè Eccleſia noſtra (utcunque mentem ipſius Rogerſius & alii audaculi articulorum noſtrorum, adeoque multis in locis infeliciſſimi interpretes aliter acceperint) iſtam fidei inſtrumentalitatem aper-

apertiſſimis verbis denegavit, Homil. de ſalute par. 2. Sic enim ibidem loquitur: *Juſtificatio non hominis officium ſed Dei eſt, &c.* Et mox: *Juſtificatio Dei ſolius officium eſt, quod nos illi non reddimus, ſed ab eo accipimus, &c.* Indeque ſtatim expreſsè concludit, quod ad actum atque officium ipſum juſtificandi attinet, nihilò plus fidei, quàm cæteris virtutibus tribuendum eſſe, quemadmodùm ex ipſis verbis ibidem ſequentibus, jamque à nobis ſuperiùs allegatis manifeſtum eſt. Ac ſanè conſequentia ſole clarior eſt: ſi enim juſtificatio Dei ſolius actus atque officium ſit, certiſſimum eſt, neque fidem neque aliud quicquam noſtri in juſtificationis negotio propriè dicti inſtrumenti vicem ſupplere poſſe; cùm omne inſtrumentum ejusmodi, quà tale, cum cauſa efficiente principali neceſſariò concurrat, quemadmodum alicubi in diſſertationibus noſtris jam adnotavimus. *Pag. 17.*

Summam rei paucis complectar: Cùm veteres Proteſtantes docuerunt, ſolâ nos fide juſtificari, illud non ità intellexerunt, quaſi per eam fidem excludendæ eſſent cæteræ virtutes, cæteraque bona opera, tanquam ad juſtificationem obtinendam nullo modo neceſſaria aut quaſi fides plus aliquid ageret in ipſo juſtificationis negotio, quàm cæteræ virtutes: ſed propoſitionem iſtam eate-

nùs tantùm ut veram recipi voluerunt, quatenùs vox *fidei* denotat talem obedientiam, quæ cum fiducia de meritis Jeſu Chriſti, ac meritorum noſtrorum perfecta abrenuntiatione conjuncta eſt, quæque adeò ea opera omnia excludit, quæ cum fiduciâ & opinione meriti noſtri fiunt. Hoc eſt, quod voluit Melanchthon in Apologia confeſſionis Auguſtanæ, ad quæſtionem quid ſit fides juſtificans: *Facilè poteſt cerni diſcrimen inter fidem & inter juſtitiam Legis. Fides eſt* λατρεία, *quæ accipit à Deo oblata beneficia; Juſtitia Legis eſt* λατρεία, *quæ offert Deo noſtra merita. Fide ſic vult coli Deus, ut ab ipſo accipiamus ea, quæ promittit & offert:* Quod luculenter explicavit eruditiſſimus Ludovicus Crocius in Syntagm. lib. 4. cap. 7.

Vide Diſſert. 2dæ. c. 5. ſect. 5.

Pag. 92.

Pag. 1223.

Fides etiam ſola juſtificat, quatenus notat obedientiam quandam expectantem promiſſionem, ut donum gratuitum, quomodo formaliter quidem conſiſtit in applicatione promiſſionis; quam tamen & præcedunt diſpoſitiones aliquæ ad hunc ipſum fidei actum, & ſequuntur fructus; unde plures virtutes vel actus cùm antecedentes tùm conſequentes connotat, & opponitur illi obedientiæ, quæ non expectat promiſſionem tanquam donum omninò gratuitum, ſed ut mercedem propoſitam ſub conditione operis alicujus, præter acceptationem & gratitudinem debitam, quæ ſuâ naturâ in omni

Vide etiam Conrad. Berg. prax. Cathol. divin. Canon. Diſſert. 7. p. 973, & 982, 983, 984, 985.

omni donatione quamvìs gratuita requiri ſolet. Et hujusmodi obedientia peculiariter opus ab Apoſtolo & Latinis propriè meritum dicitur. Et qui hàc conditione obediunt operantes vocantur, Rom. 4. 4. *Atque ſi ita hæc propoſitio exponatur, ea quidem opera quæ cum fide conſiſtere nequeunt, id eſt, quæ fiunt cum fiducia & opinione meriti, prorſus excluduntur, ita ut non ſolùm negentur juſtificare, ſed & adeſſe tam in juſtificato, quàm in juſtificando.* Hæc ille, quibus ne verbum quidem addendum duxi.

Diligentèr autem obſervandum eſt, quæ hactenus Eccleſiæ noſtræ attulimus teſtimonia, ea omnia ex homilia de juſtificatione, ſive ſalute hominis deſumpta eſſe; ad quam quidem homiliam, ut fuſiorem articuli, 11. explicationem inde petamus, Eccleſia noſtra, idque in eo ipſo articulo, nos ex profeſſo remittit. Quis jam reſtat dubitandi locus? De ſenſu articuli undecimi quæritur; ad homiliam de ſalute hominis eo ipſo articulo remittimur. Quid ibi Eccleſia? Iterùm & ſæpiùs profitetur, idque verbis diſertiſſimis, ſe meritum ſolummodò bonorum operum in eodem articulo ire oppugnatum. Neque certè indignum eſt obſervatione noſtrâ, è triginta novem articulis Eccleſiæ Anglicanæ, triginta & octo nudè & ſine explicatione ullâ proponi; hunc verò unum, *Vid. imprimis Homil. de ſalut. par. 3. in ipſo initio.*

de juſtificatione hominis, traditum eſſe non ſine hâc cautione expreſsâ, ut fuſior ac plenior ejusdem explicatio ex homilia de juſtificatione petenda ſit. Nimirum magnoperè ſolliciti erant Patres ſanctiſſimi, ne quis, ejus articuli verbis ſuperſtitiosè nimìs inhærens, in periculoſos ea ſenſus detorqueret: quod & hodiè (proh dolor!) à nimiò multis factum eſſe vidimus. Adeoque mirum eſt quàm anxiè quàm curiosè in ea ipſa homilia providerint viri optimi ſapientiſſimìque, ne doctrina ſua, de juſtificatione ex ſola fide, aliter à quoquam acciperetur, quàm in eum ſenſum, quem modò explicavimus; nempe, ut per eam, præſumptione omni meritorum noſtrorum penitùs ſublatâ, gratia Dei Chriſtique Servatoris noſtri merita ſuo honoris atque exiſtimationis gradu, h. e. ſummo, placidè fruerentur. Ac de merito bonorum operum hactenùs.

(VII.) (2) Prætervectus igitur iſtam Pontificiorum Charybdin, Scyllam ex adverſo poſitam remis veliſque devitet Chriſtianus lector. Errorem volo Antinomorum ac Solifidianorum, qui neceſſitatem bonorum operum ad æternam hominis juſtificationem ac ſalutem omninò negant. De peſſima iſta hæreſi illud imprimis obſervandum eſt, Auctores ejus, dum operum neceſſita-

tem

tem rejiciunt, ne meritum inducant, eo ipſo meritum bonorum operum reverà ſtabilire. Quorsùm enim negant bona opera neceſſaria eſſe ad juſtificationem ac ſalutem? Quia ſcil. iſthôc conceſſo, juſtificatio ac ſalus noſtra eſſet *κατ᾽ ὀφείλημα ex debito*, non *κατὰ χάριν ex pura puta Dei gratia*. Annon ex hâc ipſorum ratiocinatione manifeſtò ſequitur bonis hominum operibus meritum quoddam ſemper ineſſe? Hoc autem ipſum eſt quod contendunt Pontificii. Sed illud obiter. Neceſſitas autem bonorum operum eodem fulcitur tibicine, quo valor eorundem atque efficacia: Nempe valent ad juſtificationem ac ſalutem ideò tantùm, quòd conditio ſint, cui in Evangelico fœdere, ex merâ Dei gratiâ, juſtificatio ac ſalus promittitur. Atqui ob illam ipſam cauſam eſſe etiam neceſſaria meritò concludimus; cùm nemo ex pacto Evangelico juſtificetur, aut ſalutem adipiſcatur, qui ejus pacti conditionem non impleat. Res eſt: Deus infinitâ ſuâ motûs bonitate, ut nobis inſignitèr benefaceret, ſed obſtantibus peccatis, quæ pœnam merebantur, conſtituit, ut Chriſtus, volens ex ſuâ erga homines charitate, cruciatus graviſſimos & mortem cruentam atque ignominioſam ferendo, pœnas penderet pro peccatis noſtris, ut ſalvâ divinæ ſuæ juſtitiæ demonſtratione, beneficia ſua hominibus

communicaret eo modo, quo ſapientiæ ipſius conſultum videretur. Quo facto aperta eſt miſeris peccatoribus cœli janua; oblata eſt peccatorum venia vitaque æterna: neque oblata tantùm, ſed & conſtituto fœdere, optimis atque æquiſſimis conditionibus ſancito, conſignata, quod quidem fœdus Evangelium vocatur. A toto hoc negotio excludenda ſunt non tantùm opera noſtra, ſed & ipſa fides, adeoque omne quod noſtrum eſt. Sed hæc à juſtificatione diverſa ſunt, ad ſatisfactionem ac ſalutis impetrationem omninò pertinent. Stabilito autem hoc fœdere, ut quis beneficiorum, quæ comprehendit, fiat particeps actu ac reipsâ, requiritur omninò, ut conditionem in eo præſcriptam præſtet; eâque præſtitâ (aliàs nequaquam) ex pacto iſto juſtificatur [conditionem autem iſtam non tantùm fidem ſed & pœnitentiam ſtudiumque bonorum operum comprehendere, multis & teſtimoniis & rationibus evicimus.] Non eum hic locum habet Chriſti meritum, quem multi perabſurdè ac periculosè admodum ſomniarunt. Non enim meruit Chriſtus, neque in id juſtitia ejus nobis imputatur, ut à conditione fœderis Evangelici (fide putà, pœnitentiâ, bonorum operum ſtudio) ab ipſo præſcriptâ abſolveremur; ſed meruit, ut ſub iſta æquiſſimâ quidem conditione ſalutis fieremus participes: quin

&

& meruit gratiam, qua conditionem eandem præſtare valeamus. Maximoperè eſſet optandum, ut hæc diſtinctio inter *impetrationem ſalutis*, ejusdemque per fœdus Evangelicum *applicationem* (utcunque ſatis obvia videatur, tamen) à plerisque Theologis rectiùs intelligeretur; quippe quæ probè intellecta multas magnasque in hâc controverſiâ lites facilè diremptura eſſet.

Hæc quæ de abſolutâ bonorum operum neceſſitate diſſeruimus, certiſſima ſunt. Nihilominùs & hîc etiam cautione aliquâ lectori Chriſtiano opus erit, ut accuratè diſtinguat inter juſtificationem primam ac ſecundam, adeoque inter bona opera, quæ ad hanc illamque neceſſariò requiruntur. Atque hîc ſtatuendum omninò eſt, ad primam juſtificationem opera tantùm interna fidei, pœnitentiæ, ſpei, charitatis, &c. eſſe abſolutè neceſſaria; cætera verò externa opera, quæ in factis externis, ſive in actuali ſingularum virtutum, quas modò enumeravimus, exercitio conſpiciuntur, ſigna tantùm eſſe fructusque pietatis internæ, & juſtificatione poſteriora, eaque demum lege præſtanda, ſi non deſit opportunitas. (VIII.)

Hoc dubio procul illud eſt, quod voluit Eccleſia noſtra in articulo duodecimo, in quo dicit opera eſſe fructus

 fidei,

fidei, & veluti ſigna quibus fides dignoſcitur, quæque juſtificationem hominis conſequuntur. Per opera enim hîc intelligi omninò debent opera externa, ſive actualis illa obedientia, quæ tractum ſeriemque factorum conſpicuorum ſecum ferat. Illud certiſſimis argumentis demonſtrari poteſt. Nam (1) Eccleſia diſertis verbis docet, pœnitentiam, charitatem, timorem Dei, &c. cum fide illa quæ juſtificationem præcedit, neceſſariò & inſeparabiliter atque omni temporis momento conjungi.
Pag. 16. Sic enim Homiliæ de ſalute, par. 2. veterum explicat ſententiam, ex fide ſola homines juſtificari, ſtatuentium: *Nihilominus hæc ſententia, juſtificari nos ex ſola fide, non ita ab iis intelligitur, quaſi fides illa, quâ juſtificamur, ullo temporis momento ſola in homine eſſet, aut verâ pœnitentiâ, ſpe, charitate, reverentiâ ac timore Dei deſtituta, &c.* (2) Pœnitentiam ſpeciatim ubique inculcat Eccleſia noſtra, ut diſpoſitionem ad veniam peccatorum conſequendam neceſſariò prærequiſitam. Sexcentis illud teſtimoniis demonſtrare potuiſſem: ſed minùs honorificè de Eccleſia noſtra ſentit, qui utrùm hæc ſit ipſius doctrina vel dubitare auſit. (3) Opera, quæ duodecimus Eccleſiæ articulus juſtificatione poſteriora eſſe affirmat, ejusdem generis proculdubiò ſunt cum iis, quæ verbis in eodem articulo immediatè præce-

præcedentibus fructus fidei appellantur, quibusque fides exteriùs manifeſtari dicitur in fine articuli. Jam certo certius eſt, Eccleſiam noſtram per opera, quæ fidei fructus ac ſigna eſſe affirmat, intelligere opera tantùm externa, quæ foras ab hominibus conſpiciuntur, quæque fidei noſtræ, h. e. internæ pietatis, (quæ aliàs Dei ſolius oculis ſubjecta eſt) ſinceritatem ita extrinſecùs prodit, ut ea ab hominibus etiam quodammodo cognoſci poſſit. Etenim quis ſanus dixerit, per internas virtutes, contritionis, ſpei, charitatis, &c. tanquam per ſigna fidem oſtendi? ſcil. virtutes iſtæ non minùs internæ ſunt atque à conſpectu hominum remotæ, quàm eſt ipſa fides. Si dicas, Eccleſiam hîc loqui de notificatione fidei noſtræ non coram aliis, ſed nobis ipſis, res eôdem redibit: nam & hoc eſſet ignotum per æquè ignotum demonſtrare, cùm internæ iſtæ virtutes æquè ac fides noſtra nobis etiam ipſis ignotæ ſint. Itaque ſenſus Eccleſiæ manifeſtus eſt, nempe veram & vivam fidem, h. e. quæ cum fiducia in Jeſum Chriſtum conjunctum habet ſincerum obediendi propoſitum, (ita enim aliquoties ſe ex profeſſo explicat Eccleſia noſtra Homiliæ de fide par. 1,) non niſi per facta tali fidei reſpondentia tum nobis ipſis, tum aliis demonſtrari. Siquis tamen in tanta adhuc luce cœcutiat, en! ſpecillum ei porri-

porrigit ipſa Eccleſia in ſecunda parte Homil. de Fide, quæ in hoc argumento tota verſatur. Ibi: poſtquam in ſuperiori homilia docuiſſet, fidem vivam, ſpem, charitatem, timorem Dei comprehendere, pergit deinceps oſtendere, quomodo ſingulæ iſtæ virtutes internæ; per facta externa earum naturæ reſpondentia probari ac demonſtrari debeant.

Pag. 26. Inter alia dicit, *à Chriſto ipſo multis in locis doceri, fidem, ſpem, & charitatem, ſine bonis piisque operibus ſtare ac conſi-*

Pag. 27. *ſtere non poſſe.* Atque in fine, *non modò charitatem, ſed & Dei timorem bonis operibus probari, juxta dictum ſapientis: Reverentia Domini depellit peccata: atque iterum, Qui reveretur Dominum facturus eſt opera bona.* Quis jam dubitet, an per opera hæc intelligat Eccleſia opera tantùm externa? Certè enim virtutes ſpei, charitatis, timoris divini ſunt ipſæ opera interna.

Ecclus. cap. 1. *v.* 21, & *c.* 15. *v.* 1.

(IX.) Quartò ac poſtremò: In hunc etiam ſenſum non obſcurè ſe explicat Eccleſia noſtra. Homil. de bonis operibus par. 1. propè finem, ubi hiſce utitur Chryſoſtomi verbis è ſermone de Fid. & Leg. & Sp. *S. Sine operibus fidelem poſſum oſtendere & vitâ & regno donatum. Nemo ſine Fide vixit. At Latro tantùm credens, juſtificatus eſt. Nec mihi dicas tempus rectè vivendi non habuit: neque enim id eſt de quo diſputo; ſed hoc apertum*

tum feci, fidem etiam per ſe ſolam ſervare. Nam certè ſi ſupervixiſſet fidei, & benè operari neglexiſſet, excidiſſet à ſalute. De externis tantùm operibus, ſeu piis factis, loqui hîc Chryſoſtomum & ex eo Eccleſiam noſtram, cœcus eſt qui non videat. Nam primò: De iis operibus hæc verba manifeſtè loquuntur, ſine quibus fidelis ad regnum cœleſte, vitamque æternam poſſit pervenire: atqui ſine virtutibus internis Fidei, Spei, charitatis &c. neminem iri ſalvatum apud omnes ſanos in confeſſo eſt.

Deinde: Latro, unà cum Servatore noſtro in cruce paſſus, in exemplum hîc adducitur: Atqui certum eſt, latronem iſtum non modò Fide, ſed & pœnitentiâ peccatorum ſuorum, ac ſincerâ adversùs Chriſtum ſociumque ſuum charitate præditum fuiſſe. Denique, De iis tantùm hîc agitur operibus, quæ fidelis tempore atque occaſione interclusus exercere nonnunquam non poſſit. Sic Chryſoſtomi mentem explicat Eccleſia verbis immediatè ſequentibus: *Audiviſtis Chryſoſtomi ſententiam, ex qua intelligere poſſitis, neque Fidem eſſe ſine operibus (ſi modò adſit opportunitas) neque opera ſine Fide ad vitam æternam prodeſſe.* Jam opera tantùm externa ſunt, quæ commodo tempore atque occaſione indigent; internis virtutibus nullum tempus occurrit.

Vide Davenant. Diſput. de Juſt. Act. c. 30. in arg. ultimo.

Sic

Sic alibi ſe explicat ipſe Chryſoſtomus ad Rom. 9. v. 10. ψυχῆς ἀρετὴν δεῖ ζητεῖν, ἣν καὶ πρὸ τῶν ἔργων ὁ Θεὸς οἶδε. *Animi virtus quærenda eſt, quam & ante opera Deus novit.* Cui geminum eſt illud Hieronymi ad 12. Matt. *In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, vivet in iis: in Evangelio voluntas quæritur, quæ etiamſi effectum non habuerit, tamen præmium non amittit.*

In prior. Annot. ad Jac. 2. v. 14.

Rectè itaque monuit Grotius, in dictis Veterum, quibus per fidem, etiam ante opera, juſtificari homines affirmant, Fidem eam intelligi, quæ propoſitum obediendi Deo, & nunc Evangelio, accenſum Dei & proximi dilectione, ſi nondum exactiſſimâ, certè ſincerâ, includat: quod dicitur toto corde credere, Actor. 8. 37. Talis autem Fides (pergit idem Grotius) quam ſtatim mors ſubſequitur, ſine operibus dicitur, non quòd non pias cogitationes comites ſibi habeat, ſæpè & dicta & facta aliqua pia; ſed quod tractum ſeriemque factorum conſpicuorum (id enim τὰ ἔργα pluraliter dicta ſignificant, quod πολιτείαν vocant Græci ſæpè, ſæpiſſimè autem Chryſoſtomus) tempore intercluſa non ediderit.

Summam autem totius hujus doctrinæ idem Vir incomparabilis alibi dilucidè admodùm & ſuccinctè explicavit,

his

his verbis: *Ubi Fides ad eum devênit gradum, ut ſincerum pariat obedientiæ propoſitum, quod eſſe non poteſt ſine dilectione Dei & proximi, quanquam ea dilectio multum adhùc recipere profectûs poteſt, ei qui talis eſt, id eſt, Fidem habet formatam, Fidem non in ſolo intellectu, ſed & in voluntate conſiſtentem, ut Melanchton, jam planè condonantur peccata, &, ſi talis moriatur, jus habet ad vitam æternam atque cœleſtem, quia Deo pro ſumma ſua bonitate ita viſum eſt. Si verò vita poſt id conceditur, ad jus illud retinendum, requiritur jugis pia operatio & imprimis abſtinentia ab omnibus illis *criminibus, quæ conſcientiam vaſtant, & à regno cœleſti hominem excludunt. Eſt enim condonatio plena & jus ad vitam æternam datam hâc lege atque omine. Hæc eſt doctrina Apoſtolorum, Veterumque omnium.* Addo ego: Et Eccleſiæ etiam noſtræ. Quæ conſtanter docet, gratiam juſtificationis, per Fidem vivam priùs adeptam, non niſi continuo inſuper benè operandi curſu poſſe cuſtodiri. Patet illud ex verbis Chryſoſtomi de fideli Latrone ſuprà allatis, quæ & citat & ſuo calculo comprobat Eccleſia noſtra: *Certè ſi ſupervixiſſet Fidei, & benè operari neglexiſſet, excidiſſet à ſalute.* Sic in ſecunda parte Homil. de ſalute, Veterum ſententiam, quâ juſtificari nos gratìs docent, explicat his verbis: *Cùm dicunt, juſtificari nos gratìs,*

In Annot. ad Conſult. Caſſand. ad art. 4.

* *Quænam illa ſint, oſtendunt loca* 1.*Cor.* 6. 9, 10. & *Gal.* 5. 19, 20, 21.

Pag. 16.

tis, non illud volunt, poſſe nos deinceps otio indulgere, nihilve in poſterum à parte noſtra requiri &c. Denique Eccleſia noſtra in articulo 16. expreſsè docet: *Poſtquam acceperimus Spiritum Sanctum poſſe nos in peccatum labendo à gratia data recedere.* Eandem & hîc etiam doctrinam tradunt Auguſtani, qui in articulo 11. *Damnant Anabaptiſtas, qui negant ſemel juſtificatos, iterùm poſſe amittere Spiritum Sanctum.* Et in articulo viceſimo de operum obedientiâ docent: *Eos, qui admittunt peccata mortalia non eſſe juſtos, quia Deus requirit hanc obedientiam, ut reſiſtamus vitioſis affectibus. Qui autem non repugnant, ſed obtemperant iis contra mandatum Dei, & admittunt actiones contra conſcientiam, hi ſunt injuſti, & neque Spiritum Sanctum, neque Fidem, id eſt, fiduciam miſericordiæ, retinent.*

(X.) Jam huic diſceptationi pro coronide ſubjiciam inſigne teſtimonium viri longè doctiſſimi, atque Anglicanæ Eccleſiæ digniſſimi Præſulis, qui ſanam, Orthodoxam adeoque Eccleſiæ noſtræ, in hac controverſia, doctrinam & optimè novit, & fideliter retinuit, ac denique contra Bellarmini aliorumque Pontificiæ partis Strophas & machinas, ſi quis alius, feliciſſimè propugnavit. Is eſt Magnus ille *Davenantius*, Sariſburienſis Epiſcopus, qui in eruditiſſimis ſuis diſpu-

diſputationibus de juſtitia habit. & actual. cap. 31. quicquid vel hic vel alibi in diſſertationibus noſtris de bonorum operum neceſſitate adſeruimus, duabus theſibus brevibus quidem illis, ſed luculentis, ſic explicat confirmatque. *Vide & cap. 30. Theſ. 1. Arg. 2.*

Concluſio quinta: " Bona quædam " opera ſunt neceſſaria ad juſtificatio- " nem, ut conditiones concurrentes " vel præcurſoriæ, licèt non ſint neceſ- " ſaria, ut cauſæ efficientes aut me- " ritoriæ.

" In his bonis operibus numero illa " interna, quæ apud Deum magni mo- " menti ſunt, quamvìs in hominum " oculos non incurrant; utpote dolere " de peccato, deteſtari peccatum, hu- " militer ſe Deo ſubjicere, ad Dei mi- " ſericordiam confugere, in Chriſto " Mediatore ſpem figere, novæ vitæ " propoſitum inire, aliaque conſimilia. " Divina enim miſericordia non juſti- " ficat ſtipites, hoc eſt, nihil agentes, " neque equos & mulos, hoc eſt, re- " calcitrantes, & libidinibus ſuis obſti- " natè adhæreſcentes: ſed homines, " eosdemque compunctos & contritos, " ac verbi ſpiritûſque divini ductum ſe- " quentes ——— Atque hìc notan- " dum, quando dicimus aliquid neceſ- " ſarium eſſe ad hoc vel illud obtinen-

"dum, ex ipſa vi verborum non in-
"nuitur neceſſitas cauſalitatis, ſed or-
"dinis. Quamvis itaque conceſſero
"hanc propoſitionem, opera bona
"ſunt neceſſaria ad juſtificationem;
"non poteſt ſtatim inferri, eſſe neceſſa-
"ria ut cauſas, multò minus ut meri-
"torias, Verbi causâ, ſi dixero, ad
"obtinendam equeſtrem dignitatem
"neceſſarium eſt adire aulam Regiam,
"atque coram Rege in genua ſe demit-
"tere; ineptè quis inde intulerit, ipſam
"acceſſionem ſive adgeniculationem
"eſſe cauſas meritorias obtentæ hujus
"dignitatis: Ita & de illis omnibus
"operibus ſtatuendum eſt, quæ ex par-
"te noſtra dicuntur ad juſtificationem
"obtinendam neceſſaria.

"Concluſio ſexta. Bona opera ſunt
"neceſſaria ad juſtificationis ſtatum re-
"tinendum & conſervandum, non ut
"cauſæ, quæ per ſe efficiant aut me-
"reantur hanc conſervationem; ſed ut
"media ſeu conditiones, ſine quibus
"Deus non vult juſtificationis gratiam
"in hominibus conſervare.

"Atque hîc eadem opera recenſeri
"poſſint, quæ in Concluſione præce-
"dente deſignavimus. Nam uti nemo
"recipit juſtificationem illam genera-
"lem, quæ liberat à reatu omnium
"præ-

" præcedentium peccatorum, niſi con-
" currente pœnitentiâ, fide, novæ vi-
" tæ propoſito, aliiſque ejuſdem gene-
" ris actionibus: ita nemo retinet ſta-
" tum à reatu liberum reſpectu peccato-
" rum conſequentium, niſi medianti-
" bus iiſdem actionibus, credendi in
" Deum, invocandi Deum, mortifi-
" candi carnem, aſſiduè pœnitendi &
" dolendi de peccatis aſſiduè admiſſis.
" Ratio cur ex parte noſtra neceſſariò
" requirantur hæc omnia, illa eſt, quòd
" hæc abeſſe non poſſunt perpetuò, ut
" non adeſſe incipiant illorum oppoſita,
" quæ pugnant cum natura juſtificati.
" Nam ſi ſuſtuleris fidem in Deum &
" invocationem, ſuccedunt infidelitas,
" & contemptio divini numinis: ſi
" dempſeris ſtudium mortificationis, &
" exercitium pœnitentiæ, irrumpunt
" concupiſcentiæ dominantes, & pec-
" cata vaſtantia conſcientiam. Quia
" igitur Deus non vult incredulos, ob-
" ſtinatos, carnales, frui beneficio ju-
" ſtificationis, requirit aſſidua opera fi-
" dei, pœnitentiæ, mortificationis;
" quorum præſentiâ quaſi foras extru-
" duntur, & procul arcentur incredu-
" litas, obſtinatio, ſecuritas, aliaque
" gratiæ juſtificantis venena, atque par-
" ticularium peccatorum particularis
" condonatio obtinetur. Hinc Paulus
" ad Rom. 8. 13. Si ſecundùm carnem

" vixeritis, moriemini. Et ad Hebræ-
" os 3. 12. Videte ne fortè ſit in aliquo
" veſtrûm cor malum & infidele, diſce-
" dendo â Domino &c.

Atque hæc de neceſſitate bonorum operum, quæ ideò ex articulis imprimis atque homiliis noſtris fuſiùs diſſerui, ne quis poſthàc ex Antinomorum fæce in ſanctiſſimâ Eccleſiæ noſtræ doctrinâ peſtiferæ ſuæ hæreſeos patrocinium quæreret.

(XI.) (3) In hac porrò quæſtione ſedulò cavendum eſt Pelagii hæretici dogma, atque ita credenda bonorum operum neceſſitas, ut agnoſcatur etiam, idque animitùs, præpotentioris gratiæ adjutorium prorsùs neceſſarium eſſe, ut quis opera verè bona, hoc eſt, ad ſalutem grata præſtare valeat. Ex gratiâ profluit juſtitiæ noſtræ initium, augmentum, complementum. Dat gratia peccatoribus fidem & pœnitentiam, dat Fidelibus bonam vitam, dat benè vivendi perſeverantiam, dat perſeverantibus juſtitiæ coronam. Ita nemo eſt, cui hæc gratia non ſit ad juſtitiam neceſſaria; eâ indiget peccator, juſtitiam ut acquirat, juſtus ne amittat. Ita gratia Dei in omnes, & per omnia principatum obtinet. Scilicet rectè monuit Cœleſtinus ad Epiſcop. Gall.

cap.

cap. 12. *Omnium bonorum affectuum atque operum, & omnium ſtudiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio Fidei attenditur, Deum profiteamur autorem, & non dubitemus, ab ipſius gratia omnia hominum merita præveniri &c.* Paulinarum certè Epiſtolarum utramque ferè paginam complet divinæ gratiæ præconium: crederes Propheticâ quâdam προλήψει adversùs Pelagium ſcriptas. Quin & Jacobus noſter, utut bonorum operum aſſertor ſtrenuiſſimus; omnimodam tamen gratiæ neceſſitatem apertè agnoſcit, gratuitam ſuperni Patris donationem, tanquam omnis ſalutiferæ virtutis bonæque operationis fontem unicum digito commonſtrans: quin & à contrario errore, ut periculoſiſſimo, Chriſtianis omnibus omni curâ cavendum docet, c. 1. v. 16, 17, 18. Certiſſimè itaque definivit Synodus Arauſicana, Can. 7. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere, ſive ſalutari, id eſt Evangelicæ prædicationi conſentire poſſe, confirmat abſque illuminatione & inſpiratione Spiritûs Sancti &c. hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis, ſine me nihil poteſtis facere, & illud Apoſtoli, non quod idonei ſumus cogitare aliquid boni ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſuffi-*

cientia noſtra ex Deo eſt. Et Can. 22. *Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum. Si quis autem habet homo veritatem atque juſtitiam, ab illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hâc eremo, ut ex eo, quaſi guttis quibusdam irrorati, non deficiamus in via.*

Conſule Articulos Eccleſiæ noſtræ 10. & 16.

(XII.) Noſtris igitur diffiſi viribus, Deum Patrem veneremur, tanquam omnis boni fontem; Chriſtum amplexemur, ut gratiæ canalem, per & propter quem vult Pater illam ad nos derivari. Ipſi jugiter adhæreamus; ex ejus plenitudine aſſiduis precibus exhauriamus χάριν ἀντὶ χάριτος gratiam gratiâ cumulatam. Ab ipſo unicè pendeamus; oculos ad ipſum elevemus, ὡς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν. Heb. 12. 2. Hoc nixum fundamento immotum ſtabit ædificium; ſin noſtris ipſorum viribus innitimur, infirma erit, citò corruet univerſa operum noſtrorum, utut in conſpectu hominum glorioſa, compages. *Sit itaque (ut cum B. Hieronymo loquar) totus noſter ſermo ad Deum oratio: tota oratio & deprecatio extorqueat clementiam Creatoris; ut qui noſtris viribus & ſtudio ſalvari non poſſumus, illius miſericordiâ ſervemur.*

Lib. 3. *Dialog. adv. Pelag. p.* 302.

(XIII.) (4) Ac poſtremò: Dum caſtra fugimus Pelagianorum gratiæ neceſſitatem

tem agnoſcendo, videndum omninò eſt, ne in βάθ@ Manichaicæ ματαιότητ@ incidamus, liberum arbitrium atque humanæ induſtriæ cooperationem tollendo. Media, Regia via hîc etiam ingredienda, ut neque ad ſiniſtram neque ad dextram declinemus; quod tum demùm fiet, ſi ſtatuamus, cum gratia, ſed ſub gratia tamen, conſpirare amicè arbitrii libertatem. Nempe tritum quidem, ſed & ſcitum eſt illud Auguſtini dictum (Epiſt. 46. ad Valent.) *Si non eſt Dei gratia, quomodo ſalvat mundum? & ſi non eſt liberum arbitrium, quomodò judicat mundum?* Cui ſimile habet Bernardus (de gratiâ & lib. arb.) *Tolle liberum arbitrium, non erit quod ſalvetur; tolle gratiam, non erit unde ſalvetur.* Neque igitur ita arbitrii urgenda libertas, ut inimici fiamus gratiæ, nec gratia ſic prædicanda, ut liberum tollatur arbitrium. Ab utro horum errorum majus periculum ſit, haud facile dictu eſt: Neque enim (Voſſii τοῦ πάνυ verbis hîc utor) excitabit ignaviam noſtram, qui libertatem negat; nec fræna injiciet ſuperbiæ, qui gratiæ munus ignorat. *Hiſt. Pelag. lib. 1. cap. 1.*
" Ad hæc non minùs prædicari debet
" Dei juſtitia, quæ certè abſque libero
" arbitrio nulla eſt, atque ejuſdem mi-
" ſericordia, quam labefactant gratiæ
" inimici. Majus autem videtur im-

" minere periculum ab iis, qui arbitrii
" libertatem, quàm qui gratiam negant,
" ut tandem concludit vir ille doctiſſi-
" mus. Nam error eorum, qui gra-
" tiam impugnant, ſtatim improbo ſe
" tumore prodit; eoque ubi Evangelii
" lux clariſſimè fulget, vix alios aggre-
" di audet, quàm homines indoctos ac
" profanos; quales inſcitia ſtultaque ſui
" fiducia facilè conſtrictos tenet: præ-
" ſertim ſi typhus acceſſerit gloriæ ſæcu-
" laris. At optimus & modeſtiſſimus
" quiſque magìs eorum fraudibus ob-
" noxius eſt, qui, quod de Chaldæis
" in Polycratito ſuo ſcribit Johannes Sa-
" riſburienſis, *fatalem quandam neceſſi-*
" *tatem rebus imponunt ſub prætextu hu-*
" *militatis & reverentiæ Dei; timentes,*
" *ne fortè ipſius evacuetur diſpoſitio, niſi*
" *rerum eventus neceſſitas comitetur:* qui
" error humilitatis ac pietatis velo tectus,
" quantò occultiùs, tantò periculoſiùs
" in animis hominum graſſatur." Au-
rea certè ſunt illa Auguſtini verba, ab
eodem clariſſimo viro laudata, in Jo-
han. Homil. 53. *Quosdam nimia ſuæ
voluntatis fiducia extulit in ſuperbiam:
& quosdam nimia ſuæ vocationis diffiden-
tia dejecit in negligentiam. Illi dicunt,
ut quid rogemus Deum, ne vincamur in
tentatione, quod in noſtra eſt poteſtate?
Iſti dicunt, ut quid conemur benè vivere,
quod in Dei eſt poteſtate? O Domine, O*

Pater,

Pater, qui es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet iſtarum tentationum, ſed libera nos à malo. Verè etiam & ex ſenſu veterum omnium (Grotio judice) dixit Tertullianus: *Non eſt bonæ & ſolidæ fidei, per omnia ad voluntatem Dei referri, & ita adulari ſibi quenquam, dicendo, nihil fieri ſine nutu ejus, ut non intelligamus eſſe aliquid in nobis ipſis. Cæterùm excuſabitur omne delictum, ſi contenderimus, nihil fieri in nobis ſine Dei voluntate,* nempe, ut rectè Grotius, prædeterminante.

Sed divinum plane eſt illud Apoſtoli monitum ad Philippenſes, cap. 2. verſ. 12, 13. *Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem conficite; Deus enim eſt, qui efficit in vobis & ipſum velle & agere pro gratuita ſua benevolentia:* q.d. Operemini ſalutem veſtram cum ſummâ animi modeſtiâ & humilitate; (ita enim interpretantur veterum plerique μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ut idem ſit, quod μετὰ ταπεινοφροσύνης) cum nihil ex vobis ipſis in ſalutis veſtræ negotio præſtare valeatis, ac neceſſe ſit, ut gratia Dei in vobis, ac vobiscum operetur: vel: Operemini ſalutem veſtram ſummo cum tremore ac ſollicitudine, ne gratiæ Dei deſitis, Spiritumque ejus extinguatis, qui ſi vos deſerat & derelinquat, actum eſt de ſalute veſtra: vel: Operemini (XIV.)

ſalutem veſtram ſummo cum ſtudio ac diligentia, ac nolite diffidere, acſi virium inopiâ non poſſitis id quod hortor implere; Deus enim in toto hoc negotio vobis cooperaturus eſt, & pro benevolo ſuo affectu ad difficultates omnes perrumpendas adfuturus. Quoviscunque modo verba Apoſtoli interpreteris, certè irreſiſtibilem gratiæ operationem funditùs evertunt. Quorsùm enim tam ſeria Apoſtoli adhortatio, ut ſalutem noſtram operemur, ſi non operari non potuiſſemus?

(XV.) Modum quidem concursûs gratiæ divinæ cum humana voluntate exactè definire, ac dicere, quid ſola præſtet gratia, quid cum & ſub gratia liberum agat arbitrium, non exiguæ difficultatis res eſt. Imò hoc ipſum inter Θεοῦ βάθη & ἀνεξιχνιάστους τὰς ὁδοὺς non immeritò fortaſſis à viris doctis ac piis reponitur. Ideoque ſereniſſimi Regis noſtri authoritate ac ſummâ prudentiâ cautum eſt, ne quis noſtratium Theologorum pro concione aggrediatur ἀνεκδιήγητον illud myſterium explicare, ſed modum rei utcunque ignoremus, res ipſa certe firmiter credenda eſt.

(XVI.) Atque hæc ſunt, Chriſtiane Lector, quæ tibi, animo penitùs infigenda, viſum eſt nobis quaſi inculcare, ne vel

noſtras

noſtras diſſertationes minùs rectè intelligeres, vel in hâc maximi momenti quæſtione, tuæ ſalutis periculo, à vero aberrares.

Ταῦτ' ἰδὼς σόφος ἴσθι, μάτην δ' Ἐπικοῦρον ἔασον
Ποῦ τὸ κενὸν ζητεῖν, καί τινες αἱ μονάδες.

Tricas Scholaſticas, operoſas nugas, doctas ineptias permitte aliis, quibus easdem ſectari & cordi & curæ eſt: Tu, hæc ſi noveris, ſapiens eris; ſi & vitam agas hiſce conſentaneam, beatus.

Trin-uni Deo Patri, Filio & Spiritui Sancto ſit laus, honos & gloria, in Sæcula Sæculorum. Amen.

FINIS.

005660763

Digitized by Google